

ROMÂNIA LITERARĂ

săptăminal de literatură și artă

34

Joi, 20 VIII 1970 — 32 pagini, 2 lei

23 AUGUST 1944-1970

O eră nouă în istoria țării

Sînt anii și zilele care-au trecut de la marelui act al Eliberării țării, uriaș fluviu de avînt patriotic și tot atîtea spirale sublime ale Nesfîrșitei coloane ce duce la innobilarea omului și cucerirea deplinei sale libertăți.

De-ar fi să socotim zilele de obștească bucurie din istoria țării, am alcătui un scump colan scintilelor de lumini.

Dar în acest colan nu scintilează decît momente ale istoriei, necesare, concentrate, esențiale, a căror importanță și strălucire nu egalează prefacerea profundă, decisivă, determinată de evenimentul petrecut la 23 August 1944, care a deschis O ERĂ NOUĂ în istoria țării.

Căci actul revoluționar petrecut în vara anului 1944, nu înseamnă numai zdrobirea unei orînduirii crude și nedrepte, ci piatră de hotar, fundamentul istoric pe care s-a putut înălța edificiul României socialiste, epoca în care poporul nostru a scăpat de stăpîni pentru a se gândi pe sine, oferînd lumii întregi un admirabil exemplu de demnitate și mîndrie națională.

În acele negre și eroice zile cînd milioane de oameni erau angajați într-o luptă care decidea noblețea sau josnicia speței umane, — „factorul hotărîtor care a determinat desășurarea procesului revoluționar în țara noastră, au fost forțele interne, — clasa muncitoare, țărăimea, intelectualitatea, masele largi populare” precum spune lovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuvîntarea la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale, consacrată celei de-a XXV-a aniversări a Eliberării Patriei.

Cucerirea fundamentului istoric ce face cu puțință înălțarea noului edificiu, are, desigur, o importanță primordială.

Dar trebuie să conferim cel puțin aceeași importanță organizării înfăptuirilor de ordin politic, economic și social care decurg de aici, așică forțele capabile să contopească și să decanșeze energiile țării într-un anumit sens, trasînd etapele, precizînd și fructificînd, potrivit condițiilor obiective, principiile revoluționare ale învățăturii marxist-leniniste, în toate domeniile de activitate.

Această forță, de o rigoare exemplară, în jurul căreia s-a implinit unitatea clasei muncitoare și a sporit combativitatea coaliției antifasciste care a schimbat cursul istoriei României, această forță care exprimă năzuințele întregului popor și se confundă cu interesele lui fundamentale, fortificînd spiritul de libertate și independență națională, este Partidul Comunist Român, de la întemeierea căruia se implinește, în primăvara anului viitor, o jumătate de secol.

Revenind la simbolul Nesfîrșitei coloane, s-ar putea spune că El este autorul sublimelor spirale, în primul rînd pentru că prin Partid poporul român s-a descoperit pe sine, luînd cunoștință de adevărata sa ființă, în al doilea rînd pentru că prin Partid și-au aflat adevărata lor mîncă puterile creatoare ale neamului.

În Raportul său de la cel de al X-lea Congres al Partidului, de la care în acest august s-a implinit un an, secretarul general al Partidului nostru a subliniat că o dată cu lărgirea și perfecționarea bazei materiale a țării, o dată cu dinamizarea și accelerarea forțelor de producție, o dată cu promovarea spiritului nou, profund democratic, pe care Partidul l-a imprimat întregii noastre activități, noi elemente, esențiale, își fac loc în conștiința oamenilor, influențînd mecanismul subtil al gândirii. În acest consens se poate vorbi de un efort colectiv și totuși diversificat pentru cucerirea surselor artei, potrivit principiului că arta este operă de creație și nu o imitație servilă a naturii, că deci artistul este obligat să cerceteze necontenit, perfecționîndu-și mijloacele de expresie, dar respingînd dogmatismul, de orice fel ar fi.

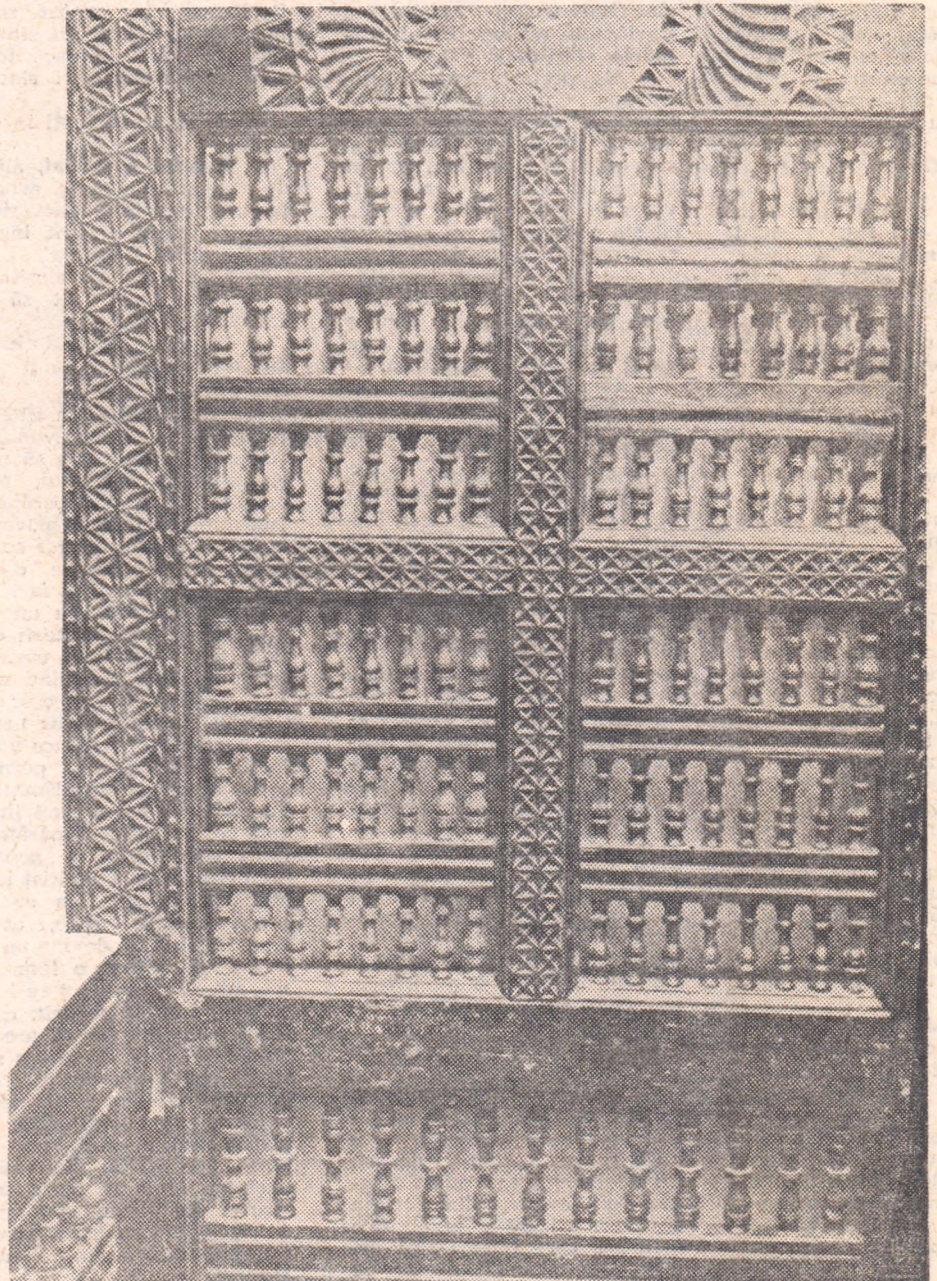
Aspectul general al literaturii noastre actuale s-ar caracteriza printr-o unitate obținută prin diversitate, căci există într-adevăr în momentul de față o multitudine de stiluri și modalități de expresie, rezultat al liberei dezvoltări a fiecărui scriitor.

Dar procedeele de investigație și mijloacele de expresie atît de originale și felurite ale literaturii române contemporane sînt supuse, în mod implicit, aceleiași finalități: innobilarea omului.

Virgil TEODORESCU

23 August 1944 va rămîne veșnic în conștiința poporului, amintirea sa transmițîndu-se din generație în generație ca un simbol strălucit al eroismului maselor populare, al spiritului revoluționar al comuniștilor, al tuturor militanților progresiști din patria noastră.

NICOLAE CEAUȘESCU

Jilț domnesc, sec. XVI (Petru Răreș)
— colecția Slătineanu —

Paul Tutungiu

Rugă alesului pămînt

Din plai rostit la zodii fără moarte
Mă naști fintină, arbor să rămîn
La iarba sfîntă sufletul să poarte
Trupului meu pecete de român

Spre lacrima ta singură înaltă
În peșteră cu aur am strigat
Întiul eu încremenit sub daltă
Cum îl sugea un ochi adevărat

Și l-am văzut în abur la hotar
Duh reintors pămîntul să-și sărute
Pridvorul trist și dulce și amar
Lung murmurat în fluierile mute

Neînțeleș creștea fiору-n oase
Un dor prelins din vremea de departe
Și am strigat la astrele frumoase
O, țara mea de-a pururi fără moarte!

Noi aprindem în fiecare seară luminile acestui oraș

- Dorește o carte care să mă cutremure printr-un conținut dens și un stil fascinant.
- Îmi place citeodată să fiu trist.
- Aș vrea să-mi spună cineva ce va fi după dispariția mea.
- Caut o carte în care să-mi recunosc generația.

Mă aflu la întreprinderea de electricitate București.

— Am trecut pe lângă standul de cărți, prin fața bibliotecii — care avea ușa deschisă — și am venit la dumneavoastră, tovarășe președinte al sindicatului, Nicolae Tempea, ca, în calitate pe care o aveți, de reprezentant al salariaților, dar și de îndrumător spiritual — am în vedere toate acțiunile culturale de care vă ocupați — să ne spuneți care este cartea pe care ați citit-o în ultimul timp și ce părere aveți despre cititorii din această întreprindere?

— Înainte de a vă răspunde la întrebare, aș dori să vă spun că noi înșine simțim într-un fel „scriitorii“. În curând se vor împlini 100 de ani de la înființarea iluminatului pe străzile acestui oraș. Lucrăm în prezent la o „cronică“ a unei familii de electricieni, care începe din vremea când străzile erau luminate cu feștile, apoi cu petrol, cu gaz metan și, în sfârșit, cu becuri incandescente și cu vapori de mercur. Nu simțem debutanți, nu de mult am fost premiați pentru cel mai bun scenariu, așa că, acest colectiv de „scriitori“, are un condei destul de bun. Și acum să vă răspund la întrebare: Am citit și eu **Moromeții**, vol. II, m-a interesat să văd ce s-a mai întâmplat cu Ilie... dacă aș avea mai mult timp...

— În birou intră un copil. Sint surprins. Fetița blondă, cu picioare lungi, este urmată de un bărbat mai în vîrstă, slab la trup.

— Sint actorii mei, el e Sălăjan, și arată către bătrîn. A ieșit de curînd la pensie, dar a rămas în echipa noastră.

Explicațiile continuă, sint nevoit — spre regretul meu — să-i părăsesc. Încep să colînd prin birouri, ateliere, să aștept pe un scaun, să rămîn sprijinit de zidul unei clădiri, păzindu-mă de razele incise ale soarelui din această zi de vară, pîndind pe cel căutat, depistat din fișele bibliotecii sau din carnetul cu datorii de la standul de cărți.

— Stănculescu Violeta, sint calculator principal în colectivul de proiectare.

— Ce carte aveți pe noptieră?

— **Tușiți**, de Marin Sorescu. — Bănuiesc, după locul unde ați așezat-o, că autorul este unul din preferații dumneavoastră?

— Am așezat cartea pe noptieră pentru că îmi place să citesc culcat, nu este mai puțin adevărat că Sorescu este unul din poeții pe care îi parcurg cu plăcere.

— De ce?

— Are o viziune modernă asupra vieții care îmi sugerează imagini din Salvador Dali, apreciez de asemenea nonșalanța, ironia și chiar autoironia.

— Urmați vreo facultate?

— Mă pregătesc...

— Citiți mai mult decît trăiți, sau invers?

— Trăiesc... dar citesc foarte mult, este pasiunea mea.

— Proză?

— Da, citesc și proză. Îi iubesc pe Camus și Kafka, iar de la noi... îmi place Rebreanu, Zaharia Stancu, și Dumitru Radu Popescu, a avut câteva nuvele bune. Am citit și **Intrusul**, poate nu l-am înțeles...

— Ce carte ați dori să citiți?

— O carte care să mă cutremure printr-un conținut dens și un stil fascinant, pasionant, lipsit de platitudine, cu o veridicitate dusă pînă la cruzime, cu un adevăr brutal.

— Dacă — prin absurd — ar trebui să fugiți din casa dumneavoastră, cuprinsă de un incendiu, ce cărți v-ați lua?

— Camus, **Exilul și Impărăria** și cărțile mele de pictură.

— Boanță Pavel, sint electrician la Serviciul Reclamații. Am citit mai multe cărți de aventuri, de călătorii, iar în ultimul timp am citit **Mizerabilii** și **Jules Verne**.

— Poezii?

— Îmi plac mai puțin, sint așa... mai complicate, nu am nici timp...

— Tu ai jucat teatru, intervine un bărbat cu un prosop pe gît și cu un săpun în mînă, Opreș N., și el tot electrician.

— Da, sint în formația de teatru a întreprinderii, îmi plac Baranga și Mazilu și Lovinescu, nu pot să uit **Citadela sfărîmată**.

— Eu prefer (Opreș N.) literatura științifico-fantastică deoarece găsești acolo și tehnică și literatură, adică vis, și mai mult decît atît, putem să ne imaginăm cum va fi viața în viitor. Băiatul meu citește cărți pentru școală, dar și el este interesat de rachete, de Cosmos și toate celelalte. Îmi plac cărțile cu conchistadori, cu spade și cai, dar aș vrea să-mi spună cineva ce va fi după dispariția mea.

— Ce ați lucrat azi?

— Am remediat 18 deranjamente la abonați, 4 au fost pe rețea, mai complicate...

— Doctor Ciobanu Petre, sint șeful cabinetului medical din această întreprindere. Ultima carte... **Matei Iliescu** de Radu Petrescu. Un roman interesant ca modalitate artistică: interferența acțiunii cu gândurile și amintirile eroului. Dar, pentru etapa actuală capătă prea mare amploare drama adolescentului care cunoaște o femeie în adevăratul sens al cuvîntului. Realitatea ne dovedește că în ultimii ani, în ultimele două decenii, tineretul are preocupări mult mai complexe, legate de latura activității lui, încît dramele sentimentale trec pe planul doi — fără să le dezapreciez — dar rezolvîndu-se tocmai în contextul social al vieții, fiind de fapt ghidate de viață și nu invers, așa cum se întîmplă în roman.

— Deci, ce ați cere prozei actuale?

— Dacă ar fi să cer ceva, aș cere ca toate cărțile să aibă curajul de a aborda dramele reale ale omului de azi, fie adolescent sau adult, drame care izvorăsc din dorința de autorealizare și rezultatele obținute, care uneori sint determinate de individ, dar de cele mai multe ori și de condițiile de viață. Am avut o soartă zbuciumată, începînd din vremea cînd eram utecist, dar aș putea spune că nu m-am recunoscut decît într-o piesă minoră, **Nota zero la purtare** de Octavian Sava și Virgil Stănescu și **Străinul** al lui Titus Popovici. Și, cînd spun că nu m-am recunoscut, nu mă refer la persoana mea, ci la generația pe care o reprezînt, la toți acei uteciști din '44 care au crezut, au gîndit, au luptat, au avut multe dezamăgiri, dar și rezultate strălucite, care luate în totalitatea lor sint, de fapt, patria asta a noastră.

— Puteți să-mi citați numele scriitorilor care v-au reținut atenția?

— Cele mai bune romane scrise în ultimii ani, după părerea mea, au fost: **Bietul Ioanide** al lui Călinescu, pentru că arată cu exactitate dispariția de pe scena istoriei a u-

nei clase, și **Pădure Nebună** de Zaharia Stancu. Dintre poeți îmi amintesc de Ana Blandiana, Nichita Stănescu și, bineînțeles, nemuritorii Barbu, Bacovia și Blaga.

— Andrei Iosif, sint electrician, montor contoare. Am terminat liceul în 1966, așa că am citit mai multe cărți. Îmi plac cărțile de aventuri și romanele. De exemplu: **Moromeții** de Marin Preda și romanele lui Lăncrănjan...

— Cînd citiți vă interesează ideea sau starea sufletească provocată de lectură?

— Depinde de carte. Sint cărți care, închizînd ultima pagină, îmi dau o hrană sufletească. Sint cărți pe care citindu-le rămîn cu ceva, altele mă fac să fiu trist. Îmi place citeodată să fiu trist.

— Vasiliu I., sint inginer stagiar la Serviciul Dispecer. Eu... am citit **Groapa** de Eugen Barbu și cărțile lui Constantin Chiriță. **Groapa** mi-a plăcut pentru meșteșugul scriitoricesc, mi-a evocat romanele lui Gorki. Rușii sint încețoșați, dar îmi plac foarte mult, ca romancierii sint cei mai tari.

— Ce carte vă luați în concediu?

— **Ingerul a strigat**, alături de ochelarii, labele și arbaleta pentru pescuitul subacvatic.

— Zarifopol P., sint inginer la Serviciul Tehnic.

— Sînteți rudă cu criticul...

— Parcă ați vrut să mă întrebați ceva?

— Da. Ce urmăriți cînd citiți o carte, elementul epic sau...

— Am înțeles. În literatura de azi se caută evenimentul extraordinar care să mențină atenția cititorului, poate acesta este gustul publicului. Îmi amintesc de o povestire a lui Poe în care nu se petrece nimic, descrie doar o circumă. Nu poți să faci literatură adevărată cu un fapt senzațional care poate fi doar un suport pentru o carte de bună calitate. Mă gîndesc la **Posedații**, elementul epic este stăpînit de un scriitor genial, dar cartea nu se reduce numai la atît. Tendința de a porni de la o întîmplare neobișnuită și, cu ajutorul ei, să faci literatură mi se pare... supărătoare. Dacă este vorba de acțiune, prefer un roman polițist idiot. Mă interesează ceea ce îmbracă faptele nude, atunci cînd scriitorul devine un demiurg și creează o lume nouă, adevărată, cu tot ce-i bun și rău, frumos și urît, dovedind prin aceasta că are talent, adică har. Aș putea spune că, citind o carte, nu întodeauna mă interesează ideea, ci acea trambulină care mă proiectează în altă lume ce pare verosimilă, fascinantă, deci iar revin la harul scriitorului. Eu poate sint demodat, publicul savurează romanul polițist, eu am rămas la Proust.

— Citiți poezie?

— Mai puțin. Avem însă poeți de valoare, de o valoare excepțională, dar de multe ori sint incifrați, greu de urmărit, interesul de a-i citi este depășit de efortul lecturii și atunci îi abandonez. Iau de multe ori revistele de specialitate, mi-au atras atenția: Emil Botta, Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Adrian Păunescu, Gh. Pituș și alții.

M-am reîntors la bibliotecă, la vechea mea cunoștință, Popovici V., care mi-a pus la dispoziție fișele de bibliotecă ale multora din cei cu care am discutat.

— Lunar sint cerute 350—400 de cărți din cele 16 000 pe care le vedeți în aceste rafturi. Anual cumpărăm cărți în valoare de 10 000 lei. Acum, pentru mine, este mai greu pentru că răspund și de biblioteca tehnică. S-a făcut o ușă între cele două încăperi,

Proiecte literare

Perpessicius

Nu e ușor să ajungi la **Perpessicius**. Dar am noroc. Panaitescu-junior, azi profesor, mi-a fost coleg de... militarie. Cu ajutorul lui izbutesc să-l întreb pe autorul „Lecturilor intermitente“ ce pregătește pentru vitrinele librăriilor?

— De curînd mi-a apărut primul volum din „Memorial de ziaristică“ în care am grupat o parte din activitatea

mea la „Cuvîntul“ anilor 1927-1933. Tot în acest an îmi vor apărea volumele III și IV din seria „Opere“-lor, cuprinzînd seriile a II-a și a III-a din vechile „Mențiuni critice“; spre sfîrșitul anului cel mai tîrziu, în „Biblioteca pentru toți“, va fi tipărită „Eminesciana“, volum care reunește articolele și studiile mele închinete marelui poet.

— Iar pe șantier?

— Pregătesc, pentru anii ce vin, seriile următoare ale ediției de autor („Opere“), care se publică, ca și majoritatea scrierilor mele, la Editura Minerva. Lucrez la al patrulea volum din scrierile lui Eminescu (colecția „Scriitorii români“) în care voi grupa activitatea sa teatrală — și revăd prima culegere de „Lecturi intermitente“ (I — LI). Paralel cu aceste planuri, mă preocupă definitivarea romanului meu „**Fatma sau focul de paie**“ și scrierea unui volum de „**Amintiri literare**“.

AI. RAICU

Noutăți în librării

Nichita Stănescu — CELE MAI FRUMOASE POEZII (ed. Albatros, 244 pag., lei 4).

Gheorghe Tomozei — POEZII DE DRAGOSTE (ed. Albatros, 80 pag., lei 3,75).

Ion Gheorghe — MAI MULT CA PLÎNSUL — versuri (ed. Albatros, 150 pag., lei 9,50).

Ileana Mălăncioiu — CĂTRE IERONIM — versuri (ed. Albatros, 70 pag., 4,75 lei).

Magdalena Constantinescu — ABSENȚA DIN MIAZĂNOAPTE — versuri (ed. Eminescu, 75 pag., lei 3,75).

D. Prodan — TESTIMONIA — ÎNCĂ UN SUPLEX LIBELLUS ROMĂNESC 1804. (ed. „Dacia“, 90 pag., lei 6,25).

Paula Diaconescu — STRUCTURĂ ȘI EVOLUȚIE ÎN MORFOLOGIA SUBSTANTIVULUI ROMĂNESC. (ed. Academiei R.S.R., 300 pag., lei 11).

*** — PROBLEME DE LITERATURĂ COMPARATĂ ȘI SOCIOLOGIE LITERARĂ — studii

(ed. Academiei R.S.R., lei 24,50).

*** ACTELE CELUI DE AL XII-lea CONGRES INTERNAȚIONAL DE LINGVISTICĂ ȘI FILOLOGIE ROMANICĂ, vol. I, redactor responsabil Alexandru Rosetti (ed. Academiei R.S.R., 1153 pag., lei 57).

A. P. Cehov — TEATRU (Col. „Teatru“, ed. „Univers“, 428 pag., lei 15). Prefață de Leonida Teodorescu.

Villiers de L'Isle Adam — POVESTIRI FIOROASE (ed. „Univers“, 324 pag., lei 9,75). — în românește de G. Marcuson.

Ladislav Tázky — AMEN-MARIA (ed. „Univers“, 636 pag., lei 18,50). Roman — în românește de Jean Grosu.

Herman Wouk — REVOLTA DE PE CAINE (ed. „Univers“, 710 pag., lei 20). Roman — în românește de Corneliu Rudescu.

Dino Campana — CINTURI ORFICE (ed. „Univers“, col. „Orfeu“, 96 pag., lei 5). Versuri — în românește de Dragoș Vrînceanu.

așa că pot lucra „la două războaie“. Sintem concurați de standul de cărți, mulți dintre salariații noștri au renunțat să mai împrumute cărți, preferă să le cumpere, să le găsească în biblioteca personală.

— Care sint scriitorii cei mai ceruți de cititori?

— Cronin, Galsworthy, Dos-țoievski...

— Mă interesează scriitorii români.

— Rebreanu, Călinescu, Zaharia Stancu, Marin Preda, iar dintre poeți, de la Eminescu și pînă la Arghezi... să nu uit, Minulescu este foarte des cerut de cititori.

— Și din cei contemporani?

— Aș putea spune... Eugen Jebeleanu, Miron Radu Paraschivescu, Nichita Stănescu, Ana Blandiana și alții.

— Vă rog să-mi arătați cartea cea mai uzată.

— Sint mai multe: **Forsythe Saga**, **Castelul Pălărierului**, **Enigma Otiliei**, **Descult**...

— Au fost cazuri cînd un cititor negăsind în librării o carte, a preferat pentru a

rămîne cu ea să plătească prețul majorat?

— Da, îmi amintesc, **La Medeleni** de Ionel Teodoreanu.

— La standul de cărți mă reîntîlnesc cu tînrul care mi-a „divulgat“ numele unor cumpărători mai frecvenți. Îmi zîmbește vesel, ușor complice la o năzbîtie făcută împreună. Aflu însă cu tristețe că a fost electrician, dar în urma unui accident...

— Am și eu două pasiuni, îmi spune Harabagiu D., mărcile, știți, adică filatelia și poezia, și mă trage mai aproape să-mi șoptească ceva. V-ați urcat vreodată la ultimul etaj din blocul Telefoane?

— Nu.

— Nici nu știți ce frumos este. Noi aprindem în fiecare seară luminile de pe străzi. Închide ochii și vei vedea orașul.

— ?!

— E titlul unei cărți scrisă de Iordan Chimet...

Bujor NEDELCOVICI

Lagăr

Cind am întors pagina și-am dat
 Întia oară, de fotografie,
 Cinci rinduri, de sîrmă ghimpată, —
 Trist portativ al unei melopei, —
 Era între mine și chipuri.
 Pe-o sîrmă-atîrnau niște cirpe
 Ca niște aripi aripi rupte
 A unui porumbel ce-ar fi vroit să treacă
 Prin gratiile cu spinii de oțel.
 Iar dincolo de sîrme, mulți copii, —
 Fetițe de vreo doisprezece ani, —
 Toate-n halaturi mari, vîrgate
 În alb și negru, —
 Copii ce se jucau de-a pușcăriașii. —
 Cu mîncele lungi ce le-atîrnau
 Ca la sperietorile de grîne.
 Și toate-aveau ochii rotunzi
 Și lucitori ca de furnică,
 Și negri ochi și rugători
 Ce se uitau la mine fix,
 Atît de fix,
 Atît de fix,
 Că ochii mei mă usturară.
 Ah! Cum se mai uitau!
 Eu nu știu cine au crezut că sînt.
 Dar ochii mă rugau atît de tare
 Că-abia mă mai puteam uita la ei.
 Erau rotunzi și-ntrebători,
 Că nu înțelegeam nimic
 Și nici nimic nu se putea-nțelege
 Iar eu nu am avut răspuns,
 Și universul tot nu-avea.
 Poate-ar fi vrut să vie mai aproape,
 Purtate de un dor de-acasă,
 Dar sta-ntre noi sîrma ghimpată
 Cu cirpele-atîrînd ca niște aripi
 De porumbel asasinat.
 Mă întrebau și n-am putut
 Să le răspund nimic, nimic.
 Nu am știut ce să le spun.
 Dar mi-a venit atunci deodată
 Să cad acolo în genunchi.

De-atunci sînt douăzeci de ani
 Și ochii lor neconținut mă-ntreabă
 Fieși, fără o lacrimă în ei,
 Dar cu o spaimă ca de piatră.

Văd porumbelul prins în gratii,
 Sperietorile cu mineci lungi,
 Fetițele în alb vîrgat
 Și ochii lor mici ce imploră
 Și iară mă-ntreabă,
 Iar mă-ntreabă,
 Și omenirea toată nu le poate
 Răspunde prin sîrma ghimpată,
 Că sîrmele o-nchid dincoace
 Și pe ea.

Ce simplu ar fi fost dacă vreun om
 Ar fi-nceput să plîngă sau să țipe,
 Dar ochii lor erau uscați
 Și buzele de spaimă strînse.
 Tăcuți întrebă ochii fieși
 Și nimenea din lumea asta,
 Din miliardele de oameni
 Din fața sîrmelor ghimpate
 Nu e în stare să răspundă
 De ce?!

Cintecul acestei clipe

Aș vrea să scriu cîntul acestei clipe,
 Că fiecare și-l are pe-al ei.
 Aș vrea să-l prind între două treceri,
 Dintr-o negură în cealaltă.
 Stau la răscruce și-aștept,
 Prima notă dintr-un instrument neștiut
 Ca să-l pot începe...
 Dar nu vine de nicăieri nici un sunet,
 Coardele dorm ca niște vine moarte,
 Dintr-un cadavru terțiar,
 Alung reminiscențele din trecut
 Cu cîntecele lor de caterincă
 Cu prohodul morților de-acum 5000 de ani
 Cu papagalii împăiați sub faraoni
 Și cu planete scrise-n cuneiforme.
 Aștept cîntecul acestei clipe,
 Cu care omenirea-ncepe
 O nouă eră.
 I-aștept prima lui notă
 Din razele soarelui ce azi răsare
 Să dau intrare-n marea simfonie
 A libertății ce-o aud
 Zvonind în cer cu trîmbițe de-argint,
 Tăriile-n văzduhuri clocotind.

Aurora

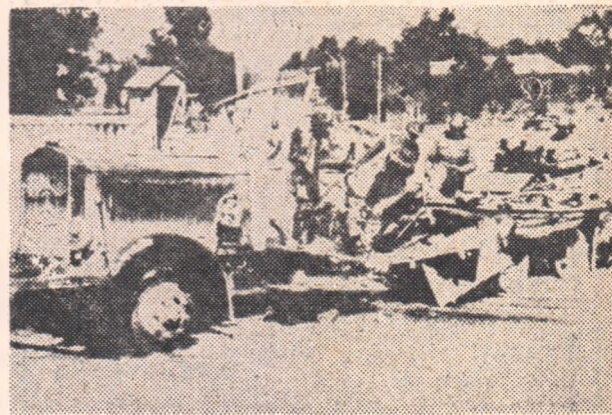
Era în zori, de dimineață tare;
 Nu se vedea, știut, nici semn de soare.

Pe muntele cu lacuri la obloc,
 Cînd apăru pe creasta cea mai naltă.
 De undeva, din partea cealaltă,
 Cu-o siluetă roză, delicată,
 Cea mai frumoasă ireală față.
 Era cu totul goală și sfioasă,
 Plutind pe ceruri ca la ea acasă.
 Era atunci prin traiectorii ora
 De taină, cînd din cosmos, aurora
 Ieșea-n azur să-și scalde nurii ei,
 Văzută doar de fee și de zei.
 A fost o clipă, ca o scăpărare,
 Și-am auzit vuind nebunul soare
 Și cățărîndu-se pe stînci să vadă,
 Neîntinată baie de naiadă,
 Ce niciodată-n marea lui oglindă
 Nu a putut prin univers s-o prindă.

Eu am văzut-o și o am în minte...
 Dar ce-o să fac de astăzi înainte?!

Primul om
 care mă vizita
 în ziua aceea

(24 august 1944)

Aspect de pe Podul Băneasa și de pe autostradă, la 24 august 1944.

— DIN AMINTIRILE UNUI LUPTĂTOR —

În dimineața de 24 august, către ora 8, pe cînd tocmai ordonam unele rectificări în dispozitivul de apărare, am fost anunțat că mă caută un civil. Era primul om care mă vizita în dimineața aceea, imediat după atacul german.

Mă îndreptai pe direcția indicată de curier și zării într-adevăr, coborînd dinspre fîntina „Micrița“, un bărbat de statură mijlocie, în veston cărămiziu și cu capul descoperit. După brasarda tricoloră, am bănuit că trebuie să fie un reprezentant al Formațiunilor de Luptă Patriotice. Dar omul m-a scos repede din nădumerire:

„Noroc, domnule colonel, îmi spuse zîmbind prietenește și întinzîndu-mi amîndouă mîinile. Eu sînt Emil Bodnaraș, și am ținut să fiu primul care vin să vă felicite, în numele Partidului Comunist Român, pe dv. și pe bravii călăreți din Gardă, pentru isprava lor“.

„Poate că, în fierbințeala luptei recente, și cu grijiile și răspunderea mare ce vă apasă încă, dv. nici nu realizați — la ora actuală — importanța acestui succes. Aflați, deci, că rezistența admirabilă și reacțiunea zdrobitoare *) a regimentului de Gardă călare, ne-a dovedit la toți că Bucureștiul poate fi apărat și ne-a spulberat orice urmă de îngrijorare în privința desfășurării normale a Insurecției“.

I-am mulțumit, așa cum se cuvenea, pentru cuvintele calde și elogioase pe care le rostise, pe un ton atît de prietenos, iar el continuă:

„Și acum, fiindcă tot am venit pînă aici, vă rog să-mi satisfaceți o curiozitate foarte explicabilă la un om care a purtat cîndva uniforma armatei. Vreți să-mi arătați și mie situația frontului?“

„Cu multă plăcere“, i-am răspuns, și urcînd taluzul podului de cale ferată, l-am condus cu grijă pînă la rambleul liniei, la adăpostul căreia se aflau instalate, în apărare, plutoanele escadronului 2. de sub comanda locotenentului Smărîndescu.

Ne-am întins amîndoi pe burtă, adăpostiți lîngă o pușcă mitralieră, al cărei amplasament există încă, și de unde se desfășura în fața ochilor toată panorama cîmpului de luptă.

În primul plan apărea podul de piatră peste lacul Băneasa, faimosul pod, care nu mai semăna acum de loc cu ceea ce fusese în ajunul prăpădului. Fotografiiile luate de reporterii ziarelor, după terminarea luptelor, păstrau încă înfățișarea jalnică a acelor locuri, devenite istorice. O aglomerare de tunuri antiaeriene de diferite calibre, sfărîmate sau răsturnate de pe afete; resturi de fiare, răsucite și calcinate; și, din loc în loc, alte grămezi, fumegînd încă, și care nu mai reaminteau nimic din măreția și puterea coloanei motorizate cu care naziștii, în megalomania lor, socotiseră că pot pătrunde în București, întocmai ca într-un sat fără ciini.

Am constatat că oaspetele meu nu-și mai putea lua ochii de pe acel tablou, sinistru și foarte grăitor, și mi-am dat seama că este cunoscător în meșteșugul armelor.

Părăsînd, în fine, podul, el și-a mutat privirea mai departe și a putut vedea că, în lungul autostradei din Băneasa, zăceau fără viață alte mașini și tunuri duș-

General în rezervă Marcel OLTEANU

(Continuare în pagina 29)

*) Vezi jurnalul de operațiuni al C.M.C., vol. 242/1 fila 72, concluzii la capitolul „Operațiunile Reg. de Gardă călare“ — citez: „Rezistența dirză și hotărîtă a ostașilor acestui brav regiment de gardă, a pus stavilă definitivă pătrunderii germanilor în capitala Tării“, garantînd astfel desfășurarea favorabilă a insurecției și asigurînd viitoarea bază de plecare la atac, pentru nimicirea completă a cotropitorilor naziști“.

Chiparoșii

Uite-i! Sumbri acești arbori
doi singuratici în părăsitul
cimitir turcesc din alte timpuri.
Nu morții doar,
acei ce-i sădiră,
nici viii nicăiera nu mai sint. I-a dus
pe toți torentul istoriei.
Aceștia doi
stau nemișcați
în aerul întunecat și cu tăcerea
turnată-n sticlă parcă-n jurul lor.
Semeți de-a dreptul,
țepeni,
nici smulge nu-i mai poți.
De ce te temi
că nu lași semn în vreme?
Te uită,
Chiparoșii!

În românește de Mihai DENIUC

Hervay Gizella

Cu fruntea sus

Să stea și ei o dată aici în vers în fața
întregii lumi cu fruntea sus,
ei, cei de chinul dragostei desfigurați,
cei greu loviți, lipsiți de bruma acelei
bucurii cu care
se mulțumește pieptul ce poate respira
în voie,
cei mutilați cu trupul,
femeile cu matca de lungă foame stearpă,
cei prea sensibili și pe care privirea dură-i
umilește,
cei mutilați la suflet
ce-au moștenit fiorul neliniștii de la
părinți
sau poate de la omenire, sau din război,
sau de la istorie;
să stea aici cu fruntea sus
acei pe care i-a ciuntit istoria —
din clipa nașterii ori din copilărie,
ori la vârsta sfielilor —
sau poate nașterea, războiul,
sau societatea;
cu fruntea sus să stea,
căci doar acel pe care l-a mutilat războiul,
copilăria sau societatea,
numai acela poate aici în vers să stea
cu fruntea sus,
și numai el cunoaște ce-nseamnă bucuria
de-a respira în voie,
doar el cunoaște ce-adînc mortală-i viața,
da, numai noi percepem un sens final
în lucruri,
noi, cei care-n celule, în nervi, și-n ale
noastre
dureri, purtăm istoria
(trecutul se-ntinde-ndărăt în timp, ca
racul),
da, numai noi cunoaștem cu-atîta
siguranță
viitorul, cum simțim
chiar de la cel de-al 34-lea etaj sub noi
pămîntul,
căci altfel am pieri, știm bine, fără
speranța lumii...
(și fără de speranță pieri desigur chiar și
omul dur)
iar ca să nu pierim, sorbit-am în noi
întreaga omenirii viață —
în inimă purtînd, în suflul plămînilor, în
creier
speranța omenirii — comunismul.

În românește de Constantin OLARIU

Critică și sinteză

Cu oricîte variații și nuanțe, exegeza poeziei bacoviene s-a mișcat între reperele extreme stabilită de Eugen Lovinescu și, respectiv, de George Călinescu. Primul o definea, cum bine se știe, ca pe o expresie a „cele mai elementare stări sufletești (...) ce nu se intelectualizează, nu se spiritualizează, nu se raționalizează...”, emanînd firesc precum igrasia din zidurile umede. G. Călinescu, la ale cărui păreri se află mai întotdeauna un paradox polemic cu adresă nu rareori anti-lovinesciană, este impresionat, dimpotrivă, de „artificiul” poeziei lui Bacovia, de „manierismul ei patetic”.

Opoziția aceasta, orgolios întretinută și principializată uneori în chiar pretextul prin care-l oferea o interpretare divergentă, se poate regăsi, printr-o ciudată și semnificativă mișcare de translație, în critica de azi. Contrazicerea între teza deplinei spontaneității și aceea a manierismului bacovian se prelungește simetric în studiile lui Matei Călinescu și, respectiv, Nicolae Manolescu. Aceștia preiau, dezvoltînd și aprofundînd, vechile idei și nu se poate spune că noua opoziție nu marchează o înaintare în exegeza bacoviană.

Refuzînd să creadă în posibilitatea „pozei” lui Bacovia, Matei Călinescu face demonstrația tendinței permanente spre anonimă a poetului. Dimpotrivă, N. Manolescu, amplificînd sugestia lui G. Călinescu privitoare la „satanismul” bacovian ca „stil al pateticului”, interpretează bacovianismul ca pe o „haină de teatru, o poză patetică a nebuniei”.

O măsură dreaptă între aceste două puncte de vedere extreme și un nou echilibru interpretativ caută, în ultima sa carte, Mihail Petroveanu. Originalitatea poziției sale, în ciuda căii de mijloc pe care o alege, constă în faptul că schimbă termenii discuției din perspectiva unei estetici moderne care disprețuiește dilemele referitoare la „sinceritatea” artistului.

Rezultă un alt raport între organicitate și convenție: „Pentru noi, Bacovia este incontestabil un artist lucid și subtil, înzestrat cu simțuri de o acuitate extremă și rafinată, știind exact ce mijloace îi convin, convertindu-și condiția lamentabilă cu un instinct precis (aceasta este la el vocația) într-o ținută poetică...” Și, mai departe: „Dominat de carențele lumii și alcătuirii sale personale, Bacovia își va reduce poezia la graficul nevrozei sale autentice. (...) Or, în natura nevrozei stă și acapararea eului, încorsetarea în propria imagine. Bacovia nu vorbește decît de el, fără însă a-și extrage de aici vreun element de orgoliu, în sensul curent al termenului. De unde monotonia, revenirea la aceleași teme, la aceleași obsesii. (...) Obsedatul nu poate fi privit decît cu criteriile pe care le impune condiția sa umană”.

Într-o seducătoare ipoteză, M. Petroveanu descoperă mobilul existențial profund al experienței artistice bacoviene și, în același timp, nu-i refuză conștiința tragică: „Poezia lui Bacovia este o sforțare spasmodică de a exista ca entitate, de a lupta fără arme împotriva propriului impuls spre capitulare...”

Întreaga interpretare a criticului se desfășoară pe platforma unui existențialism bine asimilat și adaptat despre care pot mărturisi multe asemenea fragmente: „Poetul român este un Iov patetic, sfîșiat în-

tre dorința de a-și accepta condiția de captiv al morții, fără un geamăt, într-o abolire deplină a vitalității, și impulsul rebeliunii împotriva temnicierului”. Sau, în altă parte: „Bacovia se proiectează pe scena lui «provincială», care ține loc de «teatru mundi», cînd ca un ecou dorit al spaimei universale, (...) cînd ca revoltat împotriva destinului sau cel puțin ca «spirit lucid», întîmpinîndu-și condiția cu o demnă resemnare”.

Cîteva observații ar trebui făcute cu privire la modul cum M. Petroveanu și-a construit cartea sa. În mod recunoscut sau nu, el urmărește să ne dea o sinteză totală care să nu neglijeze nici un aspect al activității scriitorului discutat. Are, altfel spus, nostalgia „definitivului”.

Așa se explică arhitectura supraetajată a cărții în cuprinsul căreia o atenție specială e acordată vieții infinite frustrate și tragice a poetului. Trebuie spus însă că mișcarea de idei și acuitatea observațiilor se intensifică pe măsură ce părăsim biografia și cadrele generale, istorice sau artistice, pentru a pătrunde în „laboratorul” bacovian și a urmări apoi emanațiile sale abstracte în postumitate. Cele trei mari capitole („Universul poetic”, „Ars combinatoria”, „Bacovia azi”), constituind substanța adevărată a cărții, sînt bogat sintetice, muzicale, aproape aforistice.

Ce s-ar mai putea alege spre ilustrare din aceste pagini care comunică permanent prin revenirea neconținut nuanțată, îmbogățită, modificată totuși, a cîtorva intuiții fundamentale? Criticul împrumută în registrul său abstract ceva din tehnica refrenului obsesiv al poetului. Iată, de pildă, cîteva observații despre caracterul „vizionar” al lirismului bacovian care „provine, paradoxal, din realismul lui, din potențarea acestuia... Monotonia se transformă într-o carență estetică, într-un atribut necesar al fabulosului. Altfel spus, realismul bacovian își pierde tocmai virtutea realistă datorită caracterului său obsesiv”.

În ultima secțiune a cărții descoperim modernitatea esențială a poetului, contemporaneitatea lui în absolut, adică în spirit, cu marii scriitori care au revoluționat conștiința artistică europeană din secolul XX, de la Dostoievski la Kafka, de la Trakl la Beckett.

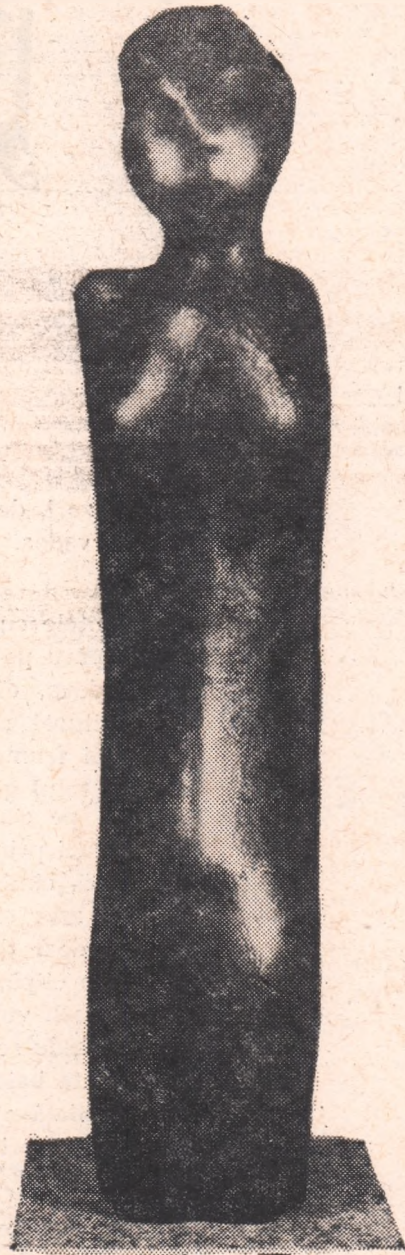
Acest ultim capitol are și o importanță singulară în chiar economia cărții. El reprezintă lespeda finală care ține în echilibru edificiul. Abia acum observăm că întreaga construcție este subordonată concluziilor pe care acest capitol le formulează pregnant după ce pătrunderea participativă în dilemele biografiei le-a pregătit cu discreție, iar analiza minuțioasă a operei le-a anticipat în bună măsură.

Cuprinderea largă, multiplicarea planurilor de referință, nenumăratele paranteze explicative, însuși caracterul demonstrativ și prevenitor al discursului, trădează într-adevăr din partea autorului, grija de a nu fi contrazis, amendat sau greșit înțeles. Dar această grijă există pentru că încheierile lui sînt noi și îndrăznețe. Criticul își ia toate precauțiile posibile pentru a da autoritate unei pledării și a o face irefutabilă din toate punctele de vedere.

Scrupul excesiv sau iluzie obstinată? Oricum, problema nu e aici. Important e faptul că setea neascunsă de exhaustiv nu se satisface în maniera tradițională prin aglomerări de date și comentariu proliferant, prin masivitatea „contribuției”, ci printr-un efort de esențializare, de sinteză cu adevărat selectivă. Dar, evitînd atîtea din erorile studiului tradițional, criticul o comite pe aceea numită a „intencionalității”. Convingerea sa enunțată și riguros respectată este că „opera lui Bacovia e inexplicabilă în afara vieții sale”.

O consecință surprinzătoare a acestei convingeri este faptul că invocă în sprijinul ipotezelor sale autocomentariile poetului, uitînd că acestea nu pot constitui o mărturie despre operă, ci doar, eventual, o altă operă.

Punctul de vedere al creatorului nu poate explica opera, după cum opera nu poate mărturisi despre viața acestui autor. Distincție de principiu care cred că rămîne valabilă chiar și pentru Bacovia, sau cu atît mai mult pentru Bacovia. Scriind versurile mult citate poetul nu și-a „realizat profețiile politice”, ci chiar propria poezie. Cît privește proza, aceasta e un „jurnal al eșecului” (cum o numește M. P.), nu pentru că transcrie oboseala existențială a artistului, ci pentru că își trăiește propria-i nerealizare artistică.

IULIA ONIȚA

TORS

Mircea MARTIN

Ion Budai-Deleanu campion al unirii tuturor românilor

Se implinesc, la 24 august, 150 de ani de când a înecat din viață la Liow sietnicul chesaro-crăiesc, consilierul la Curtea de Apel Ion Budai-Deleanu. Cu el s-a stins și cea mai luminată minte românească a vremii, luceafărul școlii ardelenne care a strălucit cu cinstitele fețe ale lui Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior. În acest mănunchi de tetrarhi ai culturii transilvane de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, numai cel dintâi, fire blândă și supusă, a răbdat jugul lui Bob, episcopul greco-catolic, trudind o viață întreagă la munci subalterne de tălmăcitor, în ciuda vocației sale de filolog și istoric; toți ceilalți s-au împotrivit tiranului, cu riscul carierei, ca Gheorghe Șincai, pateticul învins, cu superioară dibăcie, ca Petru Maior, sau prin punerea distanței, ca I. Budai-Deleanu, singurul care, doctor în teologie ca și ceilalți, își alege o carieră laică în provincia de hotar a împărăției, ca să nu mai aibă de a face cu abuzivul ierarh. Ca și ceilalți trei corifei ai Școlii ardelenne, autorul **Țiganiadei** a lăsat o întinsă operă de istorie și de filologie, pe de-a-ntregul inedită, ca și, de altfel, opera sa literară, mulțumindu-se, printr-o exemplară modestie, cu tipărirea unor tălmăcirii juridice și pedagogice. A lucrat douăzeci de ani la opera sa capitală cu titlul: „**Țiganiada sau tabăra țiganilor**, poemation eroi-comico-satiric, alcătuit în doasprăzece cântece de Leonachi Dianeu, îmbogățit cu multe însemnări și luări aminte critice, filosofice, istorice, filologice și gramatice de către Mitru Perea și alții mai mulți în anul 1800”. Opera a fost lăsată în două manuscrise, din care unul cuprindea și poemul satiric **Trei viteji**. Leonachi Dianeu este anagrama aproximativă a numelui său, **Ionachi Deleanu**, după cum numele pretinsului său comentator, **Mitru Perea**, e anagrama prietenului său, **Petru Maier (Maior)**, „Poemationul”, e precedat de un **Prolog** și de o **Epistolă închinătoare către Mitru Perea, vestit căntăref**. Prologul explică în termeni cam artificiali intenția autorului de a „introduce un gust nou de poezie românească” prin „această poeticească alcătuire, sau mai bine zicând **jucăreanuă**”. În Epistola închinătoare, mai dezvoltată, autorul își ticluiește o biografie imaginară, în care nu lipsește o săgeată ascuțită împotriva lui Bob, explicând totodată sensul alegoric al epopeii eroi-comice, „unde prin țigani să înțeleg ș-alții” și indicând și modelele străine: **Batracomionachia** lui „Omer cel vestit”, **La Sechia rapita** a lui Tassoni, **Li animali parlanti** a abatelui Casti. Opera e datată „18 Mart 1812. **Lapiramidă**. În Eghipt”. Am afirmat că autorul a scris douăzeci de ani la această meșterită lucrare. Într-adevăr, în cîntecul al zecilea, țigani dezbătînd asupra celei mai bune forme de guvernământ, în dorința de a se emancipa și de a-și întemeia un stat propriu, se pomenește printr-un transparent calc verbal despre **Jacobini**: „Ca ș-acum în Paris cei din munte” („ceux de la montagne”, „les montagnards”, după locurile din sus, ocupate de jacobini în incintă). În nota semnată cu inițialele M. P. (Mitru Perea) se precizează „ca și pe vremea răvoluții franțuzești în Paris”, iar mai jos, adnotează Criticos: „Dintr-acest loc să știe că autorii cărții au scris pe acea vreme”. Poetul era așadar în curent cu metodele istorice de datare. Nu era el însuși un istoric, ca și ceilalți corifei ai școlii ardelenne?

Am transcris titlul întreg și specificarea conținutului notelor din subsolul poemei. Ele constituie un al doilea text, uneori mai revelator asupra ideilor subversive ale autorului, decît însuși acela al alegoricului poem. Aș compara valoarea și savoarea totodată a acestor note cu acelea din Dicționarul lui Pierre Bayle, precursorul iluminismului francez. În timp ce textul biografiilor este anodin, notele de o mare erudiție vintură ideile cele mai controversate asupra arzătoarelor probleme ale timpului și dezvăluie gândirea critică a autorului, nesupus nici unei dogme. Cam la fel, însă sub forma adeseori a unui simpozion, la care participă mai mulți adnotatori ai **Țiganiadei**, Ion Budai-Deleanu se dedă unui adevărat curs de drept public, lămurind noțiuni care în acea vreme de subjugare politică nu erau puse în discuția obștei, iar ordinea stabilită trecea drept sacro-sanctă. Alteori, nota are rostul unui dicționar de termeni necunoscuți, de orice proveniență, pentru a coborî la nivelul tuturor cunoscătorilor de carte o operă literară în fond savantă, cu bogate referințe livrești. În orice caz, ticluirea unei mese rotunde, în jurul unui închipuit lector, ne atrage luarea aminte asupra caracterului în esență oral al acestei opere, care pare artificială la lectură, începînd cu tiparul strofei de șase versuri decasilabe, dar se face înțeleasă și gustată numai la citire, cînd o bună lectură poate pune în valoare fiecare nuanță și subînțelesurile cele mai riscante (din punctul de vedere al ortodoxiei religioase și politice). Dacă plecăm de la premisa caracterului oral al poemului, înțelegem de ce a făcut atît de des uz autorul de „incălecăre” sau „ingambament”, cu cele două forme ale sale, **surjet** și **rejet** (în limba franceză), după cum versul „incălecă” pe următorul sau invers. Dăm ca exemplu strofa 90 din cîntecul I:

Horiul lor în fluier și triste
Cînta, lin tocînd pe o covată,
Cît putea simțirile să miște
Fieșcui. Iară de steag, o lopată
Prelungă avea și cu dascălie
Făcută de maistor Pintilie.

E de remarcat că nici un vers nu constituie o unitate sintactică și logică de sine stătătoare, că fiecare se continuă cu următorul: I—II, III—IV, V—VI, prin **rejet**, IV—V, prin **surjet**. În **rejet**, versul precedent se încheie în cel următor, în **surjet**, versul următor începe cu un fragment din cel anterior: „o lopată / prelungă avea...”

Din indigest, cum ar putea părea la lectura vizuală, poemul își recîștigă viața la lectura cu voce tare, re-velindu-se ca o capodoperă a umorului, iar aceasta ca o rară sinteză a culturii celei mai înalte cu autenticul spirit popular. Pînă și invocările către Muză și Apollo, „dulce bade”, prin acest epitet național, de împămîntnire al zeului Musaget, capătă un haz (farmec și umor!) de irezistibilă comunicativitate.

Marele umorist a fost dublat de un mare patriot care a înțeles să strecoare în inimile cititorilor și ascultătorilor săi două mari sentimente: acela al unirii între transilvănenii dezbițați și acela al unirii tuturor românilor, din cele trei Principate. La răscruce de veacuri, după revoluția franceză și războaiele napoleoniene, un vînt de libertate a suflat și peste munți, înviorînd inimile, după ce sălbatica represiune a ridicării lui Horia încovoiașe grumazurile și pusese capăt utopicele speranțe ale românimii transilvane în „despotul luminat”. Însă în timp ce nu se ivise încă soluția provizorie a „sfinței alianțe”, inițiată de Metternich ca să înăbușe orice năzuință de libertate, I. Budai-Deleanu preconizează unitatea internă ca o condiție primordială a eliberării românilor din Transilvania, care ar fi fost urmată de unirea lor cu românii de peste munți, munteni și moldoveni. Acesta este tîlcul poveștii de la ospățul de nuntă a lui Parpanghel (Cîntecul IX, strofele 121—134). Printr-un inel, într-o „fintină afundă”, se străvăd trei fete de împărat, toate plîngînd amar, dar dintre care două erau „imbrăcate ca niște doamne stăpînitore”, pe cînd cea din urmă „în văștmînte ovilitoare” (ponosite!), iar aceasta, roabă, era silită să slujească „răpitorilor”. Basmul rămîne, prin întreruperea visului, netălmăcit, dar se înțelege că Muntenia (Țara Românească) și Moldova sînt surorile care fac slujbă de argate, pe cînd Transilvania era de-a dreptul robită. Numai prin unire puteau să se elibereze tustrele. Marea dezbateră din Cîntecul al X-lea, despre cea mai bună formă de guvernământ, nu duce la nici un rezultat, pentru că este urmată de o încăierare generală, al cărei tîlc adînc este acela că ceasul unirii nu bătuse încă. Sfirșitul poemului nu mai este însă grotesc, ci eroic, prin voința românilor de a lupta mai departe sub steagul lui Vlad Țepeș pentru libertatea națională.

Este semnificativ faptul că vrednicul consilier de curte îl alesese pe Vlad Țepeș ca prototip al domnitorului legalist, care împarte dreptatea după legi scrise. Mai tîrziu, Eminescu va apela tot la Țepeș-Vodă, ca să pună ordine în țară (**Scrisoarea III**). Iar Tudor Argezi va vedea în același domnitor justițiar un „gînditor”, un spirit profund, respectînd ierarhia și reflectînd ce țepă se cuvine fiecăruia, după treapta la care se ridicase (**Vodă-Țepeș**). Țara „Așa trăise de multe veacuri / într-un fel de anarhie fără lege” pînă ce „Vlad Vodă stete / Dregătoriu trebilor muntene” și „Prin așezate pravile pusă / Deosăbite pedepse și grele”, punînd rînduială în toate (**Țiganiada I**, 86 urm.). Poemul era isprăvit la 18 martie 1812. Peste trei ani, mitropolitul Veniamin îl pofti pe I. Budai-Deleanu profesor la seminarul său. Invitația l-ar fi ispitit pe consilier, care însă pînă la urmă refuză. Dacă ar fi primit, el ar fi făcut „descălecarea” în „țară”, o dată cu Gheorghe Lazăr și ar fi dat la lumina tiparului marea operă, căreia, vai! nu i-a fost dat să apară decît în 1875—1877, în **Buciumul român** al lui T. Codrescu. Mihail Dragomirescu salută în **Țiganiada** o capodoperă, iar judecata sa critică s-a verificat întemeiată. Noi venerăm în chipul necunoscut și încă misterios al lui Ion Budai-Deleanu un mare artist, iubitor al poporului și un militant din primul ceas al unirii tuturor românilor, un ctitor de țară.

Șerban CIOCULESCU

Desen de MIHAI SANZIANU

Mirajul copilăriei

Un rafinament parcă sceptic, și tocmai de aceea împins pînă la naivitate, pînă la acea viziune tulbură, suavă, mereu ademenitoare în care se combină senzorialitatea atît de bogată, de polimorfă și de intensă a copilăriei cu senzualitatea începutului adolescenței; o surprinzătoare precizie și flexibilitate a mijloacelor verbale, puse în slujba unor evocări lirice în care stingăcia, aparența neindeminare (imaginile aglomerează trăsături și obiecte eterogene, nu o dată incompatibile, cel puțin din perspectiva „poeticului”) se transformă în dulci evanescente; o ironie de factură poate romantică (poetul dă impresia că știe că se joacă, amestec de participare și de surîzătoare superioritate), — iată cîteva dintre caracteristicile poeziei lui Emil Brumar, ale cărui Versuri apărute de curînd le-am citit cu o plăcere deosebită și puțin melancolică: melancolie provocată de fantoma acelei ireversibile copilării care, din toate părțile, le străbate.

Căci m-a reținut, în aceste poeme, mai ales tendința lor regresiv-infantilă, redescoperirea dimensiunii ludice, dar în special a acelei fabuloase receptivități a simțurilor, parcă „nespecializate” încă, și chiar nediferențiate. De aici, acea „jubilație a concretului”, acea „savoare truculentă” de care vorbea Lucian Raicu. Dacă încercăm să analizăm conglomeratele de senzații pe care le transpune verbal această poezie, nu se poate să nu remarcăm frecvența, indeosebi, a asociațiilor gustative și olfactive, cu un registru dintre cele mai largi. Gustul și mirosul sînt simțurile prin excelență ale copilăriei și nu o dată însuși vîzul (simțul distanței și, încă din antichitate, scotit cel mai înalt, cel mai intelectual dintre simțuri) dă naștere unor reprezentări mixte, în care mirosul și gustul intervin halucinatoriu.

Gustul și mirosul au capacitatea de a încorpora (în sensul cel mai propriu) fragmente sau emanajii ale lumii externe, de a le introduce în propriul trup, de a le cuprinde și îngloba. La o anumită vîrstă, se știe, totul e gustat și mirosit. Nu întîmplător calea spre amintirile cele mai profunde, mai organice ale copilăriei o deschid aceste două simțuri. Foarte importante sînt, apoi, senzațiile tactile, ale contactului nemijlocit, fizic, cu lucrurile. În copilărie, însemnătatea vîzului și auzului îmi pare a fi deosebită de aceea pe care o capătă mai tîrziu: senzațiile vizuale și auditive au acum mai ales o funcție anticipativă, e-le anunță celelalte simțuri, mai direct legate de concret, punîndu-le în stare de așteptare.

Versurile lui Emil Brumar îmi aduc o confirmare a acestui punct de vedere. Volumul debutează — retrospectiv și elegiac — sub semnul gustului și-al copilariei pierdute, regăsit poetic: „O, vechi bucătărie de vară, / Simt iar în gură gust suav de-amiază / Și în tristețea care mă-nconjoară / Din nou copilăria mea visează: / Lenibahar, piper prăjit pe plită, / Pești groși ce-au adormit în sos cu lapte”... etc. Într-adevăr, una dintre marile fascinații ale copilăriei o reprezintă bucătăria. paradis al gustului și mirosului (deprecierea matură a acestui „spațiu paradisiac”, transformarea lui într-un loc apoetic și chiar antipoetic, nu-i decît unul dintre aspectele „refulării” care ne izolează de vîrsta infantilă). De aici, în poezia lui Emil Brumar deseले referiri la instrumentele și substanțele artei culinare (nu din unghiul, esențial corupt, al gurmandului, ci din acel angelic-naiv al copilului).

O adevărată ierarhie infantilă a senzațiilor găsim în frumoasa poezie Inger. Acest inger e parcă o întrupare diafană a copilăriei înseși. Totul e moale, ușor, parfumat, făcut dintr-o substanță plutoitoare, între fum și puț, reactualizînd acea senzație particulară, complexă, inefabilă, pe care i-o dă copilului legănarea sitei prin care se cerne făina mătăsoasă. Semnificativ e faptul că ingerul „vibrează” între lucruri „fără să vadă, fără să audă”, înfiorat numai de mireasma dureroasă a unui crin: „El și-a-ncălțat ușoarele botine / Și-a luat din vis bastonul de parfum, / Și-a pus pe-aripi tristețurile fine / Și mîinile și-a-nmănușat în fum. // Oglinda-l aurea nedumerită. / Era fecior de spumă sau fecioară / Ce trebuia din perne mai s-apară / Parcă prelins, parcă cernut prin sită ? // Cine-l iubea în încăperea crudă, / Necoaptă pentru marea înfilnire ? / Vibra-ntr-o lucruri tandru și subțire / Fără să vadă, fără să audă. // Cu nara doar simțea cum lingă dînsul / Un crin durerea pură și destrăma. / Și i-ar fi plîns alături. Însă plînsul... / De ochi are nevoie. Nu-i avea”.

Approape întreg acest prim volum al lui Emil Brumar — care ni se înfățișează de pe acum ca un poet în toată puterea cuvîntului — este o tentativă de a reface prin verb ceva din universul miraculos al copilăriei.

Matei CALINESCU

VIATA, PRECUM A FOST

Cu maestrul Victor Eftimiu (Olănești, 1956)

I.
După o colaborare de câteva luni, aproape săptămână cu săptămână, în paginile „Revistei Copiilor și Tinerimii”, respectatul luptător democrat C. G. Costa-Foru, întemeietor, împreună cu inginerul I. Barberis, al publicației, mi-a oferit, exact în ajunul anului 1914, în termeni mult prea măgulitori pentru mine (el era cu toată lumea, indiferent de vîrstă sau stare socială, politică), locul de redactor permanent dacă, bineînțeles — a adăugat — nu ocup în altă parte o funcție mai importantă și, poate, mai rentabilă. Mi-a pus, în treacăt, întrebarea: „Cu ce te îndeletnicești dumneata?”, dar mi s-a părut că nu-l interesează și, deci, nu reținuse răspunsul meu incurcat și neadevărat: „Funcționar!”. Un singur cuvînt din partea lui: „Unde?”, m-ar fi lăsat perplex, realitatea atestînd că, de luni de zile, tăiam cîinilor frunze în Cișmigiu sau pe trotuarul din fața Terasei Oteteleşeanu unde se adunau scriitorii.

E drept, pînă la vîrsta de 18 ani și ceva pe care o aveam în ceasul cînd omul pe care l-am socotit apoi unul dintre îndrumătorii mei spirituali, C. G. Costa-Foru, îmi făcuse uimitoarea propunere, publicasem în reviste mărunte, de nivel coborît, schițe și povestiri stîngace: mersesem cu îndrăzneala imprudentă de a aduna, în anul 1911 sau 1912, câteva dintre ele în paginile unei cărțuții, propriu-zis o broșură, intitulată „Din lumea celor obișniți”; editasem prin 1911, dimpreună cu prietenul meu, poetul tîmplar Stelian Vasilescu, membru, ca și mine, al Cercului Tineretului Muncitor (l-am pierdut mai tîrziu pe frontul întîiului război) o revistă în format minuscul cu denumirea de „Spre Lumină”, din care au apărut numai două numere.

Fericit a fost pentru mine gîndul, în 1913, cînd a apărut publicația lui Costa-Foru și a lui Barberis (acesta era părintele compozitorului prețuite din zilele noastre, Mansi Barberis) să-mi încerc norocul colaborînd la ea, cu atît mai mult cu cît un antrefileu vestea că lucrările publicate sînt plătite. Am scris două schițe cu întîmplări din viața copiilor mahalalei bucureștene (propriu-zis, din viața pe care pînă nu de mult o trăisem eu însumi), le-am trimis, iar după câteva zile, o carte poștală a co-asociațului lui Costa-Foru mă încunostîința că ele au fost acceptate și, totodată, mă invita să trec pe la redacție spre a-mi ridica onorariul.

Inchideam pentru totdeauna capitolul trist al celor vreo șapte ani de muncă istovitoare și, firește, de umilînți pe care îi petrecusem (petrecusem — este un fel de a spune) într-o fabrică și în câteva ateliere cu privire la care fac referiri mai ample în unele cărți ale mele. Trecusem prin stări de descurajare încercînd și nereușind să dobîndesc o bursă la Școala Normală, deși îmi venise în sprijin, cu iubire paternă, aș putea spune, chiar directorul școlii elementare unde trecusem primele clase. Așisderea mie și părinților mei era mîhnit și el. A răbufnit într-un rînd: „Ce să-ți fac, măi băiatule? Am încercat — ți-ai dat seama și tu — dar nu s-a putut. Se vede că așa e rînduiala pe lume”. Mai mult n-a spus, dar mi-am dat seama că-mi spusese atît cît trebuia ca să înțeleg lucruri asupra cărora m-a lămurit mai tîrziu, în profunzime, viața; ea și lumea socialistă în care am intrat nu mult după aceea, în care am trăit și-n care am rămas.

2.

Am evocat în „Carte despre vremuri multe” figura prozatorului, astăzi uitat, Nicolae Pora, și a pictorului-deșenator Bărbulescu-B'Arg, ambii colaboratori permanenți ai Revistei Copiilor. Deși mai vîrstnici decît mine cu 10, cu 15 ani, avîndu-și reputația stabilită, au arătat din întîiul moment începătorului în presă și în literatură, care

eram atunci, multă și caldă simpatie. Am avut, din întîii ani ai tinereții mele, norocul de a cunoaște prețul prieteniei unor oameni care își făcuseră drumul în viață — generozitatea lor fiind pentru mine întru totul încurajatoare. Consider o îndatorire sufletească să restitui, astăzi, celor mai tineri ceea ce eu, la anii lor, am primit de la înaintașii mei.

Amintiri emoționante port lui V. Demetrius, autor consacrat la vremea aceea, care, citînd o piesetă publicată de mine în revistă, a venit la redacție și l-a întrebat pe Costa-Foru cine e autorul. Lucrarea i-a plăcut, acțiunea ei desfășurîndu-se în același mediu care alcătua fundalul celor mai multe din scrierile sale. Ar dori să-l cunoască. L-a cunoscut în minutul următor cînd Costa-Foru a apăsat pe butonul soneriei. „Autorul” era în biroul de alături și a fost, este de la sine înțeles, foarte intimidat și s-a imbușorât ca zmeura și nu-și mai aduce aminte ce a îngîmătat în chip de mulțumire cînd poetul, nuvelistul, romancierul i-a adresat câteva complimente.

Astfel de momente nu se uită. Astfel de împrejurări întăresc încrederea pe drumul pe care pașii încă sovăielnici ai anilor tineri s-au angajat.

Cum să uit atît de încurajatoarele cuvinte scrise, cu prilejul publicării aceleiași piesete, de Victor Eftimiu, poetul și dramaturgul aflat în explozivă notorietate în acei ani, prietenul meu de mai tîrziu, de azi?

Am trecut, de-a lungul existenței mele, care numai săracă în întîmplări, unele mai felurite decît altele, nu se poate spune că a fost, prin situații ce au dus la deposedarea de bunuri valoroase prin semnificația pe care o aveau pentru mine: cărți, colecții de reviste, scrisori, fotografii. Precum chirașul grăbit din poezia lui Topîrceanu, am schimbat multe decoruri, nu fiindcă aș fi vrut, dar pentru că așa voiau proprietarul, proprietara; deosebindu-mă de el, am făcut vreme de doi ani un război, au dat, în anii negri, tîrcoale casei mele legionarii, a fost bombardat și aproape distrus, în a doua zi chiar a Eliberării, blocul în care locuiam. De unele lucruri m-am despărțit, cu părere de rău, eu singur, altele s-au răfăcit ori au fost subtilizate de binevoitori în învălmășeala mutărilor, altele, în sfîrșit, au devenit cenușe cînd naștiștii și-au zvîrlit proiectilele asupra adăpostului în care mă aflam.

Prin ce miracol a rămas intactă fotografia aceasta asupra căreia, de la masa de lucru, se îndreaptă mereu privirea mea? Este, aș putea spune, un document care fixa momentul festiv al banchetului dat cu prilejul împlinirii unui an de la apariția „Revistei Copiilor și Tinerimii”. Rețineți: evenimentul, ca să-i spun astfel, se producea în 1914. Socotîți: sînt de atunci 56 de ani. Pe cartonul fotografiei, în jurul mesei, așezată în formă de potcoavă, cam treizeci de persoane: directorii, redactorii, colaboratorii, prietenii personali ai direcției. Îl identific, în primul rînd, pe Const. Mille, care mi-a fost, în ultimii ani ai vieții sale, patron și îndrumător la ziarele pe care le scotea: „Adevărul” și „Dimineața”, apoi „Presa” și „Lupta”. Iată-l pe savantul de reputație internațională, David Emanuel. Iată-o pe doamna Smara, scriitoarea pentru copii, personalitate morală inimoasă, din nefericire, pe nedrept ridiculizată de umoristul George Ranetti. Bună-ziaua, domnule Mihăescu-Nigrim, epigramist în permanent duel literar, prin reviste și la sezatori, cu poetul Cincinat Pavelescu. Bună-ziaua, domnule George Caîr, scriitor agreabil, cu volume elegant tipărite, ca și Nigrim, pe socoteală proprie. Nu prevedeaî tragicul dumentale sfîrșit cînd te-au căsăpît în toilul nopții niște filharici. Bună-ziaua, domnule Th. D. Speranția, autor de anecdote pe care le-intitulai: marinate, pipărate, afu-

mate etc., multe dintre ele cu conținut și poante pe care, mai tîrziu, le-am condamnat deoarece exercitau o influență dăunătoare asupra educației tineretului. În Revista pe care o redactam eu, ai publicat însă un roman foarte vesel, erou fiind un cățeluș inteligent, poznaș. Mai sînt, mai sînt... Este prezent pictorul Bulgăraș, sînt ziaristii B. Brănișteanu și M. Schwartzfeld. E învățătoarea Ana Codreanu, colaboratoare a revistei cu istorioare proprii și cu traduceri. E un tînar și sfios învățător, C. Niculescu-Novaci, de asemenea scriitor pentru copii. Scriitor talentat. Mă gîndesc totdeauna, mișcat, la dumneata, domnule Pora. Sînt treizeci și mai bine de ani de cînd ai plecat din lumea pămînteană, însă nu te-am uitat și-ți mulțumesc și acum pentru sentimentele pe care mi le-ai purtat în vremea tinereții mele dîntii. Și dumitale, prietene Bărbulescu B'Arg, pornit în altă lume abia anul trecut — toate mulțumirile, toată recunoștința.

Treizeci, treizeci și ceva de invitați erau în urmă cu 56 de ani la o masă aniversară. Au rămas numai doi: Victor Eftimiu și autorul acestor amintiri.

Voi păstra mai departe mult evocatoarea fotografie. O voi așeza însă în alt loc al încăperii mele. Mă tulbură prea mult. Am impresia uneori că sînt inconjurat de umbre.

3.

Am mai scris altădată, dar repet și aici, că desigur apăreau, la vremea întîiilor mele lecturi, publicații prestigioase ca, spre exemplu, „Convorbirile literare”, „Convorbirile critice”, „Semănătorul”, „Viața Nouă”, „Viața Românească”, „Noua Revistă Română”, dar, pînă să ajung la înțelegerea literaturii din paginile lor, rămăsesem cititorul insuflețit al revistelor bătătoare la ochi prin înfățișare și titluri, unele de-a dreptul pornografice, caracterul reieșindu-le din chiar felul cum erau botzate.

Depun, cu smerenie, mărturie că mă număram printre cumpărătorii lor. Cu și mai mare smerenie adaug că, la vîrsta de vreo 12 ani, am colaborat, scriînd nu mai știu ce necuviințe, la una dintre ele.

Pînă atunci, pînă la actul de prezență ca umorist la „Veselia” al cărei conducător, poetul Marion, își crease o mare celebritate legîndu-se de... soacre, mă împărtășisem din plăcerea tiparului compunînd și publicînd șarade la revista „Dumineca”.

Port acestei publicații o amintire înduioșată și recunoscătoare, debutul meu literar propriu-zis, prin 1910, producîndu-se în paginile ei. I-am purtat directorului, Alexandru Nora, coleg, după întîiul război, cu mine în redacția „Adevărului”, sentimente afectuoase pentru mult încurajatoarele și ceremonioasele cuvinte (nu știa că are a face cu un puști de paisprezece ani și jumătate) pe care mi le-a adresat printr-o scrisoare, confirmînd acceptarea schiței ce-i trimisese și rugîndu-mă să continuu a-l onora — mă rog! — cu scrierile mele.

În prima variantă revistă-magazin, editată de „Adevărul”, și înregistrînd deficite destul de mari, „Dumineca” a intrat, mai tîrziu, prin generozitatea lui Constantin Mille, în stăpînirea lui Nora care, schimbîndu-i formatul și profilul, a făcut din ea o publicație mult răspîndită în rîndurile unui anume tineret, și destul de rentabilă.

Venituri superioare aceluia rezultate din vînzarea revistei, proprietarul realiza de pe urma foarte iscusitei sale idei de a consacra două-trei pagini cu literă măruntă („Dumineca” avea, îmi pare, opt) „correspondențelor” între cititoare și cititori dornici să se cunoască și să creeze între ei relații care, pînă la urmă, deveneau amoroase.

Correspondențele nu puteau să apară în revistă gratuit — este de la sine înțeles. Fiecare cuvînt se plătea printr-o marcă poștală, a cărei valoare am uitat-o; atîtea cuvînte — atîtea mărci poștale.

Un număr de ani, Nora a trăit cum nu mai trăise pînă atunci, de bine, de pe urma revistei. Pe urmă, tirajul a scăzut, corespondențele galanate s-au împușinat, astfel că proprietarul a vîndut titlul altcuiva care, agramat fiind, ținînd să se procopsească rapid, a sporit cu „Dumineca” lista publicațiilor triviale.

M-a încercat, de-a lungul anilor, curiozitatea de-a revedea revista aceeași debutului meu. Aș fi putut-o găsi la biblioteca Academiei. Aș putea-o găsi, oricînd, acolo. Dar mi-a lipșit și-mi lipsește și-acum curajul. Nu ne întorcem la lecturile care au încîntat adolescența noastră.

„Dumineca” a fost, spre marele ei merit, publicația în ale cărei pagini au găsit o mult binevoitoare găzduire destul de numeroși începători care au constituit mai tîrziu, cu drept cuvînt, mîndria lui Alexandru Nora.

Eu am publicat la „Dumineca” în aceeași vreme cu D. Iacobescu (el își semna versurile mai mult cu pseudonime pe care le divulgă astăzi lui Horia Oprescu, cercetătorul atent al operei excepționalului poet mort la vîrsta de nici 20 de ani: D. Iacobanu, D. Vinturică).

Veneam cu întîrziere de numai cîțiva ani, după debutanții care, în rîstimp, deși încă tineri, deveniseră și au rămas consacrați: Victor Eftimiu, Topîrceanu, A. de Herz, Chiru-Nanov, Barbu Lăzăreanu, Nicolae Davidescu, umoristul de mare popularitate cîndva Ion Pribeagu.

Cu excepția lui Victor Eftimiu și a lui Barbu Lăzăreanu, nu-mi aduc aminte ca alții dintre scriitorii care, cum s-ar zice, își trecuseră probele în paginile modestei publicații, să fi des-tăinuit că acolo, din partea unui prea modest ziarist și scriitor, au primit cele dîntii îndemnuri hotărîtoare pentru destinul lor. Gîndeau, probabil, că reputația lor ar fi pierdut în aprecierea posterității și, pînă una-alta, în ochii criticilor contemporani cu ei dacă, în loc să afirme că i-a lansat și impus, pe unul „Viața Românească” și Ibrăileanu; pe altul, Densusianu la „Noua Revistă Română” și așa mai departe — ar fi fost sinceri cu ei și cu istoria literaturii.

Dintre prietenii mei mai vîrstnici decît mine, unul cu șapte ani, altul cu trei, sînt numai poeții Victor Eftimiu și Demostene Botez. Spun poeții, cu toate că activitatea lor s-a desfășurat, fecundă, în toate genurile literaturii: în teatru, mai cu seamă în teatru, cel dîntii; în roman, nuvelistică, memorialistică, publicistică amîndoi. Continuuă și unul și celălalt să facă act de prezență neostenită, mereu proaspătă, în paginile revistelor, ziarelor, în vitrinele librărilor, la radioteleviziune. Nu e acțiune patriotică, obștească, la care să absenteze cînd sînt solicitați în calitatea lor de artiști-cetățeni ai României socialiste.

Constatam cîndva (e foarte mult de atunci) că în cercul relațiilor mele eu eram cel mai tînar și mi se arăta, ca atare, îngăduință. Mă deranja zîmbetul unora, ușor ironic și ușor protector. Cum și cînd a trecut timpul de-am ajuns astăzi să număr, în jurul meu, prieteni, confrăți în ale scrisului, tovarăși în îndeplinirea unor activități de partid sau de stat, mai tineri cu 30, 40, 50 ani decît mine?

Se pare, însă, că ne înțelegem și chiar că ne avem în stimă și-n iubire. Aceasta pentru că, în întîiul rînd, eu n-am uitat zvîcnirile, lunecările, greșelile vremurilor adolescenței și ale tinereții. Aveam porniri de intoleranță și

teribilism, asemenea multora din cei care au astăzi vîrsta mea de demult. Multă dreptate aveau cuvintele: „Anii cumîntesc” care erau titlul unui poem în proză al lui Păun-Pincio, autor mult citit, cîndva, de tineretul socialist, ca, de altminteri, Traian Demetrescu și Neculuță cu care este foarte nedreaptă generația criticilor din zilele noastre — cu ei și cu Gherea pe care cineva dintre ei îl reducea recent la simpla calitate de... „publicist și om politic”.

Mai mult, nu. Altevea, nu. În totală nepotrivire, însă, cu părerile severului confrate întru scris au fost, se știe, la vremea lor, deși situați pe altă baricadă, Nicolae Iorga, G. Ibrăileanu, E. Lovinescu și însuși (nu vă supărați) Maiorescu.

Vremea — cum a trecut? Nu pe nesimțite și nu pe neștiute, ci trăind-o intens; iubind viața, iar în sensul acesta am scris la cumîntea reflecție a pianistului aproape nonagenar, Arthur Rubinstein, în sensul că, ea, viața îi iubește, la rîndu-i, pe cei ce o iubesc; muncind și datorită nevoilor existenței, dar și din pasiune. Cuiva care mă întrebase cum fac de mă păstrez într-o, cum s-ar zice cu un termen sportiv, bună formă (compliment care nu-l costă nimic pe cel care îl face, dar prilejuiește plăcere celui căruia îi este adresat) i-am răspuns că totdeauna m-am culcat tîrziu și m-am sculat devreme. Am muncit intens, de regulă la două gazete în același timp, prost plătit și la una și la cealaltă. În situația aceasta nu eram numai eu. Hamaliculuț acestuia îi alăturam încă unul: traduceri, la fel de infam remunerate, pe care nu le puteam realiza decît seara, pînă după miezul nopții, acasă și reluîndu-le apoi în zorii zilei. Cam în același chip, adăugînd și luna de concediu, înnegream uneori pagini scrise pentru mine și pentru mult-putîni cititori ai literaturii mele.

Timpul mi s-a părut, și-mi pare și acum, prea scurt pentru cite îmi propuneam și-mi mai propun și astăzi să îndeplinesc. Degeaba nu am stat niciodată, chiar cînd se întimpla (mi s-a întimplat deseori) să șomez. Citeam, cu statornică părere de rău că nu puteam să consacru lecturii răgazul pe care mi l-aș fi dorit. Nu m-am plictisit niciodată, chiar în perioadele cînd am fost singur, poate pentru că mi-am fost mie însumi un partener cu care am putut să meditez sau să stau de vorbă, simțînd totdeauna plăcere și folos.

Înaintînd în viață, începe fiecare să-și facă, vrînd-nevrînd, un bilanț; să și-o treacă în revistă și s-ajungă la concluzia, bună sau rea, a felului în care a trăit-o. De aci, împăcarea cu sine. Dar tot de aci, simțămîntul pustietății și al zădărnicii.

Cred, intrucît mă privește, că n-am temeuri să regret drumurile pe care le-am străbătut de-a lungul existenței și, cu atît mai puțin, să mă rușinez de ele. N-au fost presărate numai cu flori și nici numai cu spini și mărăcini. Oricum ar fi fost, nu m-am oprit în loc, nu m-au putut sili să mă trag îndărăt. Le-am parcurs cu voință neșovăitoare. Lungi au fost și, pe-alocuri, incilcite au fost, pricinuînd impresia că dincolo de ele nu mai era nimic! Le-am străbătut.

Revenind la cuvintele înțelepte ale pianistului celebru Rubinstein, voi repeta, la rîndu-mi, că am iubit și eu viața și m-a iubit și ea.

O dată cu înaintarea în vîrstă, îți însușești și filozofia îngăduinței. Îți stăpînești, fără greutate, răbufnirile violente știînd, simțînd că dacă ai rupt o prietenie, nu-ți mai rămîne timpul să o refaci. Iar aceasta îți poate lăsa în suflet un gol mare și dureros.

M-au mai cîstit, pe parcursul vieții mele, cu prietenia lor afectuoasă, fără să abuzez de ea, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction.

Nu i-am uitat; nu-i uit însă nici pe prietenii modești ai întîiilor tineretului, al căror nume nu vă spune nimic, deoarece n-au apucat să lase ceva durabil în urma lor. În primul rînd, pe unul dintre ei mi i-a răpus, adolescența fiind încă, tuberculoza. Pe alții, mi i-a răpit războiul — e vorba de întîiul război. Pe alții, cu toate că au trăit ani mulți (poate că unii mai trăiesc și acum), i-au covîrșit și i-au descourajat vitregiile existenței.

Cred că toți erau cu adevărat înzestrați. Oricum, năzuiam toți să ne realizăm. Dacă le-aș rosti numele (și atît!) ar însemna să vă încarc fără vreun sens memoria. Însă biografia fiecăruia dintre ei prezintă laturi interesante. Biografia lor se împletește, pînă într-un moment anume al existenței, cu aceea a mea.

Voi zăbovi o dată asupra-le cu emoția pe care amintirea lor mi-o trezește ori de cite ori gîndurile mă poartă pe drumurile unui trecut destul de îndepărtat.

Țara

Cuvîntul tău mă-nvață să respir
ecoul pur al vremii viitoare,
e verbul tău în fiecare fir
topindu-se în noi de nerăbdare.

Dintre silabe mă ridic înalt
pe limpezimea razei de lumină
să pot, desprins de mine, să mă scald
viu prelungit în seva din tulpină.

August

Duc de atunci în umărul meu drept
o cicatrice, semn de glonț tăios,
și visele mi s-au prelins din piept
să-mpodobească naltul de-abanos.

Cerul lui August poartă în adînc
și rana mea, necunoscută azi,
cînd aștrii cad în noapte din oblic,
tu, steaua mea de flăcări, n-ai să cazi!

Desen de MIHAI SĂNZIANU

Manuscrisul

Pămîntul nostru-i manuscris de veacuri.
munții înalți par semn de exclamare
cînd se răsfrîng în pagina din lacuri
păstrînd în ei brîncovenesti tipare.

Lungi paranteze, rîuri în cascadă,
cuprînd oglinda țării-n nemurire
prin care ochii noștri pot să vadă,
prin care pot plămîinii să respire.

Tradiție

În fiecare piatră mă-ntîlnesc
și fluvii lungi se prelungesc în mine,
de pleoapa mea albi fluturi se lipesc
să-mi soarbă sevele din rădăcine.

Va curge țara, brațul de mi-l tai,
din trupul meu în clocot de bulboane
cu frumusețea-acestei guri de rai
scrisă-n tăcerea joasă din icoane.

Voi lua..:

Voi lua cu mine-al patriei contur
de pe tărîmul fulgerat de viață,
cînd aburii încremenesc azur
și risipit eu voi plonja în ceață.

Voi lua un smalt din cerul ei de fum
și cascador al propriilor abise,
voi amurgii pe fiecare drum
unde-am cîntat la porțile închise.

50

Cad anii descojiți, stinși de culoare
cum nucile de carnea verii, verde,
o, totul se transformă-n veci sub soare,
nimic nu se cîștigă, nu se pierde.

În jurul meu lumina-i mai puțină,
vinul din cupă a-nceput să fiarbă,
e drumul lung spre steaua mea, vecină,
e drumul scurt spre firele de iarbă.

Pleci

Pleci... Numele tău s-a mai întors
din prag, cu toată beteala lunii,
numele tău ce grav l-au tors
pe frunză, ca pe inimă, alunii!

Pleci... Ce amară e ploaia
ce ne desparte gîndul afară
și-l sună pe tabla casei
ca pe-o monedă veche și rară.

Pleci... Ce aproape-s zările
cînd ne despart pașii și viața
E frig și-am uitat cărările,
le-au îngropat frunzele, ceața.

Plec... Calme, lingușitoare cuvinte,
au încercat să cuprîndă-n ele
atît azur... Ce străin le scutur
de prea mult cer și de prea multe stele!

Poeme într-un vers

OMUL DE ZĂPADĂ

Cînd omul a fost gata, copilul s-a topit.

ODIHNA

Cînd m-am trezit în zori, dormisem cît
o moarte.

TOAMNA

Zbura un stol de frunze și inima mai sus

NOAPTEA

Zvirli ca o sămîntă un corb, noaptea
crescu.

MEDIEVALA

Ogarii dorm în piatră și-n corn de
vinătoare.

COPILĂRIE

Îngerii din praștii cu stele m-au ajuns.

GALES

Alfita vreme cît nu sînt decît o trestie gînditoare și vremea mea este ca roua de dimineață, sufletul meu răsare galeș. În ce apă m-ai spălat, doamnă mare, de m-ai albit creștetul? Peste toată ziua lumii e senin, numai peste ceasul meu s-a lăsat sara. Galeș soare am, galeșă fîntînă lină, galeșă apă de oftat la vămile cucului. Pe roată de aur se învîrte lumea, pe cearcăn de lună galeșă aleargă ziua. Găleată ce-și are luna cînd e plină, în prag stă femeia care nu vrea să frămînte, femeia care cerne și cerne într-o sită galeșă zilele. Cerne doamnă cerne, în zile ce-am fost am avut parte de tată și de mamă, de nume tăcut, de doamnă fînă, de coconi zîmbitori și de soare galeș și plins. Ființă am, de pămînt, pentru aceasta de pămînt m-am lipit. Și mă uit la pămînt cu gîndul. Și-s aproape de stele ca piciorul de pămînt și încă și mai aproape.

Am auzit că ești călător soarele meu. Ridică gene la sprîncene și așteaptă-mă. Vin și eu cu tine pe calea fără umbră, unde-ți rază razele nimic și vreme anevoie vine. Nu-ți pot întinde rădăcinile mele ca să mă cuprînză și să mă treci din lumea cu dor în marea fără nume.

Pămînte, pămînte, spune sora laptelui, spatele meu în brațele tale, fața mea sub paștea ta. Plîng cînd frunza mă vede, că am rămas nelumită și nu mă mai pot întoarce.

Pas inimă, ține calea, pînă vei ajunge acolo unde se despart locurile ca să bei o apă care a uitat lumea. Iată dealul e mare și porțile sînt tari, iată și-a mai rămas loc numai pentru veștejit și atît.

Eu scutur huma, huma scutură soarele, soarele scutură cîmpul, cîmpul scutură iarba, iarba de te-a deocheat să-î arză frunzele. Cum indulcește focul toate flăcările, așa să te indulcească pe tine singurătatea. Pe unde mergi tu, să meargă și lumea. Au umblat harnicele și vitezele, au întîmpinat fapt de liliac, au scurtat zilele, l-au descrunțat pe înoitor, i-au dezlegat mîinile, i-au despiedecat picioarele și l-au stins ca un cărbune aprins în această apă sfîntă care cîntă și descîntă și se cheamă lumea.

Galeș soare ai, doamne, galeșă fîntînă de foc, galeșă apă de oftat la vămile lucrului.

Cezar BALTAG

Proza și excesul analitic

Cu o producție literară cantitativ impresionantă dar săracă în valori, proza acestui an a reușit totuși să impună doi autori maturi, asupra cărora critica s-a pronunțat favorabil și ale căror lucrări au suscitât un interes viu și comentarii imediate (Mircea Popa și Bujor Nedelcovici), și să propună, prin debuturi promițătoare, câteva nume de scriitori în formare (Marius Stoicescu, Leonida Plămădeală, Banu Rădulescu, Emilian Bălănoiu, Radu Petrescu, Doina Ciurea, Eugen Zehan). În ciuda severității selecției pe care editurile au făgăduit că o vor face odată cu reorganizarea lor, se poate ușor constata că în rest maculatura s-a îmbogățit considerabil. Pe lângă lucrările meritorii ale acestor perioade au apărut cărți mediocre și submedicre care nu stimulează entuziasmul cititorului față de literatura noastră actuală.

Lufnd în considerare numai acele cărți ce satisfac toate exigențele sau care ne permit să credem în evoluția ulterioară a autorilor lor, se pot face unele observații critice asupra tendințelor prozei recente, sau, mai bine zis, asupra intenționalității literaturii epice existente în momentul de față. Pentru că aceste reflecții sînt operate pe un teren fragil, nu atît al valorilor certe cît mai mult al posibilităților valorice viitoare, ele au un anumit conținut speculativ, pentru care ne facem în exclusivitate răspunzători.

O primă constatare ce se impune este aceea a ponderii prozei de analiză asupra celei obiectivate. Autorii tineri în special simt o atracție puternică spre narațiunea de introspecție, de detașare a stărilor psihice limită. În afara cazurilor de simplu mimetism, această tendință aproape generală dovedește, sociologic, nevoia scriitorului de a se afla în centrul propriei opere, ca personaj sau ca interpret viu, necamuflat, al vieții personajelor sale. Vrînd să fie el însuși în mijlocul celor scrise, recurge fie la autoanaliză (abundența romanelor cu cheie, care ascund în spatele eroilor ființe reale, mai mult sau mai puțin identificabile, este de asemenea un fapt semnificativ ce ar trebui să dea de gîndit), fie la funcția de intermediar bine individualizat, capricios, voluntar, care vrea să aibă asentimentul total al cititorului, să fie crezut pe cuvînt, adică la funcția de comentator invulnerabil. Și într-un caz și în celălalt verba eului scriitoricesc ajunge adesea la un soi de fatuitate. Ca tehnică romanul de analiză dispune de toate avantajele pentru acoperirea unei atare sensibilități a personalității prozatorului față de propriile sale trăiri. El îi descătusează forțele intuitive și îi justifică în plan intim actul creator. Indiscreția față de sine însuși capătă sensul unei garanții a exactității celor

expuse, a valabilității observației psihologice aplicate. Manifestîndu-se o prea largă apetență pentru libertatea de mișcare a speciei, libertate ce a epuizat intensiv valențele ei emoționale, s-a ajuns la o crispare a formulei care nu se mai vrea decît perfectă în sine, adică la o supralicitare de decadență a efectelor ei literare. Umoarea scriitorului înlocuiește nu numai obiectivitatea, dar și sirguința narativă, materia epică fiind oferită numai de fantezia analitică a autorilor, pe care nu subiectul analizat îi preocupă de fapt, ci jocul analitic pur, ca simbol al literaturizării. Ţelul unic al multor scriitori tineri este de a crea un limbaj literar propriu, nu de a crea cărți individualizate prin materialul lor de observație.

Faptul că romanul de analiză, așa cum este el conceput astăzi, simte nevoia unei reînviore este evident. El caută o legislație avantajoasă și apelează deseori la tehnica precisă a prozei tradiționale, născîndu-se astfel o substanță nouă, neașteptat de omogenă care subminează din interior efuziunile introspective, le dezintegrează. Structura încordată a unui asemenea hibrid, cu roade promițătoare, reușește să nu dizolve drama, indiferent de natura ei socială sau psihologică, în frenesia laborioasă a unei analize ce nu mai vizează stările profunde ale conștiinței, ci banale conflicte înzestrate artificial, livresc, cu semnificații generalizatoare. Între analitism și realism tradițional se creează noi relații de conviețuire. Căile sînt multiple, și valorificarea lor este posibilă în funcție de înțelesul acordat realismului. Socotit greșit ca înșiruire ternă de episoade veriste, chemate doar să „oglindească” viața, să-i imite suprafețele, el nu mai poate oferi nici o surpriză valorică. Toate încercările de verism copios, de descriptivism sec au fost eșecuri, aproape fără excepție. Acest tradiționalism de ocazie în care materia vieții este răscolită doar prin prezentarea evenimentelor într-o ordine pitorească sau tezistă a dezvoltat universuri epice derizorii. Exigențele cititorului de azi nu mai permit „imitația” superficială a vieții. Un alt înțeles, și abia acesta foarte exact, dat realismului tradițional, a putut cîștiga interesul prozatorilor actuali, a indicat posibilitatea unei reînviore a romanului modern și a constituit chiar punctul de plecare al unor cărți foarte apreciate chiar de la apariția lor. Medalie cu două fețe, literatura obiectivă clasică, așa cum au exersat-o măștrii ei recunoscuți, nu arată la prima lectură decît o crustă netedă, ușor de îngurgitat, pe care prea grăbiții se reped s-o devore, rămînînd dincolo de ea, ignorate, străfundurile revelatorii ale gîndirii naratorului. Tehnica adevărată a romanului realist

este tehnica încifrării intuițiilor majore, a judecăților pertinente asupra vieții și asupra omului într-o tramă aparent lineară, ca frazele unor mesaje codificate, dar interior simbolică. Această estetică a compunerii prozei după canoane esoterice este simțită azi ca foarte necesară, reușind să stăvilească elanul analitic ajuns într-un impas al dezabuzării, al anarhiei care ia ca paravan structurile prozei lirice. În ciuda părerilor lansate într-un timp cu privire la răceala și inconsistența de mesaj ale realismului tradițional, el a dezvoltat treptat rezistența principiilor sale severe, dintre care unul este capital: nici un fapt evocat nu este inutil problemei solicitate, fiecare întîmplare, fiecare gest al eroului, fiecare cuvînt al său au semnificații precise în ansamblul de semnificații al romanului, este un semn din cifrul lui literar. Nimic nu este indiferent într-o construcție epică, chiar faptul că „marchiza a ieșit la ora cinci”. Romanul este o construcție de elemente semnificative mai mult decît fluxul liber al analizei. Înapoie la Balzac!

Ceea ce se dezvoltă dintr-o atare simbioză între proza analitică și cea obiectivă este un fel de narațiune esoterică, simbolică, mizînd pe rigurozitatea jocului de șah și pe intuițiile prodigioase ale proustianismului. Exacerbarea analizei este astfel încorsetată și legile romanului capătă din nou importanță. Dacă deocamdată acest program literar nu poate fi identificat decît în încercări parțiale sau în realizări neteoretizate, el va fi probabil asimilat cu timpul, datorită valențelor sale multiple. Numeroase cărți ale acestui an au tîns către o asociere a narațiunii analitice cu cea obiectivă și putem enumera: Radu Petrescu — **Matei Iliescu**; Doina Ciurea — **Dialog despre eroare**; Eugen Zehan — **Cerul de dincolo**; Marius Stoicescu — **Zeul de pistru**; Corneliu Ștefanache — **Dincolo**; Banu Rădulescu — **Verdictul**, fără a epuiza exemplificările.

Nu putem interpreta altfel numeroasele intervenții critice legate de problema construcției prozei decît ca reflex al nevoii de organizare a romanului și a nuvelei pe principii riguroase, clasice, adică al nevoii de reînviore a formulei epice analitice, formulă care a intrat în faza literaturizării forțate, a hipersaturației estetice. Noua structură narativă, așa cum o dovedesc romanele care au lansat-o, aduce un echilibru prețios prozei actuale. Ea cuprinde o mare parte a producției literare recente, cu izbînzii reale și cu eșecuri inerente.

Dana DUMITRIU

Desen de MIHAI SĂNZIANU

NICOLAE MANOLESCU:

Contradicția lui Maiorescu

Lăsând de-o parte „părerile” unui critic, prin forța lucrurilor, relative și trecătoare, supuse accidentelor de gust, de formație și uneori numai de cultură, ceea ce interesează este coerența profundă a textului pe care-l avansează atenției noastre, vibrația secretă și verosimila egalitate a „tonului”, resp. rația vie a frazării, indestructibilitatea țesăturii, fireasca articulare a cuvintului după cuvânt, și a propozițiilor între ele. Prin aceasta un text critic devine un text literar. Înainte de a ajunge la idei și opinii, spre a le cerceta legitimitatea (și uneori nici nu trebuie să mergem atât de departe, examenul de structură al paginii putând fi pe de-a-ntregul concludent), este util să privim cu oarecare stăruință montajul în sine al unui text, mecanismul înlanțuirii elementelor pe care acesta se întemeiază, pentru a-i verifica, deocamdată, organicitatea.

Să privim, deci, cu puțină atenție întâia filă a cărții lui N. Manolescu. După ce, îndată după propoziția de inaugurare, citează puternica încheiere a articolului despre Eminescu, scris și publicat de T. Maiorescu în anul 1889, anul morții poetului:

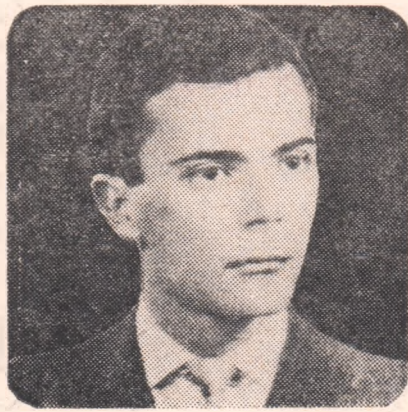
„Acesta a fost Eminescu, aceasta este opera lui. Pe cât se poate omeneste prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui, și forma limbii naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire pînă astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmintului cugetării românești” — ce are de spus comentatorul de astăzi al lui T. Maiorescu, ce-i „spune” lui această încheiere de articol, ce altă „frază” provoacă în textul său abia început, fraza lui Maiorescu, în ce fel o „trăiește” autorul monografiei, în ce context o situează? Ce mișcare produc în pagina lui N. Manolescu, elocvențele cuvinte, ce alte noi „cu vînte nasc ele”? Iată fraza de o surprinzătoare inadecvare:

„Dar (dar! — s.n.), în critică, prevederea nu este totul, și meritul lui Maiorescu nu se reduce la atât”.

Și continuă, după ce a pus punct, astfel: „Să vorbim limpede: cel mai mare poet național rămîne în conștiința noastră legat de ceea ce a văzut în el Maiorescu”. Firește; dar îndemnul atât de categoric: „Să vorbim limpede”, pe care criticul de astăzi, singur și-l adresează, ar fi impus, parcă, altceva, un gând mai puțin „firesc” decît acela care urmează (Eminescu „rămîne în conștiința noastră legat de ceea ce a văzut în el Maiorescu”), ar fi cerut o consecuție mai șocantă. „Să vorbim limpede”, asta vestește un gând nou, un gând pe care, în sinea noastră, îl avem cu toții, dar pe care nimeni încă n-a avut curajul să-l formuleze, să-l „vorbească” limpede. Ceea ce nu e cazul. Pentru a exprima un adevăr devenit platitudine școlară sau, poate, pentru a-l denunța nu e nevoie să recurgi la o notă (a vocii din text) atât de înaltă.

N-am făcut decît să privim, ceva mai atent, două propoziții, însumînd trei rînduri de tipar, dar în ele credem că se distinge deajuns de clar chipul de a preceda al criticului, rețeaua de mici și aparent (dar numai aparent) neînsemnate inadecvări, ușor de surprins chiar la nivelul elementar al frazei.

Sondajele de acest tip, foarte concludente, și revelatoare, după modesta noastră părere, trebuie să premergă, în analiza oricărui text literar, examenul „în mare” al ideilor. Ele se pot înmulți, se înmulțesc, de

altfel, de la sine, pe măsură ce înaintăm în lectură; rezultatul lor, care se desprinde pe loc și fără dificultăți, împiedică receptarea unui punct de vedere convingător și credibil, a unei viziuni coerente, totale, cu adevărat obsedante asupra lui Maiorescu.

Criticul sugerează însă mai la fiecare rînd, și în câteva cazuri declară mîndru și explicit că posedă o astfel de viziune (nouă, personală, modernă ș.a.) și că, în afara ei, i-ar fi cu neputință să emită măcar o silabă. Sondajele întreprinse în text sugerează cu îndărătnicie altceva, și ele sînt, pentru noi, mai elocvente decît „ideile” proclamate ca atare, din loc în loc, menite a ne convinge că decurg, în felul cel mai natural, din structura însăși a cărții. Există, cu adevărat o asemenea structură? „Punctele de vedere” emană din ea sau sînt numai atașate unui conglomerat de fraze, pagini și capitole, interesante și sugestive în parte, dar de o frapantă și uneori stridentă indiferență? O viziune personală ar fi presupus existența unei structuri omogene, evidentă în toate detaliile, într-un raport de strictă determinare față de aceste detalii.

Maiorescu — zice pe drept cuvînt autorul monografiei „are în toate vocația începutului”. Dar cum se împacă această vocație cu cealaltă — la fel de adîncă — pentru adevăr pentru adevărurile solid întocmite, pentru Continuitatea spiritului de cultură? Cum se explică, așadar, „contradicția” dintre voința de a lua totul de la început și marea vibrație organicistă, atât de caracteristică lui T. Maiorescu? Tulburătoare chestiune, rămasă, din păcate, neatinsă în cartea lui N. Manolescu.

De altfel, această „vocație a începutului” nu e străină de aspirațiile noului exeget. El însă o înțelege într-un fel foarte ciudat. În felul cuiva ce are a se pronunța, cel dintîi, sau cel dintîi care pricepe de fapt despre ce e vorba, cine a fost Maiorescu și care e adevărul în privința sa. El pare a ignora că despre Maiorescu s-a mai vorbit, s-a mai și scris cîte ceva. Tabloul acestor încercări i se înfățișează nu se poate mai dezolant. Iată un exemplu, din cele numeroase, citate proferează netulburat: Cum de s-a putut (trece) (s.n.) peste acest esențial înțeles creator al operei maioresciene, cum de a putut fi restrîns șolul lui la o pedagogie aplicată, nu e greu de închipuit”.

Chiar așa simplu să se fi înfățișat Maiorescu tuturor celor care au gândit la problema sa? Să fi restrîns cu toții „rolul lui la o pedagogie aplicată”, neîntîind nimic din înțelesul „creator” al operei maioresciene?

Sentimentul că tentativa sa de a înțelege, bună-rea cum este, vine totuși după marea monografie „Titu Maiorescu” de E. Lovinescu, acest sentiment nu tul-

bură în nici un fel, nici pentru o clipă trecătoare, conștiința noului cercetător. Oricine a citit această carte magnifică, nu e de închipuit că va trece ușor peste referințele infatuate, superficiale, de o incredibilă lipsă de emoție, de care se bucură ea în cuprinsul lucrării lui N. Manolescu: „Lovinescu însuși s-a contrazis, cînd, în 1940, a consacrat criticului mai multe volume” etc.

„Părerea curentă este mai degrabă că omul Maiorescu ne spune astăzi mai mult decît opera stilului de viață al criticului, mai mult decît Criticele”.

Ei bine, cine este exponentul detestabilei „păreri curente”, trecînd peste faptul că „părerea” aceasta e tendențios rezumată, spre a i se demonstra precaritatea? E. Lovinescu, desigur; suspectat, cu un calm desăvîrșit, de a fi arătat (chiar în privința operei lui Maiorescu, căreia îi dedică în întregime ultimii ani ai vieții) nici mai mult, dar nici mai puțin decît opacitate: „Întrebarea pe care mi-am pus-o scriînd această carte, a fost tocmai aceea dacă opera lui Maiorescu mai este, ea, vie, și dacă nu cumva deplasarea accentului către om, ascunde opacitatea (s.n.) față de o operă pe care n-o mai citim. Fiîndcă «înapoi la Maiorescu» n-are nici un sens dacă nu conține un îndemn la lectură”. Iată, deci, ce lipsea lui E. Lovinescu, puterea de a ne „îndemna” la lectura lui T. Maiorescu.

„Cea mai însemnată operă a lui — crezuse de cuvînt — să scrie E. Lovinescu — e el însuși”. N. Manolescu pune însă lucrurile la punct, explicîndu-i răbdător că: „Ne interesează cu adevărat opera, nu omul”. Ceea ce, să recunoaștem cu toată onestitatea, e de o mare nouitate. Cît despre T. Vianu, situația sa e mai limpede, vîna sa mai directă și mai evidentă: „Din cauza lui Tudor Vianu nu l-am iubit multă vreme pe Maiorescu”.

Veritabila coerență ar fi asigurat-o sentimentul identificării, tensiunea comunicării cu obiectul, în exaltare sau în negație, dar acest „sentiment” și această „tensiune” nu există în cartea lui N. Manolescu. Lor li se substituie aprobarea „la rece” sau în câteva cazuri — puține de altfel — dezaprobarea ideilor emise de marele critic. N. Manolescu declară că înrîdirea de spirit și de „situație” pe care o resimte scriînd despre Maiorescu este atât de mare, încît cartea sa i se pare a fi aproape o confesiune; dar textul său „declară” altceva. Meditația (nu o dată plină de interes) asupra „ideilor” tinde să acopere absența unei puternice implicări interioare, a „simpatiei” critice duse pînă la uitarea de sine. O anume excitație teoretică, lipsită de adînci rădăcini, animă pagina lui N. Manolescu, dar poate ea ține locul adevăratei participări? Cum s-a observat, criticului și ideologului Maiorescu i se dă dreptate, fără excepție, în toate polemicele purtate, fără un examen mai obiectiv al faptelor; spiritul disociativ întîrzie a se manifesta, dar nu e această întîrziere reflexul unei ciudate inaptitudinî de comunicare? Spiritul critic lipsește pentru că lipsește sentimentul unei angajări grave în destinul celui evocat. Apologia de cuvînte, uneori grandilocventă, nu e tot una cu veritabila „simpatie”. Autorul monografiei citează la un moment dat, fără să cadă pe gînduri, acest fragment dintr-o scrisoare a lui Titu Maiorescu:

„Căci de căldură (s.n.) este totdeauna vorba pentru orice adevărat scriitor, și pentru cel prozaic și pentru cel mai critic. Nu se poate încheia nimic de valoare, nici măcar o concepțiune politică, necum una literară, decît la gradul de topire (s.n.). Numai în fierbîntea entuziasmului se sudează un subiect cu un predicat într-o nouă judecată, dacă e să fie viețuitoare și nu un «click» mecanic”.

N. Manolescu trece prea repede peste aceste recomandări. El le rezumă liniștit astfel: „A crea idei e totuna cu a le trăi”. Ușor de spus!

umanicare

Romanescul

Sub limita medie a cititorilor, chiar printre cei ce nu-și pierd vremea cu lecturile, circula anume expresii, destul de plate — „viața ei e un roman întreg”, „astea se întîmplă numai în romane”, „asta e realitate, doar nu e roman” etc. — dar a căror semnificație — romanul e ceva care nu seamănă cu viața adevărată — e mult mai largă decît ar părea, fiindcă foarte mulți cititori, și dacă nu spun sau nici nu gîndesc așa, simt în felul acesta. Din exact același motiv — neconcordanța realității cu romanul, teatrul, cinematograful, ca să nu mai vorbim de sarcasmul cu care omul practic enunță: „slăbește-mă cu fleacurile, asta-i poezie” — literatura e nișel disprețuită de serioși — care nu-și mai vîd capul de ale lor! — dar și devorată: ea e altceva! Scriitorii e sub presiunea publicului, sau măcar a editorilor ce vor „să se vindă cartea”. Oare eroii lui Balzac sau ai lui Dostoevski nu execută o gimnastică nemaipomenită, uneori imposibilă? Blindul cititor se afanisește de cotidian și stăpînit de acest „monstru delicat” care „într-un căscat ar înghiți lumea”, cere violuri, căsătorii, divorțuri, asasinat, sinucideri, singe, foarte mult singe!

Dorința de a citi ceva palpitant, în care să se petreacă fapte teribile, are o dublă origine: în copilăria hrănită cu basme a fiecăruia, în copilăria generatoare de basme a umanității. În definitiv, proza se trage din poveste, din povestire care e o întîmplare, deci romanul, ca și mama sa, epopeea, constituie (trebuie să...) o suită de întîmplări. Deci să se întîmple! La urma urmei, pentru un prozator cît de cît priceput, nimic nu e mai ușor decît să aibă imaginație. E destul de complicat să „construiești” un personaj, dar e un nimic să-l omori. „Trebuie să treizeci de ani să crești un om — spune un erou din *Condiția umană* — dar îți ajunge un minut ca să-l ucizi”. Vorba poetului: „dușmanii zdrobiți/cad ca niște spice / de securi loviți”. Să mărităm, să violăm, să sinucidem, să otrăvim, să asasinăm, să minjim pereții romanului cu singe (de om) și cu creieri, iubitul cetitor strigă, asemenea țarușului as-

cuțit din gardul babei: Cap! Cap! Să se întîmple! Da, dar însă... existența, ei da, e mai puțin spectaculoasă și romanescă. Nu, desigur că nu ar mai muri, din cînd în cînd, cîte cineva, că nu ar exista și asasinat și... toate celelalte, dar proporția e mult mai mică, deplasările în conștiințe mult mai lente, cotidianul destul de banal, debil și... așa cum este. Romancierul e deci prins între Scylla și Caribda, între realitate și romanesc. Dacă ar fi să socotim cîți prozatori au reușit să evite neverosimulul și penibilul rocambolesc, am fi decepționați. Și, culmea! tocmai această atracțiozitate se ofilește cel mai rapid, fiindcă nimic nu se demodează mai ușor ca moda, romanescul datează teribil, fie prin convenție generalizată și trivializată, fie prin aceea că aventura are un stil, lesne perisabil. Nimic mai penibil ca un fantastic deznodat, ori un terific ce te face a pufni în ris. Desigur, condițiile obiective fac ca

dramatismul acțiunii să dăinuie firesc în *Război și pace*, *Răscoala* și *Pădurea spinzuraților*, *Muntele magic* sau romanele lui Malraux... Dar cînd nu scrii despre război sau despre unul civil? Cum poate fi recitată fără haz povestea bătrînului înțelept (din a cărui neghiobie pierzîndu-se testamentul) ce e silit, spre a-și înzestra neprihănită nepoțică, să părăsească mormîntul, să dea instrucțiuni, să provoace o hemoragie cerebrală și un accident de circulație. (*Ursula Mirouët* de H. Balzac). Cred că e inutil ca literatura să lupte cu Circul, nu e treaba scriitorului să facă salturi mortale la trapez. Desigur, literatura se adresează, în principiu, tuturor, dar nu-i stă frumos unui romancier să-și atragă cititorii cu mijloace specifice plăcutei instituții pomenite cu o frază mai sus; și ce valoare are lectura unui cititor ce trebuie mereu distrat sau dulce-ingrozit ca să nu adoarmă. Prima concluzie ar fi că nu avem voie

să deformăm realitatea în esența ei pentru a ne căști-ga pseudo-cititorii. De altfel, treaba literaturii nu e de a fi agreabilă. Un roman care nu elatină nici o prejudecată reală și nu atrage atenția asupra nici unei probleme serioase — deci neplăcute — e inutil. A fi imoral în artă nu înseamnă a scrie despre ce este, ci despre probleme false, ignorîndu-le pe cele reale; adevărata minciună e proza cu bibiluri sentimentale, sentimentalismul dulceag, ascunderea problemelor reale și a raporturilor reale în societate năucește, creează o falsă reprezentare a existenței. Realismul adevărat e dur, dar prin aceasta moral și... educativ. Există o literatură plăcută mincinoasă, aparent crescătoare de frumoase sentimente, care se răsfăță din totdeauna în bibliotecă onorabile: ea trebuie, da, da, descurajată. Există o literatură trează, care trezește la realitate. Realism înseamnă cunoaștere și adevăr. „Acțiunea palpitantă” e o modalitate a minciunii, ca și sentimentalismul și duișia cumsecade. Nici o „lege” estetică nu poate turna apă în vinul adevărului care e roșu.

Paul GEORGESCU

Cu Nicolae Iorga

L-am găsit la masa de lucru, aceeași masă plină de hrisoave, pergamente, reviste, cărți, peste care l-am mai găsit aplecat și altă dată, ocupat peste măsură, fără timp, dar dornic mereu de a sta de vorbă, dispus oricând să împărtășească și altora din ceea ce descoperă, acumula și întregea, legind o vreme de alta pentru a da continuitate adevărată firului istoric.

— Domnule profesor, i-am spus, trăiesc în vremea dv. și a altor mari personalități ale țării noastre și nu mi-aș lerta dacă miine nu aș putea arăta, celor care mă vor întreba, cel puțin o frântură din șirul acestor ani.

Am impresia că sintem spre sfârșitul unei epoci și că de acum încolo intrăm într-un alt timp, pe care nici o piedică nu-l va putea opri să fie așa cum vrea el. Vreau să știu, să cunosc, să transmit celor ce vin gindurile celui mai mare istoric de astăzi al țării mele.

Profesorul a ascultat în tăcere introducerea mea. Cu un glas cunoscut, strivind între dinți litera r, s-a îndreptat bine în scaun și m-a întrebat, privind-mă :

— Cîți ani ai, Carianopol ?
— 31, domnule profesor !
— Și vrei să stăm de vorbă ?
— Da, domnule profesor !
M-a mai privit un timp, apoi mi-a spus :

— Atunci fii acum d-ta profesorul, iar mie dă-mi voie să fiu elevul.

Mă făcusem mic. Parcă intrasem cu totul între brațele scaunului, fapt care nu i-a scăpat profesorului.

— Hai, curaj ! Aștept !
— Domnule profesor, vreau să știu mai întâi de la dv. ce este Istoria.
— Este, a început molcom, cea mai însemnată realitate, pe care oamenii popoarelor o scriu cu propriul lor singe. Ea este esența faptelor deosebite, este totdeauna transcrierea fidelă a vremii care, dacă n-ar fi cercetătorii s-o scrie, s-ar pierde fără urmă. Istoria nu este deci amintire, cum s-ar putea crede de multe ori, este viață, adevăr, min-

drie. Este sumumul faptelor care dă puteri, este reazim, statornicește hotare și ajutor progresului să ia curajos în piept toate obstacolele viitoare. Dacă ar fi să vorbim numai despre ce este Istoria, am îmbătrâni și nu ne-ar ajunge timpul. Pentru că d-ta faci și poezie, aș vrea să-ți spun că și cu Istoria se întâmplă la fel. O poezie, dacă o arăți la o sută de critici, fiecare îți va spune des- pre ea într-un fel. Așa și cu Istoria, fiecare istoric îi va da o definiție, fiecare va vorbi despre ea altfel.

— Domnule profesor, poporul este creator de Istorie. Istoricii ce sint ?

— Întrebarea dumitale este justificată. Ei sint cei care dau legalitate faptelor. Cercetînd hrisoave, documente, ștampile, mărci postale, timbre, zicale, monete, statui, inscripții etc. sint cei care leagă ciob de ciob, vorbă de vorbă, povestire de povestire și întregesc, de cele mai multe ori fără drept de apel, ceea ce a fost.

— Scriitorii ajută în vreun fel Istoria ?

— Sigur. Cu deosebire că ei idealizează, pe cînd istoricii înregistrează la rece.

— Puteți să numiți cîțiva scriitori pe care îi considerați în acest sens ajutoare ale Istoriei ?

— Da, dar fără a merge în trecut. Să ne oprim aici, lingă noi : Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu.

— Ați scris și o Istorie a Literaturii Române.

— Cu unele inexactități. Din grabă, ceva din opera lui Camil Petrescu a fost trecut la Cezar Petrescu și ceva din a lui Cezar la Camil. Poate că mai sint și altele.

Zbirniitul telefonului m-a făcut să-mi opresc pentru o clipă întrebarea. Am ascultat în tăcere. Era chemat la Consiliu. După ce a pus telefonul în furcă, s-a uitat la ceas și a murmurat pentru sine : „Mai am încă șase ore !”

— Domnule profesor, i-am spus, pentru că s-a ivit ocazia, dați-mi voie să vă întreb ce

dezbate acest consiliu la care sînteți chemat ?

— Să lăsăm politica, mi-a răspuns, nu are ce căuta în discuția noastră. Nu știu... am să văd, ai să citești în ziare.

— Dați-mi voie să vă întreb de ce, în vremea cît ați fost ministru la Educația Națională, corpul didactic n-a putut să-și primească salariile la timp ? E o întrebare care ar vrea să înlăture o acuză care planează asupra dv.

Am avut impresia că am pus degetul pe o rană sîngerîndă.

— Nu din vina mea. Acum pot părea eu vinovat, dar va veni o vreme cînd se va ști precis de ce și din a cui cauză. În tot cazul, cel spre care arată degetul meu este mai sus decît mine.

— Atunci este...

— Nu, te rog, atît !
— Atunci să ne întoarcem la artă, ați scris și teatru, și poezie, fără a mai vorbi de critică literară ; care considerați dv. că este secretul ca arta să poată trăi ? Timpul, acest aspru și prea pretențios păstrător de valori, azvirle multe în uitare.

— Probabil timpul, pentru că ai vorbit despre el, are nevoie, acolo unde se duce, să dea seama celui care l-a trimis pe pămînt, să arate că și-a făcut în adevăr datoria, alegînd din truda scriitorului numai ceea ce merită să rămînă. Ce trebuie să scrie ? Eu cred că numai ceea ce interesează pe toți oamenii, ceea ce seamănă cu viața lor. Să scrie despre oameni, despre bucuriile și necazurile lor. Cum trebuie să scrie ? Cu flăcări, ca să lumineze întunericul cel mai dens. Scrisul este un har, pe care dacă scriitorii nu-l au, își pierd timpul degeaba, și poate de aceea timpul se răzbună pe mulți dintre ei. Să scrii în fiecare zi ca și cînd miine nu ți-ar mai fi dat să scrii. Întelegi ?

— Da, domnule profesor !
— Adică să scrii în așa fel, ca și cînd a doua zi ți-ar fi dat să mori și nu ai mai avea posibilitatea să scrii...
— V-aș ruga acum să-mi spuneți ce deosebește poporul

nostru, din punct de vedere patriotic, de celelalte popoare ? Vedeți ceva deosebit în poporul nostru ?

— Fiecare popor își iubește pămîntul lui, dar ceea ce ne caracterizează, față de celelalte multe popoare ale lumii, este dirigenția. Noi am trăit mereu aici cu gîndul că sintem veșnici, și acest fapt ne-a dat puteri. De veacuri ne-am vărsat unii în alții, din strămoși în bunici, iar din ei în părinți, fii și nepoți, cu aceleași sentimente de piatră. O altă caracteristică a neamului nostru este limba unitară. De la un hotar la altul, vorbim aceeași limbă, ceea ce face să ne comunicăm sentimentele direct, avînd astfel cîștigat reazimul principal al viabilității.

— Considerați cumva că drumul Istoriei îl pot schimba oamenii ?

— Să nu crezi dumneata că instalarea cazanului cu otravă în mijlocul cetății, la invazia romană, a fost legendă. Dacii, mai bine otrăvindu-se decît să se predea, au schimbat cursul Istoriei, devenind din învinși, învingători !

— Ați vorbit mai înainte de simplitate. Ce înseamnă simplitate în artă ? Iertați-mă că trec de la un subiect la altul.

— Lucrul de căpetenie. Condiție a răminerii, dar nu simplitate oarecare. Scriitorii mari au fost simpli prin aceea că nu au alambicat, nu au spus nimic de-a-ndoaselea. Măiestria lor a fost de a vorbi la fel ca toți oamenii, dar de a face ca problemele cele mai complicate să devină înțelese, să ajungă la posibilitatea de înțelegere a fiecăruia.

— Și fără simplitate nu poate exista artă ?

— Nu !
— Vă mai pot pune vreo întrebare ?

Profesorul s-a uitat din nou la ceas.

— Dacă ții !

— Va fi război ?

— Deocîndă nu, dar mai tîrziu mă tem că va fi !

— Ce mesaj ați avea de transmis generațiilor viitoare !

— Să-și iubească țara mai presus de orice și să nu uite niciodată pe acei care s-au sacrificat pentru a le face o viață mai bună !

S-a sculat de pe scaun și mi-a întins mîna în tăcere, apoi, ca și cînd nu aș mai fi fost prezent, s-a reșezat, începînd să răsfoiască și să facă însemnări. La ieșire am mai întîrziat o clipă, privind-l. Descheiat la gulerul cămășii, cu cravata lărgită, uitînd de el, de parcă ar fi avut de dat seama cuiva de ce și cit a lucrat, se confundase atît de mult în lucru și nu mai auzea nimic altceva decît ropotul cailor, zăngănitul armelor și chemările goanelor, care, răzbătînd din hrisoavele ce le cerceta, ajungeau pînă la el.

8 august 1940

Virgil CARIANOPOL

SUBSTRAT

Toată lumea în țara noastră știe că limba română este o continuare a limbii latine pe care au adoptat-o în antichitate dacii și cu toții sintem convinși că din limba pe care o vorbea populația băstinașă se vor fi păstrat pînă azi unele cuvinte. Este ceva mai greu de spus care sint acestea. Deoarece problemele limbii în general și elementul dac menținut de noi sint un obiect de mare interes pentru publicul românesc, se ivește adesea ocazia să se vorbească despre ceea ce cu un termen științific numim substrat, adică ceea ce s-a păstrat din limba premergătoare latinei. Primesc uneori scrisori redactate cam astfel : „La noi în regiune se folosește cuvîntul mistreț pentru «poro sălbatec» ; ce să fie oare, nu cumva e un termen de origine dacă ?”. Autorul scrisorii nu are de unde să știe că mistreț este explicat de lingviști prin latină (desigur, alături exemplul ales de corespondenți are origine mai puțin clară) ; din principiu, cînd dă peste un cuvînt pe care nu-l poate încadra într-o familie cunoscută, e dispus să facă apel la limba dacilor, care și așa nu se cunoaște și deci poate suporta ușor o ipoteză în plus.

Subiectul este deci la ordinea zilei. Rolul de a-l trata pe baze științifice și l-a luat în timpul din urmă I. I. Russu, cercetător de la Institutul de istorie din Cluj. Specialist în epigrafie, el s-a familiarizat cu metoda comparativă folosită de lingvistica indo-europeană și a dat mai multe lucrări privitoare la istoria și limba traco-dacilor, a ilirilor, cu referire specială la influențele pe care le-au putut avea asupra latinei vorbite în regiunea carpato-balcanică. De cîrind a publicat un nou volum intitulat **Elemente autohtone în limba română — substratul comun româno-albanez** (Editura Academiei, 1970).

Esențialul în analiza faptelor este următorul : limba română conține un număr de cuvinte care nu provin din latină și nu se pot explica prin imprumut din limbile cu care am avut relații în trecut (slavă, maghiară, turcă, greacă etc.). În schimb, seamănă bine cu elemente aflate în albaneză. Ținînd seamă de faptul că românii din nordul Dunării nu au și nu au avut contact permanent și intens cu albanezii, deci asemănarea nu poate avea la bază imprumutul, singura explicație verosimilă este că ambele limbi au păstrat aceste cuvinte din limba vorbită înainte de cucerirea romană. Pentru strămoșii românilor, care au părăsit dacia pentru a trece la latină, aceste cuvinte trebuie denumite elemente de substrat, pe cînd pentru albanezii, care au fost influențați de romani, dar pînă la urmă n-au adoptat limba latină, ci au păstrat-o pe a strămoșilor lor, ele ar face parte din vocabularul tradițional.

Ce e drept, nu știm să definim exact relațiile lingvistice între strămoșii românilor și strămoșii albanezilor : într-un caz vorbim de dacii, în celălalt de iliri ; dar limba iliră este cam tot atît de puțin cunoscută ca și a dacilor și nimic nu ne împiedică să credem că ele erau înrudite între ele, cam așa cum ar fi bulgara cu sirba.

Comparînd forma albaneză cu cea română, am izbuti să reconstruim una mai veche din care derivă amîndouă și pe care, în continuare, o putem compara cu cele din alte limbi indo-europene, cunoscute din texte (latina, greaca, slava etc.). Acesta este drumul pe care îl parcurge I. I. Russu, care își pune problema dacă, o dată stabilite trăsăturile fonetice ale substratului, n-am putea găsi în românește și cuvinte dace nepăstrate în albaneză. Acesta este subiectul unui volum pe care îl pregătește în prezent.

Se înțelege că reconstruirea limbii trace (sau traco-ilire) este un subiect deosebit de dificil și că nu toate ipotezele prezentate de I. I. Russu vor fi acceptate ; chiar cele exacte nu pot fi demonstrate în chip categoric. Dar încercarea trebuia făcută și lucrarea va servi de bază pentru cercetările viitoare.

Un singur aspect neplăcut aș vrea să relev, mai cu seamă că începe să nu fie izolat : termenii peremptorii, tonul violent folosit cu privire la autorii, în general respectați, care au exprimat alte păreri : „aproape nici o contribuție personală” (p. 39) ; contribuția „în cea mai mare parte inutilă, chiar dăunătoare” (p. 44, n. 108) ; „incapabil” (p. 52, n. 7) ; „tentative lipsite de orice valoare” (p. 74) etc. Cred că știința și în general cultura nu cîștigă prin asemenea formulări și că e mult mai convingătoare discutarea părerilor altora și prezentarea propriilor ipoteze cînd se folosește un ton moderat.

AI.GRAUR

N. Iorga la Văleni de Munte

Podul amintirilor

O, timp al mărețiilor umane,
Al morții timp, al vieții!
Tot noi eram și-atunci?
Aceștia cu păr alb,
Cu junghiuri, tabieturi și metehne,
Cu titluri ori fără
Cu decorații ori fără,
Șterși din controalele armatei,
Dar foști militari,
Încă fuduli de aceasta,
Noi
Generațiile care-am făcut războiul.
Azi între 40 și 80 de ani,
Cu dinții slabi,
Cu reumatismele noastre,
Cu cicatrici pe trup și pe suflet,
Și peste noi cu podul amintirilor,
Pe care singele de mult s-a uscat
Și s-a-nnegrit.
O, armonii ale aducerii aminte,
Tunuri de-atunci
Mitraliere
Grohot de tancuri
Țivilitul bombelor
Sfîșiind mătasea văzduhului
Grenade,
Pilni de obuz,
Aruncătoare de flăcări
Și baionete-implîntate în trupuri,
Vaietul răniților,
Spaima în ochi.
Ultima,
A celui în care se trage,
Senzația parașutatului
Din avionul izbit
Cînd vede ciuperca de pînă
Deasupra-i în flăcări.
Și el trăgînd sforile-n gol —
Umor al spinzuratului de aer
Fără spinzurătoare
Așteptat să coboare
Mai repede, mai repede,
Zdup!
O, timp al mărețiilor,
Covoare de bombe
Peste orașe
Peste vieți,
Iar lumea : templu gigantic
Cu coloane de fum
Luminat de incendii
Hohotînd de orga exploziilor.
Măreție a morții...
Pînă cînd?
Măreție a vieții,
O, vino odată!

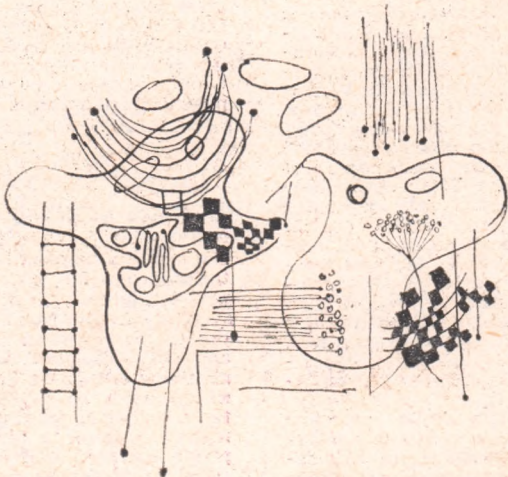
Dăduseră strugurii-n copt.
Cumpăna verii plecase un talger spre
toamnă

Cu greul belșugului.
Toamnă bogată în rod,
În sînge bogată,
În morți,
Toamnă a frăției de arme,
Pîdită de iarnă,
Departa de primăvară,
De luna lui mai,
În munții Boemiei,
Aproape de ora victoriei.

August era luna,
Vezi bine,
Iar vrerea doar una :
Să-nvingă Comuna!
Comenzile scurte :
La stînga-mprejur!
Ținta : crucea-ncirligată.
Foc ! Înainte !

Înainte prin Carpați
Peste Murăș
Peste Tatra
Peste Hron
Prin al tunurilor zvon
Înainte !
Moarte și pierzanie
Înainte și-ndărăt
Fără sanie-n omăt.
Cîți sînt din companie,
Din trei sute ?
Treisprezece !
Restul sub țărîna rece
Prin locuri necunoscute

— Uite c-a-nfrunzit pădurea !
— Aș ! aiurca...
— Cîntă cucu
Ca la noi !
— Nu mai face pe năucu...
Foc !
Un-doi, un-doi...
Cum îi zice ăstui loc ?
Bistrița ?
Cam ca la noi...
Un-doi...
Înainte.
Iar în urmă tot morminte.
— Ai de-acasă ce mai fac ?
— S-a trezit omul sărac.
Și să vezi istorie !
— Lasă că venim și noi.
Un-doi, un-doi,
Cînd o fi victorie.
Cîți mai sîntem ?
— Numai șapte.
Dar avem mitraliere.
— Odihnim un pic la noapte.
Pînă-n ziuă dăm atacul,
Dar la dracul !

Desen de ILIE CIOARTA

Uite Friții — Trage, vere !
Că... eu mor...
— A murit domnu' major !

Bate vînt de primăvară
Tochmai ca la noi în țară,
Pe o cruce de mormînt
Stă o pasăre cîntînd,
Așa cîntă de cu jele,
Că răsar în gene stele
Și-așa cîntă de cu dor
Încît plouă fără nor
Pușca zace-ntr-un răzor,
Lîngă ea domnu' major.
Cu o floare de bujor
Tochma-n dreptul inimii,
Mama lui cui îl lovi !
Puneți foaia cortului
Pe obrazul mortului.

★
Floarea-i galbenă pe plai
Și e soare-n luna mai.
Bate vînt peste morminte
Ții tu minte ?
Pe aici
Ce mai valuri de voinici
Ce mai clocot de oțele
Ce mai fum
Și lupte grele
Se-ntîmplară ? Uite-acum
Cerul verii ce senin e
Și e zumzet de albine
Și sînt flori și sînt flori
Și-n copaci privighetori.
Unde-s vremile de-atunci ?
Timp cumplit și totuși mare
Timp cu gheare
Și cu colți
Și cu talpă de oțel
Și cu mii de guri de foc...
Lasă-l, doamnă unde e
Că-i e bine-n pod la țară
În cel pod cu amintiri,
Cu pete de sînge negru
Închegat —

O, timp !

Răvaș

Doamnă Moarte, știu că n-ai adresă,
Că te plimbi mereu încolo-ncoace,
Că te vrei tratată ca prințesă
Și că nu vrei să ne lași în pacc.
Fie deci așa precum ți-e vrerea
Și ne-așează-n cassa ta de fier
Zero lingă zero, pînă-n cer,
— Culme ! — cînd ne-a părăsit puterea.
Dar să știi că-ți scrie-acest răvaș
Un supus al tău mai nărăvaș :
Masa-i pusă ca pentru pomană,
Pîne, vin, tocană, poame, caș —
Dînsu-i, însă, prin vecini cu-o Ană.

Muntele

Muntelui de ce sa-i faceți groapa ?
Prăpastia-i oricum la poala lui !
Apoi în stîncă vi se rupe sapa
Cînd vreți să dărîmați acest cucui.

Lăsați să stec-alătura de drum,
Bătrîn și cu zăpezi eterne-n creastă,
Voi vă vedeți, cumînți, de treaba voastră,
De băutura voastră din podrum.

Nu-l tulburați, e ora lui tîrzie,
Cu stelele cînd ține noaptea sfat
Ori zace amețit de veșnicie.

Acum își amintește de potop.
Ori, cine știe — ar bea și el un sirop
De vin. Dar nu. I-e somn. Și a căscat.

Epitalam

Dă iarba-n spic, s-avîmă stînjencii
Cu moțul violet mai sus de gard
Pămîntul a crăpat, scoarța-i s-a spart,
E turma-n cîmp, măgarii cară mieii.

Și parcă și orașu-i doar o turmă
Cu coșuri de uzine behîind,
Soboli și oameni, toată lumea scurmă
Prin lutul gras, de seve gilgîind.

Văzduhu-i creier plin de rînduncle
Ca gîndurile fulgerînd în zbor,
Iar noaptea toate dorm sub ochi de stele,
Doar visu-i treaz, strigoi rătăcitor.

Vreo floare-n umbră tainic se deschide,
Un flutur nins de lună a bătut
Și-i liniște — boboci și crisalide
În șoaptă pragul vieții l-au trecut.

Veșnicii

Sătul de veșniciile din spate
Mă duc mereu și pe nerăsuflăte
Spre alte veșnicii care m-așteaptă,
Știu eu ? c-o rînduială poate dreaptă.
Bocancu-n drumul zgrunțuros mă roade,
Ridic de jos lopata care-mi cade,
Iar de iluzii ranița prea grea
Aș da-o-n ripă, de nu m-ar vedea...
Și cine oare-aș vrea să nu mă vadă ?
Păi, domnul căpitan, ce-i mai la coadă !
Ostașule, fii brav, fii brav, fii brav !
Acesta e la dînsul un nărav,
Iar la apel, cînd unu-i dat căzut
El dintr-o dată-nchide ochii mut
Și parcă-ncearcă să-și aducă-aminte
De cel căzut și zice crunt : 'Nainte !
Nainte, zic și eu, căci înapoi
Sînt gropi cu stîrvuri, sînge și noroi
Cu cruci de lemn pe care-i scris vr un
nume

Al încă unui ce-a plecat din lume,
Cînd, gata-gata, iacă și succesul...
Am înțeles : acesta-i înțelesul.
Sătul de veșniciile din spate
Mă duc mereu și pe nerăsuflăte
Spre alte veșnicii care m-așteaptă
Și am să cad pe ultima lor treaptă.

„Magazin istoric”

Constant interesantă, fără a da încă semne de „oboseală”, revista „Magazin istoric”. „Și a fost ora II” de Haralamb Zineă și „Escadrilele au fost salvate” — mărurii ale locotenent-colonelului în rezervă Vasile Negrei, reamintesc și dau la iveală noi date în legătură cu actul istoric de la 23 August 1944.

Informații interesante asupra mișcării revoluționare din România aduc: I. Felea („O familie de socialiști: Păunescu”) și D. Ganciu („Elena Filipovici: demnitare și curaj revoluționar”), iar G. D. Florescu și Dan Pleșia („Negru Vodă — personaj istoric real”), Paul Barbu („O curte provincială a lui Mihai Viteazul”) și St. T. Eșanu („Un document necunoscut de la Vlad al II-lea Dracul”) completează „pe-tete albe” de pe harta ev-medievală românească.

Mai semnalăm: „Gloria și umilința lui Galilei” de Gh. Lupu, „Carol cel Mare” de R. S. Lopez, „Asasinul lui Mozart” de T. Pașcanu, acide și savuroase: „Fișă de istoric politică: Primăvara 1928” de N. Petreanu și I. Co-

man și, mai ales, „Fripturismul” de Al. Gh. Savu. Actualitatea e prezentă prin interviul acordat de C. C. Giurescu, în legătură cu cel de-al doilea Congres internațional de studii sud-est europene.

T. G.

Texte de muzică ușoară

„Cîntecul preferat” — suplimentul cu texte de muzică ușoară al revistei „Muzica”, tipărit cu girul Editurii muzicale — este o broșură care ușurează tineretului cunoașterea la sursă a versului cîntat.

Bunul gust care patronizează selecția a eliminat, pe drept cuvînt, din circuitul public, ca necorespunzătoare estetic, strofele unor cîntece semnate, cu sau fără vocea lor, de unii textieri mai vechi sau mai noi ca: Eminescu, Vlahuță, Blaga, Minulescu, Eftimiu, Miron Radu Paraschivescu, Nina Cassian, Marin Sorescu, Ion Brad, Tiberiu Ulan, Ion Horca etc. asupra cărora s-au oprit într-un moment de slăbiciune unii compozitori, pentru a selecta ceea ce este într-adevăr valoros în creația genului. Iată câteva mostre:

„Dar degeaba te-ostenești, A aflat ea cine ești, Că nu-s toate proaste-n sat.”

„Fetele s-au deșteptat, Nu le păcălești

Cu un zîmbet și-un oftat Sau cu două trei buchete. Măi băiete, Măi băiete, măi!”

Se pare că tinerii îndrăgoșiți de pe alte meridiane se mai lasă chinuți încă de întrebări naive:

„El: Și ce să fac să-mi afle toată dragostea Ce-am remarcat-o-n mod cotidian!”

„Ea: Și!...”

(text tradus)

Felicităm conducerea Uniunii Compozitorilor și Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă pentru aceste texte tipărite în tiraje de masă! Și dacă nu le ajunge hirtia, să mai reducă tirajele cărților de poezie în care niciodată nu vei putea citi versuri atît de elevate: „Un cuvînt minune azi la modă e; / Nu știu cam ce vrea să spună el... / Tot pămîntul se întreabă cum și ce, / Dar alt cuvînt muzical, zău nu-i la fel: / O-bla-di, obla-da, obla-da / E cîntecul tuturor (s.n.) / O-bla-di, obla-da, o-bla-da-a / E tineresc și ușor!”

Al tuturor, chiar al tuturor?

Atenție la Blecher!

Ziarul Dobrogea nouă scoate o „ediție specială” — Litoral. Citim în nr. 56, la rubrica „nou în librării” un anunț care ne face să roșim pentru ignoranța pe care am dovedit-o pînă acum față de proza lui M. Blecher: „Pentru amatorii de romane de aventuri — spune nota din Litoral — notăm câteva titluri: **Intimplări din irealitatea imediată**, de M. Blecher, apărută în editura Minerva” etc.

Am reprodus informația pentru pasionații genului din întreaga țară, căroră le-a scăpat, probabil, acest roman de aventuri cu scene tari și impușcături, deghizat de Minerva, nu știm din ce motive, într-o colecție obișnuită de proză...

Em. B.

Gala marilor interpreți?

Gala marilor interpreți români se numește una dintre cele mai recente inițiative ale televiziunii noastre. Gîndul ne zboară nostalgic la geniul lui Enescu, manifestat, după cum se știe, și ca artist solist, sau la virtuozitatea precoce a lui Dinu Lipatti... Care nu ne-a fost însă mirarea aflînd din Programul Radio T.V. (nr. 32 a.c.) că în cadrul acestei emisiuni se va produce (și între timp s-a și produs!) — după un Radu Aldulescu sau Valentin Gheorghiu, interpreți chiar dacă nu neapărat „mari”, oricum remarcabili, cu un repertoriu bogat și cu o îndelungată experiență concertistică — și Mihai Constantinescu, deși încă departe de culmile artei. Cu toată stima pe care o purtăm tuturor celor care slujesc nobila artă, trebuie să observăm că dacă exigențele redactorilor acestei emisiuni vor continua să coboare și în viitor cu aceeași incredibilă iuțea, e timpul deja să prevenim pe componenții (din primele trei rînduri, pentru început) ai formațiilor noastre orchestrale să se pregătească: complezentă, **gala marilor interpreți** îi așteaptă!

I. T.

Contribuții

Prezentînd revista studentească ieșeană „Alma Mater” nr. 7, N. Mircescu descoperă patru noi tipuri de judecăți:

1) „In fiecare din ele (din cele șapte numere ale revistei, n.n.) pot fi sesizate acele modificări, îmbunătățiri în substanță și orizont, în prezentare artistică și număr de colaboratori (s.n.), ce dovedesc o evoluție în **progresie geometrică** (s.n.)”. Adică: presupunem că la nr. 1 revista a avut 20 de colaboratori; de unde urmează: la nr. 2 a avut 40, apoi 80, 160, 320, 640, pentru ca la nr. 7 să ajungă la 1.280 de colaboratori. Acesta este tipul de judecată a **maximului afirmat**.

2) Dan Mutășcu se prezintă cu versuri „îndato-

rate producției lui Adrian Beldeanu”. Exemplu aproape tipic de **judecată a minimului prevăzută**.

3) Vrîndu-se revistă de cultură, „Alma Mater” se interesează, cum spuneam, de „mișcarea ideilor europene”. **Judecata minimului pretins afirmat!**

4) „Dar parcă ar mai trebui ceva” (ceva pe care trebuia să-l cuprindă revista, n.n.). Acesta este tipul de **judecată a minimului pretins negat**. („Amfiteatru”, iulie 1970, p. 5)

Anunț

Un micuț și ciudat animal și-a făcut în ultima vreme apariția printre locuitorii orașului nostru. Dimensiunile lui: 17,5X17,3 cm. Culoarea: patru culori, cu șapte nuanțe diferite. Caracter: cinci caractere de literă. Locurile în care viețuiește: mașinile 36, 37 și 74; dar au fost deja descoperite exemplare izolate în tramvaiul 12 și chiar în troleibuzul 84. Specia: **aițiș-luturas**. Mijloace de a-și procura hrana, activități specifice: atîrnîndu-se pe la diferite geamuri, face reclama **exarată** unei cărți, în care scop nu se sîfșete a folosi (în chip abuziv) procedee pline de seriozitate și candoare în doze bine calculate, precum ar fi: confidențe!, un portret din semi-profil al lui Aurel Crișan (autorul respectivei cărți), 100 de fotografii!, în curînd! în curînd!, Cerbul de aur (titlul cărții respective), 50 de autografe!, în librării confidențe! declarații!

Aflăm de la persoane informate, demne de toată încrederea, că uricioasele exemplare se înmulțesc într-un ritm uimitor.

K. O.

„Tribuna”

Cîteva studii și articole, dintre care menționăm: „Tot despre conștiința originii noastre naționale” de C. Daicoviciu „Maiorescu și obsesia începutului” de D. Micu și „Semnificația unei reditări” de Mircea Borcilă, ne-au reținut atenția.

Literatura originală din acest număr este reprezentată de o piesă utopico-științifico-terapeutică „de readucere în viață a sinucigașilor”, după metoda lui Vasile Nicorovici, care se întreabă în modul cel mai grav: „Încotro mă voi îndrepta: spre steaua lubrii și a Fericității, sau spre roșia planetă, a zeului Marte?”; de o proză didactico-pedagogică a lui Nicolae Calomfirescu, din care aflăm că: „...la toate școlile elevii au o oră anume pe săptămîină destinată educației, oră ce se numește de dirigenție...” și de o pagină de așezată literatură turnuseverineană, din care cităm sfîrșitul simbolic al schiței lui Lucian Zăti: „Dar cactusul nu a mai înflorit. Fiindcă noaptea care-l despărțea de minune a fost aceea dintre doisprezece și treisprezece mai și sera bătrînului se afla undeva în Sighișoara lângă unda Tirnavei” și cîteva versuri **celebre** ale lui Valeriu Armeanu, semnatarul poeziei „**Si pasările**”: „Atunci, singele aruncă / Peste mal / Resturi de animale, / Care le-au populat, / Animale jilave / Cu botul înghețat, / Ce-ndată le cresc aripi / Și vin la noi în sat. / ... Copiii dau cu pietre / Și le zgurnesc din sat.”

Cît despre versurile flenei Roman și ale lui Ion Nicolescu, din pagina a 6-a a revistei, trebuie, totuși, să recunoaștem cînsit: **nu au cap, dar aveau coadă**. Căci: „Samson dormind frumos în poala / fubirii dulcelui blestem / E! vin, taie și-

vița luni / De care marți arde de lemn” și: „dar ce face el ce face / de răsare de apune / o ce pură pare pace / și berbecul tot nebune”, sint două strofe **prea pline de-nțeleș, să le putem pricepe!**

M. G.

În sfîrșit...

„un gen cinematografic uitat cam de mulțiori, filmul artistic de scurt metraj, își găsește locul și în producția românească. S-a înființat Studioul experimental „Victor Iliu”; deocamdată, în prima sa ședință de lucru s-au prezentat realizările din Institutul ale absolvenților (trei promoții de regizori și patru de operatori). Să sperăm că după începutul acesta vor urma și filmele. Să sperăm că aceste realizări viitoare (vorbim despre ele ca despre niște lucruri deja reale pentru că vrem să credem în inițiativele de valoare) își vor găsi și locul în programele „complexe” ale D.R.C.D.F.-ului, știind că un Polanski sau un Etaiș sint cel puțin pentru filmele lor lungi, ci și pentru scurt-metraje.

D. C.

Un studiu despre Ūrmuz

Un studiu evasiv exhaustiv despre viața, opera și personalitatea părintelui avangardismului românesc publică N. Balotă în nr. 7 al revistei „Steaua”. Documentarea bogată se îmbină armonios cu sensibilitatea artistică, iar informația cu intuirea multipleur valențe sufletesti. „Căci, într-adevăr, nimic nu pare a fi fost **excepțional** în viața acestui om decît omul însuși”, spune Nicolae Balotă, după ce dă un citat din Geo Bogza, în care autorul „Cărții Oltului” afirmă că: „s-ar putea scrie... **viața halucinantă a lui Ūrmuz**”. Iată cum interpretează autorul studiului o fotografie a autorului „Fuchsiadei”: „Ochii slîniși au privirea vidă a unor idoli orientali... Privirea vagă, indiferent blazată, pare să fie aceea a unui om care refuză să vadă, care se știe, însă, într-un sens grav, **văzut**”. Sugestivă este și raportarea viziunii artistice la

personalitatea secretă a omului; „Ca și făpturile sale care aleg, ca joc al dispariției lor, marca, nemărginivă naturii, Ūrmuz a ales noaptea, și boschetul lipsit de verdeață din parcul întornat. Ca și Stamatie care s-a suit în **căruciorul cu manivelă** îndreptîndu-se spre **capul misterios al canalului**, și mișcînd manivela, ucnaltă tehnică permițîndu-i dispariția, micșorîndu-și mereu volumul, căuta să pătrundă și să

dispară în **infiniutul mic**, tot astfel Ūrmuz a utilizat **unealta suverană**, revolverul, pentru ca să atingă **punctul de la infiniuit**, cum numea el obiectivul acela rivnit și de neatins la soare-apune, către care îi plăcea să se îndrepte în plimbările sale vespérale”.

M. G.

„Cariatide”

Dintre suplimentele literare ale diverselor ziare din provincie atrage atenția, în mod deosebit, „Cariatide”, tipărit la Arad, în condiții grafice destul de bune. Parcă pentru a dezminți situația unor reviste literare din provincie, care „trăiesc” adesea exclusiv prin colaborările bucureștene, revista arădeană se sprijină, în primul rînd, pe scriitorii de toate vîrstele din Arad, centru cultural de veche tradiție, care a avut cu ani de zile înainte cîteva reviste de prestigiu. O poezie de Mihai Beniuc în metrică populară („Murăș, Murăș...”) un articol al lui Ștefan Aug. Doinas despre „folelor și structurile literare” și un altul, semnat de A.Tohăneanu, despre Arta lui I. Slavici constituie singurele contribuții „dinăra”. În rest, de la Ilie Măduța, laureatul pentru poezie al revistei „Orizont” din Timișoara, pînă la Octavian Ana din Sebiș, poezia este semnată de nume care așteaptă să se impune în peisajul nostru liric. Atrage atenția, în acest sens, ciclul de versuri al lui George Ciudan, unul din animatorii publicației: o sensibilitate molcomă, de inspirație rurală, cu unele ecouri vagi din Lucian Blaga, sugerînd un fel de zariște montană de taină și puritate. Plină de nerv ni s-a părut discuția despre „Calitatea spectacolului teatral”, animată îndeosebi de răspunsurile regizorului Dan Alexandrescu. Lucian Emandi — unul dintre cei mai promițători poeți arădeni de acum trei decenii — semnează un documentat articol de istorie a presei locale: „**Salonul literar** — promotor al unei literaturi moderne”, evocînd figura lui Al.T.Stamatiad. Cronica literară — semnată de M. Ilie (bănuim că e vorba de un pseudonim!) — analizează cele două plachete de versuri ale unui poet originar din Arad, Mircea Micu. Dintre tinerii — membri ai diverselor cnacluri din aria județului Arad — care semnează versuri, am reținut numele lui Darie Horațiu, Vasile Man, Constantin Dehelea și Hărdăuț Damaschin. Cîteva articole de o **soabră** ținută intelectuală sporesc, prin preocupările lor variate (ideologie, sociologie, arheologie, memorialistică etc), profilul cultural al publicației, fără a-l întregi: viața muzicală, cinematografia, activitatea cnaclurilor din județ, problemele de învățămînt etc. așteaptă încă să fie ogîndite.

Să completăm această observație critică remarcînd că numărul de care ne ocupăm poartă data: mai 1970... „Cariatidele” arădene ni se pare o publicăție interesantă și vie pentru a justifica o apariție regulată.

Șt. P.

A incurca lucrurile

Ne plîngem adesea că nu avem imprimată vocea lui N. Iorga, că nu avem o peliculă care să-l înregistreze pe G. Enescu. Pentru a preveni această neglijență nici un efort nu e de disprețuit. Televiziunea are, alături de cinematografie, acest privile-

giu al posibilității de a conserva pentru mai tîrziu ceea ce este fapt de istorie. Interveniurile sale cu personalități sint deci de două ori prețioase: întii pentru actualitate, apoi pentru posteritate. Pelicula se păstrează și devine document. Mai rămîne de știut cum se ia un interviu. Există o artă a interviurilor, a priceperii de a provoca la o discuție deschisă personalități dintre cele mai dificile. Foarte mulți își închipuie un interviu în modul cel mai simplu: unul întreabă și altul răspunde. Ceca ce este un mod pueril de a concepe un interviu. Întrebatul poate participa diferit la chestionări diferite. A lua un interviu este o chestiune la îndemîna oricui. Ne-a arătat-o și un recent interviu luat Militei Pătrașcu de o reporteră a televiziunii române. Întrebările au fost naive, inoportune, neavizate, superficiale. N-ar fi fost mai potrivit în acest caz un film fără reporterele incomod? Contribuția acestuia a fost în acest caz minimă. Mai mult a incurcat lucrurile, a bruiat personajul principal al interviului care era, desigur, Militei Pătrașcu. Pe cînd deci interviuri degajate, în care reporterii televiziunii să știe măcar în linia mari despre ce este vorba în emisiunea pe care o realizează?

Uneori mai bine fără reporter!

A. B.

„Parvenitism literar”

În **Convorbiri literare** nr. 3, la rubrica **Limbă și stil**, pg. 77 (cifră fatidică!), a apărut un articol intitulat: **Între poezie și „parventism” literar**, sub semnătura lui D. Irimia.

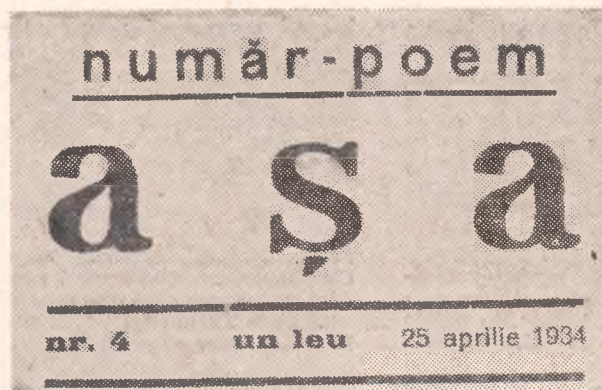
Parafrazînd ideea (dintr-un curs litografiat al lui Ovid Densusianu) că, atunci cînd din vinătorea de imagini se face o meserie poetică, aceasta devine un fel de parvenitism literar, autorul articolului încearcă să o aplice citorva volume de versuri recent apărute. Încearcă numai — pentru că iată cite banalități aju-ge să debiteze: „După cum — am subliniat-o și altă dată — nu înscamnă numaidedict poezie întrebuintarea rimei”. Sau: „...nu orice transfer metaforic, și nu oriunde, duce în mod automat la poezie”. Și, la aceeași pagină 77: „...în afara metaforei nu există poezie”. La pagina 78: „Limbajul poetic este **expresie și conținut** în același timp. Metafora trebuie să se cuprindă **organic** în structura generală a versului, în **corpul** ideii poetice... poezia nu este idee plus expresie... o imaginație cit de **zburătoare** nu poate produce prin numai **activitatea** ei poezie”. Dar la pg. 79 argumentația devine de-a dreptul zdrobitoare, căci: „Elementele lexicale sint structuri semantice foarte complexe”.

Cît despre aserțiunea lui Densusianu, ea rămîne perfect valabilă. Într-adevăr, cînd cineva își face o meserie din căutarea cu orice preț a metaforelor, „atunci ca devine” nu „un fel de”, ci chiar „parvenitism literar” sadoa.

M. G.

publicații antifasciste :

Revista „AȘA“

Din revista antifascistă *așa* au apărut 5 numere. Primul poartă data 5 martie 1934 și ultimul, 29 iulie 1934. Din neatenție, ultimul număr a fost numerotat tot 4. Aceasta a dus la consemnarea eronată a revistei atât în lucrarea acad. P. Constantinescu-Iași¹, cât și în aceea semnată de Titu Georgescu — Mircea Ioanid².

Revista, în formatul (molipsitor în acei ani) *Biletelor de papagal*, a fost scoasă de Horia Fulger și Al. Șerban, doi tineri cu orientare de stînga. Al. Șerban colaborează și la *Pegas*, de asemenea o publicație neconformistă. După Eliberare face parte din colectivul redacțional al revistei *Orizont*; autor al „Poemelor pentru obidiți” (Ed. Boema).

Atitudinea clarvăzătoare, de demascare a ațîțătorilor la război, a fascismului, precum și a condițiilor de trai subuman al proletariatului, promovarea unei literaturi angajate se pot urmări număr de număr. Pînă la suprimarea de către organele represive ale statului burghezo-moșieresc³.

Primul număr e scris de cei doi redactori, iar din *Cuvîntul liber* se reproduc două poeme din poezii negri progresiști J. S. Cotter jr. și Countee Cullen. Articolul lui Al. Șerban se intitulează *grăitor* „Cine dorește război, să meargă înaintea frontului”. Sînt stigmatizate masacrele săvîrșite la Viena în muncitorimea răsculată. Autorul trage de un semnal de alarmă, avertizînd tineretul care e atras în cursa purtătorilor crucii cu cîrlige. În locul că-

mășii de zale, cămașa de sărbătoare!

Al doilea număr (20 martie 1934) cuprinde, pe lîngă colaborarea redactorilor, o poemă de George-Demetru Pan („Septentrion”), schița lui Horia Fulger „Fapta lui Ion Tudose”, din care se poate vedea cine vor fi profitorii viitorului război: Krupp, Schneider, Vickers, cîteva mii de „mari familii”. Dramatice, sugestive sînt cele două pagini „Castelan coboară!” ale lui Al. Șerban, care se încheie cu aceste fraze: „Umbra castelan. Blazonul castei rămîne ca o utopie în beciurile academiei — iar tu — deposedat, privește cum în zare cineva bate niște stîlpi pentru ziditul altei lumi.”

În n-rul 3 (5 aprilie 1934), pe lîngă contribuția redactorilor, citim poemul „Pace” de George-Demetru Pan, incendiari ca o granată („...d...”) la o vreme florile au miros de praf de pușcă / de la o vreme palatele ziarelor amenință să zboare în aer...”). Pe prima pagină, Horia Fulger analizează pertinent situația „politică nefastă a unui regim care nu poate vedea prin însăși natura sa, decît propriile interese” și care „a adus omnirea de azi pe marginea unei prăpastii, în care s-o prăbușească, inconștientă de faptul că o dată cu dispariția actualelor forme ale societății, prima va suferi chiar ea”. Și finalul la fel de premonitor: „Pe cit de îngrijorătoare e pentru omenire această primăvară, găsim în ea semnul apropiatei victorii a celor ce muncesc împotriva celor care nu știu

decît să jecmănească și să exploateze.”

Al patrulea număr, din 25 aprilie, număr-poem, a fost aproape în întregime cenzurat, iar spațiile acoperite cu felurite poze (fiind interzis a se lăsa hîrtia albă: ca să nu se cunoască...!): minăstiri, înstrățeți etc. Și totuși, chiar pe pagina întîii, poemul subsemnatului, intitulat sincer „Vocabular subversiv”, în care se putea citi „aprindeți stele pe armură / seara va fi o retragere cu morții” ș.a.m.d., precum și „Manifestul” lui George-Demetru Pan, în care acesta mărturisea că dacă ar fi un gimnast desăvîrșit, s-ar agăța de toatele cerului și ar scuipa „...în creștetul domnilor cu / chelie și burtă / că-i bine așa!” au rămas neatînse de foarfecele cenzurului. Presimțind că mult timp nu va mai apărea, *așa* anunță pentru un viitor apropiat o revistă care se va numi *Miine*.

După aproape patru luni, apare al cincilea — care va fi și ultimul — număr al revistei. Abia acum, în editorial, publicația „își definește locul politic” (P. Constantinescu-Iași, op. cit.): „Multora, rîndurile ce le aduce numărul de față din *așa* vor părea străine pentru o foaie ce-și are ca țel introducerea unei lirici precise în literatură. Astăzi însă, cînd e pe punctul de a-și da sufletul, actuala societate își caută ultima salvare în fascism și în război, a rămîne nepăsători față de aceste primejdii ar fi mai mult decît condamnable (...). Rîndurile ce urmează sînt exprimarea alăturării noastre de acei care au misiunea istorică de a transforma o societate îmbătrînită în rele, într-una fără inegalități sociale”.

Horia Fulger în „La o aniversare” (două decenii de la primul mîcel mondial), demască pe cei care sînt gata să dezlănțuie o nouă conflagrație, pe urmele căreia să profite marea finanță, deci fascismul — care servește marilor capitaluri. Despre rolul femeii în luptă — alături de bărbat, așa cum preconiza Romain Rolland — împotriva războiului, un articol prilejuit de apropiatul Congres sindical al femeilor ce luptau împotriva fascismului și a războiului. Scrisori de adeziune, emoționante. Nici rolul tineretului, făuritor al unei lumi noi, nu lipsește din aceste mici și substanțiale pagini; iar ecurile cu care se încheie revista sînt în spiritul protestatar, neconformist care domină întreg numărul (care prin conținutul său și-a semnat și actul de deces).

Sașa PANA

¹⁾ „Organizații de masă legale, conduse de Partidul Comunist din România în anii 1932—1938”, Editura Academiei R.P.R., 1952.

²⁾ „Presa P.C.R. și a organizațiilor sale de masă, 1921—1944”, Editura științifică, București, 1963.

³⁾ Originalul ordinului Ministerului de Interne de „suspendare” se află expus la Muzeul de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România (etajul 3, sala 6).

P. V. Haneș

Lui P. V. Haneș (1879—1966), doctor în litere din 1920, fost multă vreme profesor de liceu în București, animator al Societății „Prietenii istoriei literare”, care în 1936 a scos și o revistă de apariție întîmplătoare, i se datorește o ediție critică rămasă pînă azi fundamentală a operei lui Alecu Russo (pentru prima dată tipărită în volum în 1908), un studiu monografic despre același autor, în care era cel mai competent, în 1910, un compendiu, azi total depășit, de *Istoria literaturii românești* (1924) publicat și în versiune franceză în 1934 cu prefață de Mario Roques și diverse alte volume de studii literare și ediții de popularizare din clasicii români. Cu puțin înainte de a muri, autorul încredințase Editurii Minerva o culegere de *Studii de istorie literară* care apar abia acum fără adnotările necesare ale unui editor (un cuvînt înainte semnează Mihai Gafița).

Fără interes au devenit astăzi studiile mai vechi despre scrisorile lui Tudor Vladimirescu, publicate de Emil Virtosu, Mihail Kogălniceanu la Lunéville, Gr. Alexandrescu, traducerea *Manualului bunului român* de N. Bălcescu, începuturile poetice ale lui Eminescu și prietenia dintre Caragiale și Delavrancea, toate re-luate și adincite de cercetători de prestigiu ca Andrei Oțetea, Dan Simonescu, G. Călinescu, G. Zane și Șerban Cioculescu.

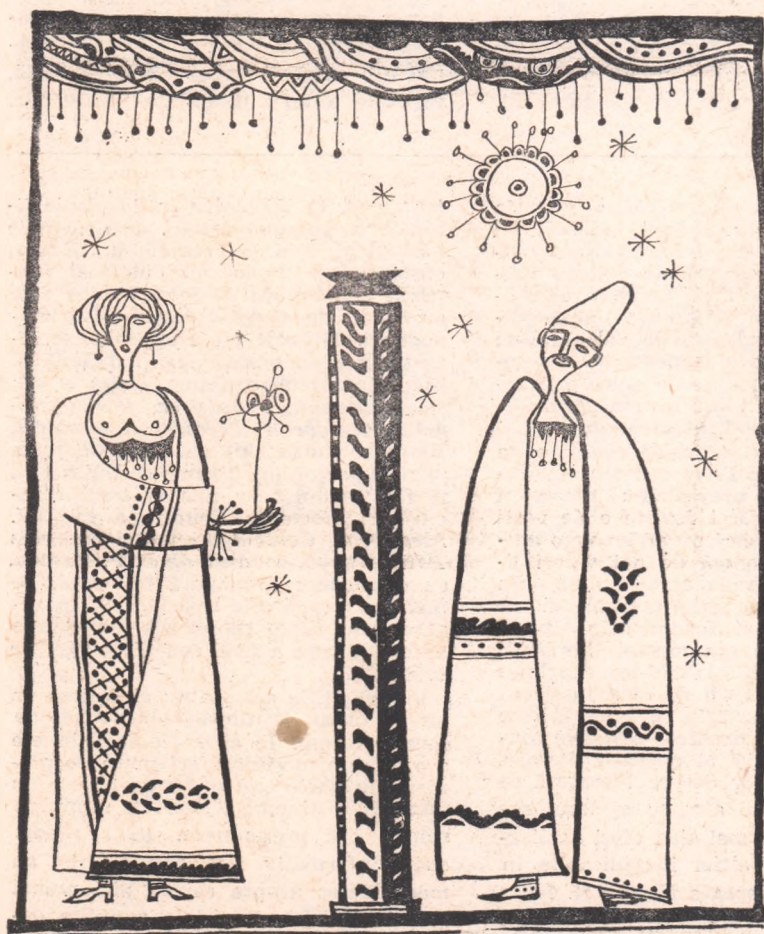
Din articolele mai noi, de reținut conștiințioasa analiză a *Gramaticii* lui Ienăchiță Văcărescu (1960) cu lacune în privința izvoarelor, deși asupra acestor probleme existau studii anterioare și articolul intitulat *Litigiul Cîntării României* ce poate fi considerat definitiv în mult dezbătută, fără rost, problemă a paternității acestei opere a lui Alecu Russo, cu amănuntul revelator că în 1908 mai exista manuscrisul original al *Cîntării României* cedat de Vasile Alecsandri, la cerere, Polixeniei A. Spiro-Paul, sora vitregă a lui Alecu Russo.

În articolele din ultimii săi ani de existență, P. V. Haneș a risipit o mare și zadarnică energie pentru a spori, pe urmele lui Hasdeu, opera de traducător și istoric a lui Nicolae Milescu. Dacă în vremea din urmă s-a dovedit că la baza traducerii fraților Greceanu a Bibliei de la 1688 a stat neîndoișos traducerea anterioară a lui Nicolae Milescu (cf. articolul lui Virgil Căndea, *Nicolae Milescu și începuturile traducerilor umane în limba română din Limbă și literatură*, 7, 1964), cu greu s-ar putea admite că Milescu a mai tradus și prefațat încă șapte cărți de slujbă religioasă, precum *Liturghia* de la 1680, *Evangelhia* de la 1682, *Apostolul* de la 1683, *Mărgăritarele* lui Ioan Hrisostomul de la 1691, *Pravoslavnică mărturisire* a lui Petru Movilă din 1691, *Evangelhia greco-română* de la 1693 și *Cele 12 minee* de la 1699. Nu avem nici o dovadă că Milescu, plecat în 1671 definitiv din țară ca demnitar la Posolki Pricuz în Rusia, ar fi avut o legătură cu apariția acestor cărți, că le-ar fi putut lăsa în manuscris în păstrarea cuiva mai înainte, că, în fine, ar fi avut răgazul necesar să se ocupe de ele pînă la vîrsta de 35 de ani, în condițiile atît de aventuroase ale vieții lui (în 1661 era capuchehaia la Constantinopol, în 1664 lua calea Apusului, în 1666 era la Stettin în Pomerania, în 1668 a revenit pentru scurtă vreme în Moldova). Demonstrația lui P. V. Haneș, fără un studiu lingvistic comparativ al textelor (în 1964 cînd acest studiu era redactat, cel puțin versiunea Bibliei lui Milescu era cunoscută), rămîne absolut în domeniul ipotezelor.

O dezmințire netă a primii încercarea lui P. V. Haneș de a dovedi, tot pe urmele lui Hasdeu, că *Istoria Țării Românești* de stolnicul Constantin Cantacuzino ar fi opera lui Nicolae Milescu. Cartea aceasta, scrisă după ipoteza cea mai plauzibilă între 1690 și 1716 (rămasă neterminată la moartea autorului, care în 1706 aduna încă izvoare pentru ea), are în manuscrisele cele mai bune, utilizate în edițiile Dan Simonescu — Mihail Gregorian, titlul tuturor cronicilor muntene și în nici un caz n-ar fi putut fi opera unui moldovean. Presupunerea lui P. V. Haneș (care în 1964 se înverșuna să nu ia cunoștință nici de edițiile noi ale cronicii, din 1944 și 1961, nici de monografia lui N. Cartoian și Ramiro Ortiz, *Lo stolnic Cantacuzino — Un grande erudito romano a Padova*, din 1943), cum că stolnicul Cantacuzino n-a fost student al Universității patavine, nu știa latinește, nu era un erudit și nici un scriitor, au fost în întregime infirmate prin descoperirile recente ale cercetătoarei italiene Lucia Rosetti, care a găsit în arhivele Universității „Il Bo” numele cronicarului sau ale cercetătorului român Corneliu Dima-Drăgan care, deși cu multe erori, a identificat în studiul său *Biblioteca unui umanist român: Constantin Cantacuzino stolnicul* (1967) un număr important de scrieri în limba latină (asupra acestei probleme un studiu fundamental ce urmează să apară în traducere românească la Editura Minerva a scris Mario Ruffini).

Pentru cei care ar putea să fie derutați de unele daosuri rămase nefinisate de P. V. Haneș cînd volumul său a fost depus la editură în 1965, se impune precizarea că avem a face cu observații la *Tratatul de Istoria literaturii române*, I, 1964, necomunicate comitetului de redacție, care, deci, n-a putut lua cunoștință de ele (observațiile se referă la Biblia de la București și la citatul articol al lui Virgil Căndea, destinat unei publicații periodice).

AI. PIRU

Desen de MIHAI PIENESCU (elev la liceul „N. Bălcescu” din București)

POEZIA:

Ilie Constantin

Vlaicu Bârna

Cupa de aur

Apariția acestei masive culegeri din poezia lui Vlaicu Bârna (Editura Minerva, 1970 — aproape 300 pagini), ne oferă prilejul de a cunoaște evoluția unui autor foarte productiv, cu o prezență relativ discretă. Întâiul volum, **Cabane albe**, publicat în 1936, s-a bucurat de atenția lui Eugen Lovinescu și a lui Pompiliu Constantinescu (acesta din urmă caracterizând, într-o formulă foarte potrivită, modul liric al lui Bârna: „nostalgia în șoaptă”). Opt cărți de poezie au strâns între coperti osteneala autorului prin ani. Credem acum, în fața acestei „ediții definitive”, că în destinul poetului a avut loc o gravă fractură, ce poate fi constatată aproximativ la jumătatea cărții de față. Nu vom ezita să declarăm că toată creația poetică publicată de Vlaicu

Bârna după volumul **Turnuri** (1945) — cu mici excepții — este lipsită de interes, cele mai multe poezii intrând „în categoria publicisticii ocazionale” (cum spune Al. Piru în „Panorama deceniului literar 1940—1950”, p. 100). Singurele lucruri notabile stau sub semnul unui neo-parnașianism.

Creația anterioară fracturii merita atenția noastră și rezistă asprilor critice; cele trei volume (**Cabane albe**, **Brume**, **Turnuri**) sînt suficiente pentru a fixa un autor stăbilit, cu personalitate distinctă. Mai mult, Bârna își poate revendica un motiv poetic impus de el însuși în lirica românească: **bruma**. Prefațatorul actualei culegeri, Traian Stoica, se oprește într-o pagină asupra acestui cuvînt, atît de frecvent la poet, și încearcă să-i explice semnificațiile: „În afară de sonoritatea surdinizată a cuvîntului, bruma, în paleta coloristică a naturii, se distinge prin culoarea ei fără violență, de tonuri discrete, mate. Brumele nu te invită la exuberanțe. În fața unui peisaj brumat nu se poate exulta. Spectacolul lui e de ordin mai interiorizat etc.”.

Credem că prefațatorul are dreptate, prinînd cu finețe în rîndurile de mai sus nota definitorie a liricii lui Bârna (fi vom reproșa, însă, alte aprecieri de-a dreptul superficiale). Vlaicu Bârna își surdineză cu adevărat emoția, în drum spre retina noastră culorile pălesc intrucîtva fără să-și piardă întreaga frăgezime, cuvintele au sonori limpezi, dar se aud stîns, ai mereu senzația brumei, ca într-o dimineață la începutul toamnei pe o paște asupra căreia soarele e doar o așteptare, o prevestire. Simțurile suferă de o ușoară amortire, care e plăcută, nimic nu e acut, asurzitor, dureros, **bruma** estom-

pează și mîngîie lumea din jur, apropiindu-și-o cu decență. Vom cita o tipică **Elegie**: „Treci pe cărări, în putregai de pin / Pașii ușor de plantă și se-ngroapă. / Tăcerea crește limpezimi de apă / Să-nece în refracții mersul lin. // Vezi cum bureți și bozii străjuiesc, / Pe margini, cîmpul viu care azvirle, / Săgeată, clorfilă de șopîrle / Singurătăților ce-n valuri cresc. // Auzi de lingă brazi cum gheonoi / Feresc aripele de zădăclătinată... / Prin crengi, singurătatea ta brumată, / Se loagăna cu toamna în ruginite foi”.

Traian Stoica afirmă în prefață că Bârna ar mai fi putut totuși „opera unele selecții” din partea omisă a operei mai noi (unde „a plătit tribut prozaismului, declarativismului, retoricului”). Cum am spus la începutul acestor rînduri, noi credem că prea puține texte ulterioare **Turnurilor** pot fi recuperate. În acest sens, considerăm că antologia e vinovată de generoasă. „Vinătoare la 1907” (povestită de moș Mitru) e o lungă narațiune, arar agitată de vreo metaforă, plină de poncife, „Hoțul de aur” (p. 175—182 !), elogiat în prefață, ne pare un poem foarte slab, e de mirare că autorul l-a reținut. Ce apreciere estetică poți avea despre versuri ca acestea: „Dar duminică în zori au năvălit peste sate, / Ca niște haite turbate, / Jandarii cu baionetele pe armă: / Din casă de miner în casă de miner. / Cu liste-mtocmite / Căutau căpeteniile grevei”; „Se laudau că le vor face și că le vor drege” etc.? Vlaicu Bârna primește în antologia sa strofe de un incredibil prozaism: „Fumează din coșuri semețe furnale (!) / Gutinul își clatină codrii agale; / Cu șuier metallic cheamă” ș.a.m.d., ș.a.m.d. Unei statui de zeită îi precizează: „Dormita în

noaptea pămîntului somn de milenii / Ca să fii trezită de miile de vrăjitori ale arheologilor / În larma stenică a șantierelor ce plămădesc noi frumuseți”. Chiar și poezia erotică e minată de exterioritate, un optimism generalizator o duce în anonim. Iar cea de inspirație livrescă dezamăgește prin ticuri nestăpînite: păsării lui Brâncuși i se găsesc explicații „noi”; „Acum sprijinit pe coloanele furnalelor / Cerul te-mbracă-n zăle noi de scînteie. / În slăvile lui, sfîrșiate de căderea lui Icar, / De unde toți îngerii și-au cerut transferul în muzeu (!), / Penele tale ard în respirație / Pol de arc voltaic spre zenit”. Cîntărețul brumelor e pur și simplu de nerecunoscut!

„Cupa de aur” nu este o antologie bine făcută, a doua jumătate a ei nu-și merită — în linii mari — selecția. E de așteptat într-un viitor nu prea îndepărtat, o ediție care să fie alcătuită cu o altă optică, de la nivelul **brumelor**.

Clementina Voinescu

Versuri

Umilința se arată a fi trăsătura fundamentală a demersului poetic din aceste **Versuri** (Editura Eminescu, 1970). Am parcurs, cu toată curiozitatea, și o plachetă anterioară a autoarei (**Timp**

PROZA:

Mircea Iorgulescu

Mircea Ciobanu

Cartea fiilor

Un nedreptățit ori un mistificator pare a fi, judecînd după opiniile critice emise pînă acum, **prozatorul** Mircea Ciobanu, căruia însă, lucru și mai curios, nu i-a fost vreodată pusă la îndoială înzestrarea. Dimpotrivă: indiferent de tratamentul aplicat, toți comentatorii i-au recunoscut talentul.

După ce a debutat ca poet — de factură livrescă și ermetizantă — cu o plachetă (**Imnuri pentru nesomnul cu-**

vintelor) apărută în colecția „Luceafărul”, repede urmată de un alt volum de versuri (**Patimile**, Editura Tinerețului, 1968), Mircea Ciobanu s-a metamorfozat pe neașteptate în prozator, dovedind, aici, o rară perseverență: **Cartea fiilor** a fost precedată de romanul **Martorii** (E.L., 1968) și de volumul intitulat **Epistole** (E.L., 1969). Dar teritoriile poeziei nu au fost abandonate nici un moment: romanul de acum, la fel ca și anteriorul cărți de proză semnate de Mircea Ciobanu, poate fi socotit fără multe ezitări drept un întins poem. Nu întîmplător, desigur, M. Ungheanu afirma despre **Martorii** că nu este un „roman”, cum era subintitulată cartea; raportate la **Cartea fiilor**, argumentele produse cu acel prilej rămîn în picioare.

Cartea fiilor este atît de asemănătoare cu prozele anterioare ale lui Mircea Ciobanu încît nu e greu de bănuț că scriitorul s-a instalat comod într-o manieră. Peste tot, viziunea este esențial lirică. Epicul este foarte rarefiat, redus la cîteva rudimente, interesul cade numai pe reprezentarea unor stări sufletești obsesive, acaparatoare, personajele nu sînt altceva decît fantome născute de o conștiință torturată de propriile-i plămămuiri. Fiecare dintre cărțile de proză ale lui Mircea Ciobanu este construită pe temeiul unei obsesii, însă

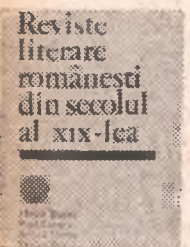
acestea nu par a fi autentice: sentimentul de contrafacere vine din regia prea vizibilă, din intențiile demonstrative, aproape teziste, din calofiliile și dintr-o anume ariditate, sugerînd o sursă livrescă. Altfel spus, proza lui Mircea Ciobanu este mai degrabă proiecția unor speculații intelectuale decît expresia unor trăiri aparte. Ceea ce putea fi, eventual, un eseu despre efectele distrugătoare ale imixtiunii colectivității în intimitatea personalității individului devine, în **Martorii**, o parabolă geoale, de o calculată ambiguitate; mai aproape de condiția reală sînt **Epistolele**, un fel de eseuri poetice, amestec bizar, fastuos și obscur de filozofie, confesiune, reflecție morală și poezie.

Cartea fiilor, „roman liric” înălțat pe ideea singurătății dizolvante, este o narațiune la fel de greu lizibilă ca și celelalte, o parabolă avînd un aer halucinant, de coșmar. Mircea Ciobanu are pasiunea punerii în evidență a monozozității relațiilor dintre indivizi — apropierea autentică nu se poate realiza niciodată, orice contact este fals și, în consecință, feroce — dar aceasta se face nu printr-o descriere realistă, ci prin încețozarea voită a textului, prin efectuarea unui salt din cotidian în miraculos, prin intermediul punerii celor mai banale episoade într-o lumină stranie, care le face de nerecunoscut.

Lumea romanului lui Mircea Ciobanu este o lume a spaimelor obscure, a neliniștii și a fricii fără motiv palpabil; oamenii sînt zăvoiriți în propria ființă ca într-o închisoare inexpugnabilă, supuși, aici, tiraniei unui alter-ego necruțător, de care nu se pot izbăvi nicicum. Orice efort de evadare este zadarnic și fatal sortit eșecului, pînă și tentativa este nespus de riscantă. Un personaj se închide în tăcere, soluție supremă pentru a se apăra de invazia psihologică a celor din jur: „Nu răspund, nu mai răspund la nici o întrebare, sinteți peste măsură de curioși, urechile voastre sînt niște pâlîni nesățioase, ochii voștri nu privesc; sînt niște prăpăstii peste care nu mai am curajul să mă aplec”. Conștiința unei vinovății obscure apasă asupra tuturor, nu există nici o speranță de eliberare; lenta acumulare de fapte pare a avea mereu un sens funest. Un cadavru necunoscut este purtat din casă în casă, toți refuzînd să-l primească și plasîndu-l în ascuns la ușa vecinului pînă a-tunci cînd devine un bun al cîștii și e adoptat cu falsă generozitate de o colectivitate imundă, fel de o vorbi despre spiritul gregar. O teroare fără nume guvernează acest univers populat de fapături informale, faptele cele mai obișnuite par a ascunde înțeleșuri entremurătoare, niciodată dezvăluite, întreg romanul e o enigmă aproape indecifrabilă, expresie a unei conștiințe suferinde.

CRITICA:

M. Ungheanu

Reviste literare românești din secolul al XIX-lea

Volumul colectiv **Reviste românești din secolul al XIX-lea** ilustrează tipul de istorie literară descriptivă. Șase cercetători își propun să ne prezinte cele mai importante reviste literare din secolul trecut și fiecare face o descripție cît mai veridică periodicului ales. Alcătuit din contribuții separate, volumul e departe de a avea unitate, defect cunoscut al lucrărilor colective. O unică metodă aplicată de toți autorii, ar fi

permis urmărirea principalelor canale de informație și formularea unor concluzii interesante. Dar „descrierea” revistelor se face după metoda „fiecare în legea lui”, ceea ce nu mai justifică aparența de contribuție colectivă. Motivarile din cuvîntul introductiv, semnat de Paul Cornea, sînt mai mult decît satisfăcătoare, dar constituie abia enunțul, după care nu urmează și demonstrația de rigoare. Revistele trebuie studiate, ni se spune, pentru că prin ele viața literară a unui moment istoric poate fi foarte bine înțeleasă: ele îngăduie studiarea „esteticii mijlocii” a unui curent și prin rigoare subliniază originalitatea operei care depășește media. Ideea de bază e că istoria literară nu-și poate îngădui concluzii decît după ce a cercetat întreaga materie: „Un istoric n-are dreptul să ignore programatic nici un eveniment petrecut”. Mai întîi, deci, un „inventar scrupulos” al faptelor care să pregătească lucrările de sinteză. G. Călinescu era adversarul acestui punct de vedere care stînjea libertatea creatoare. El refuza preliminarile prelungite pînă la a li se uita rostul. Valoarea unui studiu de istorie literară nu stătea, după afirmațiile sale, în cantitatea de informații, ci în judecata de valoare pe care istoricul literar o exprimă. Examenul decisiv al istoricului literar era pentru G. Căli-

nescu felul în care stăpinea materia strict istorică și, evident, judecata de valoare strict literară. Paul Cornea caută să prevină eventualele obiecții precizînd că, în mod deliberat, a fost aleasă calea unui pronunțat descriptivism și că o judecată de valoare este implicată în orice comentariu. Interesează, însă, judecățile de valoare exacte, calitatea lor, lucru asupra căruia G. Călinescu a insistat întotdeauna.

Nu se pot găsi erori de evaluare a scriitorilor sau a literaturii lor în micile monografii prezentate: literatura de marcă a fiecărei reviste e de mult cunoscută și niciăieri nu aflăm vreo descoperire senzatională de noi valori literare. Problema de această dată nu ține de judecata strict literară, ci de cea aplicată unui fenomen în plină desfășurare cum era mersul literaturii române în secolul al XIX-lea exprimat pe o latură a sa de reviste. Studiarea literaturii române prin revistele ei este o idee excelentă, deoarece revistele conțin indici expliciti ai mișcării literare. O istorie a ideilor despre literatură se poate realiza mai ales cu ajutorul revistelor. Ele pot, mai ales, oferi explicația unor opere altfel inexplicabile în aparență. Încercarea a făcut-o N. Iorga într-o istorie literară, din multe puncte de vedere, de excepție. Un curent ideologic a fost studiat cu ajutorul reviste-

lor de G. C. Nicolescu în **Ideologia literară a poporanismului**. Precedentele existau și deci și prevenirea asupra obstacolelor. Panorama ideologico-estetică a jumătății de secol era ceea ce ar fi fost de așteptat de la aceste monografii. Titlurile alese arată că se intenționa o panoramă angajînd destinul literaturii române într-o etapă a ei: **Dacia literară**, **Propășirea**, **Revista română**, **Convorbiri literare**, **Literatorul**, **Viața** și **Vatra** sînt revistele de prim plan ale secolului. Pentru ca tabloul să fi fost complet ar mai fi trebuit incluse și **România literară**, a lui V. Alecsandri, **Contemporanul**, și mai ales **Revista nouă**, condusă de B. P. Hasdeu, cu o pondere însemnată în epocă. Se mai pot cita și alte reviste, dar, în genere, cele citate reprezintă momentele de cristalizare a unei conștiințe literare evolutive.

Contribuțiile actuale nu alcătuiesc un tot și nu au sentimentul devenirii de care vorbeam. În sine, fiecare din ele e o lucrare meritorie, cel puțin de pionierat în unele cazuri. La un loc ele nu transmit o dinamică istorică, rămînînd simple fișe preliminare. (Sub raport strict informativ monografiile își au meritele lor asupra cărora nici numai trebuie insistat. Revistele amintite de vin tot mai inaccesibile, cu vremea, și rolul de instrument informativ al lu-

vechi, E.P.L. 1967), constatînd că noua carte este superioară aceleia, tocmai prin adîncirea acestei atitudini umile față de poezie, exprimată în scurte poeme (o strofă, cel mult două sau trei) de o mare autenticitate. Ca mod liric, Clementina Voinescu se înscrie în familia minunatei Emily Dickinson, versurile par așternute dintr-o suflare, în momente de mare interiorizare, pe foi de hîrtie ce se pot rătăci. Personal credem că steaua acestei poete — Clementina Voinescu — va străluci mai viu cîndva, cînd gustul critic se va deplasa de la poezia feminină „cugetătoare” la cea reprezentată de ea: confesiunea întretăiată, bogată în umilința ei, foarte personală.

Chiar în prima poezie din **Timp vechi** te izbește o definiție lirică puțin obișnuită: „Ce au fost zorii? / O depărtare tînră care fugea” și un vers de melancolică forță: „La amiază bătea o moarte trecătoare”. Poeta se consideră „fir de praf suitor la steaua mîhnită”, are teamă de încetinirea ritmului vital și stagnare, de după-amiezile încețe „cînd frunzele sug sevă fără sete”. Insuși actul lecturii o descurajează, în asemenea zile: „O carte este o depărtare, / De ce s-o străbat? / Cum s-o mai străbat, / Cînd nici genele / Nu mai au umbră pe carte?” În înțelenirea treptată a timpului, singurătatea devine fără iertare: „Plînsul meu e mai singur decît mine”.

Pentru o eventuală culegere a întregii sale opere (pe care noi o cunoaștem atît de puțin) Clementina Voinescu va putea opri mai bine de jumătate din sumarul volumului **Timp vechi**, pe cîtă vreme din actualele **Versuri** la prea puține texte va renunța fără pagubă. „Mîinile mele”, de pildă, sună

străin, autoarei „nu-i stă bine” cu asemenea gesturi: „Mîinile mele sînt mari / Parc-ar fi înfășat munți”, „Într-un tirziu” suferă de inconsistență, iar „În port” e minor minulesciană: „Vapoarele grele, vapoarele triste”.

Acuitatea notației, încărcătura afectivă a gestului, sentimentul că totul e spus doar pe jumătate, ori și mai puțin, iată în ce constă poezia Clementinei Voinescu. Cu cîtă finețe se sugerează în „De la o vreme” o realitate umană zguduitoare: „De la o vreme, / Mi se desfac anotimpuri prin casă, / Mătur frunze căzute, / Ori săpada cafenie adusă / De prieteni care de mult / Nu mai vin. / O spaimă m-ascute / Pentru zgomotul tot mai puțin”. Este obsesia unică și emoționantă a poetei, elegia alienării la anii de iarnă: „Mi-adun risul vechi din auz / Și-mi îmbun, în oglindă, / Ochiul ursuz, / Bat la puține uși: / Am funingine pe mînuși” (p. 9). Ea constată cu melancolie ireversibilitatea, claustrarea în timpul trăit: „Dar pereții au fugit din pătratul de var: / Rugina cheii nu mai e în cui”. Gîndul mai face saltul spre ceea ce a fost, dar „iarna” nu întîrzie să-și reimpună autoritatea: „Eu nu mai sînt, / Rochia-i ușoară / Și caldă între buchețe de maci”.

Despre sine poeta crede că este o „filă săracă, incertă”, cheamă poezia „din trumul meu jilț / Să m-ajutî, să trec drumul spre gînd” și ea vine: „Cu frumoasa ta purpură ruptă / Tu m-ai și vii șchiopătînd, întorcîndu-i rugămintea. „Și la rîndu-ți mă rogi / Să te ajut, să treci drumul spre gînd”. Poezia și Viața sînt una, ultima carte fiind cea de pămînt, cum spune Clementina Voinescu într-una din cele mai frumoase poeme ale sale: „Sînt încă, mai sînt,

/ Și totuși alerg să-ndrept tabla strîmbată de vînt, / Pe care veți scrie numele meu, / Nu mă iubesc, / Și totuși alerg să-ndrept tabla strîmbată de vînt, / Pe care o veți pune, cu numele meu / Pe cartea mea de pămînt”.

Ion Segărceanu
Fuga din hazard

Debut aproape insignifiant (Editura Albatros). Abstracțiunile fără altor poetic sint condiția naturală a acestui autor. Hamlet („semenul prinț al Dane-marcei”) îi provoacă meditații „A FI sau A NU FI”: „Astfel traversăm furtunoși prin lucruri și fapte (s.n.) / plînd lumina din jur și visînd, / trepte aprinse de gînduri urcăm / munți de nădejdi și neliniști / pînă în piscul propriei noastre-nțelegeri” etc. Lucruri și fapte, trepte de gînduri, munți de nădejdi și neliniști, piscul propriei înțelegeri nu sînt formule de poezie, ci de discurs pretentios. De altfel, capacitatea cugetării Segărceanu și-o dovedește în versurile următoare: „E o minciună și-o absurditate / că 1x0=0 / pentru că Unu / nu se-nmulțește niciodată cu nimic / și mai ales pentru că / Unu

înseamnă Sinele, / Sinele cu conștiința sa de sine / care știe să-și afle oricînd Sinele necesar / cu care să se multiplice”.

Un mimetism permanent îl caracterizează pe Segărceanu. Ca și alții, el își umple versurile cu cuvinte formate cu ajutorul particulei la modă **ne**: neziua, necuget, nesuflet (poezia „Ziua de negru”), ne-ndoială, neminte și chiar ne-pat (!) de la pat. Are și false memorii, de vreme ce vorbește despre „cea mai durabilă cugetare / a singelui meu luminos”, ultimul vers fiind unul de acum 10—11 ani al lui Baltag: „O, singele meu luminos”; la fel, „Amî-nă-ți, o tu, tu stea a mea surparea”, care, cu alte cuvinte, repetă esențianța invocare: „nu cădea tu steaua mea subțire!”

Foarte dificilă e la acest autor ieșirea din prozaisme, multe (cele mai multe) piese necunoscînd miracolul „Bizarul circ”, „Flacăra pe suflet”, „Destin de tineri” (pe care am citat-o la început), „Ziua de negru”, „Crisa de timp”, „Strada”, „Solitudine”, „În lunca Oltului”, și cîte încă!, sînt simple compuneri veleitare cărora le poți aplica, fără părere de rău, aprecierea autorului de la pagina 51: „Cuvîntul naște dezolare / cînd ne atinge văduvit de har”.

Notabile, un cîntec al zădărnicii și mîhnirii („Duh fugar”) cu un vers final citeț: „alunecînd pe vadul de sub pleoape”, și un descîntec bine rostit („Femeie descîntînd”). Uneori mișcarea poetică e surprinsă cu o mînă sigură, ca răsturnarea unei ciuturi pline pe trup: „săgeți de noi se rup / Și-un rîu cu pești frenetici de lumină / Ne-alunecă vijelios pe trup”.

Dar luciditatea mereu la pîndă, mereu trează, pe care o bănuim dîncolo de precizia și rigoarea geometrică a narațiunii obligă la o rezervă fundamentală — singura, de altfel.

Alexandru George
Simple întâmplări cu sensul la urmă

Nu atît prin referirile directe, foarte numeroase de altminteri, cît prin spiritul care le animă, povestirile lui Alexandru George se impun ca operă de rafinament și cultură literară; și nu este de loc exclus ca prozatorul de astăzi să ascundă un bun critic, încă nerelevant ca atare, semnele unei puternice înzestrări în această direcție fiind nu puține.

„Un prozator eroicomic” l-a denumit Matei Călinescu pe autorul acestor insolite **Simple întâmplări cu sensul la urmă** și cred că nu ar putea fi găsită o mai exactă și, totodată, mai sugestivă definire a artei lui Alexandru George. Tot Matei Călinescu vorbește însă și

despre o anume „inactualitate”, convertită în stil, a prozelor acestui scriitor de un fel cu totul neobișnuit, de bună seamă a un profund favorabilă, din moment ce l-ar detașa net de contextul literar imediat, situîndu-l pe o privilegiată poziție singulară, lucru așa de rîvnit astăzi. Această „inactualitate” este însă fictivă sau, cel mult, o aparență propusă de straturile cele mai superficiale ale povestirilor lui Alexandru George: deoarece acestea sînt fundamentate pe o experiență literară de neconceput „și acum douăzeci și acum patruzeci de ani”. Ceea ce nu le scade însă cu nimic valoarea și nu-l singularizează mai puțin, ci dimpotrivă. În povestirile lui Alexandru George regăsim timbrul, spiritul unor mari scriitori români, citiți însă cu o înțelegere și o sensibilitate indubitabil contemporane, foarte elastice și necanonizate. Faptul este remarcabil: sîntem într-o vreme cînd nu o dată tradiția este refuzată cu gest disprețuitor, iar capriciile diferitelor mode îndrumă spre sterilitate și eșec talente dintre cele mai notorii. Marii prozatori sînt citiți — cînd sînt! — în fugă și numai în vremea școlărizării, cu, se înțelege, optica firească; în schimb, sînt îmbrățișate fără nici o rezervă formule dintre cele mai labile, pe simplul temei că aiurea fac vogă. Nu mai puțin incurajează asemenea efemeră orientări — lesne de înțeles, la urma urmelor, dar nu și de acceptat — o parte a criticii, ea însăși mimetică și

prefăcîndu-și făptura de la o zi la alta, în funcție strict de anotimpuri literare fără vreo legătură cu calendarul autotot.

„În lumea asta, atîta cît o cunoaștem și așa cum e ea făcută, nimica nu se poate realiza fără literatură” — scrie Alexandru George, jumătate serios și jumătate ironic, în „concluzia” unei povestiri al cărei personaj repetă, în alt plan, și în chip simbolic, experiența scriitorului (**Stilul nu mai e omul**). Acela, un „contabil expert” căruia i s-a imputat toată viața „lipsa de stil”, se îndrăgostește fără șanse de o frumoasă vecină, apărută cu strășnicie de către un soț bănuitor. O cucerește însă printr-un abil șiretlic: surprinde scrisorile de un bombasticism prețios pe care i le adresa un alt adorator, și le însușește fără scrupule, ajustîndu-le pe alocuri, după care focoasele epistole ajung la fermecătoarea claustrată ca fiind din partea lui. Diabolicul truc are efect imediat, gelosul soț constată anumite schimbări în comportamentul soartei și îl ucide pe adevăratul autor al scrisorilor — un tînr încert, nefericit și imprudent trubadur —, fiind, se înțelege, internat într-o casă de sănătate, întrucît examenul grafologic indicase că scrisorile nu aparțineau victimei. Contabilul expert și încîntătoarea sa vecină se bucură acum în voie de plăcerile iubirii pe care nimic nu o mai îngrădește. Flăcărilor amorului sînt întretinute un timp cu fraze din scri-

surile defunctului tînr, pe care contabilul le depozitase cu grijă, pînă cînd, „tot ajustînd și cîrpăcînd” el ajunge la o expresie convenabilă, ba chiar, uneori la rezultate uimitoare!

Nu altfel procedează scriitorul: povesturile sale, de o inefabilă grație intelectuală, presupun o îndelungă și, bănuiesc, susținută frecventare a unei întinse arii literare, întreprinsă cu instrumentele specialistului, de unde o neobișnuită stăpînire și o intimă familiarizare cu tehnicile cele mai diverse, constituite în șabloane, asumate și utilizate apoi în chip original, prin topirea lor într-un aliaj inedit și prin turnarea într-o formă proprie. Însă un zîmbet satanic predează savantele și fermecătoarele compoziții ale lui Alexandru George, efectul lor asupra modelelor fiind mortal, cu toate că ironia rece a scriitorului este permanent însoțită de un regret, venit din absența candorii, pe care victimele sale o aveau. Faptul că toate personajele povestirilor sale — intitulate, nu fără o ușoară ostentație, **După douăzeci de ani, În căutarea timpului pierdut, Dureri înăbușite, Visul unor nopți de vară**, ș.a.m.d. — ies din mijlocul unor preocupări foarte abstracte și se coboară, pe parcursul narațiunii, în acțiuni concrete de un banal ucigător, retrăgîndu-se apoi din nou între groase infolii, nu poate fi, desigur, accidental. Alexandru George este un „literat” desăvîrșit, autor — deocamdată — al unor proze de o rară virtuozitate.

crărilor de care ne ocupăm este inestimabil. Simpla operație de transcriere nu este însă suficientă într-o cercetare de istorie literară. Absența unui capitol de concluzii finale mărește impresia de lucru nedesăvîrșit, iar prezența, revendicată, de autori, a bibliografiei fiecărei reviste, departe de a fi salvat întreprinderea ar fi trecut pe planul doi descrierile monografice. (În paranteză fie spus: editurile ar trebui să acorde mai multă atenție și spațiu adecvat cercetărilor bibliografice, mult mai prețioase decît alte contribuții.) Deficiența de metodă: problema înmonografierea revistelor e una din cele mai dificile deoarece sînt de urmărit multe piste paralele greu de adus la un numitor comun. Conștiințioasă cercetare a **Literaturii** de Adriana Iliescu a arătat greutățile unui efort de sinteză în acest sector. Nici cartea Adrianei Iliescu, nici actualele mici monografii, datorate lui Marin Bucur, Paul Cornea, Rodica Florea, Stancu Ilin, George Muntean, Teodor Virgohici nu arată o soluție potrivită de studiu. „Descrierea”, înțeleasă literar, nu este de loc cea mai bună metodă. Instrumentele de lucru sînt prea simple: lipsesc clasificarea pe grupe de probleme, sistematizarea datelor, apelul la statistică, studierea frecvenței faptelor. Mentalitatea cercetătorilor nu e departe de a scriitorilor de hronografe. În multe locuri se repetă

lucruri de mult știute și procentul de informație nouă, dedusă e foarte mic. Remarcabilă prin perspectivă, prin sistematizare și sinteză este monografia revistei **Propășirea**, scrisă de Paul Cornea, dar nici aici, nu se apelează la cele mai moderne metode de lucru. În celelalte se poate observa efortul de sistematizare fără vreun efect. Istoria povestitoare nu mai e de actualitate și, pentru a ajunge la rezultatele atît de bine expuse în prefață, trebuie înlocuită cu altceva. Monografiilor le lipsește o privire mai, de sus a lucrurilor și cu cît le punem una lîngă alta, așa cum stau în volum, cu atît perspectiva se micșorează. Se întîmplă ca în vechiul proverb în care pădurea nu se vede din pricina copacilor.

D. Vatamaniuc
Ioan Slavici: opera literară

D. Vatamaniuc face parte din acea categorie de istorici literari ce nu sînt,

totodată, și critici. Pus în situația de a da judecăți de valoare proprii, istoricul literar, nedublat de un critic, intră în impas. În aparență, scriitorul Slavici e un caz elucidat și istoricul literar nu pare a avea nevoie de vreo inițiativă specială atunci cînd abordează literatura lui. D. Vatamaniuc e vasal judecăților de valoare rostite de G. Călinescu asupra lui Slavici și amploarea analizei sale are acoperirea evaluărilor călinesciene. Slavici a fost însă un autor controversabil ca valoare globală și rămîne încă și astăzi. El nu este un mare prozator, ci autorul unor proze de excepție. D. Vatamaniuc se consacră însă în egală măsură tuturor prozelor lui făcînd abstracție de valoarea lor. Criticul e absent în analizele istoricului literar. Care e atunci valabilitatea acestora? Din punct de vedere critic aportul e nul. Autorul studiului uniformizează prin egalitatea tratamentului totul și nu putem deduce din analizele sale care este între prozele lui Slavici cea de vîrf. Pe primul plan stau disocierile tematice, filiațiile literare, delimitarea lui Slavici de semănătorism sau de Creangă etc. Procedeele critice

de preferință sînt confruntarea operei cu realitatea care a produs-o sau identificarea în cutare narațiune a unor situații biografice sau, în orice caz, reale. Literatura lui Slavici e privită mai ales sub latura documentară și prețuită din acest punct de vedere. Cutare nuvelă e importantă pentru că vorbește despre grevele de seceriș, alta pentru caracterul ei etnografic, alta pentru critica socială. Confuzia de criterii este elocventă în următoarele rînduri: „Aspectul cel mai modern al viziunii artistice din roman îl constituie, fără îndoială, zugrăvirea procesului de formare, în lumea meseriașilor, a muncitorului”. Zugrăvirea o mai întreprinsese înaintea lui Slavici și Popovici-Bănățeanu fără a fi din această pricină, modern. Capitolul **Arta literară** înșiră generalități neconvingătoare despre valorile estetice ale prozelor lui Slavici. Acolo unde nu e constrîns la judecăți de valoare, în latura ei strict informativă, lucrarea lui D. Vatamaniuc e o utilă contribuție. Ceea ce este prea puțin pentru un studiu dedicat unui scriitor încă dilematic din punct de vedere valoric.

— Secvențe din documentarul insurecției —

În vara anului 1943, un domn de statură potrivită, elegant, cu o mustață tunsă scurt, a la Adolf Hitler, o căută la telefon pe proprietăreașii casei de pe strada Școala Floreasca nr. 34 și îi cere să-i arate apartamentul scos la „De închiriat”. „Apartamentul e liber?”, se interesa necunoscutul. „E gol”, îl asigură proprietăreașii, văduva unui fost negustor. Bărbatul se recomandă: „Ion Schmidt, achizitor la o firmă germană de import-export”. Proprietăreașii surse multumită: în sfârșit, un chirieș care va fi în stare să-i plătească chiria pe șase luni înainte. Avea nevoie de bani. Și-apoi îi știa pe nemți ca pe niște buni gospodari; casa ar fi încăput, astfel, pe miini sigure. Îi arată domnului Schmidt apartamentul, laudându-i calitățile: singur în toată casa, curte, grădină, cartier ales. Neamțul, drept și sobru, asculta fără să rostească un cuvânt. După ce proprietăreașii îi dezvăluie toate ungherele, domnul Schmidt se interesă de vecini. „Numai de-ai dumneavoastră, răspunse femeia. Mai sînt și citeva familii italiene”. „Danke!” îi mulțumi viitorul chirieș, deși conversația se purtase pînă atunci în românește. „O să-mi permiteți să-mi construiesc în curte un adăpost anti-aerian?” o întrebă neamțul cu un ușor aer de naivitate. „Val de mine! exclamase proprietăreașii. Desigur! E chiar recomandat. Aveți copii?” Domnul Schmidt oftă: „Din păcate nu, doamnă. Soția mea e suferindă”. Deși îl compătimea, femeia în sine sa gândi: „Perfect. Doi oameni. Cu atât mai bine pentru casă”. Se învoia asupra chiriei. Și faptul că neamțul nu se tocmise lăsa în sufletul proprietăreașii o impresie excelentă. Așa cum sperase, noul chirieș îi achită chiria pe șase luni înainte.

Două sau trei zile mai târziu, domnul și doamna Schmidt se mutară în noua lor locuință de pe strada Școala Floreasca. O dată cu mobilierul, aduseră și un dulău care prinsese de îndată a se zbungui prin curtea mare, incintat de „spațiul vital” ciștișit pe neașteptate.

Curînd, chirieșul tocmi cîteva oameni care îi construiau în mijlocul curții, după un proiect propriu, un adăpost anti-aerian. Nici după o săptămînă, domnul Ion Schmidt, salariat al unei firme germane, își instală și un telefon. Totul părea normal și firesc.

Nimeni însă nu băgase de seamă că în casa de la nr. 34 se mai instalase încă un chirieș — un tinăr firav, cu o față palidă și bolnăvicioasă. Și doar domnul Schmidt specificase în contract: două persoane, soția și el. Iar dacă domnul sau doamna Schmidt mai puteau fi zăriți ieșind pe poarta casei, cel de-al treilea locatar avea grijă să nu-și trădeze în nici un chip existența.

Într-una din nopți, domnul Schmidt se adresă tinărului care părea sechestrat între zidurile locuinței sale: „Millo, astăzi îmi dăm drumul... Tăiem panglica”. Închiseră ferestrele, se asigurară că erau perfect camuflate. Apoi, în prezența doamnei Schmidt, scoaseră din dulap piesele ca niște ciolane negre ale unui boston și îl montară fără zgomot, într-o viteză uluitoare. Din altă ascunzătoare a dulapului scoaseră la iveală cîteva cutii metalice destinate cîndva cunoscutelor tablete medicale „Vichy”. Le deschiseră: ieșiră la iveală litere de plumb mărunte, rînduite cu acuratețe ca într-o zețarie liliput. Făcură probe bostonului; datorită unor inovații tehnice, mașina funcționa mutește: nici un zgomot metalic nu putea fi auzit de cineva căruia i-ar fi trecut prin cap să-și lipească urechea de zidul casei.

Așa își începu activitatea, în noul său adăpost de pe strada Școala Floreasca nr. 34, tipografia clandestină a ziarului patriotic „România liberă”, editat de către Partidul Comunist Român, al cărui responsabil era Eugen Cerbu zis „Moșul” și care organizase un trio tipografic format din Ion Păncu (Herr Schmidt), soția sa, Mimi și tinărul Mihai Andreescu, condamnat, pentru activitate revoluționară, la moarte.

Pînă atunci, mini-ziarul — inițiat în 1942 —, care atrăgea atenția cititorului român, nu numai prin conținutul său, ci și prin acuratețea tiparului, fusese imprimat în fosta locuință a lui „Herr Schmidt” de pe strada Radu de la Afumați nr. 44. Fără să fi fost în cunoștință de cauză, un cunoscut general bucoreștean ocrotea cu prestigiu personalității sale tipografia clandestină a P.C.R. Pînă într-o noapte a anului 1943, cînd poliția de moravuri organizase, pe neputșă masă, o descindere în saloanele doamnei generale. Ieșise la iveală un mic tripou și se lăsase cu un scandal în înaltă societate.

Cei trei tipografi cărora partidul le încredințase sarcina tipăririi ziarului trecuseră, în timpul descinderii, prin clipe de mare încordare. În primul rînd, nu știau căruia fapt se datora apariția poliției antonesciene în casa generalului. Iar în al doilea rînd, făcuseră supoziția că aria descinderilor ar putea fi largită. Însă avuseseră noroc. Poliția se mulțumise să conștate ceea ce găsise pe masa de joc și să consemneze persoanele care, ignorînd vremurile de restriște, își permiteau să calce legea.

„Herr Schmidt” se văzuse nevoit să raporteze cele pe-trecute „Moșului”, legătura sa superioară de partid, iar acesta, după cîteva zile, îi transmisese sarcina să caute tipografia în nou adăpost. Îl găsise pe o stradă populată de familii germane și italiene.

În ultima vreme, ziarul începuse să apară de două ori pe lună. Din motive strict conspirative, nu avea o dată fixă de apariție, ceea ce stîrnea o anumită derută printre agenții verșai ai Serviciului Secret angrenați, încă de la „Nr. 1” al ziarului, în operația anevoioasă de descoperire a tipografiei clandestine. „E prea frumos tipărit, folosesc o literă prea elegantă și o hirtie mult prea fină ca să poată fi tras într-un atelier improvizat...”, conchiseseră specialiștii lui Eugen Cristescu. Și nu numai specialiștii S.S.I.-ului, ci și agenții Gestapo-ului aflăți pe teritoriul României. De aceea cercetările celor două servicii, desfășurate paralel și fără a se informa reciproc, se îndreptau către marile tipografii din țară și din Capitală. Dar fără succes. Ajunseră cu timpul la o altă ipoteză: „«România liberă» se tipărește peste hotare, probabil la Moscova...” Ipoteza avea darul să explice incapacitatea organelor de resort de a descoperi mecanismul clandestin al tipăririi ziarului.

Nu, nu se tipărea peste hotare, ci în București, pe strada Școala Floreasca nr. 34. Doi oameni, Ion Păncu și tină-

rul Mihai Andreescu asigurau tipărirea ziarului. Legătura cu lumea exterioară o ținea numai unul din ei și acela era „Herr Schmidt”. Numai lui îi era îngăduit să ridice receptorul în cazul cînd telefonul ar fi cutezat să sune... Culegeau articolele scrise de mina unor redactori, dar cine erau aceștia, unde locuiau — nu știau, nici nu voiau să știe. Millo primea manuscrisul din mina lui „Schmidt”. Acesta, la rîndu-i, îl primea din mina „Moșului”. De aici încolo se deschidea pentru cei trei tipografi o zonă necunoscută și interzisă. Tot „Moșul” era cel care îi furniza lui „Herr Schmidt” hirtie, cerneală. Întîlnirile între „Moșul” și neamț erau scurte, mereu într-alt loc, fără întrebări inutile, fără răspunsuri suplimentare.

„Frau Schmidt” își avea, în cadrul tipografiei, rosturile ei. „Mimi” (poreclă cu care figura în aparatul ilegal al partidului) se ocupa de gospodărie, mergea la piață, gătea, dereteca, iar în cartier trecea drept o „nemțoaică” recș și retrasă. Dar nu se indeletnicea numai cu de-ale gospodăriei. Ca și soțul ei, se ocupa de expedierea ziarelor. „Mimi” se întinea la locul și ora stabilite dinainte cu „Romeo”, în timp ce soțul ei transmitea pachetele „Julietei”. Nu o dată soții Păncu, revenind acasă după asemenea expediții riscante, se întrebau stăpîniți de o curiozitate firească: „Oare Romeo și Julieta se cunosc?” „Oare Romeo știe că există și o Julietă?” „Cine să le fi dat porecele celor doi îndrăgostiți?” În sihăstria locuinței lor, se mulțumeau să-și potolească curiozitatea cu tot felul de supoziții.

Numai Andreescu nu avea voie să iasă din tipografie. Și cînd nu lucra, visa să devină medic, să vină în ajutorul

Companiei 813—Pionieri, raporta la 23 August îndeplinirea misiunii sale! Executase minarea celor mai importante obiective din Paris — gările, centralele telefonice, Domul Invalizilor, Palatul Luxemburg, Camera Deputaților, cele 42 de poduri peste Sena, cartiere întregi — de la Quai d'Orsay și pînă la Piața Concorde. 12 tone de exploziv, la care s-au adăugat sticlele cu oxigen comprimat, urmau să transforme Parisul, datorită „ingeniozității” unui căpitan german oarecare, într-un morman de ruine fumegînde.

Culesese articolul fără nici o greșală și, recitîndu-l, se închipuia un cititor anonim care, prin mijlocirea ziarului lor clandestin, descoperea imaginea Franței luptătoare. Poate că imaginea aceea ar fi fost mai bogată și mai completă, dacă ar fi știut că la ceasul cînd el, comunistul român Mihai Andreescu, corecta spaltul unui ziar ilegal, un comunist francez, fost muncitor la uzinele „Renault”, devenit în timpul rezistenței antihitleriste colonelul Roll, se găsea la punctul de comandă al eliberării Parisului. Iar acest punct de comandă nu se afla instalat în cine știe ce hotel luxos și nici în afara Parisului, ci undeva, la 26 de metri sub străzile și clădirile marelui oraș, în străvechile catacombe. Un telefon secret, independent de rețeaua P.T.T.-ului și în afara posturilor de ascultare hitleriste, îl lega pe colonelul Roll de alte 250 de telefoane. De acolo, din adîncuri, lansase apelul: „Parizieni, pe baricade!”

Articolul se încheia cu un îndemn adresat cititorilor: „Poporul român și Armata sa trebuie să se răscoală cu arma în mînă, să alunge uneltile nemților de la guvern și trupele germane din țară”. Satisfăcut parcă de această concluzie, Mihai trecu la celălalt articol — „Salvarea României stă în propriile noastre mîini”, așezat în dreapta paginii. Citi:

„Deci tot poporul trebuie să se unească în Frontul Național Antihitlerist. În acest Front, trebuie să intre toate partidele democratice și masele de cetățeni care nu fac parte din nici un partid, adoptînd un program comun, clar și precis:

I. Pacea cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Anglia și America).

II. Ieșirea României din Axă și alungarea nemților din țară.

III. Înlăturarea regimului de trădare națională al Antonesților și înlocuirea lui cu un regim constituțional democratic.

IV. Pentru o Românie liberă, independentă și democratică.

Mihai se opri o clipă din lectură să-și odihnească ochii. În liniștea camuflatului lor atelier, ceilalți doi tovarăși continuau să culegă în tăcere pagina a II-a. Își luaseră angajamentul ca numărul 10 să fie gata pînă miine în zori. Nu se îndoiau nici o clipă că își vor respecta cuvîntul. Se reîntoarse la îndeletnicirea sa anterioară și privirile i se opriră pe un titlu cules în josul paginii cu majuscule: „CEASUL SOCOTELILOR SE APROPIE!” Își aminti că el culesese literale acestui titlu și se lăsă cuprins de un sentiment de duioșic.

Ora 22.

Spre seară, își făcu și „Moșul” apariția în tipografia clandestină a ziarului „România liberă” pentru a da o mînă de ajutor la imprimarea ziarului. Era un bărbat de statură potrivită, spătos, cu o frunte înaltă, frumoasă. Deținea pe bulevardul Take Ionescu, chiar sub acoperișul casei unde domiciliu, o reprezentanță textilă în spațiile căreia își camufla activitatea revoluționară. În 1942, cînd conducerea P.C.R. îi încredințase dificila sarcină a organizării unei tipografii clandestine, nu se dăduse în lături, dar pusese o condiție: fiind în seama de căderile unor organizații de partid, de condamnarea la moarte a unor comunisti, de teroarea creată de Siguranța antonesciană, nimeni, în afară de el, nu trebuie să cunoască ascunzătoarea tipografică. Condiția îi fusese acceptată. Nu știa din cine-i alcătuită redacția, unde își are sediul, iar colectivul de redactori nu știa cine-s tipografii, unde se află ascunsă imprimăria. Legătura superioară îi înmîna „Moșului” manuscrisele, iar el, peste un timp, îi raporta acestuia: „Ziarul a fost tipărit... Iată-l!” Poreclă „Moșul” nu se potrivea de fel cu tineretea și abilitatea sa dinamică. Trecea drept un activist plin de imaginație, capabil să nascăcească tot felul de obstacole derutante în calea agenților lui Cristescu.

Acum lucra în tăcere, alături de Păncu, Andreescu și Victor. Ajunse să încheie pagina a doua. Și, ca întotdeauna în asemenea împrejurări, se intra în criză de literă. Trebuiau deci tipărite paginile, apoi desfacut zățul, iar literele clasate. Aparatul de radio era deschis. Nu-i incomoda; se obișnuiseră cu el, mai cu seamă că primiseră și sarcina: „Stați cu aparatul deschis!” Nu fură soați de avertismentul crainicului care, din 15 în 15 minute, între două cîntece, rostea cuvintele: „Atențiune! Atențiune! Lăsați aparatele deschise! Vom transmite un comunicat important pentru țară!” Își închipuiau că trebuie să fie vorba de o nouă proclamație „patetică” a mareașului, acum cînd Armata Roșie spărsese frontul și înainta victorioasă spre Sudul Moldovei.

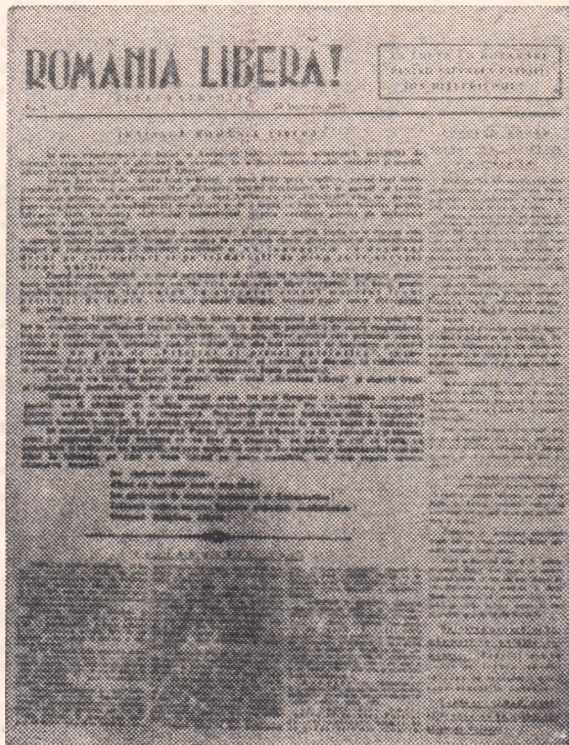
Ferestrele erau închise, ruloarele trase. În „atelier” zăduful se cuibărise încă din cursul zilei. „Herr Schmidt” trăgea într-una de mină bostonului care, datorită unei idei ingenioase — îmbrăcaseră cîteva piese „gălăgioase” în piele — scoatea un zgomot discret. Se auzeau doar, cu o precizie matematică, foșnetul hirtiei și apăsarea metalică a tiparului.

În bucătărie, Mimi Păncu le pregătea ceva de-ale gurii, căci vor lucra, pesemne, fără conținere toată noaptea, pînă la tipărirea completă a ziarului.

Brusc, cei patru tipografi împietriră, cu privirile ațintite spre aparatul de radio. Din cutiuța aceea veche, o voce spartă care pretindea a fi a regelui, le aducea la cunoștință că dictatura antonesciană luase sfîrșit.

Un nou guvern de uniune națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărîită de a încheia pacea cu Națiunile Unite.

Ascultau. Și nu știau dacă trebuiau să se bucure sau să se întristeze. „Moșul” își aminti că, la ultima întîlnire, legătura de partid i-a dat de înțeles că n-ar fi exclus ca nr. 10 să fie și ultimul din seria ilegală a ziarului. Ei însă nu terminaseră de încheiat și tipărit nr. 10.

Primul număr al ziarului „România liberă”, apărut în 28 ianuarie 1943.

celor mulți și oropsiți. Visa la victoria luptei lor revoluționare. Se împlineau trei ani de cînd, de bună voie, se sihăstrise între zidurile tipografiei clandestine. Aceiași pereți, aceleași obiecte și tablouri ziua și noaptea... noaptea și ziua... un aparat de radio, tot timpul deschis, îi aducea între zidurile odăitei un univers exterior pe care-l ura...

Nu, nu aveau un program zilnic de lucru. Doar atunci cînd intrau în graficul tipăririi ziarului, munceau neîntreput, ore în șir și nu se opreau decît atunci cînd întreg tirajul ziarului era tras.

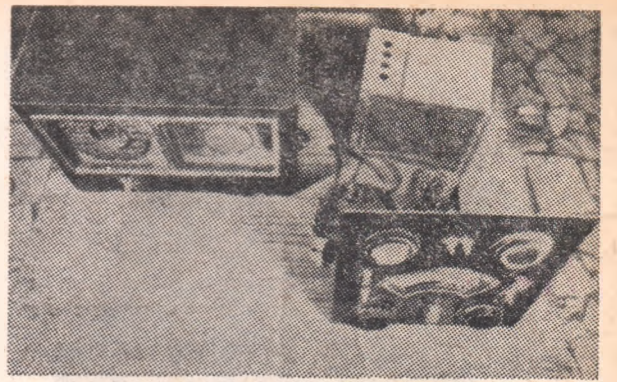
În ultimele săptămîni li se mai trimisese un om. Tripletă devenise quartet. Tovarășul „Victor” era, la rîndu-i un tipograf trecut prin multe ateliere clandestine ale partidului.

Dimineața zilei de 23 August 1944 îi găsi pe cei trei tipografi lucrînd din plin la numărul 10 al ziarului. După o noapte albă, izbutiseră să încheie pagina întâia și se pregăteau să treacă la culegerea paginii următoare.

În liniștea încăperii răsunară deodată semnalele postului de radio, apoi rugăciunea „Tatăl nostru”.

Ora 10

În tipografia clandestină a ziarului „România liberă” Mihai se apucă să mai parcurgă o dată pagina încheiată. De la bun început, ochii săi cu pleoaple congestionate de oboseală se opriră asupra articolului „Bătălia pentru eliberarea Franței și a Europei în plină desfășurare”. Începu să-l citească rar, silabisînd aproape fiecare cuvînt, și tot ce se relata în coloanele articolului îi umplea sufletul de o tainică bucurie. Citea, însă nu avea cum și de unde să știe că la ora aceea Hitler ordonase generalului von Choltitz, comandantul Gross Paris-ului, distrugerea capitalei franceze. Citea, iar în răstimpuri își permitea să închidă ochii și să se viseze la Paris, desăvîrșindu-și studiile medicale. Cu siguranță că visul n-ar fi îndrăznit să se nască dacă ar fi știut că un oarecare căpitan Ebornach, șeful

Aparatul de radio-recepție tip „Mende” și aparatul postului de radio-emisie „România liberă” folosite de P.C.R. în anii dictaturii militare fasciste.

Ce se întâmplase oare „afară”? Ce întorsătură luaseră evenimentele? Va fi într-adevăr nr. 10 ultimul din seria ilegală?

glasul regelui amuți. Ii luă locul un altul, clar și melodios. Citea lista noului guvern. Cind pronunță în două rinduri numele lui Lucrețiu Pătrășcanu, reprezentantul Partidului Comunist, chipurile lor crispate, obosite și transpirate, se destinsă într-un zimbet larg de bucurie. Apoi, după lectura Decretelor-Legi, se repeziră unul la altul și se îmbrățișară. Aveau ochii plini de lacrimi și nu se feriră să și le arate. Ba și țopăiră de fericire, ca niște copii, dar în surdina, căci nimeni nu le transmisesse: „Gata, tovarăși, e voie să ieșiți la lumina legalității”. Într-un târziu, „Moșul” își aminti că era „patronul” tipografiei și-spuse: „Ar fi bine să plec. Pe semne, voi fi căutat. E clar — conținutul ziarului e depășit. Totuși, lucrul nu trebuie întrerupt”. Zise: „Tovarăși, eu o să plec... Voi însă continuați”.

Și-și reluară lucrul.

Mihai Andreescu se aplecă asupra mini-vingalacului și începu să „ciugulească” cu degetele sale murdare de cerneală literele mărunte. De mai bine de trei ani zăcea în adincul clandestinității, ca într-un adinc de temniță. De mai bine de o mie de zile și nopți, nu mai ieșise să se plimbe pe străzile atât de mult îndrăgite ale Capitalei, nu mai văzuse un film sau un spectacol de teatru, nu se mai plimbăse la braț cu o fată. Numai noaptea, cind și cind, mai ieșea în curte și scruta cerul, să nu uite strălucirea stelelor. Se îmbolnăvise; simțea cum scurgerea înceată a timpului îi rodea în unul și același loc sistemul nervos. De fapt, în momentele acestea de suferință fizică și psihică, încolțise în el dorința să devină doctor. Miine, cind vor învinge — căci credea din toată inima că vor învinge — va urma medicina.

Și-și reluară lucrul...

Victor se aplecă asupra manuscrisului; literele se transformaseră într-un roi de musculițe; zburau fără zgomot, înțepindu-i ochii. Ca să le risipească, își muta mereu privirile spre aparatul de radio, ascultind cite un crimpe din documentele ce se citeau. Se putea oare considera un om ferecit? Scăpase ca prin urechile acului. Dacă l-ar fi prins, cu siguranță că l-ar fi schingiuit să smulgă din gura sa adresa tipografiei clandestine în care lucrase. Nu știa dacă ar fi rezistat torturii. Ii plăcea să creadă că da... Scăpase oare? Ar fi fost stupid să-l fi prins cu două-trei săptămâni înainte de această noapte de neuit!

Și-și reluară lucrul.

Ion Păncu, alias „Herr Schmidt”, cu mina încleștată pe „brațul ridicat” al bostonului, executa una și aceeași mișcare mecanică, imprimind pagina a doua a ziarului. Asculta, pentru a treia oară, glasul crainicului care parcă voia să-l convingă că tot ceea ce spunea era adevărat. „Oare în clipa asta să se încheie și perioada ilegalității?” se întreba Ion Păncu. Să fie oare adevărat că miine își va putea rosti numele fără să-i fie teamă că va fi arestat și pus la zid? Se va afla oare miine, cum s-a născut ziarul, în ce condiții s-au tipărit manifestele revoluționare ale partidului? Ani de zile a trăit în suflul cu teama de a nu fi prins, de a nu fi descoperită tipografia. Și, pe bună dreptate, putea să se mindrească; copoii Siguranței nu izbutiseră să dea de urma tipografiei. Așadar, după ani de zile, bătea ceasul despărțirii de Andreescu, de boston, de cutiuțele „Vichy” în care țineau ascunse ca pe o comoară literele, care, puse una lângă alta de miinile lor trudite, aveau darul de a spune adevărul și chema la luptă...

Și-și reluară lucrul.

Mimi nu-și regăsea calmul; căzuse pradă bucuriei și

friicii. Mai cu seamă friicii. De mai bine de trei ani trăise într-o nesfârșită frică. Dacă într-o bună zi se va afla că „Frau Schmidt” nu e „Frau”? Dacă se va afla că în casa onorabilului „Schmidt” locuiește o a treia persoană nedeclarată, netrecută în Cartea de imobil? Dacă într-o noapte vor năvăli agenții Siguranței și vor găsi bostonul, cutiile de „Vichy”? Dacă, dacă... Auzea cuvintele crainicului și frica încerca să-i ucidă bucuria... Dar dacă totul nu se limita decît la o capcană ingenioasă, întinsă lor? Într-un târziu, sentimentul friicii i se risipi. Atunci, cu lacrimi în ochi, se întrebă: „S-a sfîrșit oare, cu acel neîndurător. «Nu se poate»? „Vreau s-o văd pe mama... e bătrînă... Locuiește la celălalt capăt al orașului”. „Nu se poate!” i se răspundea. „Vreau să mă duc pe jos la întîlnirea cu «Romeo». E primăvară”. „Nu se poate... Schimbă, pină la locul întîlnirii, trei-patru mașini, și cite vor mai fi necesare”. „Ar fi bine să cumpăr dintr-o dată mai multă plîne...” „Nu se poate... Al să atragi atenția...” „Nu se poate!” „Nu se poate!” Oftă. „S-a sfîrșit! Să fie oare adevărat?”

Telefonul izbucni mai puternic ca niciodată. Tresărî în același timp și se uită la uluiri la aparat, ca și cind ar fi sunat pentru înția oară. „Herr Schmidt” se apropie de telefon și ridică receptorul. „Alo, da!” șopti. Tăcu, apoi mai rosti de citeva ori „da” și puse receptorul la loc. Se întoarse cu fața spre tovarășii săi, arătîndu-și chipul tras de oboseală. După o pauză, zise: „Cu «Moșu» am vorbit... Ne comunică să lăsăm lucrul... N-ar fi exclus, mai spunea, să avem altceva de tipărit. Ne-a atras atenția să fim cu ochii în patru, mai mult decît în alte dați...”

Se așternu o liniște stingeritoare. Tuzpatru știau ce înseamnă să tipărească altceva: a desface tot ce ai cules pină la acea clipă, a-ți rindui literele așa încît la ceasul cind vor primi viitoarele texte să se poată apuca imediat de cules. Ion Păncu se îndreptă alene spre boston, scoase „rama” care închidea tiparul paginii a doua, o puse pe masă, apoi începu cu o tristețe inexplicabilă s-o desfacă. Ceilalți doi îl urmară.

24 august, ora 7,30.

„Herr Schmidt” stătea de veghe: ceilalți din tipografia clandestină dormeau. Se făcuse ziuă. Din stradă se auzea uruitul unor camioane. „Herr Schmidt” zimbi amar unui gând. Familiile unor demnitari hitleristi — vecinii săi — își luau catrafusele. Pe unii îl cunoscuse, iar cind se întîlneau pe stradă se salutau reciproc, cu respect, ca de la „german” la „german”. Pesemne că aceștia, cărăbănuindu-se, s-or fi întrebînd: „Dar «Herr Schmidt» ce are de gînd? Ce așteaptă?” Surisul amar jucă multă vreme pe chipul tras și istovit al tipografului.

Într-un târziu, ridică storul de la fereastra ce dădea în interiorul curții; răsărea o dimineață frumoasă, cu cer senin, și „bătrînul” tipograf ilegalist se întrebă cum vor fi zilele care vor răsări de-acum încolo? Cum vor arăta viitoarele tipografii ale partidului? Va mai fi oare nevoie de dînsul? Găsi ciudat simțămîntul care-l cuprinsese; începînd poate chiar de astăzi, se va lepăda de falsa sa identitate, nu va mai fi „Herr I. Schmidt”, ci din nou Ion Păncu... Intrase perfect în rolul acestui neamț și o undă inexplicabilă de tristețe îl cuprinsă la gîndul că avea să se despărță de „fîmța” care ocrotise tipografia ilegală. Se simțea de parcă ar fi trebuit, în sfîrșit, să renunțe la un costum de haine pe care-l purtase multe zile și nopți, cu semeție... Va redeveni Ion Păncu și va ieși în stradă, fără să fie obligat ca din zece în zece metri să iscodească împrejurimile, să vadă dacă era sau nu, urmărit. Nu va mai trebui să ia nici o măsură de siguranță. Într-un cuvînt, va fi liber, și el, și ceilalți... El și tovarășii săi... Momentul ca atare i se părea incredibil... Să urci, de pildă, în tramvai, să strigi o lozincă comunistă și nimeni să nu te aresteze... Ce gînduri i puteau trece prin minte! Fără să vrea, zimbi amuzat. Se uită la ceas. Deschise radioul și-l lăsă în surdina; nu voia încă să-și trezească tovarășii. Începuse programul. Și Păncu trase un scaun lângă aparat și mai ascultă o dată lectura documentelor. Acum, în liniștea dimineții și a încăperii, glasul crainicului căpătase o altă rezonanță, mai bărbătească, mai plină de siguranță.

Il treziră din gînduri citeva bătăi în poartă. Cîinele începu să latre. „Herr Schmidt” se duse prevăzător să vadă cine era. Scoase, fără să vrea, o exclamație de uluire: era proprietăreasa! N-o mai văzuse de mult. Noroc că tipografia fusese demontată și ascunsă, iar ceilalți se odihneau retrași în ascunzătorile lor. Ion Păncu reintră în rolul lui „Herr Schmidt” și ieși în curte să-i deschidă. Femeia, pesemne speriată de evenimente, alergase și abia își mai trăgea suflul. Chiriașul o invită în sufragerie și o întrebă cu ce putea să-i fie de folos. Ea îl cercetă cu un interes aparte, șocată parcă de calmul neamțului.

— Domnule Schmidt, s-a stricat alianța cu Hitler, murmură ea puțin infrișoșată de problema abordată. Ce facem cu casa?

— Păi, cu chiria sînt la zi, doamnă, nu-i așa? îi răspunse chiriașul. Am plătit-o pină în octombrie.

— Cum, intenționați să rămîneți? Nu plecați în Germania?

Numai în clipa aceea Ion Păncu înțelese motivele care o aduseseră acolo. Și pentru că „Herr Schmidt” tăcea incurcat, femeia găsi cu cale să zică:

— Ați fost un neamț cumsecade și n-aș vrea să vi se întimple nimic rău.

Păncu își stăpîni cu greu un hohot de ris. Ascultînd-o, se gîndi: „Ehei, cucoană, dacă asta-i aprecierea dumitale, înseamnă că mi-am jucat prost rolul de hitlerist”. Încercă s-o liniștească, asigurînd-o că nu se temea de desfășurarea evenimentelor, că n-avea încă nici un motiv să fugă în Germania...

Femeii nu-i venea să creadă. Dădea în neștire din cap, iar „Herr Schmidt” nu știa dacă ceea ce-i spunea o bucura sau o întrista. Abia după vreo zece zile, proprietăreasa avea să afle că datorită lui „Herr Schmidt”, casa ei de pe strada Școala Floreasca 43 intrase de-a pururi în istoria României.

24 august, ora 15.

„Moșul”, cu sufletul plin de impresii, reveni la tipografia „României libere” în jurul orei 13. Așteptase toată noaptea un semn din partea legăturii superioare de partid. Zorii zilei de 24 august îl găsiseră pîndind telefonul care se încăpăținase să nu mai dea vreun semn de viață. Neliniștea începuse să-i dea tîrcoale. O, dacă ar fi știut că la etajul patru al aceluiași imobil, în apartamentul unui cunoscut muzicolog bucureștean care se evacuasă din Capitală, împreună cu familia sa, se adunaseră într-o ședință de lucru cîțiva membri ai C.C. al P.C.R.! Ei, dacă ar fi știut că, printre aceștia, se află și legătura sa superioară!

Apoi, se dezlănțuise bombardamentul și Eugen Cerbu se văzuse nevoit să se refugieze într-un adăpost. Ceva mai târziu, întorcîndu-se acasă după încetarea alarmei, îi ieșise în cale chiar în pragul intrării principale a imobilului, omul de care avea atîta nevoie. Nu era singur, ci însoțit de alți tovarăși din conducerea partidului.

— Ce cauți aici? îl întrebă legătura superioară de partid.

— Cum ce cauți aici? răspunsesse „Moșul”. Păi locuiesc în clădirea asta, la cinci.

— Cuum?! Locuiești aici?! se mirase celălalt.

Și, spre hazul tuturor, ieșise la iveală că, în clădirea de pe bulevardul Take Ionescu nr. 23, printr-un joc al hazardului și, bineînțeles, împotriva regulilor conspirative în vigoare, se găsiseră la un loc un depozit de arme și muniții, un apartament pe care portarul — un vechi comunist — îl pusese, în absența stăpînilor, la dispoziția conducerii de partid, precum și locuința tovarășului care deținea adresa tipografiei clandestine a „României libere”.

Așa luase sfîrșit lunga și chinuitoarea așteptare a „Moșului”. După ce legătura superioară îi aduse la cunoștință citeva măsuri care-l priveau, îl trimise în Alcea Alexandru, la Comandamentul Formațiunilor patriotice de luptă, să ia de la tovarășul Emil Bodnaraș textul Apelului ce urma să fie tipărit. Iar acum, revenea în mijlocul tovarășilor săi, obsedați de cele văzute și trăite în curtea Comandamentului. Se adunaseră muncitorii de la mai toate întreprinderile; se organizau grupe de luptă, se împărțeau arme și muniții. Civili își prindeau turburații, banderolele tricolore cu insemnul „P” la braț. Ar fi rămas și el locului, dacă n-ar fi primit sarcina tipăririi unei „Ediții speciale”.

Tipograful îl întîmpinără îngrijorați de bombardamentul aviației hitleriste.

— Deocamdată, se adresă „Moșul” tovarășilor săi, în viața noastră n-a intervenit nici o schimbare. Un timp, din prudență, tipografia o să rămîna pe loc, în clandestinitate. Lupta pe viață și pe moarte abia acum începe. Despărturi manuscrisul iminat de către comandantul Formațiunilor patriotice de luptă și spuse: „Vă rog să ascultați!”

Către toți cetățenii Capitalei! Români patrioți!

Noul guvern al reprezentanților Blocului Național Antihitlerist a realizat cea mai arzătoare dorință a întregului popor român: **Pacea cu aliații!** (...)

După ce, timp de 3 ani, cu ajutorul trădătorului Antonescu au jefuit țara noastră cum le-a plăcut, după ce timp de 3 ani floarea tineretului nostru și-a vărsat singele pentru planurile lor nebunesti de a stăpîni lumea, acum ne bombardează în mod sălbatic, așa cum numai ei sînt în stare.

Lupta e pe viață și pe moarte!

Scopul nemților e clar.

Ei vor să înecă în singe populația Capitalei, așa cum au făcut cu populația altor orașe.

Prin sălbătecia și ura cu care ne bombardează, prin faptul că au otrăvit apa Capitalei, ei și-au dat arama pe față.

Știm ce s-ar întîmpla în cazul cînd ar reuși chiar vremelnic să pună mina pe Capitală. **Măcelul ce l-ar dezlănțui ar întrece tot ce au comis ei pină acum ca grozăvie!**

Armata Sovietică eliberatoare se apropie!

Infrîngerea nemților este sigură.

Nu avem timp de pierdut.

Trăiască România liberă și independența!

Trăiască lupta poporului român!

Trăiască Pacea!

Trăiască armata aliată eliberatoare!

Moarte cotropitorilor germani!

Comandamentul Formațiunilor patriotice de luptă.

— Asta este situația, conchise „Moșul”. Trebuie să trecem imediat la tipărirea unei „Ediții speciale” cu acest Apel...

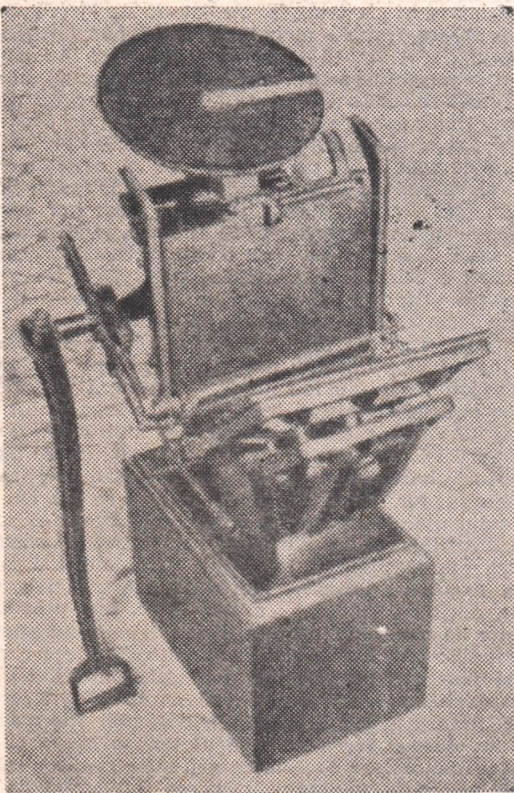
— Format mare? întrebă Andreescu, pe un ton sec.

— Format mare, preciză „Moșul” întinzîndu-i lui Păncu manuscrisul.

— Ne-am odihnit destul, zise „Herr Schmidt”, să ne apucăm de lucru...

Lucrură ceasuri în șir, cu o rivnă de neimaginat. Tipărirea „Apelului” li se părea incununa tuturor manuscriselor culese și tipărite pină atunci.

Din cartea „Și a fost ora «H», în curs de pregătire la Editura militară.

Mașina „Boston” folosită în tipografiile P.C.R. pentru editarea materialelor ilegale.

Poate luna avea albeață

— Ce-mi plac mie felcerii care își dau ifose de doctori, risei și Cornea se albi, jignit, ceea ce mă făcu să rînd și mai tare.

— Să mergem pe strada Iorga, zise Liliac. Și ieșirăm. Conduc eu mașina, zise Liliac și se așază la volan, fără să mai aștepte încuviințarea mea. Ningea cumplit. Cercul nu se vedea: potopul de zăpadă, alb, venea compact, ca o avalanșă interminabilă, și numai deasupra ta, la o palmă, catastrofa aceasta intactă se destrăma în fulgi. Mașina patina. Liliac aprinsese farurile. Stăteam lângă el, tăcut, amuzîndu-mă de prostiile auzite și de-abia așteptînd să găsesc tabachera acolo unde o lăsasem. Și sperînd să întîlnesc în capul scării pe cele două femei în negru zîmbind. Acum eram mai convins ca oricînd că ele trăiau.

— Domnule, le spusci, fac pariu cu dumneavoastră pe ce vreți că femeile acestea trăiesc! Acum exact cinci zile mă aflam cu logodnica mea, Patricia, de la care am tabachera, în satul unde este medic fratele ei și mîncam mere în fața dispensarului cînd a trecut o turmă de oi cu cinci ciobani cu fluier.

— Cîntînd din fluier, zise Liliac.

— Nu, se poate verifica. Nu cîntau, le purtau la brîu, deși n-aveau să cînte toată ziua, asta m-a uimit: de ce le purtau la ei, știind că n-or să cînte? Am întrebant. Mi s-a spus: că ei n-aveau cum să știe că n-or să cînte. Am fumant cu ei o țigară: le-am oferit țigări din tabachera mea. Acum cinci zile. Și încă ceva. În aceeași seară au venit doi dintre ei la dispensar cu două fete (vecine de-ale lor, mi-au spus) și mi-au oferit un fluier. Și eu n-am știut să cînt din el și atunci mi l-a luat Patricia și a vrut ea să cînte, și fetele aproape i l-au smuls din mîna și i-au zis să se ferească să cînte, dacă e fată, din fluier, că nu e bine: că-i crește prea mari gurguiele de la țîțe.

— Și?! nu înțeleg Liliac, enervat că patina mașina. Soselei dintr-un buzunar al husei ce învelea scaunele din față fluierul primit de la ciobani și li-l arăta. Liliac rise:

— La dumneata în cap s-a cam încurcat timpul, unele zile o iau înainte, altele... Dar ca orice criminal, obsedat de fapta săvîrșită, revii la locul faptei, chiar fără să fii total conștient... În fond și alți inși fac la fel, fără să aibă un accident de mașină noaptea, se duc aproape orbi, inconștienți, la locul crimei... Este, doctor?

— Văd că explicați totul, sinteți foarte deștepti a-mîndoi, zisei eu, nelăsîndu-l pe doctor să mai vorbească. Atunci cum de-am dormit acasă la mătușe-mea? O am martoră. Și cum de-am visat un ins cu goarnă vorbindu-mi despre Marea Roșie? De ce n-am uitat și visul și de ce n-am murit degerat la locul accidentului?

— Te-a găsit o mașină în drum: a observat accidentul și te-a dus acasă. Poate ți-ai mai revenit pe drum și cînd șoferul care probabil voia să te ducă la spital te-a întrebat de n-ai vreo cunoștință în Turnuvecchi i-ai pomenit numele și adresa mătușii tale. Sau șoferul te cunoaștea. Sau te-a adus pînă prin centru și cînd ți-ai revenit, te-ai dus singur acasă.

— De ce nu m-a dus la spital, de ce n-a anunțat poliția?

— Poate se teme să nu fie considerat autorul accidentului, sau n-avea chef de explicații. Sint o mie de explicații care n-au nici o importanță. Puteai să ajungi în oraș chiar total lucid, accidentul, cu blocarea memoriei să se fi produs acolo, în cîmp, și să fi durat cîteva secunde, și în secunde următoare, după ce ți-ai pierdut memoria, să fi fost perfect lucid. Așa se explică de ce n-ai uitat visul. Fiindcă în acest proces care cred că va mai continua, de dereglare a memoriei, unele momente le uiți, pe altele de loc. Dar nu poți să-ți alegi singur pe care să le uiți și pe care nu.

— Sinteți niște dobitoci, țipai eu. V-ați urcat la mine în mașină fără să vă chem, fără să-mi cereți voie și mă asasinați cu părerile voastre timpite, mai grozav decît cei cu care am călătorit astă noapte în mașina lor. Doctore, ești nebun ca baba, de i-am zis Școlărița, iar Liliac asta e ca șoferul, idiot. Asta e spiritul lor, de asta mă temeam eu să nu reinvie, și văd că trăiește în voi, ori a reinviat în voi! Căci ele, babele, n-au murit, nu mă mai plictisesc! Dați-vă jos din mașină și duceți-vă la dracu!

Liliac opri motorul și zise foarte dezamăgit:

— Afurisită zăpadă, nu mai știu pe ce stradă ne aflăm, ne-am rătăcit...

— Nu mă interesează, țipai, cărați-vă! Am să-i spun lui Tică...

— Cred că sintem aproape de cimitir, zise Liliac calm, ca și cum nu m-ar fi auzit c-am urlat și la el, preocupat numai de drum. N-are rost să intrăm în cimitir, totul e îngropat în zăpadă, și crucile sint îngropate în zăpadă, n-o să le putem vedea pe moartele noastre... Uitați-vă, acolo trebuie să fie poarta cimitirului, acolo e, dar ne-am rătăcit prin el... Mai bine să ne întorcem, zise, și porni motorul și mașina încercă să-și facă loc ca o cîrțiță prin zăpăceala albă și moale de nea. Înaintam ca într-un vis, asudați, nemulțumiți că nu ajungem undeva, oriunde, și că mergem bițiind și nesiguri și enervați și neștiind încotro, ca spre niciunde și către nicăieri.

— Să mergem la circ să vezi șarpele, cele trei maimuțe și cei doi cocoși ai doamnei, propuse Liliac, și cred că mai mult vorbi ca să-și justifice faptul că nu mai știa în ce parte a orașului se află — (prin aceea că încerca să ajungă și în altă parte decît pe strada Nicolae Iorga).

— Ne-am rătăcit, recunoscu Mardare, ștergînd cu palma aburul de pe geamul de lingă el și privind afară, în întunericul alb adus de zăpadă.

— Dumneata, ca preot sau predicator, cum îți spun pocăiții dumitale, sau simbătiștii, căci nu știu precis în ce sectă predici, cum de poți zice că ne-am rătăcit în plină zi în plin oraș. Chiar de mergem înainte, în dreapta sau în stînga, tot o să ajungem imediat într-un loc cunoscut. Sintem pe o stradă mai necunoscută, se întîmplă.

— Ar trebui să coborîm și să mergem pe jos, zise pocăitul.

— Nici nu mă gîndesc, protestă Cornea. N-am galoși, n-am umbrelă, mă ninge de mă face om de zăpadă.

— Ar fi interesant, zisei, să ne ningă pînă o să ne acopere și să se afle pe urmă patru oameni de zăpadă, și în mijlocul lor, la primăvară, să ne găsească pe noi. Ar fi amuzant.

— N-ar fi de loc, răbufni Liliac, mereu nervos. Așa l-a nins și pe tatăl lui Tică, Dunărințu: ori a fost omorît (asta e credința tuturor), ori s-a sinucis în cîmp, nu se știe precis, dar se știe că peste el, rămas acolo, lingă o apă, a nins zile în șir și el a înghețat și-a devenit un om de zăpadă. Și cînd mă gîndesc la omul acesta dacă nu ucis, sigur dus la moarte de către Moise și circăreasă — și de alții — mă apucă groaza: căci încep să-l înțeleg pe cel ce-a tăiat-o la gît pe circăreasă. Problema însă rămîne deschisă de o întrebare: are oare omul dreptul de a-și face singur dreptate?

— Psihologic e posibil și justificabil. Are acest drept. Să-l luăm, bunăoară, pe dinsul... — și mă arată pe mine.

— De ce eu?!... protestai.

— Așa, de exemplu. Dumneata ești un om sensibil și nu suportî nedreptatea, chiar cînd ea nu te-a atins direct. Sint sigur că citești ziarele și te indispen declarațiile pașnice și justificările foștilor eseiști și nu poți suporta să-i auzi pe conducătorii de lagăre de concentrare din lume spunînd că n-au nici o vină și că și ei au fost victimele unor superiori de-ai lor. Și-ți vine să urli cînd vezi o fotografie înfățișînd un măcelar, comandant de oști care a ucis (el zice justificat) sute de mii de oameni, odihnindu-se într-un scaun de nuiele și trăgînd din pipă sau greblînd și punînd flori în grădina sa pașnică. Fotografiiile au ajuns să ne crezeze nevroze. Dar realitatea? Cînd dumneata (și mă arată pe mine) observi că o persoană ca circăreasă poate să-și cumpere un apartament scump și trăiește pe picior mare, într-o funcție onorabilă, bănoasă și fără bătăi de cap (directoare de circ) — te apucă amocul vîzînd că nimic nu s-a schimbat în viața ei și că în loc să plătească pentru că l-a batjocorit pe Calagherovici bătut și nemișcat pe pămînt (ca să-l trezească și să fie din nou maltratat și mai ales ca să-l umilească și să le arate celor de alături de ea că este necruțătoare și poate umili, ba mai mult, batjocori un ins ce se împotrivesc vrierii lor) ea nu plătește, ci e plătită mai bine, să-și ducă bătrînețele în pace. Acest soi de umanism și se pare o lasitate — nu a dumitale — fără margini și te gîndești că trebuie să existe o justiție și dacă nu se află nimeni să-și ia responsabilitatea de a plăti o crimă sau mai multe și o umilire sau mai multe săvîrșite de circăreasă (zicînd că nu e cazul să facă dreptate celor duși: c-ar însemna o răz-bunare, și că oricum cei morți nu mai pot fi împăcați) atunci e cazul să restabilești dumneata echilibrul, să faci dreptate, și altă soluție în disperare nu găsești

decît să-i tai babei beregata. Sigur că îți displace să te războiești cu o femeie, dar dacă ea te înfruntă mereu și înfruntă și toată lumea cu aerele ei de victimă și de fostă asesoare și de actuală demnă directoare de circ — n-ai altă soluție decît briceagul: pentru ea, sau pentru ca să-ți tai singur beregata: fiindcă nu mai poți suporta. Căci te întreb (cum poate s-a întrebant și Tică, de-a ajuns procuror): ești oare nebun? Căci vîzînd atîtea cu curul în sus, trăind atîtea zile nebune, ești nebun de le mai amîni și le mai suportî. Sint în lume mulți criminali de război care și-au plătit vinele. Au fost judecați și condamnați. Dar pe circăreasă nimeni nu s-a gîndit măcar s-o judece. Și această femeie, te-ai întrebant dumneata (sau altul) are dreptul să trăiască? Criminalii de război n-au dreptul, dar criminalii de pace au dreptul să trăiască? Și ai hotărît că nu au dreptul. Vîzînd-o pe circăreasă că-și duce viața în liniște și în onoruri și în opulență, ca să nu-ți mai facă zilnic viața imposibilă, ai lichidat-o. Ea nu numai se curvărîsese pe vremuri cu cei care îl belseră pe Calagherovici, ci și în calitate de parte oficială în judecarea adevărului nu-și respectase această sfîntă datorie și-l băgase la fund pe cel nevinovat (Calagherovici, mai mult decît Dunărințu) și felul acesta de a face justiție fără justiție, de a judeca de unul singur (nu în numele tău, ci în numele legii pe care o reprezintai), nu poți să-l admiti, ceea ce înseamnă că n-ai putut să-l uiți. Fiindcă a uita înseamnă a te obișnui. A fi de acord tacit cu opulența în care se lăfăia circăreasă. Și crima a venit din acest sentiment de justiție; din imposibilitatea de a te obișnui cu erorile săvîrșite de circăreasă și cu erorile comise în continuare față de ea, de-a fost lăsată să se plimbe prin țară și prin străinătăți, conducînd un circ în care ea niciodată n-avușese vreo strălucire (să umbli cu trei maimuțe și doi cocoși era o treabă de novice; șarpele n-avea venin — îi fuseseră smulse și urmele de glande ce secretaseră cîndva otrava). Și chiar de n-ai fost implicat pe linie de familie — să zicem că a suferit vreun neam de pe urma circăresei — chiar de nu te-a legat nimic direct de nedreptatea (lunga nedreptate) săvîrșită de ea și din convingere (că face o dreptate) dar și din plăcere, ca om nu te-ai împăcat cu destinul ei: ca să nu te poți obișnui și de aici înainte cu astfel de destine. Te-am înțeles perfect. Astfel de indivizi n-au nici o acoperire. Au greșit, spun unii. Ce greșală este asta: să mergi să-l arestezi pe Horia Dunărințu și în loc să-l iei și să-l duci, negăsindu-l acasă, turbat de furie (cum fusese Moise) te legi de nevastă-sa și îi faci apropouri rușinoase (promițîndu-i salvarea soțului) și fiindcă ea te palmuiește sau te respinge hotărît, te enervezi și mai tare și ca să te răzbuni și pe ea le faci semn celor nouă haidamaçi cu care venisei să-l iei fără mandat de arestare (să-l duci să fie discutat, zisesei, ca un porc) să se agațe de femeia celui plecat (crezînd că astfel ea va țipa și el va ieși de unde poate era ascuns: prin vreo șură sau pod vecin): și ea țipă și soțul tot nu apare: și deoarece nu apare și singele în ei tot se înfierbîntase, îi lași să-și facă mendrele cu ea în mijlocul camerei. Și nu asta e crima! Asta încă se mai poate trece cu vederea (nu știu cum), dar să zicem că se poate. Ce nu se poate ierta este că acolo, atunci, în momentul cînd ei s-o înghesuie, se afla și copilul ei (pe care, e drept, l-au scos afară și l-au incuiat într-o cameră vecină — de unde el a auzit tot). Și copilul asta e fost umilit pe toată viața, înjosit de-o mie de ori mai mult decît mama sa. Căci o femeie (punem cazul) mai poate ierta o batjocură bărbătească și mai poate găsi explicații (idiofenia inșilor, în vremea aceea în care nu exista decît bunul plac al unora), dar un copil trăiește deasupra explicațiilor și timpului. Și el asistînd deci la acea scenă n-a găsit, și nici n-a căutat, nici o explicație, dacă n-a avut nici o mingiere, nici o acoperire! Și e de mirare că n-a înnebunit. Sau poate atunci a înnebunit: căci setea lui de a cunoaște fiecare om și faptă petrecută atunci nu se explică altfel. Chiar dacă nu-l chemai dumneata în Alexandru Vodă, cred că Tică Dunărințu tot se ducea acolo să mai afle măcar un cuvînt despre Ieremia, care atunci se găsea și el printre cei nouă. Dar dacă toate acțiunile lui Tică pînă la urmă vor fi încununante cu succes, înseamnă că el nu e nebun (cum îl mai cred și alții, și nici atins de nebulie), ci că are dreptate. El nu face singur justiție ca să riște să fie numit un om în afara legii, deși e procuror. Fiind singur, nu este în marginea

sau la marginea legilor, a adevărului — și nu este și fiindcă nu utilizează mijloacele întrebuintate de Moise sau de circăreasa sau de alții atunci când urmăreau ceva: nu se aseamănă cu ei și nu este egalul lor. Deși citeodată îmi vine să cred că nu va putea nici el plăti legal cu dreptate totul și s-ar putea să-l apuce într-o zi și pe el amocul ca pe dumneata și să plătească chiar prin crimă ce trebuie plătit: el n-are nici o șansă să uite: atunci sigur e nebun, de uită noaptea celor nouă și a mamei sale. Mai ușor poate uita moartea lui Horia Dunărințu: dar mama sa trăiește, îl privește în ochi. Și circăreasa a știut tot, tot timpul. Nu se pot numi asemenea fapte erori. Dar hai să nu le zicem erori. Bine, dar la ce-au fost bune? La nimic. O eroare este acceptabilă dacă insul care o comite urmărește un scop bun. Aștia, Moise și circăreasa, în afară de burta la care țineau, ce doreau? La ei n-a fost vorba de o credință (ca și la Gălățioan): ei de o ambiție. De a fi mari, de a conduce. Pe cuvânt, psihologic, eu te înțeleg de ce le-ai ucis...

— Când înțelegi, înseamnă că aprobi, zise Liliac. Și dacă aprobi, înseamnă că poți și să înfăptuiești.

— Cine nu înțelege, e nu un dobitoc care nu poate înțelege, ci un dobitoc pentru că-i este teamă să înțeleagă și să recunoască: să nu fie cumva bănuțit drept autor. Da, eu înțeleg. Și implicat e de cât, sau chiar martor de scară, într-un paroxism, într-o criză — nu, într-un moment de sinceritate totală, le-aș fi putut ucide. Omul care le-a omorât nu e un seclerat: într-o clipă de supremă sinceritate a scos el briceagul. Prin asta nu vreau să justific total crima — pe care n-o admit, în principiu — dar îi găsesc o explicație cât de cât umană. Da, umană. Nu e fapta unui nebun, sau a unui bandit. Asemenea cazuri nici nu mai interesează azi decât medicina și miliția (pentru câteva zile, până întocmesc dosarele). Ele nu implică o conștiință. În cazul de față cred că e vorba nu de un hoț (nu s-a furat nimic) și nici de un țienit. Dar, mi se pare e-am ieșit din oraș, se uită el atent pe geam. Sîntem parcă într-o pădure.

— Da? făcu Liliac.

— Eu mi-am dat seama când am ajuns la barieră că ieșim din oraș, dar am crezut că tovarășul Liliac vrea să mergem pînă la locul unde-a suferit dînsul accidentul astă-noapte, zise Mardare, blajin.

— Păi nu e asta șoseaua spre Alexandru Vodă, vorbi medicul. Mai bine ne-am întoarce... Și n-are nici un rost, omul a mărturisit că și-a uitat tabachera... Ce mai vreți?

— Eu vreau să știu ce te face să crezi, doctore, că dumnealui e sigur vinovat? Faptul că în accident s-a incurcat timpul în mintea dînsului? Văd că mă aprobi, deci așa este, crezi. Eu sînt omul lui Dumnezeu, cred în el și în venirea lui Cristos pe pămînt, cred în moarte și în viață și tocmai de asta nu-mi formează atît de ușor o părere despre un fapt sau un om. Și eu l-am văzut pe Moise urcînd la circăreasă și pe Ieremia. Am și vorbit cu ei. Dumnezeu este peste tot, și în moarte.

— Dragă vecine, profit de faptul că dumnealui întoarce mașina (bine și face, în oraș sîntem mai la adăpost de vînt și tot n-am descoperit nici o urmă de accident sub zăpada pe șoseaua spre Alexandru Vodă) să-ți reamintesc o discuție ce-am mai avut-o noi: nu ne-am înțeles nici atunci, n-o să ne înțelegem nici acum: am spus cu acea ocazie că Dumnezeu este o prostie și nu pot să creadă în el decît cei cu o minte infantilă. El e bun seara să i te rogi de ești copil, la propriu sau la figurat, să te scape de vise urite (de mîinici gras sau mult) și nici de ele nu te poate salva. E inutil. El e bun ca o poveste: să crezi că te poate salva de spaima întunericii și a nopții cînd cine știe ce bandiți îți pot sfîrși viața. Dar el a dus cel mai mult la dizolvarea încrederii omului în propria sa minte și putere, este cel mai dizolvant agent psihic, ca să-i zic așa: dizolvant, paralizant, alienant. Și e foarte periculos să-l invoci acum cînd e vorba de viața omului din fața noastră: el a ucis, el recunoaște că a fost în casa femeilor, aseară. E mai util pentru dînsul să-l facem să-și recapete memoria decît să se ascundă după un Dumnezeu inexistent și să rămînă infirm mintal.

— El n-a ucis, zise Mardare. Astă-noapte el n-a fost în apartamentul numărul nouă. Eu n-am dormit toată noaptea, am citit (da, din Biblie) și n-am auzit nici o mașină oprindu-se în fața blocului și pe nimeni tîrziu urcînd scările (se aude în bloc, nu?) și pe nimeni în apartamentul nouă, care este așezat deasupra celui locuit de mine. Zăpada nu poate acoperi toate zgometele și toți pașii. Ea adoarme, ea, cu frigul, pot să te faci să-ți pierzi controlul gîndurilor și să visezi. Înghetul te învață cea mai dulce moarte: în vise. Accidentul, frigul, amintirea lui Ieremia de peste zile, l-au dus cu gîndurile spre o altă lume, trecut. Sau, mai mult, aș îndrăzni să spun că Dumnezeu l-a dus pentru un timp în lumea umbrelor. Știu, o să rizi ori de cîte ori o să mă auzi pomenind numele domnului. Spui că el nu poate exista dacă a admis și mai admite ca frate pe frate să se sugrume și ca în fața unui copil, Tică Dunărințu, mamei sale să i se facă de nouă ori aceeași rușine. Sau de admiti că există, adaugi că este cel mai cumplit mincinos: că una propovăduiește și alta lasă în lume să se întimplă, că este cinic și că pentru cinismul său sfînt, cum îi spui, numai o armă îi mai rămîne omului: să-l infrunte disprețuindu-l: să admită că există Dumnezeu dar să-l jignească grozav disprețuindu-l ca pe un borfaș. Este un punct de vedere, doctore, al unui disperat, nu al unui ins stăpîn pe sine. Eu îți respect părerea: că nu crezi în Dumnezeu, dar eu cred și pretind din partea dumitale, dacă nu să mă respecti, să mă ascuți. Ieremia după ce a murit de două ori și n-a putut să moară cu desăvîrșire și s-a trezit din moarte așa necredincios cum era el în sfinți știind că eu mă rog lor, într-o noapte mi-a bătut la ușa și pînă dimineața mi-a povestit cum murise, rugîndu-mă să mă rog pentru el. Omul acesta avusese un curaj mai mare decît al dumitale: el nu numai îl disprețuise, vorbind pe Dumnezeu, el îi și scuipase chipul din icoane. Și nu era beat, voise doar să arate popii și satului (în Braniște se întimplase) că e o prostie să ieși cu icoanele la Bobotează din biserică la cișmea. Și a scuipa o icoană nu era o insultă adusă popii, sau o neîncredere arătată public, față de Dumnezeu, era mai mult: o încredere completă în sine, în el, și un curaj nemaiîntîlnit. Sigur că dacă lumea

nu l-ar fi știut cine este, îl călca în picioare: el nu-și arătase doar disprețul față de icoane și sfinți, ci și față de credința acelor oameni. Bună, rea, o credință este o credință, este un reazăm pentru un om, ceva sfînt. Așa că el atunci reușise mai mult decît să scuipe o icoană: reușise să umilească un popor de bărbați și de babe, mai ales de moși, de copii și de bătrîne. O să spui acum, doctore, că acei inși au fost lași, că ei s-au lăsat înfricoșați și umiliți, deși credeau în Dumnezeu, și că Dumnezeu din ei a fost laș și-a tăcut și nu i-a îndemnat să-l ucidă cu pietre pe pînărîtor și că deci în oameni dacă este un loc tînuit unde sălășluiește El, locul acela este ca un cancer, este partea cea mai fricoasă și mai lașă și mai dizolvantă și mai dușmană omului. Căci Dumnezeu este un dușman al omului, dacă nu face nimic pentru el, un rival care se bucură de căderea și umilirea lui. Ieremia numai murind prima oară și-a dat seama că dincolo de viața noastră mai este o viață și s-a înspăimîntat. Trupul lui de pămînt se împotriva trecerii lui în acea lume, rămînea aici, neprimut de pămînt: sufletul care merge înaintea trupului acolo venea înapoi rușinat, căci trupul nu era încă atît de pătimit și nu plătise pentru cît se bucurase aici luînd cu jașca vinului și muieret și tot ce era al altora. Eu cred în lumea de dincolo și astă-noapte dumnealui, poate și lovit în accident, a trecut acolo pentru o vreme și s-a întîlnit cu cele două și cu Moise și au călătorit împreună și fiecare despre ale sale a vorbit. Și eu cînd am fost copil am murit o dată: am căzut dintr-un car cu fin pe pietre în drum în cap și totul s-a întunecat pentru mine și am plutit o vreme ușor ca un fulg, fără să-mi mai simt durerea, fără să-mi simt grele mîinile în zbor sau picioarele, pluteam printr-un nor negru care încerca să se lumineze și cînd s-a luminat și eu m-am trezit într-o lume nouă și-am băgat de seamă că părăsisem din trupul meu de carne și de oase și că părăsisem nu numai pămîntul și oamenii, ci și corpul meu și hainele mele și numele meu. Eu cred că dumnealui a intrat astă-noapte în moarte și cînd s-a deșteptat acolo și s-a întîlnit cu cele două femei și cu Moise pe care nu l-a recunoscut, conștiința sa ce nu l-a părăsit neavînd cum, omul fiind o conștiință acolo, l-a făcut să aibă discuția contradictorie cu cei trei și revenind apoi din acea lume (accidentul n-a fost grav, cum n-a fost nici al meu cînd am căzut din car) să creadă că a trăit cu adevărat tot ce-a trăit acolo și să susțină cu tărie că și-a uitat și tabachera la numărul nouă, lucru imposibil. El n-a ucis, nici înainte, niciodată, el a întîlnit dincolo niște oameni pe care aici nu i-a văzut niciodată la chip. Arătați-i fotografiile: poftim, ai mai văzut dumneata vreodată pe aceste femei? mă întrebă Mardare.

— Nu, în afară de astă-noapte, zisei, sigur de mine și cam enervat de bazaconiile acestui habotnic blajin care deși voia să mă pună în afara oricărui învinuiri de crimă spusese niște prăpăstii mai gogonate decît ale celorlalți doi dobitoci de lingă mine.

— Vecine Mardare, vezi?! Dînsul recunoaște! Eu am dreptate, nu dumneata, zise Virgil Cornea, sigur de sine, aproape emoționat. Uite, am intrat în oraș, zise, în curînd o să dăm în strada principală și-o să trecem prin centru, exact pe drumul pe care a mers dînsul cu două săptămîni în urmă cînd și-a uitat la nouă tabachera ce se află la miliție... N-a murit astă-noapte, și n-a vorbit cu morții (ce prostie, vecine! Mă faci să roșesc!).

— Atunci morții au venit pe lume și-au vorbit cu el, zise Mardare, au ieșit din moarte și au luat trup de om și au călătorit cu mașina și au fumat și au băut ceai și și-au spus gîndurile lor cele vechi. Căci sufletul în pămînt nu putrezește, numai carnea și oasele: și în primul rînd limba în gură e dată viermilor, ea mu-

cogăiește și se umple de ființele acelea mișcătoare care înghit totul, în afară de suflet, care e parte separată și nemuritoare și fiindcă e fără sfîrșit înscamnă că trăiește și înainte de a lua chipul cutăruia și trăiește și cînd se desparte de lutul intrat în groapă al aceluși om trecător. Așa că acest centru grozav care este conștiința, sufletul, nucleul acesta de energie nepieritoare ce n-are nimic cu materia în care intră uneori se poate reîncarna și dumnealui a călătorit cu femeile acelea reînviată, pe care nu le-a mai întîlnit înainte și nu le-a ucis niciodată. Dumnezeu e mare și el îi dă posibilitatea omului să vadă uneori și ceea ce nu-i este permis să vadă, să vadă, chiar dacă nu înțelege, de nu crede. Dumnealui a văzut, însă nu crede. Și cu atît mai grozavă e puterea domnului, că arată unui necredincios fapte nemaivăzute, nu unuia care, crezînd, nici n-are nevoie să vadă. De ce sînt atîtea crime și atîta răutate, doctore? Că nu este credință. Dumneata zici: nevroze, psihopatii. Nu e nici un fel de credință — și nici dumneata nu crezi în medicina dumitale. Dumnezeu este tot atît de mare, fie că dumnealui a fost în moarte, fie că morții au fost în viață, el arată că nu este un perete despărțitor între ce a fost și este și va fi și el îi iubește pe oameni și cînd ei zic că el e dizolvant, alienant (microbul care împiedică dezvoltarea umanității, cum ai zis data trecută): el nu-l face pe om să dezerteze, cum crezi. Pe mine nu mă face. Și uite și unui ins ca dumnealui, care nu crede, i-a arătat lumea de aici, și de dincolo (el știe acum exact ce s-a întîmplat cu tatăl lui Tică Dunărințu în niște ani cînd și alții au fost scurtați de zile) și i-a lăsat această lume s-o judece cum vrea, nu i-a dat nici un răspuns, nici o cale: i-a dăruit întreaga libertate de a judeca această lume. Și ce libertate mai mare vrei decît aceea ce-o are dînsul acum cînd nu recunoaște lumea de dincolo și nici puterea lui Dumnezeu, nici de acolo, nici de aici și jură că astă-noapte a fost stăpîn pe el și ne îndeamnă să ne arate tabachera, care oricum nu poate fi acolo — decît în închipirea lui. Care e puterea lui Dumnezeu.

— Ho, ho, zise Liliac, că m-ați înnebunit! Așa m-ați înnebunit și dîns le-am făcut autopsia celor două babe. Și cînd le-am dus la cimitir și le-am îngropat. Și cînd am continuat cercetările. Mai bine v-ați da jos și v-ați pișa. Ca să vă mai treziți, zise el și deschise ușa și vru să coboare. O pală de vînt rece ne înfrigură. Renunță și Liliac. Motorul, oprit, mai sforăia ca un cal înjunghiat: fierbea radiatorul. Palettele ce curățau parbrizul oprindu-se, zăpada acoperi și cele două ochiuri prin care mai vedeam afară. Era liniște și tăcerea îmi făcea bine. Aș fi vrut să dorm. Eram moleșit de căldură și plictisit de cearta celor doi nebuni de pe bancheta din spate. Niciodată nu fusesem un credincios dar nici un susținător fanatic al adevărului medicilor. Dacă era să-i iau în serios, pe unul sau pe altul, ar fi trebuit din capul locului să consider că și călătoria de acum cu ei era o năzbîtie a memoriei mele sau o nerealitate lumească și că ei nu existau, așa cum voiau să mă convingă că nici călătoria de astă-noapte și cele trei persoane din „Poboda” nu existaseră. Îi privii: Liliac își aprinsese o țigară de la țigara doctorului. Fumau toți trei ca niște șerpi. Mardare își șterse che- lia cu batista (transpirase pe cap de atîtea tîmpenii divine născocite) și mă pofti să iau o țigară din pachetul său „Carpați”. Refuzai. Îmbicisera tot aerul cu fum de tutun.

— Ce-aș ride, rise Liliac, să aflăm cînd trecem pe la miliție că a fost prins ucigașul celor două babe.

— Femeile acestea nu sînt moarte, zisei eu.

— De ce nu admiti și dumneata că te-ai putea înșela, îmi zîmbi malițios Liliac. Omul, societatea, conștiința — nu știu dacă acestea și altele (chiar tîlmăcind visul dumitale cu insul ce vorbea în goarnă), mai sînt atît de limpezi și de delimitate, și nu sînt cumva îngemănate. Poate că insul cu pantaloni scurți să nu fie altcineva decît dumneata — doar ai avut în copilărie pantaloni scurți și te-ai jucat ca orice copil cîntînd și vorbind în tot felul de pilnii. Văd că ai și nasul roșu, borbănat — probabil că în accidentul pe care nu-l negi te-ai lovit de parbriz cu nasul. Dar la urma urmei nu contează dacă insul cu ochelari fumurii era o altă față a dumitale, în vis, cum se mai întimplă: contează, cel puțin pentru mine, ideea că apele nu se mai separă atît de ușor cu toiașul și că stau amestecate, chiar lovite cu ciomagul, și e greu să vezi prundișul de pe fundul lor și să-ți găsești o cale printre ele și o lumină care să te treacă pe celălalt mal și să te salvezi. Mardare și medicul au tot vrut să găsească fiecare adevărul său și nu m-au convins și de-aceia cred că este posibil să-l găsim pe vinovat la miliție. Ori ca să-ți dau și dumitale dreptate, cumva, zic: că ucigașul a pus astă-noapte într-o mașină două babe în negru ce seamănă cu moartele. Ca să găsească un client noaptea. Și clientul să se dea pe mîna miliției, ca un fraier, ori să înnebunească. N-aș vrea să mă gîndesc că Marea Roșie e o mare de sînge unde este inutil să mai cauți adevărul petrecut cîndva, cred doar că uneori e greu să găsești o soluție, răul și binele fiind adesea îngemănate, trăiesc împreună, nu în stare pură, și oricît ai da cu toiașul (fiind niște ipoteze uneori pur și simplu imaginare), apa nu se dă în lături, sau lipsește Moise cel bilbiit ca să săvîrșească minunea, zise Liliac, spășit, fără vlagă cu care mă învinuise înainte și cobori în fața miliției și ne lăsă singuri într-o tăcere de moarte.

Acum cei doi de pe bancheta din spate nu-l mai aveau alături pe omul legii să le asculte și eventual să le aprobe părerile. Virgil Cornea nici nu mai fuma, tot sufla să dezghețe geamul asuprit pe dinafară de ger. Liliac nu întîrzie: intră dezamăgit în mașină și porni motorul recunoscînd că nu fusese prins nici un asasin care să recunoască sau să nu recunoască fapta sa din strada Iorga. Doar procurorul Tică Dunărințu se înapoiase din Alexandru Vodă și aflînd de la ofițerul de serviciu ce putuse afla despre noi trei și mai ales despre mine plecaseră să ne caute în strada Iorga și cu siguranță că se afla acum pe scări și ne aștepta neînțelegînd unde eram și ce se întimplase. Mașina înotă prin zăpada pufoasă și ușoară pe care vîntul o viscolca măturînd cu ea asfaltul ce rămînea pudrat ca un obraz înghețat și vinat de mort. Simții la început o mare liniște, aflînd de venirea lui Tică, apoi un soi de curaj îmi făcu singele să pulseze nervos, încălzindu-mă. Mardare începu să povestească, probabil ca

Desen de TAȘCU GHEORGHIU

(Continuare în pagina 28)

Poeti italieni ai noilor generații

Întâlnire cu Roberto Sanesi

Născut la Milano în 1930 și ajuns la peste 11 culegeri și plachete de poezie (ultima, cu titlul „L'improvviso di Milano“ a apărut în 1969), Roberto Sanesi nu mai este un tânăr din nici un punct de vedere. O prodigioasă activitate de traducător, mai ales al poezilor anglo-saxoni moderni, ca Eliot, aproape în întregime, Yeats, Dylan Thomas, Crane, Watkins și alții, precum și rolul pe care îl are în mișcarea poetică — este director al prestigioasei colecții de lirică „Piccola Fenice“ a editorului Guanda —, îi întregesc figura literară, care este aceea a unui ro-

— Am impresia că poezia dumitale — i-am spus — dezvăluie un raport brusc și aproape energetic cu realitatea. Ea pare a nu intra nici în „ermetism“, nici în „neo-realism“, depășind totodată orice formă de experimentalism. Cum vezi poziția proprie în contextul liric actual?

— M-aș putea considera într-un anumit sens un poet izolat, chiar dacă nu sînt singur și îmi recunosc afinitățile cu alți poeți. De la primele poezii publicate (cele, de exemplu, din „Il feroce equilibrio“) am reacționat atît la poezia post-ermetică, care riscă o puritate formală extenuantă, cit și la neo-realismul grosolan ce conține pericolul unei oleografii fals populare și unei atitudini demagogice. Am încercat drumul unei poezii, pe care aș defini-o „globală“, căci nu se teme de a include orice aspect al realului, înțelegînd prin real nu numai lucrurile, ci și ideile. Realitatea trebuie redată nu numai ca povestire, ci și ca stimul. Am fost adesea acuzat că fac „filosofie“ și nu las o margine „sentimentelor“. În căutarea unor moduri expresive, ce puteau să fie subiective ca punct de plecare, cu condiția însă să devină obiective și să implice pe cititor, am făcut efortul de a recupera anumite modele „clasice“ în perspectivă modernă: pe Lucretiu, Dante, Cavalcanti, de exemplu, dar împotriva lui Petrarca și petrarchismului, împotriva oricăror lirisme descriptive. Am încercat totdeauna să fac să lucreze mina dreaptă împreună cu mina stîngă, rațiunea cu impulsurile inimii, care nu sînt despărțite. De ce ar fi separate în poezie?

— Ca mare traducător de poezie, s-ar părea că problemele limbajului trebuie să te preocupe în mod special. Aș putea spune mai curînd că aceste probleme nu există pentru dumneaa, întrucît actul de a scrie „agresionează“ lucrurile, în versurile pe care le faci. Practici un spontaneism absolut

sau este numai o aparență?

— Răspunsul meu este prezent în culegerile precedente. Mai înțit, e adevărat că poezia mea pleacă de la lucruri (sau fapte, sau idei, nu fac nici o deosebire) și tinde a restitui lucrurile în globalitatea lor semnificativă. Dar atenția mea la limbaj este profundă. S-a spus de unele poezii ale mele că sînt „a-

bust reprezentant al noilor generații de scriitori italieni, ieșiți pe estrada spectaculară a actualității.

Pare o fire prinsă între zburcium și organizare, între libertate și ordine, între cerințele contradictorii ale vieții intime absolute și ale vieții omnipotente și categorice de relație, evoluînd, dibuînd, găsînd drumul către sinteze. I-am pus cîteva întrebări — mi-a dat cîteva răspunsuri, care îl definesc și încadrează. A adăugat la acestea — drept probe de contact direct cu cititorul român — două poezii inedite.

„crepuscular“. Dar pe ce se poate sprijini fluxul temperamental al liricii, cu încărcătura lui metafizică, dacă nu pe biografie? Nu ți se pare că istoria propriei vieți este o „metodă“ de neînălțurat pentru a ajunge la poezie?

— Cum eu nu cred prea mult în „sentimentele“ private ca materie fundamentală de poezie, e necesar să

trul rațiunii care obiectivizează, al construcției (și aici ne întorcem la problema limbajului) un filtru care „universalizează“ aspectele private. O biografie autentică este un complex de elemente de gen diferit, culturale, sentimentale, ideologice, politice, filosofice-sociale, istorice etc., implică adică referințe largi în vederea unei poezii „globale“.

— Este o întâmplare contactul dumitale sta-tornic de poet cu pictorii și pictura?

— Socotesc că artele figurative s-au des-cătusat în Italia cu mult înaintea poeziei de vechi scheme formale, experimentînd noi tehnici și înscriindu-se într-un discurs internațional fără prejudecăți. În a-ară de acest lucru, am convingerea că o acțiune creatoare nu trebuie să aibă un caracter specializat, trebuie să se petreacă dincolo de „genuri“. Pictura a intrat în bagajul meu cultural, șlefuiind calitățile vizuale ale viziunii mele.

— Spune-mi ceva despre raporturile dumitale personale cu Eliot, poet preferat al eforturilor și artei dumitale de traducător... Care era atitudinea lui față de poezia apărută în lume în ultimii ani ai vieții sale? Era sceptic sau optimist față de această poezie?

— M-am întîlnit cu Eliot de mai multe ori la Londra și am lucrat împreună. Pentru mine poezia lui Eliot a fost un exemplu viu ca să mă pot sustrage unei atitudini de tradiție lirică decadentă. ca să mă „garantez“ cu clasicii simțîți în cheie modernă, să-mi forjez instrumente de lectură și de compoziție diverse. N-am putut accepta unele aspecte ale ultimelor sale texte. Era un om gentil și acut, nicidcum rece sau distant... Nu cred de loc că aprecia manifestările actuale ale poeziei și acest lucru îl exprima cu claritate foarte adesea. Totuși, poezia lui majoră (mai ales *The Waste Land* și *Four Quartets*) rămîne un punct ferm și indiscutabil în literatura secolului nostru.

Dragoș VRANCEANU

Roberto Sanesi

Temă pentru o ipoteză a clovnului

Ferește-te de risetul maimuțelor. Buzele femeii pe care o iubești au savoarea cardului. Cu miinile larg desfăcute încrețește apele în întuneric. Impletește pitonul în jurul gîtului. Nu te pleca. întoarce-te mereu către trapeziștii celebri. Zăpada în apus îmbătrînește ca o fecioară. Stai și ascultă. Ascunde inima în buzunarii pantalonilor, îmbracă-o cu pene de struț.

Poliția nu cercetează dacă ingerii sînt invertiți. Incendiul cortului cheamă muștele. Silește-ți ghețele să se oprească. Nu mișca vîntul dacă tigru e treaz. Nu arunca gunoaiile culturale pe ring și amîn-te-ți că somnul privighetorilor este ilegal. În timp ce văzduhul serii e mai rece decât aprinzi lampa.

Prin urmare: evită totdeauna geniul care e numai încăpățînarea de a-ți da o culoare inumană. Caută și înțelege unde privește publicul.

Prin urmare

Cine mă va putea regăsi în acest colț, mușcă ori maimuță, crepuscul ori sfînt, pe această istovită colină inundată de zei, de viță de vie și de cuvinte încrucișate, înapoiate surisului netăiat din turn pe brazde semînte de logos care pocnesc, păsări'le țesătoare întind plase și scobesc în văzduh un profil de lespezi. Nimic nu vād din ce-aș putea regenera. Un fir de iarbă de leac sfredelește pete de soare pe crusta părului meu. În acest colț unde nu m-am născut. Încă și încă. Prin urmare.

În românește de Dragoș VRANCEANU

lexandrine“. Fiecare „obiect“ solicită, spre a fi transmis, un specific mijloc lingvistic: dar „mijlocul“ și „mesajul“ sînt unul și același lucru. La limită, într-o poezie, mijlocul este mesajul.

— Există în poezia italiană actuală o tendință de a neglija biografia, socotită un fapt

clarific ce se înțelege prin sentimente private, prin istorie privată, prin biografie. Un lucru e sigur: poezia mea are izvoare biografice. „Raportul informativ“ este o declarație autobiografică în versuri. Dar una sînt izvoarele și alta este rezultatul. Trebuie să intervină o distanțare, un filtru, fil-

Green

Ți-aduc fructe, flori, frunze și crengi înrouate,
Și inima ce numai doar pentru tine bate.
Cu miinile-amîndouă, n-o sfișia-n neștire.
Sfiosului meu dar aruncă-i o privire.

Sosesc udat de rouă, în astă dimineață,
În vîntul care suflă și fruntea mi-o îngheață
Dar lasă-mi să-ți culc toată-oboseala la picioare
Și clipe de odihnă să sorb, încîntătoare.

Și lasă-mi capul, încă vibrînd de sărutări,
Să-l plec pe sinu-ți fină, în pace, să se culce
Și potolind furtuna ațîtor frămîntări,
Să ațipesc, cînd somnul și ție-ți pare dulce.

Cintece uitate

III

Curg lacrimi în mine,
Cum plouă afară.
Ce jale mă ține
Și pătrunde-n mine?

Oh! Ploaia domoală,
Pe străzi și pe case,
În inima-mi goală.
Cum plînge domoală.

Curg lacrimi amare
În inima mea.
M-așteaptă-o trădare?
Ah! Clipe amare!

Nu e chin mai greu,
Să nu știi de ce,
Sufletu-mi, mereu,
Mi-i ațit de greu.

Streets

Hai să jucăm!
Dragi-mi erau ochii ei frumoși,
Ca stelele mai luminoși,
Dragi, ochii ei răutăcioși.
Hai să jucăm!

Cu felul ei de-a fi zdrobea
Pe bietul om care-o iubea.
E drept, fermecător era!
Hai să jucăm!

Dar și mai mult simt foarte bine,
Aroma buzelor ei pline,
De cînd e moartă pentru mine.
Hai să jucăm!

Mi-aduc mereu, mereu aminte
De multe ore, de cuvinte...
Tot ce mai am de-aci-nainte.
Hai să jucăm!

Apusuri de soare

Zorile ușoare
Cern peste cîmpie,
O melancolie
De apus de soare.
O melancolie
De-apusuri de soare
Ca un cînt ce moare,
Sufletu-mi mîngîie,
În apus de soare,
Vedenii bizare,
Ca niște apusuri
De soare pe mare,
Fantome, surisuri,
Se-nșiră, desprins
Din largul de sus,
Ca ruguri aprinse
De sori, în apus.

Interpretări de Mihail CRUCEANU

Nikolai Tihonov

U.R.S.S.

Te iubesc fără fard

Te iu' nsc fără fard, răvășită,
Cind la geam zorii gingași se cer,
În luciosul păr negru-nvelită
Și cu chipul tău palid, sever.

Dar, răpindu-mi și mâna și sinul,
Pieci — ți-i drumul menire și crez.
Oare inima știe declinul
Întilnirilor noaptea în miez ?

Treci ca visele cind, speriate,
În adincuri sînt gata să piară ;
Pe stradelele întortochiate,
Treci într-una din țară în țară.

Respirat-am noi chinuri ce ard,
În amurgul roșcat, la Paris,
Rătăcind pe-un încins bulevard...
Sau, la Leningrad, nopți ca de vis

Ne-ncîntară... Caucazul ne știe,
Gerul nepăsător, moscovit ;
Chinul dulce mi-a fost bucurte,
Chinul pînă atunci împlinit.

Revăzîndu-te undeva, oare,
Mi-oi da seama ce dragă-mi mai ești ?
Din ce beznă, cu ce disperare,
Răsuflarea finîndu-ți, zimbești ?

În al zeilor curs viitoros,
Printre vești de izbînzii, printre drame,
Nu mă vaiț și nici nu-s gelos :
Piine-mi ești cînd de patimi mi-e foame.

În românește de Aurel COVACI

Milan Kundera

R. S. Cehoslovacă

Să fii poet înseamnă

Să mergi pînă la capăt

La capătul îndoielilor
La capătul speranței
La capătul patimilor
La capătul disperării

Numai atunci s-aduni
Nu mai curînd, Nu mai curînd.

Altfel se poate întîmpla
Ca suma vieții
Să-ți apară caraghios de mică,

Și tu să amuțești ca un copil
În veșnica mărunție înmulțire

Să fii poet înseamnă
Să mergi întotdeauna pîn-la capăt.

În românește de D. MARIAN

Slav Hr. Karaslavov

R. P. Bulgaria

Și oamenii și vremea la fel prieteni mi-s,
Și aurul și lutu-n cîntarul meu la fel sînt.
Vreau florile în piatră să le cioplesc ! Și-n vis !
Și-n fața nimănuia să nu mă plec înfrînt.

Să nu mă răstignească osînda nimănu ;
Iar cugetu-mi să fie oglindă fără pată.
Vreau să mă simt ca riul și valurile lui ;
Să curg întotdeauna, să nu plec niciodată.

În românește de M. MAGIARI

Mateja Matevski

R.S.F. Iugoslavia

Amurg

Rumen. Rumen. Rumen.

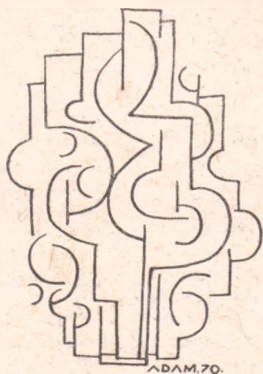
Ca un cîntec exaltat
În marea albastră
pe munți
plutește
amurgul

De la ierburi pînă la caval
de la turme pînă sus la nori
totul e tumultuos
de aprins

De la inimă pînă la cîntec
de la umbrel pînă la fîntînă
totul e nefiresc
de răslăfat

Turma de caval s-a-ndrăgostit
clopotul în cînt s-a rătăcit
ochiul de bujori e ca vrăjît

Rumen. Rumen. Rumen.

În românește de Ștefan Auș. DOINAS
și Sanda NENOIU

Tadeusz Różewicz

R. P. Polonă

Străinul

E un străin
ce vrea
de cine-ntreabă
necunoscutul
s-a rătăcit
ori a greșit
pe noi ne caută spune
dar nu cunoaște nume
pe cine cauți
nu sta aici
e vreun bețiv
ori e nebun
o ține-ntruna
că pe noi ne caută
dar nu știm
cine-i

Nu pot să intru
în casa voastră
în care stați
ziceți
că nu mă știți
că sînt străin
priviți mirați
înfricoșați

Pe voi vă caut
în acest oraș urias
ce crește
se dezvoltă
Pe voi vă caut
Pe-acest ostrov
pustiu
n-am gresit
voi sînteți oameni
semenii mei
pot să rămîn cu voi
o noapte și
sînt om
nu sînt străin
vă uitati la mine
prin ochiul ușii
cu lanțul pus
și usa-ntredeschisă
sînt obosit
vreau să m-asez la masa voastră
doar ne cunoaștem
de la nașterea lui Cristos
sînt foarte obosit
trebuie să vă povestesc
de mine și de voi
vreau să vă spun
că nu există taină
să n-așteptați

În românește de Stan VELEA

Wulf Kirsten

R. D. Germano

Cîmpul de hamei

Două liziere, pline de scafeți, se latră.

Peste blînde spinări și albi

Se-ntinde cîmpul înapoia mea.

Cîmp de hamei, sfîrșit de august,

Cerul e înghimpat,

Verdea arhitectură a lemnelor piezișe

Se prelungește-ntr-o ferigă fără sfîrșit.

Țarina-i plină de ierburi,

Doi culegători de hamei smulg într-una

Și-aștern pe jos, la șase fix

Își adună îmbelșugatul rod,

Cu răscolitoare puteri.

Cîmp de hamei, sfîrșit de august,

Pe carele legănate,

Belșug îngrămădit,

Carele-și scutură prăfuita culoare.

Copac lîngă copac ca într-o plasă.

Trag și smulg, smulg și trag.

Nici o păsuire, sfîrșit de august, nimic în jur

Înainte o străveche pădure,

Cu lujeri încolăciți și zbîrlîți,

Ca o dantelărie de pod metalic,

O străbatem, culegătorii de hamei

Par înodați în ea,

Departa în satul Pegenau

Se aude mașina de treerat.

Două liziere, înșesate de scafeți se latră

Peste blînde spinări și albi

Se-ntinde cîmpul înapoia noastră

Araci goi, sfîrșit de august

Doi culegători de hamei,

Cîtă putere !

În românește de M. PETRE

Ladányi Mihaly

R. P. Ungara

Îndrăgostiții fără de iubire

O, sînt legende mincinoase,
ei nu se mai întorc poate nicicînd.

Nu știu de mai trăiesc sau nu,
de mai visează, de ne mai poartă în gînd..

S-au dus, s-au mistuit în neștire
lacrima noastră nu-i mai petrece
hai să-i lăsăm pe toți să plece
oe triștii-ndrăgostiți fără iubire.

S-au dus, urmele lor s-au șters, lente,
toate-s numai mincinoase legende,
iubirile
suferințele
sunetul sub copaci
al acelorași pași...

Nu mai putem muri pentru ei,
ci să trăim — afîta — iubirea de-acum,
îmbrățișînd
făcînd un semn
și căscînd,
sau nu mai știu cum...

În românește de Constantin OLARIU

Muoi deschise briceagul cu zgomot. Tăie câteva portocale și-mi spuse:

— Servește-te, frate. În ținutul meu natal, Rach Gia, se găsește o groază de portocale din astea.

Trase cu sete din țigară și rămase tăcută, adulmecându-i mirosul. O priveam intens, încercând să descopăr în ea imaginea soldatului care, cu douăzeci de ani în urmă, luptase în primul război de rezistență. Era una dintre femeile frumoase din jungla imensă U Minh. Avea fața rotundă, ochii mari, negri, un nas drept și frumos. Purta uniformă neagră și o bismăluță colorată. Cele câteva decenii de activitate revoluționară și reputația ei în cele două războaie de rezistență erau mult mai fascinante decât poveștile pe care mi le spunea mama când eram mic. Când am întrebat-o despre viața ei din trecut, s-a uitat în gol și mi-a răs-puns:

— E la fel ca a celorlalte femei.

Be, soțul ei, a murit în timpul asaltului postului lui, Tram Chet, la sfârșitul lui 1953, când ea era în patru luni.

— Nu plînge prea mult! E rău pentru copil, încercău s-o liniștească tovarășii ei.

Dar cum putea să-și înfrîngă durerea când se gîndea că singurul ei copil nu-și va cunoaște tatăl? În noaptea aceea a stat lângă corpul soțului ei înfășurat în steagul roșu cu stele aurii care fluturase deasupra postului imamic. Și-a amintit de prima zi când l-a întâlnit.

Era dininecătă, după o întrunire a Conducerei companiei. Be a pășit vesel în postul de comandă al lui Muoi și i-a spus:

— Știu că nu ești băiat.

Muoi zvîrli țigara și protestă:

— Prostii, Quang Be!

Be o privi fix, cu ochii lui negri și continuă:

— Chînă mi-a spus totul despre tine. „Băiatule“! Nu încerca să-mi ascunzi nimic. Apoi o luă de mîna.

Muoi trăise mult timp printre băieți, dar nu se simțise niciodată așa de timidă. Iși trase mîna dintr-a lui Be și spuse calm:

— Pleacă de lângă mine și nu mă mai trage de mîni.

— Îmi place caracterul tău, șopti Be timid. Te admir și... te iubesc. N-ai nimic împotriva dacă sînt subalternul tău, nu-i așa? Apoi blînd: M-am îndrăgostit de tine de când ți-am auzit povestea. Acum doar să spui „da“ și poți juca liberă rolul de băiat în continuare.

Muoi era complet năucită. Ridică mîna și-și trecu degetele prin părul scurt. Se gîndi în sinea ei că trebuie să-și păstreze singele rece. Picior peste picior, trase din nou din țigară și scoase rotoconle de fum negru.

Ha Duong:

O poveste emoționantă *)

— Cred că te înșeli, spuse ea. În unitatea noastră sînt două, trei Muoi. Ai mei mi-au scris să vin în permisie în iunie și să mă însor cu o fată.

Be se făcu că nu aude și cu un nod în gît spuse:

— Te iubesc și vreau să știi asta. Desigur, totul depinde de tine.

Nunta a avut loc în regimentul nostru, 124. Auzind de o însurătoare între doi partizani, bătrînele și tinerele au adus grămizi de cadouri. Femeile spuneau:

— Acum se însoară comandantul cu subordonatul lui.

Fetele întrebau unde sînt mirii. Copiii tipau veseli:

— Se însoară un băiat cu alt băiat. „Cînd ne-am făcut apariția mulțimea s-a dat în lături rîzînd“.

În vara lui 1954, Muoi s-a întors la An Bien, spre marea bucurie a părinților. Primul ei copil, un băiat, s-a născut în prima zi de pace. Muoi și-a amintit de cuvintele bărbatului ei: „Să-l educi pe copil în așa fel, încît să calce pe urmele noastre. Să se înscrie în armata activă“.

Iși mîngîie copilul și îi spuse:

— Acum, că s-a făcut pace, tu nu o să te mai înscrii în armată, o să înveți și o să devii inginer.

Dar Muoi nu a fost lăsată să-și crească băiatul în liniște. O lună mai tîrziu, trupele „guvernamentale“ au ocupat casele și școlile. Reacționarii și-au scos capetele și s-au răzbitat cu furie pe primii membri din rezistență. Noaptea se auzeau des focuri de armă, iar canalele și șanțurile erau pline de cadavre. Pe casa ei se afla scris: „în afara graniței“. Trebuia să aleagă între închisoare și a-i denunța pe comunisti. Și-a lăsat copilul la părinți și s-a dus la partizani.

— Du-te și luptă alături de tovarășii noștri, i-a spus mama cu lacrimi în ochi. Nu te îngrijii de copil. Vom avea noi grijă de el. Muoi și-a sărutat copilul care era leit tatăl lui. Îi spuse:

— Mă voi uni cu ai mei și voi încerca să nimicesc ucigașii înrăiți cu Lam Quang Phong, și-i voi răzbuna pe cei dragi. Numai scăpînd de ei vom fi liberi și fericiți.

Cu ajutorul altora, s-a deghizat în vînzător de banane și s-a strecurat în piața Ta Nien. Apoi s-a angajat slujnică la mătușa lui Lam Quang Phong, care pregătea un praznic în amintirea tatălui acestuia. L-a auzit cum se lăuda cu isprăvile tatălui său, care omorise o sută de oameni și violase femeile tuturor bărbatilor regrupați în nord.

Era pe la sfîrșitul lui iulie. Casa mătușii lui Phong era plină de ofițeri și soldați. Acesta, înainte de a trage un pui de somn, se uita precaut prin toate ungherele camerei. Ea l-a văzut lungit în hamac, cu fața puhavă. S-a gîndit că trebuia să aibă aceeași soartă ca tatăl său și în primul moment a vrut să-l ucidă cu iataganul pe care îl adusese cu ea, ascuns în haine. Dar s-a gîndit apoi că era cam periculos acolo, în hamacul ce se legăna. A trebuit să aștepte pînă la miezul nopții, cînd s-a sfîrșit ceremonia și Phong, înainte de a-și lua rămas bun, s-a mai lăudat o dată cu isprăvile sărîrșite. Ei i s-a urcat singele la cap. Și-a ridicat pe neașteptate brațul și l-a lovit în gît. Phong a căzut grămadă la pămînt. Fără să-i pese cîtuși de puțin de cei din jur, Muoi l-a dat gata și a încercat să fugă. Ușile erau toate încuiate iar ea a fost prinsă și legată.

Muoi se opri, trase din țigară și sorbi puțin ceai. Spuse, cerîndu-și iertare:

— Nu ride de mine. În anii cînd am fost deghizată în băiat, m-am apucat să fumez și să beau ceai.

Îmi arată cicatricea de pe obraji și frunte și urmele de pe corp, lăsate de tortură, apoi continuă:

— M-au bătut în noaptea aceea de sfîrșit de iulie pînă la leșin. În șapte ani de zile am fost în opt închisori: Rach Gia, Chi Hoa, Phu Loi, Lien Hoa, Go Cong, Gia Dinh, Thu Duc... Am fost supusă la tot felul de torturi. Uită-te la cicatricea de pe obraz, rămasă de acum șapte ani; cea din cap e de la o vîină de bou cu cap de fier.

O întrebai:

— În toți acești ani te-au vizitat mama și fiul?

— Am uitat să-ți spun că într-o zi, cînd aveam mădularele amorțite din cauza unei bătăi zdravene, am primit de la băiatul meu o scrisoare, bani și medicamente. Abia după aceea am aflat că se întreținea singur, vînzînd fructe, și o ajută pe bunica-sa. În închisoare îmi era tare dor de copil. Acum cîțiva ani am fost eliberată. În drum spre zona eliberată, am întîlnit mesageri de vîrsta lui, purtînd pălării moi din bumbac și o carabină la umăr. I-am trimis o scrisoare în care îl anunțam că mor de dorul lui, după 15 ani de despărțire, și că voi veni la el.

Tîrziu, într-o după-amiază, ea a sosit la unitatea lui. A fost întîmpinată de instructorul politic cu o căldură neobișnuită, lucru care a îngrijorat-o. El i-a dat vestea mîhnit și cerîndu-și iertare:

— Ne simțim vinovați că băiatul dumneavoastră nu se află la această întîlnire. A murit acum două zile. A fost un erou ca și tatăl lui.

În aceeași zi a mers la mormîntul băiatului, în ploaie. Pe piatră scria: „Tran Quang Jung, 15 ani, batalionul de cercetași, a murit eroic în acțiune“.

În imaginație ea îl vedea cu pălăria moale din bumbac, cu uniforma neagră de luptător și cu carabina la umăr.

Șopti:

— Be, dragul meu, băiatul nostru, educat de oamenii noștri, a călcat pe urmele tale!

Muoi a fost detașată la Rach Gia. Funcția importantă pe care o avea o făcea să-și uite necazurile. A găsit în luptătorii pentru eliberare, mesagerii tineri, femeile pușcași din unitatea de artilerie din Rach Gia, înființată cu ajutorul ei, oameni care semănau cu soțul și copilul ei.

În românește de Ștefania DELEANU

*) Povestirea a apărut în publicația Vietnamul de Sud în luptă (Nr. 68, iulie 1970) editată de Frontul Național de Eliberare.

labirint

Premiile de stat în R. P. Polonă

A devenit o sărbătoare tradițională în R. P. Polonă înmînarea premiilor de stat celor mai de seamă oameni de știință și creatori, în fiecare an, cu prilejul Zilei Naționale.

În preajma Sărbătorii Renasterii Poloniei, Prezidiul Comitetului de acordare a premiilor de stat a înmînat 35 de premii la 196 de persoane din cele mai diverse domenii ale științei, tehnicii și culturii.

Printre laureații înaltelor premii din acest an, în domeniul literaturii remarcăm pe eminentul scriitor Zaruslaw Iwaszkiewicz și pe Jan Dobraczynski premiați pentru întreaga creație literară.

Pentru creații deosebite în domeniul teatrului au fost premiați prof. Jan Kreczwar, Zdzislaw Skowrowski (post-mortem), Jerzyantczak și Jacek Warnecki (post-mortem).

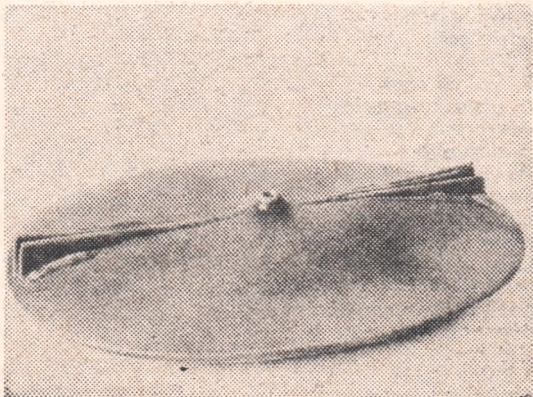
În domeniul cinematografului premiul de stat a fost acordat regizorului Kazimierz Kutz, pentru filmul „Sarea pămîntului negru“, iar în domeniul artelor plastice prof. Juliusz Studwicki.

Printre laureații premiului de stat în domeniul științelor sociale remarcăm pe prof. dr. Kazimierz Secomski — pentru lucrarea „Bazele planificării de perspectivă“ și pe prof. dr. Jerzy Topolski — pentru opera mult apreciată „Metodologia istoriei“.

„Premiile criticii“ în Spania (1970)

„Premiile criticii“ sînt, alături de „Premiile naționale“ și „Premiul Nadal“, cele mai prestigioase în Spania. Premiul de poezie a revenit lui Luis Rosales, pentru volumul Continutul inimii, iar cel de roman lui Jesús Fernández Santos, pentru volumul Omul sfinților. Printre finaliștii

premiului pentru roman se numără cunoscuții scriitori Camilo José Cela (cu San Camilo, 1936) și Mario Vargas Llosa (Conversación en la Catedral). La acordarea premiului pentru roman se consideră că juriul a avut în vedere și rațiuni de politică literară. Neacordînd premiul scriitorului peruvian Vargas Llosa, criticii care au făcut parte din juriu și-au făcut cunoscută intenția de a se opune boom-ului pe care-l reprezintă la ora actuală în lumea hispanică romanul latino-american. Laureatul premiului, Jesús Fernández San-

COSTEL BADEA
Formă ceramică, premiul „Targu d'oro“ (Scutul de aur), Perugia 1970

tos este și un cunoscut cinceast. Un roman mai vechi al scriitorului, intitulat Pe rug (1957), a obținut premiul Gabriel Miró. Romanul încununat cu „Premiul Criticii“ a fost apreciat drept o operă de vîrf a romanului social spaniol. Fernández Santos este unul dintre cei mai valoroși reprezentanți ai acestei specii, alături de Aldecoa, Ferlosio, Ana Maria Matute, Hortelano, Salinas, Goytisolo.

Premiul O'Henry 1969

În fiecare an editura americană Doubleday culege în volum povestirile considerate cele mai bune de unul din importante concursuri literare. Premiul O'Henry pentru proza scurtă.

Volumul anului 1969, îngrijit de editorul William Abrahams, romancier, poet și critic în același timp, este al patruzeci și nouălea din seriile celor publicate prin decernarea premiului O'Henry.

În 1918 Societatea de litere și științe decide că în memoria maestrului genului scurt, scriitorul O'Henry, să se decerneze două premii pentru cele mai bune povestiri publicate în revistele literare. Și o dată cu 1919 începe să apară, cu regularitate, excepție fac anii 1952 și 1953, colecția anuală O'Henry.

Ultimul volum, apărut în 1969, cuprinde în total 17 povestiri, intrate în concurs, toate selectate din aproape 89 de reviste literare apărute în Statele Unite și Canada, în perioada anilor 1967—1968, și considerate de editorul William Abrahams ca fiind cele mai reprezentative pentru proza scurtă contemporană americană.

Premiul întii în concursul O'Henry-1969 a revenit lui Bernard Malamud (profesor la Colegiul din Bennigton), pentru povestirea „Bărbatul din sertar“ (Man in the Drawer). El este autorul a patru romane și două volume de nuvele. Pînă în 1969 Malamud a mai primit două premii naționale ale cărții (National Book Award) și un Premiul Pulitzer.

Premiul al doilea a fost decernat scriitorului Joyce Carol Oates pentru „Dorințe împlinite“ (Accomplished Desires), acesta fiind al șaselea premiu O'Henry primit, dintre care premiul întii pe 1967.

Pe lângă două culegeri de nuvele și trei romane, în primăvara acestui an Carol Oates a debutat și ca poet cu volumul intitulat „Confesiuni false“ (False Confessions).

Și în sfîrșit, premiul al treilea O'Henry l-a primit John Barth pentru povestirea „Pierdut în casa plăcerilor“ (Last in the Funhouse). Barth este profesor universitar de limba engleză la Universitatea de stat New York din Buffalo.

India

Amita Ray, scriitoare și traducătoare din India, a avut posibilitatea să învețe limba română la Universitatea din București; ea a tălmăcit de atunci în limba bengali numeroase lucrări din literatura noastră (printre care piesele lui Caragiale, „Steaua fără nume” de Mihail Sebastian).

Publicul indian primește, se pare, cu interes aceste contribuții la cunoașterea țării noastre și a valorilor ei. Iată câteva ecouri.

În numărul din 19 octombrie 1969 al publicației „Amrita Bazar Pritan” din Calcutta, recenta apariție a unei culegeri din versurile lui Eminescu (traduse în limba bengali) este astfel salută:

„Poemele lui Eminescu au fost traduse în multe limbi europene și asiatice. Datorăm mulțumirilor noastre d-nei Amita Ray, care le-a tradus și în bengali, prezentând astfel cititorilor de limbă bengali pe cel mai mare poet român modern. Această creație este rezultatul dragostei și admirației sale față de poetul a cărui limbă d-na Amita Ray a învățat-o pentru a-i cunoaște în original scrierile. Se știe că marea poezie e greu de tradus. Totuși, Amita Ray a încercat să păstreze rima și ritmul versurilor originale. Poemele lui Eminescu devin astfel o contribuție și pentru literatura în limba bengali”.

Traducerea navelor *Bordeenii*, de Mihail Sadoveanu, s-a bucurat și ea de apreciere în India; cronică apărută în nr. 7 din ianuarie 1970 al publicației „Ananda Bazar Patrika” din Calcutta, caută și găsește pentru această operă corespondențe în literatura indiană și apreciază că ea a fost redată foarte fin și nuanțat în limba bengali.

Jurnalul de călătorie *În afara lumii necunoscute*, scris de Amita Ray după o călătorie în România, este recenzat în numărul din 20 decembrie 1969 al publicației „Desh” din Calcutta:

Cercetînd mai aprofundat relațiile culturale româno-polone, cu satisfacție constatăm că încercările istoricilor cit și ale cercetătorilor culturii universale din Polonia în domeniul prezentării principalelor aspecte ale istoriei României sau ale culturii românești sînt destul de numeroase, la fel și încercările de a oglindi contactele multiseculare care leagă popoarele și culturile noastre.

În această direcție, merită relevată apariția încă din anul 1861, la Varșovia, a „Istoriei principatelor dunărene: Moldova și Muntenia, după scrierile lui Kogălniceanu, Vaillant, Ubicini și Palauzov... însoțită de materiale suplimentare din relațiile polono-turcești”, de L. Rogalski. Studiul acesta, foarte interesant atunci, constituie o reflectare a interesului deosebit manifestat la vremea respectivă în Polonia, și poate nu numai în această țară, față de evenimentele ce se petreceau în Țările Române, ce reușiseră prin voința poporului să înfăptuiască marele act al Unirii. Polonia, care pierduse de multe decenii independența națională și se afla la cîteva decenii de la înfrîngerea răscoalei din noiembrie 1830 și înaintea alteia, care va fi mai singeroasă înăbușită (1863), urmarea cu deosebită atenție toate mișcările din Europa pentru a găsi soluții propice sau un prilej fericit pentru a declanșa o nouă mișcare de eliberare națională, în vederea cuceririi neatîrnării. Istoria Țărilor Române plină de evenimente de o mare similitudine cu cele petrecute în Polonia a început să fie din ce în ce mai mult și mai atent cercetată de istoricii polonezi, elocvente fiind, în afara lucrării menționate, manuscrisele unor studii cu privire la istoria Moldovei sau a Țării Românești, care se află necercetate încă în arhivele polone.

Trebuie subliniat că de atunci și pînă în prezent un număr mare de cercetători și publiciști polonezi au încercat într-un fel sau altul să oglindească principalele evenimente din istoria și cultura poporului român sau a relațiilor care leagă de secole popoarele noastre: A. Czolowski, A. Jablonski, E. Barwinski, L. Charewiczowa, P. Dabkowski, B. Stachon, B. Podlacha, E. Biedrzycki, H. Batowski, St. Lukasik, K. Dobrowolski, M. Handelman, Cz. Chowaniec, T. Aschenbrenner, D. Bienkowska, Z. Mlynarski, A. Dziubinski, A. Bazylow, Z. Spieralski și mulți alții.

Pînă în acest an nu văzuse încă lumina tiparului o istorie completă a poporului român, elaborată în lumina concepției materialist istorice, care, cu precădere, să țină seama și de cercetările științifice mai noi realizate de istoricii români în domeniul istoriei vechi, medii, moderne și contemporane, cit și în domeniul relațiilor bilaterale. Apariția unui compendiu de acest gen se impunea cu precădere în Polonia, deoarece în scrierile multora dintre autorii pomeniți era vădită influența scrierilor unor istoriografi străini, nu prea bine informați sau intenționați, cu privire la momentele principale ale istoriei poporului român.

„Autoarea a avut ocazia să viziteze România, o țară care ne-a fost puțin cunoscută pînă acum. Acolo a văzut un nou tip de societate, noi tipuri de oameni și un nou tip de viață, care nu-i decît împlinirea unui vis nou. Cartea tratează despre istoria, viața politică, societatea și viața de familie, sărbătorile populare, face o descriere a naturii, prezintă oamenii acestei țări, cu firea lor deschisă și ospitalieră.”

U. R. S. S.

Zilele trecute — după cum anunță ziarul „Literaturna Ucraina” — a văzut lumina tiparului la Editura „Dnipro”, romanul marelui nostru scriitor Mihail Sadoveanu — „Neamul Șoimăreștilor”.

Traducerea în limba ucraineană aparține lui M. Ceșcevi. Cartea este însoțită de o postfață semnată de scriitorul și traducătorul din literatura română — Volodimir Pianov.

Ungaria

Revista „Foaia noastră” — organ al Uniunii Democratice a Românilor din Ungaria — publică în numărul său recent (apare de două ori pe lună) un buchet de șapte poezii din lirica română contemporană.

„Ciudatul” de Eugen Jebeleanu, „Spectacol” și „Bilet de drum” de Virgil Teodorescu, „Hamlet” de Nina Casasian, „Acolo sus” de Ana Blandiana, „Tigrul” de Ștefan Aug. Doinaș, iar în tălmăcirea lui Mihai Beniuc poezia intitulată „Unei mierle de la Mogoșoaia”, de Ferenc Szemler.

Anglia

Sute de studenți și cadre didactice ale Universității din Cambridge au avut nu demult prilejul să cunoască o-

peretele din România ale lui Constantin Brâncuși prin expoziția de artă fotografică și albumul dedicat marelui sculptor, de către Nicolae Săndulescu.

De un înalt nivel artistic, expoziția, ca și albumul, situează interpretarea opereii brâncușiene la nivelul unor tulburătoare analogii dintre detaliile lucrărilor și diversitatea formelor concrete.

Inspirate, fotografiile lui Nicolae Săndulescu propun, — dar și evită certificările gratuite — un mod de înțelegere a lui Brâncuși, descoperind în unitatea opereii înglobarea netăgăduitului izvor de inspirație: arta populară românească.

Elveția

În ultimul număr al „Tribunei internaționale de Poezie”, editată la Geneva, *Poésie Vivante*, nr. 32, mars-avril 1970, p. 53—59, Adrian Marino publică articolul: *Un critique roumain rencontre Thibaudet*. Este un articol de sinteză, scris în vederea viitoarei comemorări a 35 de ani de la moartea marelui critic francez (1963), care a profesat la Universitatea din Geneva din anul 1924 și pînă la moarte.

Franța

Tristan Tzara nu și-ar fi imaginat această consacrare în 1918, scrie „Les lettres Françaises” publicînd știrea din

Tristan Tzara văzut de André-Henri Torcheux

care desprindem: „La Monnaie de Paris, această venerabilă instituție, a bătut o frumoasă medalie cu efigia

lui Tristan Tzara, tatăl dadaismului cum este numit, o peră gravorului André-Henri Torcheux. Poetul „Primei aventuri a lui M. Antipirine” este prezentat cu monoclul, așa cum era în celebra lui întîlnire a dadaștilor la Saint-Julien-le-Pauvre. Obiecte familiare surrealștilor, ca escarpeni, minuși de damă și alte embleme, pot fi văzute pe reversul medaliei”.

S. U. A.

Books Abroad, periodic al Universității din Oklahoma, specializat în prezentarea noutăților editoriale de pe glob, semnalează, sub iscălitura lui Virgil Nemoianu, trei lucrări românești: volumul lui Dumitru Popescu *Pentru cel ales*, cu interesante considerații asupra experimentalismului în poezia română, în filiera novatoare reprezentată în alte părți prin nume ca Eliot, Pound, Auden; *Ingeniosul bine temperat* de Mircea Horia Simionescu, plasată în tradiția Borges și Ambrose Bierce — de îmbinare a lirismului cu filozoficul; volumul *Sfinxul* de Mircea Malița, cu o prezentare a preocupărilor autorului în domeniul filozofiei culturii, în perspectiva evoluției viitoare a societății.

Austria

Cu prilejul împlinirii a 100 de ani de cînd Mihai Eminescu a început să frecventeze cursurile Universității Alma Mater Rodolfină din Viena, Ambasada României, împreună cu PEN-Clubul din Austria, a organizat recent o festivitate comemorativă. Cuvîntul introductiv a fost rostit de Dumitru Aninoiu, ambasadorul României în Austria, după care scriitorul Zoltán Franyo a vorbit despre perioada vieneză a lui Eminescu. În încheiere, scriitorul și pictorul Carry Hauser, vicepreședinte al PEN-Clubului, după ce a mulțumit lui Zoltán Franyo pentru

expunerea sa, a evocat tradiționalele legături dintre culturile celor două popoare. Partea a doua a acestei întîlniri a cuprins un program artistic susținut de studenții români aflați la studii în Viena.

Zoltán Franyo vorbind la Viena despre Eminescu

O piesă franceză despre Alexandru Lăpușneanu

Primum de pe malurile Senei o piesă, intitulată „Alexandru Lăpușneanu”, a unui autor cunoscut la noi ca actor de film. (Vă mai amintiți poate de marchizul Villemont din filmul „Normandi-Niemen”.) „Am scris-o, mărturisește Roland Ménard — ca pe un omagiu adus soției mele, originară din România, despre care mi-a povestit atîtea lucruri minunate. Încît am venit să le văd. E o piesă polemică. Am citit nuvela lui Negruzzi și mi-am dat seama ce semnificații poate avea pentru sensibilitatea noastră. Istoria ne vorbește întotdeauna dacă știm să o ascultăm”. Nu putem, din păcate, din motive de spațiu, să reproducem discuția foarte interesantă și foarte lungă pe care am avut-o cu Roland Ménard, responsabil al grupei de muncă a actorilor francezi comuniști și în același timp membru în comitetul de redacție de la „Nouvelle critique”, revista Comitetului Central al Partidului Comunist Francez. Putem însă semnala teatrelor noastre existența unei traduceri românești a acestei piese, care a fost difuzată de O.R.T.F.

Historia Rumunîi

de Juliusz Demel

Lucrarea „Istoria României”, scrisă de Juliusz Demel, prodecanul facultății de istorie a Universității „Boleslaw Bierut” din Wrocław, apărută recent în librăria din Republica Populară Polonă, sub egida Editurii Academice de Științe Polone Ossolineum, vine să satisfacă interesul crescînd al profesorilor, cercetătorilor, studenților și celor mai largi categorii de cititori cu privire la principalele momente ale istoriei poporului român din cele mai îndepărtate timpuri pînă în momentul pășirii României pe drumul construirii socialismului. Această importantă lucrare, împreună cu traducerea studiului Dacii de Hadrian Daicovicu, apărut în primăvara acestui an la Institutul Editorial din Varșovia, cu monografia *România de Przemyslaw Burachard*, apărută la *Wiedza Powszechna*, cit și cu lucrarea istoricului Zdzislaw Spieralski, *Aventuri moldovenești*, care oglindește, îndeosebi, aspecte ale relațiilor bilaterale în secolele XV—XVIII, credem că toate la un loc vor contribui la aprofundarea cunoașterii mai largi a României în Polonia.

În cele aproape 500 de pagini ale lucrării (34 de coli editoriale), eminentul cercetător polonez oglindește cu multă acuratețe momentele principale ale istoriei românești, relevînd în cele 20 de capitole mari ale lucrării transformările sociale petrecute pe teritoriul României de-a lungul tuturor orînduirilor sociale, jalonînd momentele principale ale evoluției sale. După părerea noastră, meritul principal al acestei lucrări, elaborată de un cercetător de seamă al istoriei României, constă în aceea că a reușit să sublinieze cu pregnanță lupta multiseculară a poporului nostru pentru neatîrnare, pentru apărarea ființei sale naționale pe pămîntul în care s-a născut și s-a format, relevînd cu precădere procesele și evenimentele care au avut o influență covârșitoare pentru dezvoltarea poporului nostru.

Iată construcția, pe capitole, a lucrării: I. Comuna primitivă. II. Dacia. Luptele cu Imperiul Roman. III. Dacia romană. IV. Formarea poporului român. Feudalismul. V. Formarea statelor române: Țara Românească și Moldova. VI. Pericolul turcesc. VII. Vremea lui Ște-

fan cel Mare. VIII. Pierderea independenței. IX. Încercările de eliberare ale lui Mihai Viteazul. X. Veacul al XVII-lea. XI. Epoca fanarioșilor. XII. Începuturile crizei feudalismului. XIII. Răscoala lui Tudor Vladimirescu. Adrianopol XIV. Dezvoltarea burgheziei. XV. Revoluția de la 1848. XVI. Unirea și reformele. Crearea statului român. XVII. Independența. XVIII. Dezvoltarea capitalismului. Primul război mondial. XIX. Perioada interbelică. XX. Al doilea război mondial. De la fascism la democrația populară.

Trebuie spus că Munteniei ca și Moldovei și Transilvaniei autorul le acordă importanța și spațiul cuvenit în lucrare. Atenția autorului se oprește de multe ori cu precădere asupra Transilvaniei, despre care spune chiar în introducere: „Pămîntul acesta locuit în cea mai mare parte de români aparține statului român din 1918 (...) Transilvania este considerată ca leagăn al poporului român și într-o anumită măsură și ca un început al statalității sale. Acolo a apărut mai întîi limba română scrisă, acolo s-a înfiripat mișcarea națională în accepțiunea modernă a cuvîntului. În concepția epocii noastre, fără Transilvania n-ar exista România adevărată, în plinătatea ei (...) Din punct de vedere etnic și istoric Transilvania e pămînt românesc, pentru că românii au fost cel mai numeroși locuitori ai ei, iar din generație în generație țărănul român a fost cel care a muncit aceste pămînturi. De aceea, cu toată apartenența de veacuri în cadrul altui stat, vorbind despre Transilvania folosesc denumirea de „pămînt românesc”.

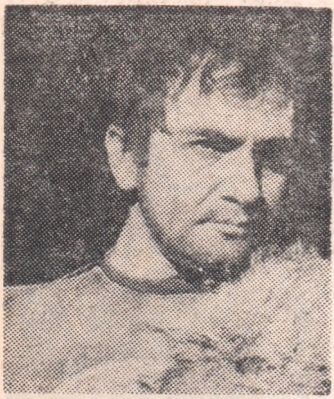
Relevînd că s-a străduit să fie critic și obiectiv în lucrarea sa, Juliusz Demel subliniază că n-a idealizat nici trecutul românesc și nici rolul Poloniei și atitudinea ei față de România.

„Cu toate acestea, afirmă cu sinceritate autorul, nu vreau să-mi ascund simpatia profundă pe care o nutresc față de poporul român, atît de amar încercat în trecut de o soartă vitregă, dar care atît de dirz și de ferm a căutat să-și ia soarta în propriile sale mîini și să devină stăpîn pe întregul său pămînt.”

Lucrarea lui Juliusz Demel, scrisă într-o limbă accesibilă, atractivă, însoțită de un număr însemnat de ilustrații (65) și de un număr mare de hărți (7), cit și de un calendar al principalelor evenimente care au avut loc în România din 1948 pînă în 1969, face să se bucure de un spor de atractivitate și mai mare, ca și de o înțelegere mai bună a textului, corect prezentat. Relevăm de asemenea prezentarea grafică excelentă pe care importanta editură Ossolineum a reușit să o ofere Istoriei României, ediție mult așteptată de cititorii polonezi.

Nicolae ARMEȘ

Varșovia, august 1970.

EMILIAN PETRUȚ: „Toate rolurile pe care le-am interpretat mi-au plăcut”

— **Vă situați printre actorii care au apărut, de multe ori, în roluri principale pe ecran. Vă rugăm să vă reamintiți câteva dintre cele mai reușite.**

— Cred că în toate filmele în care am jucat am abordat rolul întotdeauna cu toată dăruirea și cu toate posibilitățile pe care le am. Inșă nu totdeauna contextul era favorabil; dar de multe ori i se atribuie interpretului greșile altora, uitându-se că el e cel mai puțin vinovat din moment ce alții dispun de el. Cele mai izbutite roluri ale mele au fost acelea în care am putut colabora profesional, sincer și deschis cu ceilalți factori (regizori, scenaristi ș.a.m.d.). Am apărut în 26 de filme și de fapt îmi plac toate rolurile pe care le-am jucat, fiind conștient de ce am realizat și de ce nu. Îmi amintesc cu nostalgie de **Brigada lui Ionuț**, cu plăcere de **Alarmă la muni**, iubesc rolul din **Secretul cifrului**; Tudor mi-a rămas în sine și mă gîndesc cu grijă la ceea ce am să joc de acum încolo.

— **În general, calitățile dv. interpretative spre ce personaje s-ar putea îndrepta?**

— De obicei un actor tinde să joace ceea ce nu i se potrivește. Eu pînă acum am jucat „eroi pozitivi”, dar îmi doresc să intru-chipez „eroi negativi” pentru că aș vrea să subminez o prejudecată — un astfel de erou trebuie să vorbească întotdeauna printru dînti sau să aibă cicatrice. Niciodată n-am înțeles de ce n-a fost respectat ceea ce spune Othelo în legătură cu Iago, clasicul personaj negativ din istoria dramaturgiei: „Cinstite Iago”. Oare Othelo nu era destul de inteligent ca să priceapă că Iago e un fals prieten, sau Iago arăta și se comporta ca cel mai cinstit prieten? Eu aș vrea să joc un cinstit Iago. Nu am nădejde, dar aștept.

— **Ați descoperit pe undeva un Iago cinematografic?**

— Am descoperit, dar l-a jucat altul (**Prietenii de noapte**). Aici e un rol, dar a fost recreat așa cum gîndesc eu că trebuie modelat un personaj negativ. Pentru mine, deci, rămîne un vis cu caracter „fantastic”. De fapt m-ați prins într-o zi cînd am numai dorințe. Din copilărie mă obsedează acest Jean Gabin. Dacă aș putea să joc măcar o dată unul din rolurile lui și să ating performanța lui de interpretare.

— **În ce măsură dv. mai aveți nevoie de îndrumarea regizorului?**

— Pentru mine, regizorul în film sau în teatru este „contorul meu”, el îmi dimensionează ce fac și ce am de făcut. Pentru mine, regizor poate fi și mașinistul de scenă sau de platou care vine și-mi dă o idee sau îmi corectează cu bun simț ceea ce am de făcut.

— **Ce veți interpreta în curînd?**

— Voi apărea în **Lupul de mare** de Jack London, peliculă în trei serii, producție anglo-franco-germană, în rolul profesorului Ionas. Apoi la televiziune, într-un scenariu pe care-l iubesc foarte mult: **Un pumn de caise** de E. Barbu în care am un rol pe care vreau să-l abordez, așa cum spuneam adineauri, cu o nuanță psihologică „furată” din Jean Gabin.

SANDU Ștefan

Canarul și viscolul

Regizorul Manole Marcus a avut norocul să aleagă adeseori scenariile originale și insolite: **Viața nu iartă**, **Zodia fecioarei** (ispășirea păcatelor altora), **Subteranul** (limitele dreptului de a greși), iar acum, pe un scenariu al aceluiași autor, Ion Grigorescu, el face un film despre ceea ce psihologii numesc „eul muribunzilor” (*le moi des mourants; das Ich der Sterbunden*). La un moment dat, nemaiputînd lupta, ei se lasă categoric pe panta morții. Reveniți la viață, toți declară că, în acele momente, își retrăiseră întreaga viață. Același lucru se întîmplă și cu unii condamnați la moarte, cum a fost cazul lui Dostoievski, cînd aștepta să-i vie rîndul să fie executat, și, în ultimul moment, un funcționar anunță că i se comutase pedeapsa. Manole Marcus și Ion Grigorescu descriu un alt caz de acest delir pre-letal. Un curios caz, căci nu e vorba de un accident, deși este vorba de o înzăpezire. Adică este și nu este o înzăpezire. Iată cum s-au petrecut lucrurile.

Era pe vremea cînd partidul comunist se afla în ilegalitate. Un activist avea misiunea să se întîlnească cu un altul. Ia trenul, se duce la casa aceluia unde găsește numai pe nevastă, care nu știa cînd avea să se întoarcă soțul ei. Eroul nostru află ulterior că întîlnirea este într-o sondă părăsită, în plin cîmp, într-un imens deșert de zăpadă. Se duce acolo, unde îl întîmpină un viscol fioros. Iar celălalt nu vine. Atunci el așteaptă. Și așteaptă. Speră. Și adoarme somnul înghețatilor pierduți în zăpadă. Și, firește, visează. Înzăpezitii readuși la viață spun că visează saloane calde, pline de veselie, de culoare, de mișcare; petreceri, cămine cu flăcări înalte și alte asemenea înfocate lucruri. Bineînțeles, toate acestea, ca în vis, amestecate cu frînturi de întîmplări recente, încurcate și, uneori, absurde, dar legate totuși prin cîte o idee dominantă. Este ceea ce psihologii numesc „unitatea dramatică a viselor”, o temă centrală organizînd dezordinea imaginilor și dînd sens logic asociațiilor absurde de figuri.

Eroul poveștii se află într-o situație asemănătoare cu a rătăciților prin furtuni de zăpadă, răpuși de oboseală — care adorm și visează. Visa și el, desigur, la fel ca înzăpezitul ajuns la marginea puterilor. Totuși situația lui nu este identică cu aceea a acestor accidentați. De altfel la el nu există *accident*, adică o nenorocire căzută pe capul lui, ci este o *alegere* liberă, lucidă, cu simțul ferm al datoriei. El ar putea oricînd să parcurgă cîteva sute de metri, să se întoarcă în oraș și să se adăpostească. Dar nu o face, ci hotărăște, cu dîrzenie, să aștepte venirea celuiilalt și să continue să speră că acela va veni. Nimic în toate acestea care să semene cu un accident. Iată de ce nici înghețarea și moartea lui nu vor semăna sută la sută

cu rătăcirile mentale ale înzăpezitilor. Desigur, va visa ca și dinșii. Dar visul său va avea un alt conținut. Centrul de interes nu va fi o poftă imensă de căldură, de încălzire, sau în tot cazul va fi și asta acolo, dar ca un element secundar. Ideea „refulată”, temere sau dorință, se va raporta la așteptarea tovarășului, la speranța că va veni, la misiunea pe care o vor primi de la partid, la primejdiile ei, la existența lor conspirativă, la temerea de a fi prinși, arestați, judecați, condamnați, torturați ca să-și denunțe camarazii. De aceea visul va fi mai logic, mai încheiat, mai structurat decît delirul simplilor înzăpezitii. La această coerență contribuie și faptul că e un vis lung, mult mai lung decît cele obișnuite, care (spun psihologii) nu durează decît 10—15 secunde. Căci visele pe care ni le aducem aminte se petrec exact în clipa în care ne deșteptăm. (Chiar de aceea ni le putem aduce aminte.)

Pe cînd celelalte, adică visele care nu se termină cu trezirea, ci cu readormirea, pe acelea le uităm complet. Și aceste vise nerememorabile sînt multe. Multe și lungi. Cercetările (relativ recente) ale unor Jouvett (Franța), Kleitman și Dement (S.U.A.) au arătat că somnul nostru e plin de asemenea vise foarte lungi și pe care nu ni le putem aduce aminte.

Un asemenea vis special a fost tema filmului **Canarul și viscolul** de Marcus și Grigorescu. A fost incontestabil o încercare originală ca să se desfășoare, într-un stil sută la sută oniric, o poveste serioasă și realistă de rezistență și luptă socială. A fost o tentativă curajoasă de a aplica unei istorii grave de eroism politic ceea ce avangarda cinematografică franceză numea (formula e a lui Ferman Léger) *fotografia gîndului*.

Dacă această interesantă întreprindere a fost artisticeste dusă la bun sfîrșit, asta spectatorul e acela care are căderea să ni-o spună. El va observa sarabanda de imagini, și va număra figurile care îndeplinesc condițiile cerute de temă, apoi intensitatea simbolismului, adică a tilcului lor legat de ideile centrale ale visului, care idei sînt: așteptarea celuiilalt, speranța că va veni, teama că va muri înghețat, apoi pușcăriia posibilă, apoi procesul, avocatul care-i va apăra...

Cum și eu sînt unul din spectatori (căci criticul e doar un spectator ceva mai puțin onest), voi remarca în film cîteva momente de adevăr, de supunere la temă. Pentru moment, previn că asemenea momente-cheie există și că meritul să fie amănunțit descrise. Căci doar ele sînt substanța însăși a unui film bun.

D. I. SUCIANU

În noaptea de 23 August

„Prietenii, țin să vă salut în casa mea în această noapte care pune capăt unei istorii și deschide o alta. Marile momente aduc întotdeauna după sine mari semne de întrebare. Ceea ce vă doresc este să puteți răspunde la ele”.

Sînt cuvintele rostite de unul din principalii eroi ai filmului **Serata**, în noaptea de 23 August, într-o vilă aproape izolată în mijlocul cîmpului, învecinată cu un teren de aviație și un punct strategic german.

În atmosfera specifică unui platou de filmare, sînt deseori smuls din lectura scenariului de comenzile pronunțate scurt, urmate de fasciole puternice de lumină, de indicațiile regiei și de acel cuvînt magic: motor. Îmi reprim tentația de a urmări scena ce se filmează, și în acordurile unei sonate de Mozart cîntate la pian de un tînar îmbrăcat în haină albă, elegantă, conținui lectura.

„Români! Dictatura a luat sfîrșit și prin ea încetează toate asupririle. Noul guvern înseamnă începutul unei ere noi în care drepturile și libertățile țărilor vor fi garantate și respectate”.

Cred în dramaturgia momentului excepțional în care personajele acționează lucid sau instinctiv, îmi spune Malvina Urșianu, autoarea scenariului și regizoarea filmului **Serata**. Pentru Profesor, în casa căruia se petrece aproape întreaga acțiune, este clară numai pierderea unei partide, fără a avea însă puterea de a scruta viitorul. Lîngă el se află fiica lui, Alexandra, dezorientată și ea. Deci, aceștia acceptă și aderă la o idee, dar nu au forța de înțelegere în perspectivă a transformării structurale a societății. Mi-

hai, Iulia, Preda sînt cei care acționează lucid, sînt comuniștii care în această noapte — înscrisi definitiv în sufletele lor — vor dinamita un punct strategic al germanilor. Ei pot trece la fapte cu ajutorul Profesorului... iată totuși legătura dintre ei.

N-ați spus nimic despre Cristea, după părerea mea personajul cel mai interesant.

Cristea este un intelectual care acționează pe un plan mult mai înalt decît cele două „grupuri” de care am discutat, numai în final se află că tot timpul a dirijat din umbră faptele lor.

Nu vă cer să insistați asupra calităților acestui personaj, mă interesează defectele, slăbiciunile lui.

Prezența defectelor nu aduce implicit caracterul de „omenesc” unui personaj. Sobrietatea, chiar excesivă uneori, poate să confere un mister, o aură, unui bărbat. El se caracterizează singur spunînd: „mitocănia mea este voluptuoasă ca o mîngiere viguroasă”. Are o inteligență superioară pe care o ascunde cu abilitate, este curtenitor, discută deseori cu Alexandra, pentru care nutrește un sentiment de compasiune, este fascinant și în același timp brutal, dar... să ne oprim aici.

Cînd stăpînești total „materia” artistică cu care lucrezi, ajungi într-o zi cînd o înțelegi în așa măsură încît o poți rezuma în cîteva cuvinte. „vezi” acel simbul care îți apare după multiple dezghiocări ce se produc în timpul creației. Care sînt acele cuvinte ce pot rezuma filmul **Serata**?

Filmările sînt încă la început, nu am această luciditate în momentul de

față, cred în acea „doză de inconștient” ce trebuie să existe în artă, formula se naște o dată cu procesul de creație, adevărata artă se inventează plecînd de la un „știut” și ajungînd într-un loc aproape impredictibil... nu cunosc ochii „copilului” meu. Așa cum spuneți, acum dezghioc, rup coaja pentru a ajunge la simbul...

...ce se va ivi o dată cu ultima secvență.

Exact. Atunci voi putea spune ce reprezintă **Serata** pentru mine.

Malvina Urșianu vorbește repede, febril, întreaga ei ființă participă la discuție „jucînd” o replică ce va trebui rostită de un actor, uneori se ridică de pe scaun și se reasează trăind ceea tensiune a oamenilor care cred și se dăruiesc fără rezerve meseriei lor.

Filmul a cărei acțiune se petrece ziua este mai ușor de realizat, aici totul se întîmplă noaptea, trebuie să găsim luminile și umbrele ce apar dimineața sau seara, sau cînd se sting ori se aprind lămpioanele, îmi spune operatorul filmului, Nicolae Girardi. Este „o peliculă” dificilă, cu multe personaje ce trebuie caracterizate printr-un singur portret în mișcare, nu pe replică, ci pe gînd, realizînd în același timp și atmosfera respectivă.

Eu nu știu nimic despre biografia personajului pe care îl interpretez în acest film, absolut nimic, și nici nu vreau să aflui, îmi declară binecunoscutul actor Ion Fintescu.

Ce reprezintă acest rol în cariera dumneavoastră?

Este foarte plăcut să lucrezi cu Malvina, fiind un film de autor îmi place să fiu un instrument în mîinile unui asemenea „dirijor”. Nu pot să sufăr actorii care au păreri, se distruge concepția unitară ce se află în mîntea și gîndurile creatorului. În artă îmi plac tiranii, dacă aceștia știu cu adevărat unde vor să ajungă.

Se pregătește o nouă secvență, de data aceasta pe scara din sala de petrecere a casei, se caută unghiul de filmare cel mai potrivit. Mă apropii din nou de Malvina Urșianu.

O operă trebuie să fie semnificativă pentru națiunea în care se naște și numai după aceea poate să capete universalitate. Filmul **Serata** poate să capteze interesul spectatorului străin?

Cred... sau, mai bine zis, sper că acest film să fie înțeles și prețuit de spectatorul care nu s-a născut pe pămîntul românesc. Orice țară a avut sau poate avea o noapte de 23 August.

Sergiu GRIGORE

Pe platourile din Buftea se turnează filmul **Serata**

Mărturii și probleme teatrale

Viața noastră teatrală ia o amploare tot mai mare. Teatre noi se deschid, premiere după premiere se perindă.

Primul gong nu va vesti inaugurarea unei noi stagiuni, ci continuarea unei stagiuni care se va prelungea dincolo de luna mai și va înfăptui miracolul unei tot mai fructuoase veri teatrale; fiindcă trecutul an teatral a fost prosper, nu văd de ce acesta care-i va urma n-ar fi tot atât de îmbelșugat.

Facem apel la camenii noștri de teatru, la directorii de scenă, și-i rugăm să profite tocmăi de aceste prielnice împrejurări, ca să dea lucruri de calitate, să învețe noul public cu spectacole mai de preț, mai înalte, să-l pregătească pentru bucuriile superioare ale artei eterne.

Faceți teatru bun, stimați oameni de teatru, fiindcă nu riscați nimic: lumea vine „și așa!”...

★
În vreme ce unii actori se plîng de munca pe care sînt obligați să o depună seară de seară, în Capitală sau în turneuri provinciale, alții își arată nemulțumirea de a fi ținuți de-o parte, de a nu fi întrebuiți după talentul, puterea lor de muncă și dragostea de arta lor.

Îi ascultă în fiecare zi și vezi că au dreptate toți: cei tineri sînt dornici să iasă la iveală, dînd prisosul energiei lor, care îi chinuiește ca o lavă într-un vulcan fără crater. N-au renunțat de bunăvoie la o carieră strălucită — toate carierele la care ai renunțat sînt strălucite — ca să vegeteze între culise, figurînd invitații, curteni, labdacizii și pierroșii. Trebuie să spargă și ei, odată, plafonul anormatului.

Actorii maturi, ajunși în deplinătatea puterii și a experienței lor scenice, simt că au de dat, în puținii ani ce le-au mai rămas de jucat, cele mai însemnate creații ale carierei lor, marile roluri pe care numai la un anumit apogeu artistic le poți rîvni și realiza.

Între aceste două generații, generația mijlocie ține să-și întărească pozițiile cucerite, ciștigînd lauri noi în plămîni din ce în ce mai importante.

Din partea tuturor o rîvnă cum nu se poate mai lăudabilă, dorul de-a da tot ce au mai bun în ei, ca să realizeze, la maximum, creația poetului dramatic. Nu se dau înapoi de la nici o muncă, de la nici o privațiune, de la nici o jertfă, numai să poată vibra, cit mai intens, în focurile rampei. Actorii sînt singurii care nu visează huzurul și pensia. Ar trebui să fie copiii cei mai răsfățați ai societății. Dar sînt și nemulțumiți, iar nemulțumirile se sparg de obicei pe capul urmașilor în scaun ai lui Ion Ghica. Fiecare actor și actriță vede în directorul de teatru pe realizatorul total al aspirațiilor sale.

Să renunțe, însă, directorii atît la lucrările ușoare, menite să măgulească tabieturile spectatorului de mîna a doua (fiindcă nu totdeauna piesa aleasă pentru succesul cu orice chip a avut succes) cît și la repertoriul unor autori de a doua zonă, care pot fi, în original, poeți de frunte ai țării lor, dar n-au materialul uman universal și etern, filtrat prin magia unei tehnici suverane, care ar putea interesa popoarele cu cer luminos, obișnuite să trăiască intens, voios, în aer liber și-a căror libertate, dacă le-ai răpit-o vreme de două ore și ceva, cere, în focurile rampei, o feerie grațioasă.

★
Cînd Petre Liciu a refuzat să joace pe Titi din *Cometa* și pe Vrăjitoarea din *Inșir'te Mărgărite*, Pompiliu Eliade nu s-a supărat, nici nu și-a amendat societății. Artistul e liber să hotărască dacă un personaj teatral îi merge sau nu. Cu vremea însă, actorii au început să cam abuzeze de această libertate, refuzînd roluri, mai ales în piesele originale. Nu se mai putea realiza un ansamblu, fiindcă lipseau interpreții.

Atunci directorii au introdus, în lege și în regulament, articole care îngreunau posibilitatea angajaților Teatrului Național de-a fugi de distribuțiile ce nu li se păreau norocoase.

S-au prevăzut sancțiuni din ce în ce mai aspre, s-au ivit conflicte între directori și subordonații lor, amenzi, sus-

pendări, interdicția de a juca pe alte scene.

★
Pînă la ce punct un actor are dreptul să refuze roluri încredințate de direcție?

Pînă la ce punct un director poate impune unui actor anumite roluri?

Iată două gingașe întrebări, la care nu se poate răspunde cu prea multă ușurință.

La teatrele particulare, pe vremuri, problema era aproape rezolvată, prin contractul pe care actorul îl avea cu direcția. El era obligat să joace ori de cîte ori era distribuit, iar directorul nu distribuia comedieni importanți în personaje fără importanță.

La teatrele subvenționate de stat, lucrurile erau schimbate.

O scenă oficială e obligată să dea ansambluri desăvîrșite, cu concursul tuturor. Acolo vedete nu există. Cei mai mic rol trebuie bine susținut: actorul care joacă astăzi pe eroul principal, miine apare într-o simplă figurație. În *Eryniile* lui Leconte de Lisle am văzut, la Comedia Franceză, pe Mounet-Sully interpretînd pe Agamemnon. Interpretînd, — vorba vine, fiindcă Regele Regilor intra pe o ușă și ieșea pe cealaltă. Nu spunea un singur cuvînt. Scotea numai un geamăt lung, în culise, cînd era asasinat.

★
Această disciplină impusă în teatrele oficiale nu trebuia, însă, să devină un abuz al directorilor de scenă.

Erau directori de scenă care făceau toate incurcăturile. Ei voiau să aibă pe afiș nume cit mai prestigioase. În cutiuța scrinului lor, au închis pe toți actorii care le stăteau la îndemină.

Nu-și mai băteau capul să încerce elemente noi, să schimbe puțin fizionomia unui spectacol. Pe bietul Romano îl catalogaseră valet și Romano n-a jucat toată viața decît servitorii. Unul era numai tată nobil, altul numai „raisonneur”, doamna cutare apărea numai în soacre, iar cutare numai în cochete comice sau ingenue dramatice.

Actorul sau actrița joacă atît cît este omeneste posibil același gen de roluri, dar vine un moment cînd se văd amenințați să se infunde într-o singură direcție și atunci, nevoia lor de a se rîvni, de a nu fi condamnați la un tip etern, reacționează. Actorul nu este numai un funcționar, plătit să facă automat, la ore fixe, ceea ce a hotărît bilețul de repetiție. El lucrează cu nervii, cu inteligența, cu sensibilitatea, cu en-

O figură istorică într-o interpretare modernă („Viteazul” de Paul Anghel la Teatrul Bulandra)

tuziasmul său, care nu trebuie cîmpimate la infinit. Desigur, nu cere nimănui ca domnii comedieni să se distribuie singuri: cu cît e mai mare un actor, cu atît știe mai puțin ce rol îi convine. Există, însă, o linie de mijloc, între pretențiile angajatului și imperati-vele conducerii.

Eu am fost de mai multe ori director și nu-mi aduc aminte să fi amendat pe cineva pentru refuz de rol. Am stat de vorbă cu impricinatul și l-am convins că trebuie să joace rolul cutare sau m-a convins el de ce nu poate să-l joace.

★
Graba unor directori în pregătirea spectacolelor este explicată prin multe probleme pe care le au de rezolvat de dimineața pînă seara.

Eu însumi, deși n-aveam decît un an peste treizeci, am păt-o, odată, în primul meu directorat la Teatrul Național.

Bunul și talentatul Cristian Dușulescu, distribuit într-o piesă originală, a venit să-mi ceară sfatul cum „să ia rolul”.

— Ce fel de tip joci? I-am întrebat.

— Un intrigant!

— Ia-l cocoșat și cu părul roșu! i-am răspuns, mai în glumă, mai în serios: eram foarte ocupat.

Dușulescu s-a conformat întocmai indicațiilor directorului general.

La o repetiție, l-am văzut jucînd contorsionat și teribil, cocoșat și cu părul roșu, ca în melodramele tipice.

Din text, însă, reieșea că personajul înfățișat era un amoretz modern, care intrighează ca să-i reușească nu știu ce chestie sentimentală. Coccoșă și părul roșu nu erau absolut indispensabile. Am rugat pe Dușulescu să revină asupra deghizamentului și a interpretării subliniat-diabolice.

De atunci am învățat că un director trebuie să fie mereu prezent pe șantier, fiindcă subalternii săi îi execută nu numai ordinele, dar și sugestiile și dacă directorul greșește, își pierde și bruma de autoritate pe care i-au mai lăsat-o permanentele neînțelegeri cu onoratul public și cu mult prea onorata critică dramatică.

★
Directorul și spectatorul, unul mai exigent decît celălalt, stau față-n față.

Directorul, poetul dramatic, actorul, regizorul au nobile aspirații către o artă dramatică mai înaltă, de esență pură, un teatru în care creierul și inima lor să se simtă palpitînd în voie, fără acele constrîngerii pe care le numim „concesii publicului”. Ei vor să respire într-o zonă de sufletește și intelectualitate. O nobilă aspirațiune spre ideal, spre o egalitate cu realizările din alte părți.

Pe de altă parte, publicul nou care se duce la teatru, în primul rînd să se distreze. Nu vrea, numai decît, să rîdă. Dar cere emoții intense.

Emoții cît mai apropiate, cît mai familiare lui. Sentimente pe care le-ar putea încerca și el. Abstracțiunea o respinge. Peisajele sau problemele străine îl neliniștesc, îl indispun.

Intunericul, penumbra, cazul de conștiință, analiza prea adîncă, insistența în dezvoltarea unei stări sufletești, procesiunea de simboluri, gîndul fără pasiune, mizeria, tristețea, — tot ce nu e direct, concis, luminos și dinamic, — nu se bucură de simpatia spectatorului nostru.

Insuccesul unor lucrări onorabile, cu tendințe de elevațiune, care s-au jucat în ultima vreme, trebuie să pună pe gînduri pe esteții din teatru, dezolați că anumite producții, amestecuri de vodevil, farsă, revistă și operetă fără muzică, țin afișul cu lunile.

Între acest gen de spectacole și piesele de „idei”, literatura nebuloasă preconizată de esteții cu mentalitate nordică, există comoara nepuizabilă a dramaturgiei universale. Marii poeți ai scenei, începînd cu Sofocle și sfîrșind cu Ibsen, trecînd prin Shakespeare, Molière, Schiller, Musset, Gogol, Victor Hugo, Tolstoi, au fost desăvîrșiți oameni de teatru. Operele lor satisfac toate dorurile de înălțare în muncă, ale traducătorului, actorului și regizorului. Ei nu se pierd în abstracții, lungimi, întuneric și confuzie.

Iar publicul nu i-a respins niciodată, atunci cînd i-au fost prezentați cu credință și perfecțiune.

Victor EFTIMIU

MIHAI FOTINO: „Păcat că Sebastian a scris prea puțin”

— Stagiunea s-a terminat, dar poate nu și pentru dumneavoastră?

— Într-adevăr. La radio și televiziune e stagiune continuă; pentru auditor și telespectator nu există vacanță.

— Faceți parte din micul grup al actorilor români de comedie?

— Nu e un grup mic. Avem mulți actori buni în acest gen. Sînt catalogat drept actor de comedie. Sigur, adevărul nu e departe de aici. Dar am jucat și dramă și așa mai juca.

— Din rolurile interpretate pînă acum pe această linie pe care l-ați alege?

— În general personajele din teatrul lui M. Sebastian. Cred că mi se potrivește comedia lirică, dar sînt „pe înălțimi” cînd sînt distribuit în Cehov. Nimic nu-mi place mai mult decît Cehov. Am jucat și Baranga și m-am descurcat. Sigur, nu sînt comedii cu „rîs plin”, ci cu surîs.

— Inclinația spre umor ați moștenit-o de undeva?

— Da, am moștenit-o. Am jucat comedie de la 6 ani, cînd am debutat alături de regretații mari actori V. Maximilian, Talianu, Maria Filotti, Silvia Chicoș și Mișu Fotino. Director de scenă era Sică Alexandrescu. El este printre puținii în viață care-și amintesc, poate, de debutul meu. Toți spun că mi s-a transmis ceva de la tatăl meu, ceea ce mă surprinde: nu realizez poziția. Chiar dacă e cit de cit adevărat, nu-l ceva dorit, căutat, ostentativ. Dar la urma urmei îmi face plăcere.

— Rememorați în ce spectacole ați apărut în ultima vreme?

— În *Croitorii cei mari din Valahia*, în *Un Hamlet de provincie*, în *Ucișag fără simbrie* și în altele. Din păcate, numai *Ucișag fără simbrie* se va relua și în toamnă, astfel că va trebui să joc în *O femeie cu bani*, de care m-am cam plictisit (mai mult de 500 de reprezentații). O nouă premieră *Fanny*, care sper să-mi placă la fel ca și celelalte. Sigur, îmi doresc foarte mult reînălțarea cu Cehov pe care l-aș juca cu „totul” căci atunci cînd îmi place ceva îl iau cu „totul”. Păcat că Sebastian a scris prea puțin față de cit îmi place mie. Iar la Teatrul de Comedie se va monta *Steaua fără nume*, dar fără mine. Vă dați seama cit regret.

— Faptul că dați viață unor personaje comice, datorite cu har, cu exuberanță, nu vă împiedică să fiți grav cu ele?

— Nu. V-am spus că am jucat incîntat și dramă. De altfel personajele cehoviene nu sînt atît de tragice în miezul lor? Se spune despre mine că sînt un om cu haz, vesel și nu m-am schimbat. De fapt eu am ales comedia, nu m-a ales ea pe mine. Dar un actor trebuie să fie complet, iar frumusețea în comedie e să dispui de o varietate de mijloace interpretative. Altfel ar fi tare plictisitor.

— Cuplul Coca Andronescu — Mihai Fotino care în fiecare duminică la prînz ne invită la puțînă glumă și vioioșie în emisiunea „De toate pentru toți” s-a constituit, cred, pe baza unei afinități?

— Ne-am întîlnit la același concurs, venind din provincie în vechiul hol al Teatrului Național. Am fost distribuiți împreună, am jucat împreună, și prezentăm, cum știți, împreună. Am devenit un fel de necesitate. Sîntem un fel de Stan și Bran.

Rep.

MARCEL CHIRNOAGĂ:

Bienala de la Veneția — experiment, nu expresia unui stadiu al creației artistice

— Ați fost la Veneția — prin ce se deosebește a XXXV-a Bienală de precedentele, și în ce măsură este ea un experiment?

— Actuala Bienală internațională de artă propune aproape în întregime un program de prezentare a unor soluții de spațiu, lumină, formă, pentru ceea ce se numește acum în mod curent: spațiu ambiental.

— Iar în cadrul expoziției experimentale?

— În pavilionul Italiei este prezentată o retrospectivă pe tema creațiilor în domeniul raporturilor om-spațiu-societate. Cele mai semnificative opere sînt, după părerea mea, cele ale avangardei revoluționare ruse (Tatlin, Malevich, Lisitzki, Rodchenko) și ale Bauhaus-ului, reprezentat mai pregnant prin lucrările lui Moholy-Nagy. Interesant este și motto-ul acestei expoziții: „Amintirea a ceea ce a fost conține speranța a ceea ce va fi. Expoziția este o încercare de afirmare a speranței fără a șterge amintirea”.

În majoritatea celorlalte pavilioane, colective de artiști proiectanți expun ansambluri mai simple sau mai complexe de organizări spațiale prin construcții, culori, lumină, obiecte, forme dinamice, variabile sau fixe, în care publicul are nu numai un rol contemplativ, ci și unul activ.

— În afară de expoziția experimentală, există în participările diverselor țări elemente de avangardă care ar putea să ne ofere niște jaloane clare asupra artei viitorului?

— Cred că arta anului 1970 nu este nici de avangardă și nu oferă nici jaloane clare asupra artei viitorului. Non-conformismul avangardist a devenit un neo-conformism, arta cu pretenții contestate îndreptate împotriva artei oficiale a fost adoptată, plătită și oficializată atât de complex și total, încît se arată tot atât de intolerantă și deci dușmană a progresului ca și învechitul academism. Formele revoluționare, îndrăznețe, ale artei au primit consfințiri guvernamentale și au răsturnat semnificațiile, au devenit expresia oficială a unor opinii oficiale. Aceasta e cauza refuzului multor artiști de a participa ca reprezentanți oficiali la expoziție, asta e cauza absenței reprezentanților Suediei, Statelor Unite ale Americii, cauza prezenței unor colective cam improvizate în pavilioanele Franței, Argentinei, Uruguayului.

Arta revoluționară din prima jumătate a secolului a intrat în istorie, a devenit „clasică”. Acum reapar în diverse pavilioane ale Bienalei ecourile ei epigonice, forme lipsite de semnificație, artificiale reinventate și retezate.

Importanța problemelor enunțate în programul Bienalei (de pildă: lumina creatoare de formă a formei, lumina ca distrugătoare, lumina ca mișcare etc), actualitatea și acuitatea lor socială nu se relevă însă din păcate în reprezentările propriu-zise.

Mihai DUNCA

Un monument Andreescu

Nu este vorba de o operă statuară, ci de o uriașă monografie, închinată marelui artist. Evenimentul iese din comun chiar în cadrul actualului efort al culturii noastre, îndreptat către temeinica valorificare a trecutului național în toate domeniile.

Pînă acum se știa, negreșit, că Andreescu este unul din cei mai străluciți pictori ai noștri. În liniile ei mari, problema părea de mult clasată, mai cu seamă după monografia din 1932 a lui Gh. Opreșcu și cea din 1936 a lui Al. Busuioceanu. Desigur, nu ne așteptam nici pe departe ca acești istorici de artă să-și fi spus ultimul cuvînt în materie. Eram, deci, incredințați că, pe parcurs, vor mai apărea mici contribuții parțiale, elucidări de aspecte, destinate să întregască pe alocuri presupusele noastre cunoștințe despre Andreescu. Ca și în celelalte obiective culturale de la noi, vedeam și aci o perspectivă lentă de progrese treptate. Tocmai de aceea, surpriza provocată de recenta monografie a lui Radu Bogdan a fost de-a dreptul copleșitoare. Și sîntem abia la primul volum, care va fi urmat în curînd de alte două, ajunse și ele la stadiul de completă finisare. Nici gînd de o simplă contribuție, așa cum spuneam mai sus, îndreptată doar să ne întregască cunoștințele. Care cunoștințe? Abia acum ni se revelează faptul că am trăit în iluzie. Sub toate aspectele, unul din pictorii, cu care ne mindream, a fost, în cea mai mare parte, un artist ignorat. Imensa monografie de față nu înseamnă completarea lui Andreescu, ci descoperirea lui Andreescu.

Este de prisos să adăugăm că realizarea ei nu a fost un lucru ușor. Dar nu este inutil să semnalăm nebănuitele eforturi și înfruntări de dificultăți înfinite de la baza acestei excepționale lucrări. Pentru înfăptuirea ei, Radu Bogdan a cheltuit o muncă „disperată” de 17 ani, muncă multilaterală și angajată pe toate fronturile investigației. Dar să luăm mai întii cunoștința de planul integral și de organizarea pe materii în cele trei volume, oprindu-ne apoi cu precădere asupra primului din ele, cel recent apărut cu subtitlul **Artistul în epocă**. Desigur că, în mod normal, ar trebui numai acesta din urmă să ne rețină atenția. O asemenea delimitare strictă se dovedește, însă, cu neputință în cazul de față. Radu Bogdan nu și-a început munca de redactare decît după ce s-a văzut stăpîn pe datele întregului ansamblu. De aceea, soluțiile primului volum profită și de cuceririle obținute pentru celelalte două, așa încît ele nu se pot disocia, și planul trebuie privit integral. Este aci o ciocnire de ultima limită posibilă, care pătrunde și se întrepătrunde în totul.

Primul volum cuprinde datele biografice obținute prin asidue cercetări proprii, prin căutări și răscoliri de documente, prin peregrinări neîntrerupte către orice colț bănuît a ascunde indicii andreesciene. Urmărim aci stabilirea ascendenților, a colateralilor, a diferitelor împrejurări particulare de familie, a instrucției căpătate de Andreescu, a relațiilor sale în tot timpul, a șederii ca profesor de desen la Buzău, a perioadei de la Paris și Barbizon. Se dau relatări amănunțite în legătură cu debutul său, cu anii de formație, atașați de legăturile picturii cu artiștii Barbizonului, se cercetează apoi evoluția artei sale pînă în anii sfîrșitului. Se adaugă toată corespondența găsită — scrisori expediate și răspunsuri primite. În sfîrșit, capitolul **Andreescu în conștiința epocii sale** cuprinde toate referințele și tot ce s-a scris despre artist în timpul vieții.

Trecem la volumul următor, al **posterității**. Aci se cuprinde o istoriografie critică a tot ce s-a scris despre Andreescu de la moartea sa și pînă astăzi. Se confruntă opinii, se arbitrează poziții, și se stabilesc criterii pe bază științifică. Partea, însă, cea mai pasionată o prezintă stabilirea falsurilor. Este privirea documentată a unei întregi istorii ciudate de la noi, istoria „industriei” de falsuri artistice în toată prima jumătate a veacului nostru, cu

referințe amănunțite și complete la ceea ce se află dat drept Andreescu. Pe bază de documente se detectează împrejurări, se identifică nume de falsificatori, se indică procedee. Cu o răbdare extrem de laborioasă Radu Bogdan reușește să descopere șapte sute de falsuri. Autorul nu și-a cruțat nici o osteneală în urmărirea acestui important obiectiv, recurgînd la analize stereo-microscopice, raze Roentgen etc. În virtutea unor atari cercetări, prin însăși celula anatomică a artei lui Andreescu, Radu Bogdan ajunge să stabilească „individualitatea artistică” a picturii.

În sfîrșit, ultimul volum conține un catalog critic al operei (pictură, desen, gravură), cu istoricul fiecărei piese în parte; se stabilește căror posesori a aparținut cronologic, cit a aparținut, în ce stare se afla, trecînd de la unul la altul. Se consemnează și se reproduc opiniile, prilejuite în decursul timpului de piesa respectivă, cum a fost ea succesiv privită, intervenind pe parcurs și în concluzie judecata critică a autorului. Întregul ansamblu se află precedat de o vastă introducere explicativă. Cele trei volume cuprind laolaltă o pătrundere atît de amplă și de finisată în toate dimensiunile posibile, încît putem spune că prezintă, chiar pe plan mondial, un model de investigație științifică în această materie.

Dar să revenim la prima parte, cea recent publicată, **Artistul în epocă**. În

Ion Andreescu autoportret

acest volum, Radu Bogdan, cu o perseverență unică, aproape diabolică — perseverență relevantă, de altfel, la același grad incredibil, și în celelalte volume, cu aplicările ei diferite — îl urmărește pas cu pas pe Andreescu, ca un **alter-ego**, ca propria-i umbră, de la leagăn și pînă la mormînt. Și nu este o fantomatică umbră mentală sau teoretică, ci o umbră reală, care pune exact piciorul unde l-a pus și Andreescu, căutîndu-l și găsindu-l pretutindeni, cu tot decalajul de un veac, care-l desparte pe artist de necruțătorul său urmăriitor. Și de peste tot pe unde trece — asemenea unui paradoxal șuvoi selectiv — smulge cu sine imagini, documente, orice semnificativă urmă andreesciană.

Cu aceeași insistență urmărește autorul și locurile precise de naștere ale fiecărui tablou, din anii de debut, de formație, de maturitate. Radu Bogdan nu se mulțumește să ne arate doar ce a pictat artistul, ci și ceea ce a văzut el cînd a pictat. Autorul caută cu fidelitate, dacă mai există nemodificate, aspectele de peisaj care au solicitat ochiul picturii în preajma Buzăului

sau a Barbizonului. El compară modelul cu opera, și deduce personalul indice vizual al artistului. Același peisaj de la Barbizon, văzut și de expoziții francezi ai omonimei școli picturale, îi prilejuiește lui Radu Bogdan prețioase contribuții în materie de istorie comparată a artei. El surprinde cu finețe, pe exemple vii, ceea ce îl desparte pe Andreescu de fiecare din maestrii acelei școli. Se relevă, astfel, caracterul ireductibil al sintaxei artistice andreesciene.

Mergînd, prin investigații neobosite, pe urmele întregii opere a lui Andreescu, Radu Bogdan a reușit să descopere nu mai puțin de o sută treizeci de lucrări, pînă acum neidentificate ca a-tare, sau cu totul ignorate. Este o cifră record în descoperire postumă de tablouri ale unui mare artist, descoperire efectuată de un singur om. Rezultatul acestei masive cuceriri fiind recunoscut ca valabil de către forurile muzeistice de la noi din țară, o mare parte din lucrările astfel identificate a fost achiziționată de colecțiile noastre de stat. Altele au rămas în colecții particulare.

Judecata estetică a lui Radu Bogdan este precisă, nuanțată, compactă. La fiecare lucrare examinată, studiul riguros al detaliului are loc numai în vederea unei luminări a ansamblului. Iar acest ansamblu particular, la rîndul său, își află totdeauna locul cel mai indicat în coordonatele distinctive ale întregii arte andreesciene, sobrietatea culorilor, simplitatea motivelor, consistența plină a celei artistice. În judecata sa estetică, Radu Bogdan nu literaturizează niciodată, dar nici nu se mărginește la simpla expertiză tehnică. Într-o asemenea operație, el știe să distingă perfect între **literatură** și **intuiție lirică**. Numai pe aceasta din urmă o folosește autorul cu tact și cu finețe.

Să detașăm următoarea idee dintr-un context, anume că pictorul „spiritualizează obiectul, păstrîndu-i în continuare toate atributele verosimilului”. Această observație se raportează numai la pictura intitulată **Rațele** de la Galeria Națională; operind o asemenea scrutare izolată, pe dedesubt autorul merge totuși cu mult mai departe; el prinde ceva esențial din întreaga creație a marelui artist. Radu Bogdan își modulează exact lirismul după acela al picturii însuși, introducîndu-l cu o semnificație revelatorie în rigoarea precisă a celor mai nuanțate date materiale dintr-o pictură.

După cum se vede, lucrarea devine exhaustivă în cele mai variate dimensiuni ale ei. Radu Bogdan vede o cifră de largă și de ramificată perspectivă tot sub specia intensității. Marele și multul nu-l înspăimîntă, nu-l oprește de-a aplica asupra lor acea privire concentrată, aceea convergență ascuțită, pe care o atrage îndeobște, numai ceea ce este puțin și fragmentat. Ne place să identificăm aci calitatea dominantă, prin care el a reușit să ne dea oglinda integrală a unui om, a unui destin, a unei creații, ce se integrează adînc în trecutul nostru spiritual. De aceea, Jacques Lassaigue, fostul președinte al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă, vorbind despre cartea de față, accentuează „interesul capital al unei lucrări, care face posibilă de acum înainte aprecierea deplină a operei marelui artist român, în cadrul studiului picturii europene din secolul al XIX-lea”. Forul emițător al acestei judecăți ne indică el singur și proporțiile și registrul în care se fixează lucrarea.

Excelentele condiții tehnice ale volumului, mai cu seamă acuratețea, rară la noi, a reproducerilor în culori, ridică la același plan cu conținutul de gîndire și caracterul său de monument bibliofic.

Edgar PAPU

Fascinația infinitului

Pentru om în general, și pentru omul de litere în special, astronomia este știința spațiilor nemărginite și a proceselor fără de început și fără de sfârșit, care ne dau acel fior neegalat al infinitului. Este un sentiment complex de surpriză, de atracție și de teamă ca în fața unei prăpastii fără fund, care s-a deschis dintr-o dată la picioarele tale. Ai vrea să știi ce se ascunde în adâncul ei, dar te copleșește frica drumului fără întoarcere. Universul te strivește prin măreția și atotputernicia lui nemărginită, sinonimă cu dumnezeirea. Ce este dincolo de cea mai îndepărtată galaxie ce se poate acum observa și aflată la zece miliarde ani lumină, care era aspectul universului cu miliarde de ani în urmă și care va fi peste miliarde de ani, care este locul vieții, al omului, al conștiinței în Univers, sistem oare singuri în acest ocean fără de sfârșit? De unde venim și unde ne ducem?... Ațitea întrebări care se pun nu numai omului de știință sau filozofului, ci și omului în general care stă într-un raport afectiv direct cu ceea ce îl înconjoară. Chiar dacă pentru Univers omul s-ar putea să nu prezinte nici un fel de interes sau de semnificație. Desigur pentru noi toți există probleme personale mai stringente, probleme ale societății, epocii, civilizației noastre. Dar de îndată ce omul a avut răgazul de o clipă de a depăși și necesitatea imediată el a fost atras hipnotic de astfel de teme majore, ceea ce se vedește în tot lungul istoriei omenirii, începând cu miturile străvechi și sfârșind cu impunătoarele sinteze ale științei actuale. Zbaterea noastră zilnică, a generațiilor, a omenirii și însăși viața de pe glob se încadrează într-o frescă mai întinsă a evoluției planetei noastre, a Soarelui, a Galaxiei. Nu este o taină că evoluția viitoare a Soarelui va face ca, peste câteva miliarde de ani, strălucirea și raza soarelui să crească mult, ceea ce va duce la fierberea oceanelor și chiar la topirea plumbului, având drept corolar stingerea vieții pe planeta noastră. Astfel de probleme nu ne lasă indiferenți, chiar dacă ele se vor pune peste milioane de generații.

Sint numeroase astfel de teme de meditație, care nu sunt desigur teme de toate zilele, dar sunt din acele teme majore cărora nu ne putem sustrage și care rămân permanente pe firmamentul conștiinței noastre. Unii ar putea obiecta că sunt foarte îndepărtate și că între cîntecul privighetorii și muzica sublimă a sferelor cerești este o distanță ca „de la cer la Pământ” și că una din ele este prea îndepărtată spre a vibra la accentul ei. Alții ar putea declara că știința zilelor noastre este prea ermetică și inaccesibilă, încât ea nu poate fi abordată de omul de litere și că ea nu poate fi nici transmisă prin mijloacele limbii și ale artelor în general.

Este însă evident că nimeni nu cere artistului, omului de litere să transpună în operă de artă, în poeme didactice, o teorie științifică oarecare, ca odinioară Lucrețiu în *De rerum natura*, sau să încerce cu mijloacele artei să demonstreze un adevăr științific. Omului de litere sau de artă i se cere ca, în contextul operei sale fiecărui expresie sau semnificație umană a creației sale să se refere la modul actual de a înțelege lumea al științei, să nu se bazeze pe concepții perimate sau să rătăcească în lumea fantasmelor fără nici o bază științifică. Omul de litere poate mai mult ca omul de știință să facă sensibile și să integreze în conștiința noastră o viziune științifică actuală a lumii și a universului. De ce contemplînd cerul el să fie doar fascinat de sonoritatea verbală a numelor unor constelații și stele ca Aldebaran, Orion etc., și de referințele mitologice la ele, și nu de sensul mai adînc pe care ni-l dezvăluie știința de azi? De ce cuvinte ca galaxii, constelații, cosmos etc. să abunde în contextul unor teme care n-au nimic de a face cu astronomia? Stelele, galaxiile, întinsele spații siderale, lumea astrală atît de nebănuită dezvoltată de cercetarea astronomică actuală, poate fi evocată pentru ceea ce reprezintă ea însăși și nu pentru sunetul magic al unor cuvinte. Ce sens mai are de a vorbi de influența malefică a lui Saturn și de destinul scris în stele? De ce scriitorul, poetul, să se refere la vechi superstiții chaldeene, sau la cîntecul mit cosmogonic indian? S-ar putea răspunde că patina vremii dă miturilor străvechi un farmec poetic pe care nu-l pot avea teoriile actuale lucind de noutate ca un oșel cromat, că referirile la ceva auzit de mult și de toți sint mai pline de ecou. Dar faptul că aceste referiri sînt fals și strident, într-o lume care nu poate să mai creadă nici pe departe în acele mituri, credem că anulcă orice efect poetic și că desființează complet o operă literară care face acum apel la ele.

Dante reprezenta știința și cosmologia de atunci, precoperniceană. Faptul că el era actual, pe vremea sa, și că azi este complet depășită concepția lumii pe care se baza, nu este un argument că n-ar avea nici un rost să ne punem de acord cu știința zilelor noastre. Aceasta deoarece știința de azi, fundată pe baze solide și mult încercate, n-ar mai putea fi complet negată sau răsturnată în viitor. Ea va fi desigur perfecționată, ameliorată și poate ce se va sprijini pe ea nu va fi complet dezmințit. Apoi scriitorul scrie pentru cititorii de azi și nu pentru o extrem de problematică posteritate. Or pe acest cititor de azi nu-l poți convinge și mișca dacă-i vorbești de zeități, de îngeri și spirite populînd un univers al vechilor mitologii. O referire la inaccesibilitatea Lunii, acum cînd omul a pus piciorul pe satelitul nostru natural, ar discredita pe acei care ar face-o.

Unii scriitori mai avîntați pretind chiar să se situeze dincolo de știința de azi, mărgîndu-și o știință viitoare, pe baza unei extrapolări hiperbolice. Invocînd aceea știință și tehnică a viitorului îndepărtat ei vor să-și justifice imaginația lor infierbîntată. Ceea ce este memoria savantului, de a fundamenta noi teorii, nu poate fi lăsat în seama ghicitului, inspirației, visului. Pe

aceste baze nu se poate dovedi nimic, deși istoria poate să ne releve și coincidențe tulburătoare. De ce n-ar vorbi acești scriitori de ficțiuni științifice, de o viață pe bază de siliciu, spre exemplu, sau de o lume în care efectul precede cauza? Oare aceasta ar însemna o fundamentare mai trainică, fiindcă opera lor s-ar baza pe o știință a viitorului? Nu credem ca această cale să le dea vreo garanție de valabilitate suplimentară, față de o imaginație gratuită oarecare. Nu este nici o deosebire într-o lume populată de spirite și de zeități și una a imaginației dezlănțuite și necontrolate. Astfel pretenția de a se baza pe o știință a viitorului nu este acoperită și nu poate fi acoperită numai printr-o declarație de intenție. Altele sînt căile și mijloacele prin care se construiește știința viitorului. Descoperirile științei actuale, realizările tehnice, ca să nu vorbim decît de zborul cosmic, sînt atît de neașteptate și de extraordinare încît multe din ele depășesc tot ce s-a imaginat. Parafrazînd pe Hamlet „mai multe-s pe pămînt și-n cer Horatîu/ decît închipuie filozofia”, putem spune că realitatea dezvoltată de știință întrece orice s-a putut imagina. Scriitorul nu se poate plînge că știința zilelor noastre este ternă.

Revenînd la astronomia de azi și la orizontul pe care-l deschide ea gîndirii, conștiinței omeniești în general, sîntem obligați să recunoaștem că noutatea, surpriza, neașteptatul, ne întîmpină la tot pasul. Astfel fascinația infinitului nu se reduce la întîndere și la durată, ci se extinde și la infinitatea calitativă a universului, așa cum ne este el înfățișat de cercetarea actuală. Sîntem departe de Giordano Bruno care-și reprezenta infinitatea universului ca o repetare stereotipă a situației din jurul nostru, stelele și planetele urmîndu-se așa la infinit, ca șirul numerelor naturale. Astronomia a descoperit noi aștri luminînd în raze X, în infraroșii, sau puternic emițătoare de radio-unde.

Legi departe de ale fizicii clasice fac ca înțelegerea intuitivă să nu mai poată ține pas cu noile descoperiri. Pe suprafața unor aștri intensitatea gravitației poate fi atît de mare încît nici un foton, nici un agent fizic să nu mai poată părăsi astrul, care este astfel complet izolat de restul universului. Pe suprafața lor timpul se scurge cu totul altfel ca în spațiul din jur. Insuși întreg universul, aflat acum într-o expansiune rapidă, nu poate fi înțeles pe baza conceptelor fizicii clasice, a geometriei euclidiene. Sute de mii, chiar milioane de stele sînt în galaxia noastră, sau planete asemănătoare pămîntului, pe care s-ar putea să se fi dezvoltat forme superioare de viață. Am ajuns în Lună și radiotelescoapele ar putea recepționa semnale radio de la unele civilizații analoge acelei de pe Pămînt aflată la o sută de ani lumină...

Toate acestea și încă multe altele așteaptă să fie asimilate de conștiința oamenilor contemporani astfel ca ele să nu fie relegate unui colț lăturălnic al intelectului, în timp ce afectele și mobilele acțiunilor să troneze triumfătoare pe întreaga conștiință. Aderarea intimă, trăirea, participarea intensă la lumea dezvoltată de știință nu poate fi opera numai a științei, ci în primul rînd a literaturii și artei care dețin cheia ascunsă a sufletului, modul de a face viu și pregnante adevărurile științei, modul de a le integra în conștiința noastră. Astfel cultura științifică și cea literar-artistică ar putea să se unească într-o sinteză depășînd limitele și rivalitățile din trecut. Reflectarea adînc umană a noii științe este poate și garanția că noile mijloace puse de știință la dispoziția omului nu vor fi folosite împotriva lui și că marile țeluri ale civilizației vor fi la îndîmîntea mijloacelor oferite de știință și tehnica zilelor noastre.

Călin POPOVICI

Adamo: Eminescu m-a cucerit și mi-a deschis o nouă poartă de lumină spre dragostea, spre cînt și poezie. Voi fi fericit să pot cînta poeziile nemuritorului Eminescu.

VIRGINICA ROMANOVSKI:

„Mai presus de dragostea de meserie există o sete...”

— Trebuie să încep discuția noastră prin a vă face o mărturisire de loc convențională: încă înainte de a fi văzut primul spectacol de operetă, numele dv. mi era perfect cunoscut, recomandîndu-vă ca una din marile prezente ale scenei noastre muzicale. Cu siguranță eu nefiind o excepție, vă rog să ne descifrați resorturile acestei dăruiri, acestei perfecte identificări cu genul pe care l-ați ales.

— Nu știu dacă se poate da o explicație propriu-zisă. Cred mai curînd că este vorba de o sete de profesiune — mai presus de dragostea de profesiune eu situez această sete de profesiune — de o convingere intimă că nu poți trăi în afara scenei și muncii de care te-ai legat. Și în continuare, dispăre orice sentiment de sacrificiu (chiar dacă întreaga viață personală îți este condiționată de această pasiune), orice tentație spre compromis — devii sclavul unei acleiași obsesii: să fi mereu altfel să fi mereu mai bine.

— Care credeți că sînt particularitățile activității creatoare ale artistului de operetă?

— Am făcut studiile la Cluj: balet ritmic, artă dramatică și cano. La conservator i-am avut ca profesori pe Ion Sirbu și Zaharia Birsan, și ei au fost primii care mi-au insuflat sentimentul de respect, de venerație pentru scenă și munca actorului. În București am jucat în toate teatrele, toate genurile posibile (cu excepția operii). M-am fixat pe comedia muzicală, revistă, operetă și nici astăzi nu m-aș fi despărțit de ea.

— Și dacă mi-am permis să răspund întrebării dv. vorbind numai despre activitatea mea, să nu vă gîndiți la o condamnabilă lipsă de modestie, ci la convingerea că fiecare artist este, și trebuie să fie, conștient de marea responsabilitate pe care o are în fața spectatorului: nu am voie să-mi abrog dreptul de a sfătui sau a face recomandări.

— Dacă nu o dată s-a vorbit de o criză a teatrului, a operei sau a muzicii simfonice — opereta, în schimb, s-a bucurat întotdeauna de un constant succes de public...

— Este cel mai accesibil gen (nu facil!), în sensul posibilității comunicării cu spectatorul. E genul care a evoluat cel mai repede — tocmai pentru a satisface toate gusturile — și care și-a permis să adapteze textele unui Shakespeare sau Shaw celor mai moderne ritmuri.

— După 30 de ani de teatru ne oferiți plăcerea unui nou debut: un rol în filmul *Serata realizat de Malvina Ursianu*. Care sînt primele impresii?

— Sînt încîntată, emoționată, mi-e frică (aceeași frică pe care o simțeam și-n teatru la fiecare premieră), îmi pare bine că nu am un rol principal (am ațitea și ațitea de învățat și asta-mi dă o bucurie și o forță deosebită). Înainte de toate trebuie să amintesc însă impresia deosebită pe care mi-a produs-o echipa de filmare și condițiile de lucru pe care aceasta mi le-a creat. Este o adevărată încîntare, pentru care vreau să le mulțumesc și pe această cale, și dacă voi reuși un lucru care să satisfacă exigențele spectatorilor — față de care am o mare responsabilitate și care în momentele cele mai grele m-au înconjurat cu dragostea și prietenia lor — asta se va datora, fără îndoială, și felului în care m-au primit în mijlocul lor.

— De ce ați renunțat la rolurile care v-au consacrat? Este o hotărîre definitivă?

— Există mai multe feluri de a renunța. Eu nu pot renunța — cuvîntul își pierde sensul vorbind cu un om a cărui viață s-a consumat pe scenă —, mi-ar face multă plăcere să reapar la Operetă, și sper ca în viitor să mi se îndeplinească această dorință.

R.F.

Poate luna avea albeață

(Urmare din pagina 19)

să-mi facă mie plăcere, că ultima dată discutase mai îndelung cu Tică Dunărințu, când circăreasa fusese eliberată din funcția de directoare (acum doi ani) și în locul ei fusese numit Petre Gheorghe Ionescu. Și el, care era contabil la circ, fiind întrebat de procuror amical (se cunoscuseră în casa lui don Iliuță) de ce a fost schimbată, a răspuns că nu știe. „Nu știu nici de ce au ținut-o pînă acum aici, și nici de ce au pus-o și nici de ce au dat-o jos”, i-a zis, și lui Tică i-a plăcut răspunsul și cînd din nou ea a fost numită în locul lui Petre Gheorghe Ionescu, Tică a zis: „Știu, tot nu știu”. Și au rîs. Mie, numele lui Petre Ionescu îmi aduse în minte pe baba Sevastița din Braniste care nu-l susporta dîndu-i tircoale nevestei lui Ilie Manu, Iolanda. Și îmi amintii că lui Ilie Manu care se plîngea de reumatism la toate încheieturile, baba îi dăduse să se frece pe trup și să se scalde dimineața și scara un spirt în care fierse un furnicar de furnici și bărbatul Iolandei mereu se lăuda că zeama asta pe care nu dăduse doi bani îi alungase durerile. Baba nu ascundea că face vrăji și-l pusese și pe don Iliuță (prin el o cunoscusem și eu, într-o circiumă unde bea pictorul) să mînce usturoi și să treacă pe la biserică să se lege de el mirosul de tîmîie ca să nu se facă strigoi cum se fac cei ce se feresc de usturoi și de tîmîie și sînt curvari și bețivi și aprigi la cărți de noroc și repede mincinoși din fire. De la ea poate rămăsesem cu impresia că spiritul rătăcitor al celor neduși la biserică se reîntoarce în viață și îngheață laptele în ugerul vacilor și singele în dușmanii lor și că iau chipuri diferite și îmbracă chiar chipurile lor avute cîndva și duc la moarte și pe copiii neprietenilor lor, nesătui și spurcați la suflet cum sînt.

— Nu e bună de directoare, i-am spus lui Dunărințu, zise Mardare, privindu-mă ca nu cumva să-mi scape că el era în relații destul de amicale cu Tică. Nu e: pentru că nu e artistă, ea e aranjatoare, ea e ca o jucătoare de pocher ce este: pune totul pe o carte, nu clădește ceva, ea riscă. Și așa crește gloria, mai mult înălțată cu bucele și cu sudoarea plăcută a pielii decît cu chinul repetițiilor fără public și plan de încasări. Ea n-a crescut o trupă de circari, ea a adunat de pe unde a putut pleavă frumoasă la obraz și dulce între solduri și ca o pocheristă, a riscat: și cînd a pierdut, a căzut pînă ce din nou i-au intrat cărți bune. Asta i-am spus atunci lui Dunărințu și el n-a zis nimic, a dat din cap numai. Don Iliuță, pictorul, cu gură neincuiată a zis: „Are noroc, tîrfa. Anul trecut a fost într-o țară nordică cu o trupă și s-a făcut de rîs cu numerele duse, că cei de acolo trag mai puțin la dulcele muieresc și sînt mai slabi în bărbăție și le-au făcut vînt acasă, nemulțumiți de program, și și în căderea asta ea a avut un noroc grozav: că i-au fugit din trupă doi echilibriști, unul cu țitoarea lui, cei mai buni; și ea cînd a ajuns acasă a zis că a avut un succes grozav, dar nu se poate scrie în ziare și nu se poate vorbi în lume de măestria lor, fiindcă au fugit nenorociiții ăia doi”. Dar don Iliuță a mai adăugat un lucru la care a ciulit urechea Dunărințu: „Dă-o dracului de circăreasă, a zis, că riscă acolo nu e nici o pagubă. Dar scroafa asta a făcut politică, a fost asesoare și a fost băgată în toate trebile Cimpulețului o vreme, de care răspundea din partea Turnuluivechi, și ea și acolo a riscat: a jucat pe viața unora, ca la pocher”. Și a mai vrut don Iliuță să spună ceva, dar a intrat în circiumă să ia două sticle de apă minerală baba Sevastița și l-a întrebat ce mai face și el a zis bine. Și cînd și el a întrebat-o ce mai face și ce mai este nou ea a răspuns că nu prea se simte bine (are draci) și că nou nu este decît că în Braniste s-a umflat la burtă vaca verișoarei lui Teavălungă. „Și a murit?” „N-a murit, a răspuns Sevastița, c-a adus-o la mine în curte și eu i-am băgat pe gît o broască vie și n-a trecut mult de cînd a înghițit broasca și-a început să-i scadă burta vîzînd cu ochii: trăgea broasca răul din ea. Și s-a vindecat”, a zis Sevastița și eu de atunci n-o uit pe babă: că ea crede în ce face, chit că n-am întrebat-o de crede sau nu în Dumnezeu ca mine.

— Sporovătești și tu ca o babă, se răsti la el Cornea. Îl vorbești de bine pe Dunărințu ca să te pui bine cu dumnealui... Bați cîmpii ca să treacă timpul pînă ajungem în Iorga. Ai uitat de teoria că dînsul a fost pe altă lume, sau... Eu n-am uitat ce-am spus și-mi mențin părerea: el le-a ucis pe babe. Sînt mai convins acum ca oricînd.

— Liniște, zise Liliac, liniște, c-am ajuns. Priviți scara de la bloc, e plină de oameni. Ne așteaptă.

Opri motorul, dar nimeni nu se grăbi să coboare. Ștergătoarele de parbriz continuau să se miște (nu întrepruse curentul ce le alimenta). Se vedeau pe la geamurile ce luminau scara interioară a blocului fețele locatarilor, la toate etajele. „Undeva sus, trebuie să se afle și Dunărințu”. Aerul părea uzat înăuntru și în mijlocul acestui minut de tăcere luminată, ostenit de lumina iernii, simții că mă doare stomacul de foame. Nîngea peste soarele nerăsărit și nevăzut și doar bănuir. Se aprinseseră becurile în case și pe stradă și luminile lor somnoroase făceau ziua să pară și mai

fadă și foarte veche. În mine ochii babelor zise de ei că sînt moarte clipeau luminați de o ciudată și lunatică răceală. Minutul de liniște păru o eternitate sub cerul fără culoare, nedescifrat, și în căldura din mașină ce așternea pe fețele tuturor o paloare mută și-i făcea în lumina istovită să pară de ceară (o ceară transpirată), ca într-o noapte de denie niște morți aminați cu îngroparea pînă după slujbele sfinte. Liliac fu primul care se trezi, și rise, întorcîndu-se către mine:

— Ești formidabil, domnule! Nu înțeleg încă, și de citeva ceasuri îmi crapă capul să pricep și tot nu pot, de ce minți cu atîta conștiinciozitate! Ne-am invirtit prin tot țirgul și ne-am și rătăcit și tot nu ți-a trecut nebunia de a ne minți! De ce susții că ai fost cu ele cînd eu, și noi trei, le-am dus (cu alții, mă rog) și le-am băgat în pămînt pe babe? Înțeleg să minți ca să tragi un folos din asta! Dar n-ai nimic de cîștigat dintr-o asemenea minciună! Sigur, poate că n-are nici un sens pînă la urmă să aflăm ce e adevărat sau ba aici: poate e de-ajuns că circăreasa a fost atît de dată dracului în viață că, murind, nu și-a încheiat toate socotelile cu lumea și așa cum noi ne-am vînturat sporovăind prin oraș, o să-și mai piardă și alții zilele și nopțile ca să se poată dezlega de numele ei. Dar de ce minți, omule? Ce ți-am făcut eu de mă minți? Uite pe scări, s-a strins toată strada! Nu-ți folosește la nimic, zău! Mai bine ne-ai spune că ți-ai bătut joc de noi și ne-am duce fiecare liniștit la treburile noastre. Eu sînt cel mai caraghios: căci trebuie să raportez niște prăpăstii. Și-o să se ridă și cu curul de prăpăstii-ile astea scrise pe hîrtie de mine. În vorbe mai merge, toată lumea știe că noi oamenii sîntem legați unul de altul prin vorbe, și mai rar prin dragoste și foarte rar prin sînge. Acum mă legi de dumneata prin niște hîrtii. Nu mă obligi, dar eu sînt obligat să-mi clădesc viața și pe hîrtii (e o boală a secolului) — și nici măcar nu le pot arunca imediat în coș, pînă nu le verifică alții. Măcar spune-mi, te implor: de ce ne-ai mințit? A, poate mă consideri idiot! Sigur, cel mai ușor mi-ar fi să întorc minciunile dumitale cu capul în jos și pe partea cealaltă și să zic: unde-i fața nu-i curul, unde-i marca nu-i leul, unde-i minciuna nu-i adevărul. Dar ar fi prea simplu și prea neadevărat așa, că minciuna e mai codoașe. Uite, îl văd la etajul patru, pe scară, și pe Tică Dunărințu. Spune-mi, zău, de ce mă minți așa de grozav și de inutil?

— Nu mint, îi răspunsei. Femeile acestea nu sînt moarte! Voi le credeți moarte, dar ele trăiesc!

— Ptiu! făcu Liliac și dădu să coboare din mașină, însă Cornea îl prinse de hairă și-l reținu.

— Dar totul e foarte clar, ce Dumnezeu! Cmul recunoaște citeva puncte esențiale! Memoria sa, în rest, e blocată. Dar nu e vorba de memoria obișnuită, conștiință, și nu e vorba de conștiința lui de om lucid, conștiință și memorie ce țin de centrul nervoși de care țin memoria și conștiința mea și a dumitale și a lui Mardare! Nu, memoria sa normală, obișnuită, — ca a noastră, din clipa de față — s-a stins! A suferit un șoc — accidentul — și s-a stins pe o perioadă, împreună cu conștiința sa legată de acea perioadă. Și pentru perioada aceea a apărut o nouă memorie, o nouă

conștiință, ce țin de subconștient, nu de centrul nervoși de care e strins legată memoria noastră, și a lui, cotidiană. Înțelegeți? Aici e salvarea enigmei: el le-a ucis! Dar tocmai perioada tăierii la gît e dereglată și trebuie să învingă una din memorii (și noi trebuie să-i reamintim scene din viața lor) ca să aflăm adevărul integral.

— Du-te și te ușurează, nu mai țipa la mine, se înfurie Liliac, și-și trase pulpana hainei din mîna acces-tuia.

— Stai, omule, stai, țipă Cornea. Nu vezi cum își aduce aminte de orice amănunt, cu o exactitate de fier?! Un tip care minte, uită din amănunte, și repovestind mereu aceeași întîmplare o înfloreste, se îndepărtează de ea! Minciuna este fantezie, domnule, nu e adevăr, și el o ține mereu una și bună: susține și povestește exact același lucru! I s-a întipărit grozav în memorie — și numai în memoria subconștientă faptele sînt atît de matematic păstrate! Memoria subconștientului e cea mai înșpăimîntătoare, te tiranizează! Nu vezi că nu poate minți, că nu poate fugi de adevărul că le-a ucis (deși nu recunoaște decît c-a fost cu ele, pînă o să se regăsească total), nu observi că în memoria aceasta fantastică și profundă a subconștientului minciuna e imposibilă?! Da, e imposibilă! Căci ea, memoria aceasta, și conștiința aceasta sînt independente de toate, absolut toate relațiile posibile cu centrul cerebral ce țin de conștient. Ne aflăm în fața unui caz rar întîlnit sau nemăintîlnit de criminal: cînd adevărul e dezvăluit de fidelitatea subconștientului său devenit conștient.

— Și de ce te bucuri și surizi? îl privi disprețuitor și total neîncrăzător Liliac.

— Fiindcă el confirmă încă o dată de ce circăreasa a avut viață atît de dublă: că de multe ori una era ea și alta făcea, una vorbea și alta fuma, cum a zis nu știu cine... Viața ei a fost un exemplu de parvenire, de convingere a ei că are dreptate și a altora că nu are, și invers; viața ei a fost dublă ca și conștiința ei! Căci și conștiința e dublă, una conștientă și alta ce ține de subconștient, și și memoria e dublă, deasupra celei cerebrale sau dedesubtul ei, nu știu unde, se află alta mai adîncă, subconștientă — dovadă acest om care a ucis! Priviți-l cum arată de stupefiat cînd i-am spus adevărul!

— Nu sînt stupefiat, îi zisei, sînt de-a dreptul trăznit de timpeniile dumitale! Ar trebui să te cauți! Nu înțelegi, domnule, sau ești cretin total, că femeile acestea trăiesc și că eu astă-noapte am discutat cu ele și am bătut la ele un ceai și mi-am uitat tabachera la ele în cameră? Tică Dunărințu o să recunoască cocosușul galic desenat pe ea. Ieri am fumă în Alexandru Vodă, l-am servit și pe procuror cu țigări din tabachera asta (și el știe c-o am primită cadou), a ținut-o în mînă și i-a admirat cocosușul galic. Să mergem sus, și chiar dacă ele n-or să fie acasă, în prezența procurorului, dumnealui (Liliac și mai cum te cheamă?) care are cheile o să deschidă ușa apartamentului și-o să găsim acolo tabachera, căci ele știu c-am uitat-o la ele și c-o să vin după ea dacă am uitat-o și chiar de-au plecat la plimbare n-au luat cu ele o tabacheră...

— Să mergem, să mergem! strigă Liliac și ieși primul și plecă, fără să ne mai aștepte, spre intrarea vechiului imobil.

Mirosea pe scară a ceapă prăjită și a sarmale. Ieși-seră în capote muierile, și puștani și lingeau mucii și nu se mai uita nimeni la ei, să le dea cite o palmă peste bot. O recunoscu pe nevasta lui Mardare și-o salutai. Lîngă ea, la etajul trei coborise și baba de la opt (madam Gheorghe) pe care o recunoscu, dar n-o salutai. Venise seara și prin geamurile de la scări zăpada nu se mai distinge, cîzînd și undeva pe cer, printre stelele care nu se zăreau, se vedea o albeață rotundă, poate luna avea albeață, zăcea cu lumina ei luna, în cerul chior. Mirosul de bucătărie îmi întepi foamea și cînd ajunsei lîngă Tică și-i strînsi mîna tăcut, pe geam se profila acoperișul alb al unei biserici din apropiere și cum era gros de zăpadă mi se păru, de foame, că e din slănină acoperișul. Toată lumea aștepta într-o liniște de mormînt să scoată Liliac (nu-mi spusese Liliac și mai cum îi zice) cheile și să deschidă ușa.

— Ce faci, domnule, nu umbli o dată la broasca aia, fi zisei lui Liliac care tot se fîșia și cu un maldăr de chei în mînă, nedecis și îngrijorat și neîncrăzător, de parcă trebuia să ne deschidă ușa de la altă lume.

— Mi-e o foame grozavă, îi spusesei lui Tică Dunărințu.

— Eu am mîncat sarmale, zise el și surise ca și cum ar fi fost o rușine să mînci sarmale.

Cheia se răsuci în broască exact cu clinchetul din noaptea trecută. Cornea era ca ieșit din baie, de transpirație. Nevasta lui Mardare își făcu trei cruci (deci ea nu era pocăită ca el) și atunci auzii bătînd clopotele de la biserică, rar, și stîns de zăpadă, dar totuși foarte distincte și neobișnuite: clopotele păreau că sînt făcute din cap de ciine, așa se-auzeau.

— Poftim, ne invită Liliac înăuntru, deschizînd ușa și luînd-o înainte. Casa e goală, nu e nici o femeie...

— Aici am stat cu ele aseară, zisei, privind scaunele pe care stătusem.

— Nu sînt, zise Liliac...

— Poftim, priviți, le arătai pe masă tabachera mea. Și scrumul din scrumieră, da, priviți... Poftim, asta e tabachera mea, o luai în mînă și o deschisei să-mi aprind o țigară și apoi i-o întinsei lui Tică Dunărințu. El luă tabachera în mînă și mă privi în ochi.

Desen de TAȘCU GHEORGHIU

Primul om care mă vizita în ziua aceea

(Urmare din pagina 3)

mane care, lovite mortal de proiectilele noastre, blocau acum complet circulația pe acea arteră principală.

A mai privit o clipă apa lucie și liniștită a lacului, care ne acoperea cu dirzenie poziția de apărare și, întorcînd capul spre mine, mă întrebă, deodată:

„Dar unde sînt nemții?”

„După primirea «cordială» ce le-am făcut, acum două ore, ei au sărit ca dracii din mașini și, părăsindu-și morții și răniții, au căutat salvarea în acoperișurile satului Băneasa, unde s-au organizat defensiv.”

Apoi i-am indicat o linie, care pornea de la casa cu acoperiș roșu, aflată la circa 150 metri vest de pod, și se întindea, spre est, pînă în dreptul stăvilărilor ce desparte lacurile Băneasa și Herăstrău.

„De altfel, poziția lor se poate vedea și după ureche, ascultînd sunetul rafalelor de mitraliere și branduri, cu care ne mai cîntesc din cînd în cînd ca să ne arate că nu dorm.”

Și într-adevăr, ghicindu-mi parcă dorința, și ca să confirme spusesele mele, hitleriștii au slobozit, chiar în momentul acela, cîteva rafale de automate, către poziția noastră.

„Pînă unde se întinde poziția regimentului spre est?”, mă întrebă vizitatorul meu.

„Dreapta dispozitivului se află la podul Herăstrău, la «Bordei», unde detașamentul nr. 1 barează acea direcție de pătrundere și se leagă cu parașutiștii lt. comandantului Teodor Dobre, la 100 m est de pod.”

„Dar spre vest, pînă unde vă întindeți?”

„Acolo, situația este — deocamdată — mai grea, pentru că stînga dispozitivului nu-mi este acoperită de alt prînz-o flangă mobilă, tare de un pluton, care supraveghează tot terenul aflat dincolo de șoseaua București—Mogoșoaia, pînă către Străulești. Am raportat chiar de aseară «situația» la C.M.C. și mi s-a făgăduit că primele trupe de întărire, sosite, vor fi dirijate într-acolo. Pînă atunci, eu am dotat destul de puternic «Detașamentul nr. 3», care barează podul de lemn de pe șoseaua spre Mogoșoaia: iar rezerva regimentului, în care intră și un pluton de tancuri”, gravitează tot către aripa descoperită a poziției noastre de apărare.”

După această ultimă lămurire am coborît — cu aceeași precauțiune — în spatele poziției și, după ce și-a luat un rămas bun cordial de la căpitanul Riuveanu, comandantul Detașamentului Băneasa, de la locotenentul Smărăndescu, comandantul escadronului 2, și plutonierul Gheorghe Săvulescu, oaspetele meu m-a luat de o parte și mi-a mai pus o întrebare:

„Cum se face că nemții aștia, a căror meserie de predilecție este războiul, au încercat să pătrundă în Capitală tocmai pe la Băneasa?”

„Dacă aș crede în vrăji, i-am răspuns, v-aș spune că au fost vrăjiți. Realitatea este însă cu totul alta: surprinși de izbucnirea Insurecției și buimăciți de această lovitură de măciucă românească, ei s-au grăbit să o sugrume, mai ales că și «patronul» lor de la Berlin îi băgase în răcori și-i înnebunise cu ordinele **) lui demente.

„Or, reacțiunea cea mai promptă și mai puternică nu se putea dezlănțui decît dinspre nord, dată fiind «dizlocarea» actuală a forțelor germane din preajma Capitalei. Și, din acest punct de vedere, hotărîrea comandamentului hitlerist a fost justă. Rămîne însă foarte criticabilă alegerea «direcției de pătrundere», alegere nefericită care i-a pus pur și simplu pe nemți în postura celui ce încearcă să ia taurul de coarne.

„O simplă judecare a «terenului», în zona Băneasa, l-ar fi determinat pe inamic să ocolească această «poartă de intrare», care a constituit pentru el, pînă la urmă, o adevărată capcană.

„Din fericire pentru noi, comandamentul dușman și-a pierdut mințile, a uitat probabil că Bucureștiul este un oraș deschis, în care se poate pătrunde pe foarte multe bariere, și — subestimînd forțele noastre, cum și hotărîrea nestrămutată a poporului de a

scutura jugul — a ales drumul cel mai scurt, care de data asta s-a dovedit a nu fi fost și cel mai bun.”

„Da, și eu sînt convins că «lovitura» noastră neașteptată i-a pus în panică și i-a dezorientat momentan, spuse tov. Bodnaraș; dar așa cum îi cunoaștem amîndoi pe nemți, credeți că se vor resemna după acest prim eșec?”

„Nu, nicidecum; pe viitor însă vor fi mai circumspecți și, după părerea mea, nu vor repeta încercarea, pînă ce nu vor reuși să concentreze — pe aci, prin apropiere — o grupare importantă de forțe, cu care apoi să atace pe o direcție mai bine aleasă.”

„Dar tocmai acestei eventualități trebuie să-i faci față Partidul și Armata, imi replică interlocutorul meu; și în privința asta putem fi liniștiți, căci conducerea Insurecției a prevăzut din timp și această ipoteză. Cei în drept au studiat și pregătit măsurile de contracarare a planului hitlerist. Potrivit acestor măsuri, în cel mult 24 de ore, folosind toate mijloacele de transport disponibile, vor sosi în preajma Capitalei unitățile românești cele mai apropiate, după care vom trece la ofensivă pentru lichidarea grupului de forțe germane în curs de concentrare. Dar nu trebuie să uităm că toate acestea erau condiționate, în primul rînd, de rezistența Capitalei, unde se află «creierul» mișcării și care constituie pivotul manevrei. Și aci, meritul și totă cinstea revin Regimentului de Gardă călare, care, aflîndu-se rînduit de strajă la poarta principală, a zdrobit încercarea de pătrundere a dușmanului și a salvat orașul, garantînd astfel desfășurarea Insurecției, conform planului inițial. Iată pentru ce eu mă simt dator să povestesc, acolo unde trebuie, tot ce am văzut, tot ce am auzit și tot ce am simțit, în scurtul meu popas din cuprinsul acestui brav regiment.”

I-am mulțumit, încă o dată, pentru delicata atenție și pentru felul cum înțelegea să cinstească virtuțile ostașilor ce-și făcuseră datoria către Țară, și am adăugat:

„Ne onorați și ne măguliți, povestind și altora isprăvile regimentului; dar vă rog să le mai spuneți că aceia care au știut să se bată vor ști și să și moară, dacă va fi nevoie.”

„Voi spune tot, fiți sigur. Și acum, cu regret, trebuie să plec, pentru că și unul și altul mai avem încă multe de făcut. Dar, înainte de a ne despărți, țin să vă informez că escadroanele dv. care operau în oraș au lichidat în zorii zilei toate punctele de rezistență hitleriste din parcurile Filipescu și Bonaparte, cum și Secția «Gestapo»-ului din Aleea Alexandru, capturînd 650 **) oameni și un bogat material de război. Dețin aceste informații chiar de la oamenii noștri din F.L.P. care au dat călăreților o mină de ajutor frățesc, în cursul acestor operațiuni, și care au fost primiți și îmbrățișați cu multă căldură de ei. Nădăjduiesc că această colaborare, începută în vremuri de restriște, se va continua și după ce vom fi curățit Țara de dușmani, rămînînd singuri stăpîni pe destinele noastre.”

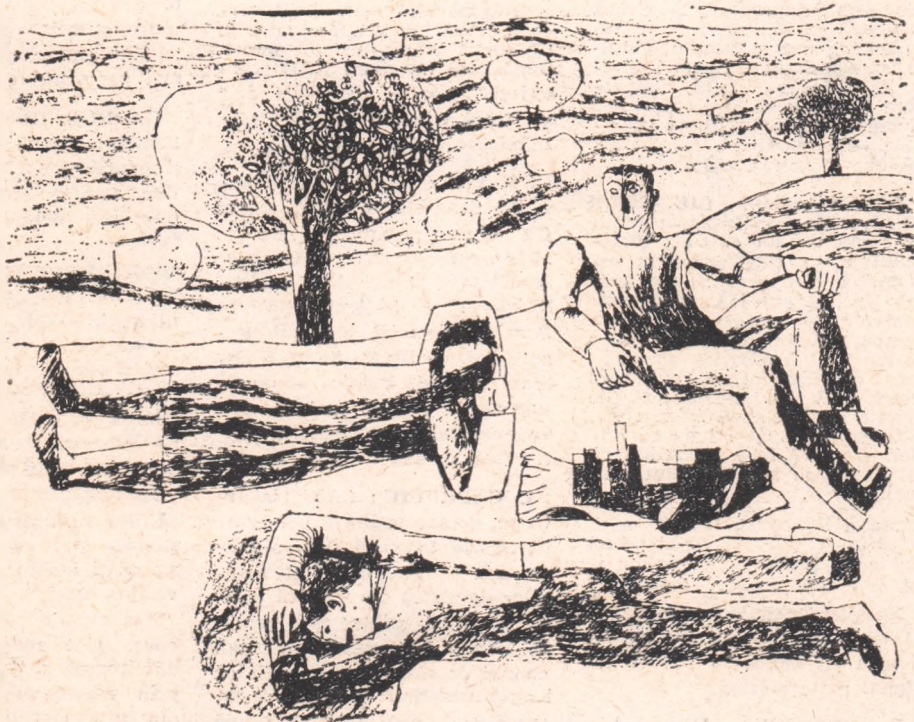
Apoi, cu o viguroasă strîngere de mină, însoțită de o privire care mi-a mers la inimă, oaspetele meu m-a părăsit, îndreptîndu-se spre vila Minovici, unde-l aștepta mașina.

Această primă întîlnire cu tov. Emil Bodnaraș, în împrejurări în care se juca soarta națiunii noastre, m-a impresionat adînc și mi-a dat un sentiment de liniște și de mare încredere în viitor.

*) Primit ca întărire de la C.M.C.

**) Ordine primite prin postul de radio „ILSE-2”, în care Hitler prescria să se pătrundă cu forța în București, să se aresteze guvernul și să se înecă în sînge „trădărea românească”.

**) Vezi „Darea de seamă” a C.M.C. — dosar nr. 212/1 — fila nr. 72.

VASILE CELMARE

DUPA MUNCA

Treceam

Treceam pe-o margine de scară
Spre dealul ce năștea mistere
Cînd raza stelelor pubere
Cădea pe urmele de fiară.

Pîrîul, pietrele smerite,
Ca niște oi culcate-n drum,
Și corni și singeri strînși duium
În cenușiu păreau topite.

Cu armonii de opaline
Și cu scintei fără de număr,
Un arc îmi spinzura pe umăr
Trăgînd tot cerul după mine.

Ploaie cu soare

Păsări amorțite de ger, pîrjolite de arși,
Își trag aripile pe jos;
Văzduhul mai păstrează-n memorie
Unor zboruri fără folos.

Glasurile umezite de lacrimi
Ar vrea să plutească-n tării
Dar din pene le picură plumbul
Și colbul foiește de viermi sinilii.

Bună, curată amiază, fagure
Vărsînd mierea luminii peste gunoaie,
Lasă din împărățiile tale
Un strălîmpede ciorchine de ploaie!

Semnal

Păsările, iată păsările, ferindu-și
Argintul penelor, izbăvitorul scut.
Zborul e lung pînă la stele,
De nimeni știut.

N-am să le las fără boabe
Nici fără apa din ploii;
Din vechi întrebări se vor naște
Schismele noi.

Bateți din aripi, întoarceți clepsidrele,
Nisipul să șuiere fără-nctare,
Trezind din torpoarea de moarte
Șerpilor din smîrcuri, rechini din mare.

Masca focului

Din poartă ne poftea la bal
Recuziterul general:
— Pofțiți, luați cîte o mască
Dacă doriți să vă cunoască;
Am măști destule, fel și chip,
De lut, de piatră, de nisip,
De fier și bronz, de cositor,
De dulce fum aromitor;
De raze line de amurg,
De-aureole ce se scurg
Pe ape și pe ghețuri dure,
Pe sumbre liniști de pădure...
Dar masca focului ce-mbată
Să nu mi-o cereți. A fost dată.

Coșmar

Mergeai zorit drumul acelor dibuiri
Scăldat în foc de febre, surpat în aspre
temeri,
Împiedicat în ierburi, zdrelit de spini și
cremeni,
Urmat de-un soare palid, de umbrele-i
subțiri.

Te limpezeai în ape și iarăși colbăit
Dogoritor sub spuza vulcanilor de-argilă
Te năpustea spre plopii cu talie gracilă
Să urci spre cerul teafăr pe virfuri
sprijinit.

Ademenit de rouă și de lumini avid,
Cu armăsari ce-și sună copitele în poduri,
Umblai pe picioroange și te scurgeai prin
gloduri
Pat umbrelor căzute din turn, sub muced
zid.

Erau porniri și-ntoarceri în fiecare pas,
Pologul nopții virșă de zbateri în zadar;
Prin ochiurile-i strîmte, cu fulgerări de
jar,
Te-adulmecaui rechini acelu negru ceas.

Desenul autorului

Violet

Sentimental, caut un anume arbore de tisă de nu mai țin minte cîți ani. L-am găsit vara asta, cînd nu speram, în august, sub Vișeu, pe valea Vaserului. E cum mi-l închipuisem: trunchi enorm, solitar, un tragic semn de exclamație. E arborele-memorie. Pe înălțimile lui a murit un om. Om și pom au murit îmbrățișați. Războiul mondial se întorse pe dos, ca o mînușe, oame-nii brunî luaseră calca întoarsă, înspre birlog, pacea era la un pas. lumea se îmbăia în speranță, deși timpul era extrem de tensionat, prielnic celor mai bizare întimplări, cum e și asta cu Herr.

Herr era locotenentul brun, cam săltat la minte, de adevărat ori se făcea doar (nu se știa exact); fapt e că a luat un bid de porțelan de pe perete și l-a mîncat încet, răbdător, îmbucătură cu îmbucătură, ciob cu ciob, zdrobindu-l între dinții lăzăreți, și înghițind în mațe. Lumea era calmă, Herr își făcea son numeró, cum ziceau camarazii lui din Lorena. Transpira, părul blond i se lipca pe frunte, gingiile îi sîngerau; le ștergea silnic, cu dosul mîinii, mîncînd porțelanul în tăcere. Scena se prelungea, după care Herr voi să inventeze ceva în aer liber. Se duse la „casa satului” unde se aflau închiși partizanii-țărani; îl scoase dintre ei pe Moiş (un brad de om, cu păr lung, ră-

tunzat), îl duse pe o culme, i se dădu o secure, iar în spate i se așeză o raniță burdușită, grea, plină de cutii metalice, care zureau (probabil conserve). Jos curgea apa Vaserului. De lîngă ei țignea în slăvi arborele de tisă. „Urcă pînă în vîrf, tăind de sub tine, creangă după creangă, și scapi cu viață”, îi ordonă Herr prinsului; era regula jocului.

Moiş începu Gologota, în timp ce Herr fuma. Moiş era tăietor de pădure, suia relativ ușor pe arborele de tisă, retezînd ram după ram, golînd dedesubtul. Făcea scară la cer, pe care urca centimetru cu centimetru. La o mișcare mai amplă, ranița se descumpăni, conservele îi zureau în spate și Moiş le pipăi; nu erau conserve, erau oufe de fier, crestate rombic grenade de mină, le ghiceai din degete, secundă în care Moiş trăi intens din toate celulele și gîndi extrem de repede. „Arunc ranița în capul lui Herr”, își zise și vru s-o lepede; n-avea cum. Locotenentul brun i-o încutărămase peste coșul pieptului, în cruce. Trebuia să-și păstreze moartea în spinare. Herr fuma, transpira, se juca cu pistolul, rizînd din sticlele ochelarilor. Pînă în momentul arborelui de tisă mai erau două-trei crengi. Moiş se și vedea spulberat, ca o respirație; se zărea deja fulg, floare, fir de nisip, picătură de ploaie. „Nu!” se împotrivea pînă în

măduvă de oase, după care cobori în om o liniște mare: se ra arunca el însuși asupra lui Herr, cu ranița cu tot.

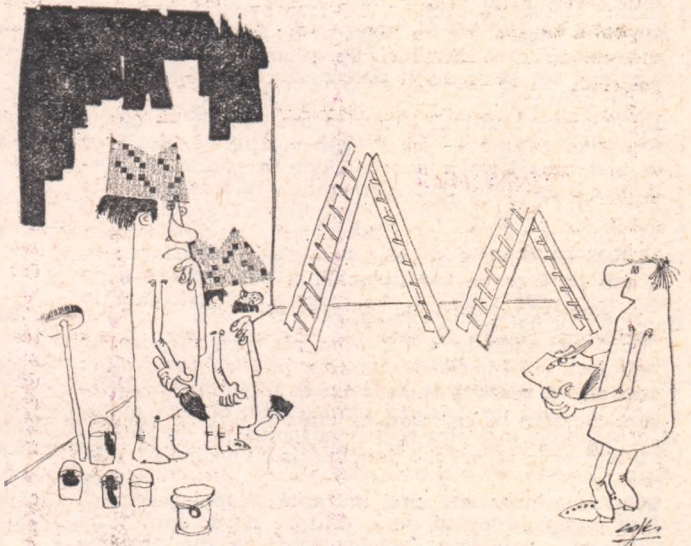
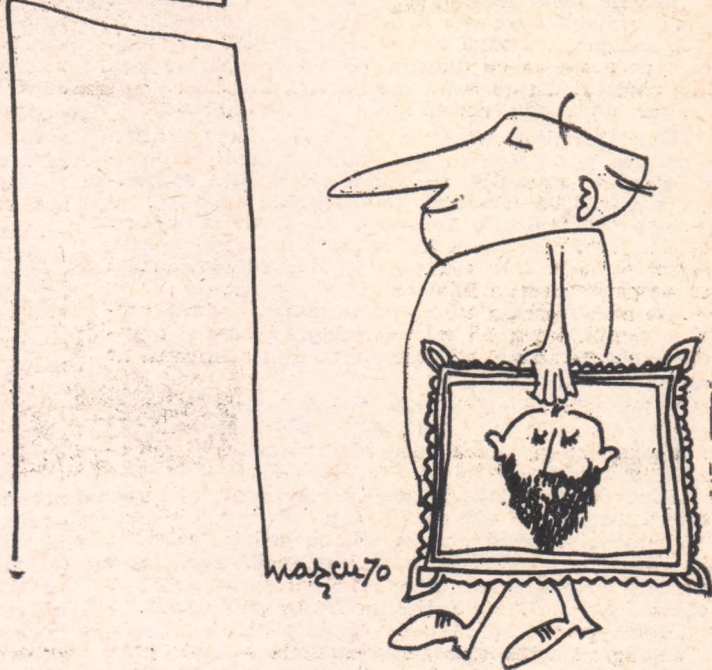
Nu mai avea rost, locotenentul brun se îndepărtase, era pe scara automobilului său, un Jeep de culoarea salamandrei, voia să plece; probabil se plictisise. „Voi scăpa!” gemu Moiş, îmbrățișînd arborele și trăi incendiul de speranță, arse clipe întregi pe rugul bucuriei lui: auzi pe loc heruvimii cîntînd din trîmbițe de argint, îi nînce bogat, ca în cărțile de citire, văzu Crăciunul, care nu era prea departe, la urma urmelor, și îl văzu pe Herr, care își punea, deget cu deget, mînușile de antilopă, apoi ambreie, porni Jeep-ul și trase...

Ranița explodă scurt, violent, ca o scăpărătoare într-un brad de Crăciun. La Rodna se rupeau zăgazurile, „frontul III ucrainean” venea ca un tăvălug. Herr avea să fie prins încă înainte de a ieși din valea Vaserului și spînzurat de arborele carbonizat, unde aveau să-l începă corbii nordici.

S-a întimplat asta cînd mai era un pas pînă la pace, lumea se îmbăia în speranță, deși timpul era extrem de tensionat, prielnic celor mai bizare întimplări, cum e și asta cu Herr. Sentimental, căutam arborele de tisă de nu mai țin minte cîți ani. L-am găsit vara asta, cînd nu mai speram, în august, sub Vișeu, pe valea Vaserului. M-a dus acolo inginerul Septimiu Moiş, fiul celui spulberat de grenade. Arborele este exact cum mi-l închipuisem: trunchi enorm, solitar, drept ca luminarea, bine înfipt în solul pietros, total devastat de crengi, cu trup carbonizat, lîns de flăcări din vîrf pînă în poale, foarte straniu în spațiul virginat. Un tragic semn de exclamație. Lemnul negru mai păstrează tatuajul ghearelor de corbi. Uitîndu-mă în cer, am zărit fulg, floare, fir de nisip, picătură de ploaie. Jurîmprejur pădurca tînără creștea, creștea.

POP Simion

FRIZERIE

— Deci tu vei lucra la scara 1:10, iar cel mic la scara 1:5.

POȘTA REDACȚIEI

de NINA CASSIAN

OCTAVIAN BERINDEI: Există la dv. un univers tulburător în care se întilnește „Unchiul Gheorghe cu caii lungi” cu acel „tînăr de demult extremurat de-atîta bine”, cu o „fioroasă grabă, cerul” și cu acea „femeie-cerboaică, la început de soartă” care „cu pietre se ucide”. Dar, iarăși și din nou, trebuie să spun că prezența unor versuri reușite nu indică încă prezența unor poezii reușite, că zvicnetele răzlețe ale unui trup în general inert nu sînt semne sigure de vitalitate. Mai elocvente, cele scrise în ianuarie 1970 ar putea face obiectul unui grupaj. Am predat redacției și cîteva desene.

BĂDULESCU DUMITRU: O ingenuitate de bun agur mă face să cred că veți mai scrie și că veți mai trimite. Scrieți simplu — fără a fi banal. Și pentru că veni vorba despre mult hula „banalitate”, ce înseamnă ea de fapt? Aș îndrăzni să las deoparte complexele teorii și să exemplific în mod mește-

șugăresc. Un enunț ca „a venit primăvara” implică dezmoțirea pămîntului, apariția ierbilii și a florilor, impulsivitatea izvoarelor etc. — lucruri știute de toată lumea. Indiferent dacă vom scrie:

„Primăvara a venit
Iarba-și face cale
Și pîrlul amorțit
Curge iar la vale”
sau

„Primăvara din nou își scoate la lumină/ tînăra iarbă/ și iată/ izvorul care-a tăcut în stîncă/ prînde grai/ și aleargă spre valea adîncă” — tot o banalitate este. Înseamnă aceasta că trebuie să susținem că, primăvara, izvoarele îngheață sau că iarba se ascunde în pămînt? Nicidecum. Dar cînd Blaga ne dă sentimentul primăverii, recomîndu-l pe Pan cel cu ochii închiși „ca melcii — peste iarnă”, care le caută micilor cornițele „sub năstureii moi de lînă”, o emoție recunoscutoare prinde să se instaleze în noi, pentru că poetul ne redă primăvara într-un fel necunoscut nouă înainte, și,

totuși, recunoscut de noi ca adevărat. Desigur, originalitatea e infinită, numai banalitatea e strîmtă — și îmi cer scuze pentru... prea banala mea demonstrație.

ION ROHNEANU MIRZA: Cîtînd rîndurile de mai sus, veți înțelege că atunci cînd mă refer la „lipsă de originalitate” nu presupun imprumuturi, citate, plagiate sau influențe din alți autori, ci, pur și simplu, gîndire banală, expresie banală, aflate la îndemîna oricui, neîovedind vreo investiție, vreun har poetic demn de a scoate pe cineva din anonimat, pentru a-l impune memoriei cititorului.

AFRED ȘOOS CIU NIUR BULL: Oare de cîte ori va trebui să explic că nu eu aleg materialul poetic care apare în revistă, că P.R. și versurile apărute în corpul R.L. (sau care apăreau la „A.L.”) sînt două compartimente diferite (chiar dacă nu despărțite etans)?! Dar explicați-mi și dv. cum v-ați ales un nume atît de ciudat, ce înseamnă „fără rimă, fără grai, ca un fel de bambilici” și ce vă face să credeți că lui Eminescu i-ar fi plăcut versurile dv.:

„Asta e literatură transformată de ai noștri Cei ce-i ținoți voi în palme și ce sînt doar niște monștri?”

Nesciriînd gramatical, dovedîți că nu stimăți limba română — și asta pe Eminescu l-ar fi indignat peste măsură.

V. POPESCU: Într-adevăr, unor corespondenți care sînt

amenințați de prozaism sau de exprimare haotică, le recomand insistent (cred că am făcut-o de peste 30 de ori pînă acum) forma fixă, ritmul și rima, după cum altora, la care forr a fixă devine rutină și căluș al inspirației, le recomand versul liber, pentru o mai suplă desfășurare a ideții. De la caz la caz. (Amintîți-i celui pe care-l apărați cu atîta zadarnică înversunare că după „Suceava”, în răspunsul meu, urma punct. După care întrebam: „Dv. cum scrieți? Pentru „Suceava dv.” am toată stîma — și orice răs-tălmăcire e neavenită.)

ȘT. VAL: În multele manuscrise, doar cîteva versuri bune. Cît despre „poezia” „Pace”: „Pădurea/ Scurea/ Culcate/ Jumătate/ Pîndînd/ Iubind/ Rămîn/ Fin/ Retezată/ Șoaptă/ Pornit/ Pietruit/ Drumul/ Fumul/ Atîrnă/ Bîrnă/ Ștergar/ Solitar/ Cerului/ Eului” — nu-mi sugerează decît o listă pentru un eventual poem „pe rime date” (banale sau imperfecte).

I. CĂPRUCIU: „Aici, la izvoare, domnește liniștea/ lucruri păstrează/ întrecăgă flacăra verde/ apa și lutul/ Iau forma vaselor de piatră c-o singură toartă/ dinainte știute/ și-a mielului blînd / de cu seară fetele pun cununii de stejar pe porțile de lemn/ așteptînd pețitorii/ un șarpe păgîn caut-o vadră uitată cu lapte”. E evidentă lumina lui

Blaga — reflex pe versurile dv. — pe care l-a ales dintre toți sensibilitatea dv., aspirația spre claritate, spre caligrafia pură, spre emoția adiată subțire. Într-un grupaj trimis respiră egal și frumos — mă întreb doar (pentru că acesta e stilul majorității corespondenților) intrucît vi s-ar remarca autenticitatea printre atîtea șoapte și mîmure, și dacă n-ar trebui să așteptăm conturarea unui univers mai personal, mai distinct?

GEORGE RUSU BASARAB: Pentru calitatea lui de „întreg” și pentru melodicitate, reproduc „Sonet”: „N-am să mai trec prin ochiul surd al serii./ Crese goluri între mine și pămînt./ Și-n ierburi naște floarea învierii/ din alte ape și-alte plînsuri. Vînt. / Cădelnițează steaua alte veacuri/ și alte treceri și căderi și ploii/ ca umbrele de clopote pe lacuri / rotite aburos și peste noi./ Tu o să fii albastră, albă, pîfasă/ și n-am să știu nici eu de unde vin./ Legănătoare clopotele însă // din păr îți vor plivi lumina stînsă/ și în genunchi, smerit, am să-ți închin/ iubirea-n veșii vecilor. Amin.”

Așa cum, de altfel, v-am mai spus, sînt reconfortante și odihnitoare astfel de prezențe, prin marele asalt de ceață cu pretenții abisale sau moderniste.

Prof. univ. Marin Rădoi

Orizontul cultural

Epoca contemporană, deși dominată de mari controverse, de evoluția explozivă a științei și pătrunderea ei fără precedent în cele mai diverse forme ale activității umane, de faptul că automatizarea a devenit un fenomen caracteristic al producției moderne este preocupată de găsirea unor soluții optime în rezolvarea problematicii spirituale extrem de complexe și controversate existentă azi pe plan mondial. Bogăția spirituală a omului zilelor noastre conferă problemelor culturii semnificații deosebite. Încercarea de definire a conceptului de cultură în acest cadru restrâns ar fi sortită eșecului. În lucrarea monumentală „Culture a critical review of Concepts and definition” a antropologilor americani A. KROEBER și K. KLUCKHOHN au fost analizate 164 definiții date culturii. În Dicționarul enciclopedic român cultura este definită ca „ansamblul valorilor materiale și spirituale create de societatea omenească de-a lungul istoriei sale”. După Arnoidev „Cultura este un fenomen social multilateral care apare ca o sinteză organică a valorilor materiale și spirituale dobândite de societate... ea exprimă și apreciază gradul material și intelectual al dezvoltării societății într-o etapă istorică dată, reprezintă concluzia creatoare a activității umane în toate sferile vieții sociale”.

Uneori conceptul de cultură este folosit în sens unilateral sau chiar greșit. Sociologul român D. Gusti se referea la trei înțelesuri ale conceptului de cultură — cultura obiectivă (sistemul de bunuri culturale care formează stilul unei epoci), cultura instituțională (totalitatea regulilor pe care institutele sociale le alcătuiesc la un moment dat) și cultura personală (atitudinea individului față de opera de cultură). Ne vom limita numai la cultura personală și numai la o categorie socială bine distinctă — tineretul studios. De asemenea, vom avea în vedere îndeosebi arta, literatura, teatrul, indiferent de mijloacele de difuzare a acestora. Școala, ca instituție organizată, care pe diversele trepte înglobează tineretul de la cea mai fragedă vîrstă pînă la postadolescență are o menire deosebită în stimularea pasiunii pentru cultură. Trecerea prin școală nu te înzestrează automat cu un grad de cultură dinainte stabilit. Asimilarea culturii este un proces de durată care ține de fiecare individ și se desăvîrșește numai în urma unui efort individual perseverent. Nu este suficient să citești oricît, oricum și orice ca să te și trezești cult. Cîtă dreptate avea Lucian Blaga cînd spunea: „Cel dintîi capitol din credo-ul meu este că săvîrșești o crimă împotriva culturii, dacă te împodobești cu ea din lux și nu o asimilezi din necesitate organică”.

Trebuie să mai facem distincție între creatorii de cultură și beneficiarii ei. Ridicarea nivelului de cultură al întregului nostru popor face parte din preocupările de frunte ale politicii P.C.R. „Noua societate — afirma tovarășul Nicolae Ceaușescu — se construiește pe baza celei mai înalte științe și culturi, de aceea în viitor va crește și mai mult aportul intelectualilor la dezvoltarea economico-științifică și culturală a patriei”.

Omul nu se naște cult, el își însușește cultura prin efort în anumite condiții date pentru că nu este suficient să dorești să te cultivi, ci trebuie să mai ai și posibilități materiale. Orînduirea noastră, statornicind o ierarhie a valorilor, după un criteriu unic — munca și capacitatea individului — a creat condiții materiale pentru ca omul să-și poată satisface fără prea mari eforturi setea de cultură. Generalizarea învățămîntului de 10 ani, pătrunderea luminii spirituale prin intermediul cărții alături de lumina electrică au permis în mod concret apropierea treptată de binefacerile culturii. Radioul, filmul, televiziunea desfășoară o activitate rodnică pentru ca teatrul, muzica, cunoștințele științifice să pătrundă în mod organizat în cele mai diverse straturi ale societății noastre. Gradul mare de acces la cultură face parte din permanențele orînduirii noastre sociale. Omul, copleșit de grija zilei de mîine, împovărat de greutățile materiale nu poate fi sensibilizat nici pentru cea mai genială operă de artă.

Primii pași în drumul spre înțelegerea culturii tînrul îi face simultan cu însușirea alfabetului în școală. Tot în școală elevul primește primele noțiuni elementare spre calea infinită a cunoașterii. Profesorul, cu pasiune, înțelegere și îndemnare poate oferi și aprinde făclia culturii pentru toți elevii săi. Depinde însă de fiecare în parte cum reușește să întrețină, să amplifice sau să renunțe la această făclie care constituie un infinit mic din gradul de cultură a poporului.

Deși operează cu valori finite cultura individului este o funcție cu multe variabile. Bagajul de cultură nu se termină o dată cu absolvirea școlii. Acest adevăr trebuie să-l cunoască și tinerii și dascălii lor. Marile personalități ale culturii noastre sau ale culturii universale oferă nenumărate exemple de muncă perseverentă, pentru continua desăvîrșire a propriei lor culturi. Seta de a cunoaște, de a te informa, de a citi fără răgaz, alimentează permanent izvorul propriei noastre desăvîrșiri culturale. Dacă școala reușește să însuflească tineretului această pasiune și el devine capabil s-o întrețină permanent prin activitate personală, cred că școala se poate considera că și-a înțeles nobila ei misiune și a aplicat-o creator în viață.

Semnificația lecției de biografie

Asociindu-mă punctului de vedere recent exprimat aici pe această temă ne întrebăm și noi: Care este semnificația lecției de biografie?

Predarea monografică a marilor scriitori se deschide cu lecția de biografie. Dacă în clasele a V—VIII-a elevilor li se oferă doar sumare schițe biografice, cu caracter pur informativ, în clasele mari, viața și activitatea scriitorilor este urmărită detaliat, respectînd, în general, principiul cronologic.

Sistematică sau năpădită de amănunte, evocatoare sau factologică, reușita lecției de biografie depinde de modul cum este predată de către profesor și de importanța pe care acesta i-o acordă. Actuala programă nu conține recomandări speciale privind această lecție, ci se menționează, în sistemul de lecții respectiv, că se va studia la unii scriitori viața și activitatea literară, la alții numai activitatea creatoare.

Așadar, care este rațiunea acestei lecții? Are vreo legătură cu lecțiile de analiză literară care urmează? — iată întrebări cărora li se caută răspuns.

În multe lecții de acest tip se face, așa cum am constatat la lecțiile studenților pe care-i conduc în practica pedagogică, precum și la alți profesori, numai o biografie exterioară, o consemnare uscată, documentaristică a evenimentelor din viața unui scriitor, fără a descoperi în spatele acestora trăsăturile omului și ale creatorului, profilul său moral și spiritual. Or, „biografia este un gen literar, deci compune-o ca pe o lucrare de artă, alegînd aspectele expresive și legîndu-le în așa fel încît din ele să rezulte nu numai narațiunea unei vieți, dar și portretul unui om”¹.

Nimeni nu se mai îndoiește de faptul că în lecția de biografie principiile istoriei literare se împletesc cu cele didactice. Materialul oferit de istoria literaturii (date, manuscrise, opere etc.) trebuie selectat și sistematizat în așa fel încît elevii să rămînă cu imaginea complexă, completă și precisă a personalității scriitorului.

Pentru a atinge acest deziderat, după ce trebuie să se orienteze profesorul?

Studiile de teorie și istorie literară, mai vechi sau mai noi, străine sau românești, emit opinii contradictorii cu privire la importanța studierii biografiei pentru explicarea operei literare a scriitorului.

Unii teoreticieni de prestigiu sînt de părere că „cercetarea literaturii prin prisma biografiei autorilor prejudiciază

¹) Vianu Tudor. Note asupra măiestriei predării în universități, Rev. inv. sup. Nr. 3/1960, pag. 70.

înțelegerea corectă a procesului literar, deoarece ea nesocotește ordinea tradiției literare pentru a pune în locul ei ciclul vieții unui individ”².

Profesorul de literatură însă, în limita unei singure ore, nu cercetează opere literare prin intermediul biografiei, ci numai comunică, pe baza narațiunii unei vieți date, evenimente, fapte literare a căror autenticitate a fost deja stabilită de istoria literară, ușurînd analiza operelor în orele următoare.

Mai elastică ni se pare opțiunea potrivit căreia biografia scriitorului aruncă raze de lumină asupra operei sale, după cum opera luminează anumite aspecte ale biografiei — cele două elemente constituind două sisteme omologe, aflate într-un raport de reciprocitate³.

De fapt, cercetările mai noi acreditează o teză mai veche, prezentă la criticii români (M. Dragomirescu, E. Lovinescu, T. Vianu) și străini (Croce etc.), teză după care trebuie făcută o permanentă disociere între biografia umană a scriitorului și biografia sa artistică, între personalitatea omului și cea a creatorului. Ar exista deci o biografie exterioară și una interioară a scriitorului⁴.

Profesorul de literatură nu este nici istoric literar, nici critic, dar trebuie să aibă ceva din calitățile amîndurora, în plus pe acelea ale unui bun pedagog. El nu are la dispoziție decît o oră în care simultan va urmări, împreună cu elevii, atît biografia exterioară, cît și cea interioară. Bineînțeles va da o importanță secundară primei, dezvoltînd-o pe cea de a doua.

Lecția de biografie nu constituie deci un scop în sine, ea este prima verigă din lanțul lecțiilor consacrate unui scriitor.

Din lecția de biografie trebuie să rezulte portretul spiritual al scriitorului, în sensul lui totalitar, elevul să trăiască un moment în preajma marii personalități. Iar cunoștințele acumulate aci să-l ajute în pătrunderea universului operei scriitorului. Aceasta este rațiunea lecției de biografie.

Prof. Vistian GOIA
Cluj

²) Wellek René, Warren Austin: Literatura și biografia, în „Teoria literaturii”, Buc. 1967, pag. 112.

³) Doubrovsky Serge: La vie de l'écrivain et son oeuvre, în „Pourquoi la nouvelle critique” (critique et objectivité), Mercure de France, 1967, pag. 203—220.

⁴) Adrian Marino: Stratul biografic, în „Introducere în critica literară”, Ed. tineretului (Buc.), 1968, p. 36—40.

În intenția de a lărgi aria tematică a acestei pagini privind predarea și studierea limbii și literaturii române — începînd de la opinii asupra manualelor și programelor școlare pînă la observații în legătură cu desfășurarea orelor de clasă, colocviilor, examenelor etc. — revista noastră deschide rubrica de față tuturor profesorilor din țară.

Pot fi prezentate, de asemenea, și creații originale ale elevilor, de un nivel deosebit, în domeniul poeziei, prozei, criticii, traducerii și graficii.

Ținînd seama de spațiul restrîns al rubricii dorim ca materialele dactilografiate să nu depășească 4 file la două rînduri.

Am dori, de asemenea, ca aceste materiale să fie redactate într-un limbaj concis, limpede și atrăgător.

Impresii despre teatrul românesc

In numărul din aprilie 1970 al revistei *Nagyvilág* din Budapesta, criticul Walko György publică un amplu comentariu asupra spectacolelor bucureștene din stagiunea trecută. Considerațiile criticului maghiar au ca punct de pornire un articol publicat în *Times* de Henry Popkin, în care acesta încerca o evaluare comparativă a mișcărilor teatrale din Budapesta și București. „Călătorul”, cum îi place lui Walko György să se autodenumească, vizionează mai multe spectacole bucureștene și își exprimă impresiile, interesante în ce ne privește pentru că vin din partea unui competent observator din afară. Redăm mai jos, fragmentar, textul din revista *Nagyvilág*:

Ce este mai bun în teatrul bucureștean se oferă în trei locuri cu precădere, și asta o știe chiar și străinul mai sumar informat. La Teatrul Lucia Sturdza Bulandra, la Teatrul de Comedie și la Teatrul Mic. Către ele se grăbește călătorul îndată ce a descins în București (după ce mai întâi însă a admirat gigantică construcție a noului „Național”), și nu facem un secret că se grăbește cu numele lui Liviu Ciulei pe buze, întocmai ca pe vremuri cu numele lui Alah dreptcredinciosii. Impresionat cu prisosință va fi însă călătorul abia cînd va observa că Liviu Ciulei, intemeietor de școală și regizor de mare notorietate (revista *Nagyvilág* i-a schițat un portret complex încă în numărul din decembrie, 1966), dînd ascultare rugii sale fierbinți, i-a trimis într-ajutor, fără zăbavă, pe arhanghelii și sfinții săi. Despre aceste talente noi ale regiei de teatru avea, firește, cunoștință și prestigiosul critic Henry Popkin (le-a și consemnat, de altfel, numele: David Esrig, Lucian Pintilie, Andrei Serban și ceilalți). Ciulei însuși se află în fruntea Teatrului Bulandra: acesta este templul său.

Dacă s-ar apuca cineva să scrie un studiu comparativ despre istoricul artei teatrului modern maghiar și românesc, de aici ar trebui poate să înceapă: referindu-se, bineînțeles, în primul rînd, la naturalism și la modalitatea de interpretare naturalistă, la jocul de ansamblu, la autenticitate, la dramatism, înțeles ca o modalitate clasică, la virtuțile recunoscute și nu lipsite de valoare ale interpretării în teatrul maghiar, care, în perioada naturalismului, atinseseră desăvîșirea. Toate aceste virtuți, călătorul le descoperă și în spectacolul bucureștean. Cu un plus aproape insesizabil, constînd în ceea ce am numi, cu o metaforă, restaurarea competenței, menținerea într-o stare ireproșabilă a monumentului artistic, și astăzi valorificabil.

Patosul interpretării a fost estompat, naturalismul intrucitva temperat diminuindu-se doar, sau accentuindu-se prin decor, dimensiunile. Spectatorul contemporan, înzestrat cu simț istoric, a obținut astfel o îndoită satisfacție. Am mai putea spune că arta interpretării nu poate rămîne în urma principilor moderne privind conservarea operei de artă.

Nu sugestia arhitecturală precumpănește însă în spectacolul bucureștean; e numai un exemplu că nici arta complexă a teatrului nu-și poate permite să ignoreze exigențele epocii. Imperati-vele impuse de celelalte științe și arte. Oare Brecht nu amintea, vorbind despre teatru, despre „era științifică”? Ciulei însuși a fost inițial arhitect. El este o intruchipare a multilateralității create, mai mult: indispensabile — și este cu atât mai mult om de teatru cu cît este și altceva. Se pricepe în arhitectură, în artele plastice, cît și în literatură, mai mult: și în istoria literaturii. Ochiul ascuțit al intelectualului a identificat filonul naturalist al piesei lui Tennessee Williams. „Un tramvai numit dorință”, mai exact: neonaturalismul său. A evitat, asadar, sau, dacă nu a avut motive s-o facă, a contracarat, dozînd sever edulcorările, elaborînd, fără a recurge la infumusețări (cît de atent și cu cîtă precizie!) fiecare personaj, creînd astfel (strict în spiritul lui Tennessee Williams), acea jalnică, sufocantă atmosferă mic-burgeză, pe care spectatorul o poate identifica — o amară identificare — fără însă a-i găsi justificare. Sint, de asemenea, evitate (nici nu si-ar avea locul aici) efectele exotice stridentele.

Concluzentă însă în cea mai mare măsură, poate, pentru aportul arhitectului și artistului plastic, este scenografia: caracterul abstract al ansamblului și naturalismul detaliilor produc în permanență impresia de recunoaștere, sau pe cea a cunoașterii. Strădania corectorului care nu-și preocupă timpul și pasiunea lui deosebită au dus la crearea a ceea ce am putea numi o autentică expoziție a gustului mic-burgez: obiecte focite de uzură, caverluri, abajururi, perdele, mobile stil prăfuite, truse pentru cusut, genți, o vechitură de sprituitor de bucătărie autentic, specific vremii (unde l-or fi găsit!). Nimic (printre detaliile de scenografie) de proveniență atelierului de teatru: cu ochii sufletului, spectatorul vede, parcă, pe cîte un membru al ansamblului la plaja de vechituri sau la talcioc, cău-

tînd ceva și găsînd altceva decît caută, altceva, dar mult mai potrivit. (Și, instalat în fotoliul său, îi împărtășește bucuria descoperirii.) Călătorului, toate acestea i-l sugerează din nou și din nou pe Brecht. El l-a descris primul pe „actorul erei științifice” — cum, ore în șir, scoatește în magazia cu recuzită, răscolește vrafurile de pălării, frămîntîndu-se și revenînd de mii de ori asupra personajului pe care urmează să-l intruchipeze, pe tînărul decăzut, ajuns acum să cerșească, dar care a apucat și zile mai bune la vremea lui,

Un om = un om, spectacol brechtian pe scenele românești

pină ce în cele din urmă pleacă nesatisfăcut, iar a doua zi, la probă, apare fără pălărie — cu o periută de dinți în buzunarul de la piept, semn că deși doarme pe sub poduri, personajul său n-a renunțat totuși la însemnele elementare ale civilizației. Pe scena lui Ciulei, fiecare detaliu, fie el și o periută de dinți (și fiecare gest, oricît de mărunț) sînt un indiciu al grijii mature cu care a fost făcută alegerea.

În cronologia istorico-literară, numele lui Denis Diderot îl precede, e drept, pe-al lui Ibsen — nemaivorbind de-al lui Williams, dar nu și-n ceea ce privește scenografia. „Nepotul lui Rameau” (în regia lui David Esrig, de asemenea, la Teatrul Bulandra) nu se sprijină pe nici un fel de tradiții, nici măcar indirect. (Dacă nu cumva pe-ale spectacolului parizian!) „Nepotul lui Rameau” cucerește scena abia în zilele noastre, și asta fără a se fi recurs la dramatizare, adică în absența oricărei acțiuni, limitîndu-se strict la dialogul nud, dintre autor și nepot și fără a se fi renunțat la meditație. Complex și multilateral, portretul moral devine, datorită regiei, portret multilateral în sensul cel mai strict, vizual, al cuvîntului; pe scenă, este construit, servind drept orice alt fundal, un sistem de oglinzi simple, depășînd dimensiunile omului, acționate pe niște axe verticale. Evoluînd înaintea acestora sau printre ele, cele două personaje (și mai ales nepotul) apar multiplicat sau în alte posturi, o sumă de posturi simultane, fiindcă oglinzile se mișcă: interpretează și ele, sînt partenerii actorilor, ilustrînd în mod spectaculos dialogul; uneori, ca într-o oglindă retrovizoare, se ivesc în ele cîte o scenă de viață. Nu fără justificare, în distribuție sînt menționate și numele celor care minuiesc, fără a fi vizibili, oglinzile. În rolul nepotului, apare un actor de notorietate (Gheorghe Dinică); polul său opus, Diderot, contemplant și înregistrațor: pe parcursul a mai mult de două ore, fără răgaz, creatorul rolului (Marin Moraru) își conservă o fizionomie filozofic-superioară, desprinsă din portretele de

epocă ale scriitorului. Și nu renunță la ea decît în momentul cînd, în cele din urmă, izbucnesc aplauzele.

În „1 om = 1 om” — piesa lui Brecht, este vorba despre posibilitatea, imperativul și modalitățile „transformării” individului, despre schimbarea radicală și uluitoare a individului, conform cerințelor colectivității. (De această dată, pe scena Teatrului de Comedie, în regia lui Lucian Giurescu.) Spectacolul bucureștean a căutat, și a găsit în pică actualitatea. Datînd din anii 1920, sistemul de idei brechtian, grotesc, dar autentic, a fost, în mai multe rînduri chiar, verificat de experiența istorică — a fost suficient să se sugereze, cu oarecare coloratură satirică, această experiență, și spectacolul acesta impregnă de exuberanță și elaborat cu un extraordinar simț al teatrului s-a îmbogățit cu noi trăsături, mai naive și directe, imprimîndu-i-se un ritm mai alert, și asta fără a se altera cu nimic grotescul sau conținutul de idei al operei. Dacă ar fi putut vedea spectacolul, autorul, cu siguranță, s-ar fi bucurat. Dar se bucură spectatorul și în locul lui, fiindcă are dovada neîndoieinică: Brecht este un dramaturg contemporan. Publicul spectator se amuză atât de copios, cum rar se întîmplă — și ceea ce-l distrează nu sînt niște glume ieftine, lipsite de finalitate.

Fără Ionesco, prețuit de români aproape ca scriitor național, acest tur de orizont mai mult decît sumar ar fi și mai sumar. Ne referim la „Ucișig fără simbric”, care se joacă la același teatru și în aceeași regie. (Și la Radu Beligan, artistul excepțional, care de altfel în ziua următoare a urcat pe scenă la Paris.) Modalitatea regizorală a fost, necesarmente, inversă celei din spectacolul cu piesa lui Brecht; acolo, au putut fi folosite în mod „naiv” elemente derivînd din modele abstracte, care s-au intruchipat în realitate; aici, a trebuit să fie ilustrate modele abstracte din realitate, subliniindu-se, sugestiv și fără fisură, în permanență, caracterul lor abstract. Regizorul a izbutit în egală măsură în ambele spectacole. În fața spectatorului, a fost instalată o scenă alcătuită din trepte simple — geometrie pură — scena pînă tînd lua, conform intențiilor regizorului, forme diverse prin simpla deplasare a treptelor. În scenele de interior, ai din nou surpriza unei selecții minuțioase a recuzitei, de data asta ignorîndu-se orice relații funcționale, mobilele fiind amplasate în maniera art-pop, și anume, pe plan drept. În ce privește interpretarea, a devenit dominantă pantomima — secvențele pantomimice au fost intercalate cu scene de dialog acut, totul desfășurîndu-se pe o scenă redusă la minimum, lipsită de decor, într-o lumină orbitoare. În asemenea clipe, tronează doar cuvîntul, și cu atât mai puternic în contrastul realizat cu imaginea. Călătorul nu prea pricepe românește, simte totuși că nu i-a scăpat nici măcar o semnificație. Într-atît a înțeles (grație modului de interpretare) ceea ce trebuia, văzînd și auzînd, încît după acea noapte a avut (grație lui Ionesco) vise populate de coșmaruri.

Coșmarurile nu l-au părăsit nici ulterior. Și mai cu seamă nu mai putu scăpa de ele după ce încercă să numere cîte spectacole demne de acestea a văzut acasă. S-a conșolat invocînd bogăția teatrului de-acasă și marile lui tradiții, atîta doar că în ce privește concepția modernă, contemporaneitatea spectacolelor, a găsit mult mai puține exemple decît ar fi dorit. A invocat apoi, în ajutorul său și-n loc de orice explicație, orientarea, fecundă și durabilă, de dată mai veche, a intelectualității românești spre cultura franceză. Instrucția de formație franceză a vîrstnicilor, a măștrilor, ale cărei indicii, mai frecvente decît la noi, se observă și-n artele plastice.

S-au găsit unii să-i atragă călătorului atenția nu asupra acestui fapt, ci asupra tradiției teatrului lui Caragiale. Asupra magnetismului, și astăzi încă viu, pe care-l exercită teatrul lui Caragiale. În articolul lui Popkin, observator imparțial, se spune: „Tradiția teatrului lui Caragiale n-ar trebui să întreaacă în asemenea măsură pe aceea a lui Molnár Ferenc”. Iată că o depășește totuși, fiindcă după toate indiciile s-a dovedit aptă de dezvoltare, și iată că și este dezvoltată. Caragiale a fost, după toate aparențele, un început susceptibil de a fi continuat, în vreme ce Molnár Ferenc reprezintă o culme (chiar și pentru vremea sa) de unde nici un drum nu duce mai departe. Trebuie să-l depășim, să căutăm făgașe noi. Timpul nu așteaptă. Trebuie făcut un pas uriaș, unul obișnuit n-ar mai fi suficient. Adîncit în fotoliul său dintr-o sală de teatru, călătorul nostru era preocupat tocmai de gîndul la acest pas uriaș. Gîndul îl preocupă și astăzi, și de aceea își încheie rîndurile lăsîndu-le așa, lipsite de finalitate, cu deosebită stimă

WALKÓ György

Cronică pe nisip

Scriu cu deștăl pe nisip. O meduză mi-a împrumutat puțină cernelă (sărătă foc), eu i-am dat în schimb o sticlă de oțet și un creion de ochi șterpelite de soție (pe fundul mării aceste creioane se vind pe sub mină, tot așa cum se vinde gheața la restaurantul Orient din Mamaia unde cîntă de ocnă și de cușit în piept Dona Dumitru Siminică și lumea îl ascultă mîncînd kebab și șașlic și bînd Murfatlar roșu), și iată-mă încercînd ode și povești de adormit neîncrederea pentru steluțele de mare. Aceste doamne, cu maniere de vedete de cinema, aflînd că am un film în lucru la Studioul Cinematografic București, roiesc în jurul meu, mai ales cînd intru în apă, și-mi fac o curte asiduă. Nu știu, și eu nu pot să le spun, că filmul cu pricina e mai mult lucrat decît în lucru. Dacă le-aș spune-o, schimbătoare cum sînt femeile, s-ar duce toate spre prietenul meu George Grigoriu, întors de la Guadalajara cu creștetul acoperit de bronz. (Între noi, să nu ne-audă lumea, cu cred că cei mai proști jucători de fotbal de pe litoral sînt George Grigoriu, Angel Grigoriu și cîntărețul Jhonny Dimitriu.) Una dintre stelele de mare, pe care am întîlnit-o și la Bosfor, în Cornul de Aur, visătoare și desuetă ca o cadină dintr-un roman de Pierre Loti, mi-a dăruit un album cu fotografii înfățișînd hipodromul unde se întrec caii de marc. Pariorii — de toată mina — delfini, homari sau garizi (răcușorii ăia mici pe care-i pui în undiță ca să prinzi guvizi) joacă drăcește, cum făceam cu cînd aveam hipodrom la București și nu mai fac de cînd hipodromul s-a mutat temporar, ceea ce vasăzică pentru un secol, la Ploiești. Moneda în circulație: mărgean și perlele. La bufetul din alge impletite servesc pirăți înecați în Mediterana. Se bea sirop cald, biziit de viespi, exact ca la chioșcurile de răcoritoare din Constanța, iar în ziua derby-ului, rom galben de pe corăbiile scufundate cu tunul în toate războaiele. Știînd că mă ocup cu sportul, doamna Stea de mare mă rugă să-i povestesc ceva despre cel mai greu meci de trîntă la care am luat parte în ultima vreme. S-a instalat comod în căldura unui copil și eu i-am vorbit: Doamnă, cel mai greu meci l-am susținut acum o săptămînă cînd m-am decis să plec spre Marea Neagră și-am avut ideea neobișnută să nu plec pe jos, ci cu trenul. La casa de bilete am pierdut trei zile, toți nasturii de la haină și o sanda romană, dar din material plastic. În tren n-am avut loc — știți, eu țin cu Rapidul și mi-au dat un tichet cu număr alurea — pînă la Lehliu am stat între tamplone, la Lehliu s-a deschis vagonul restaurant, dar toate scaunele fiind ocupate din timp de rudele ospătarilor, am fost îmbrîncit de colo-colo vreo douăzeci de minute pînă cînd șeful vagonului — suflet ales — s-a milostivit de mine și mi-a zis: auzi, mă, suie-te-n spinarea mea sau într-o frapieră. Am plătit anticipat. Și m-am suit în circa lui cu toate cele o sută de kilograme ale mele (la întoarcerea în București vîd procedea fel că mi-a plăcut la nebulie) și de-acole de sus le-am dat cu sic și cu fum de țigară la doi marinari grizați care strigau într-una: ospătar, ia un pol și scoate-ne o masă afară la umbră.

La mare, ca orice bun sportiv, joc licitație, rumny, pocher mecanic, gonesc în zig-zag cîte o oră în căutarea unei mese și, spre seară, cînd apele-și atrînă colier de granate și pe sub ferestrele înramate de plopi trec iole, într-o plutire ireală, și urlă pentru toți trabadurii lumii, orchestrele beats, îmi pun la ureche două libelule și în buzunar niște hîrtii albastre ca sutele și pornesc în zbor spre un bar pîzit de doi măgari autentici, și pîndesc, cu stelele de mare, clipa cînd trebuie să se intruzeze Afrodita, din pinza vîntului, din spuma verde a mării. S-a pornit vîntul și-mi clatină nisipul. Doi cai de marc nehează la mal. Trece o suedează purtînd pe frunte o meșă desprinsă din scoarța unui mesteacăn de la Nord și... la revedere, mă iscălesc

Fănuș NEAGU

ROMANIA LITERARĂ

Anul III, nr. 34 (98)

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

REDACTOR ȘEF: NICOLAE BREBAN

REDACTORI ȘEFI ADJUNCTI: GABRIEL DIMISIANU, ION HOREA, NICHITA STANESCU

SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE: GHEORGHE PITUȚ

REDACȚIA: București, B-dul Ana Ipătescu nr. 15, Telefon: 12.94.44; 11.39.36; 12.74.20. ADMINISTRATIA: Soseaua Kiselefi nr. 10. Telefon: 18.33.99. ABO-NAMENTE: 3 luni - 26 lei; 6 luni - 52 lei; 1 an - 104 lei. TIPARUL: Combinatul poligrafic „CASA ȘTIINȚII”